OCTAVIAN GOGA

INSEMNĂRILE UNUI TRECĂTOR

CRÂMPEIE DIN SBUCIUMĂRILE DELA NOI.

ARAD, 1911.
„TRIBUNA“ INSTITUT TIPOGRAFIC NICHIN ŞI CONS.

www.dacoromanica.ro

OCTAVIAN GOGA.

INSEMNĂRILE UNUI TRECĂTOR

CRÂMPEIE DIN SBUCIUMĂRILE DELA NOI.

ARAD, 1911.
„TRIBUNA“ INSTITUT TIPOGRAFIC NICHIN ŞI CONS.

www.dacoromanica.ro

N'aş mai fi desgropat din vraful de foi îngălbenite aceste pagini, dacă duşmănii mărunte şi ocara unor suflete înguste nu m'ar fi silit să privesc înapoi şi să-mi cumpănesc din nou toate alergările condeiului. Recetindu-mi articolele publicate în diferite ziare, cu deosebire în revista **„Ţara Noastră"** *şi* **„Tribuna"**, *am strîns într'un mănunchiu o parte din ele şi le dau aici publicului cetitor, care le va judeca după cuviinţă. Fireşte, că toate aceste crâmpeie din sbuciumul unui suflet nu pot fi privite decât cu măsura de judecată ce se cuvine articolelor de ziar înfiripate din îndemnnl unor clipe trecătoare şi scrise fără altă pretenţie, decât de-a contribui din inimă curată la munca de îndrumare a unui popor îngenunchiat, pe care suntem datori să-l luminăm, fire-ar oricât de multe procesele procurorilor unguri şi oricât de înăcrite injuriile cârcotaşilor noştri.*

O. G.

www.dacoromanica.ro

Pro domo.

Dragul meu prieten,

Mă întorc dela Luvru. De trei săptămâni sânt pelerinul acestui minunat sarcofag al gloriei omeneşti. Zi de zi îi urc treptele de marmură, ratăcesc pe coridoarele nesfîrşite, mă opresc dus pe gânduri la sicriul unui rege assirian, îmi plec ochii tulburaţi de zîmbetul unui sfinx, ori mă pierd în jocul de lumini şi umbre în cari penelul lui Rembrandt a prins viaţa. Nicăiri nu simţi, ca aici, răsufletul veşniciei. Năzuinţele omeneşti vin de departe, din începutul vremilor şi-şi aruncă strafulgerarea în viitorul necunoscut. Toate câte le vezi în jur de tine, întreg acest ţintirim în care dorm alaturi Dionysos şi Astarte, nimfe, centauri, satyri, — bieţi idoli prăbuşiţi – şi atâtea întrupări chemate la viaţă de crucea lui Christos, toate aceste crîmpeie rupte din eternitate par nişte meteori, cari se desfac din haos, taie o dungă de lumină pe albastrul bolţii nemărginite şi trec mai departe... Cum le priveşti aşa şi le laşi să ţi-se strecoare pe dinaintea ochilor, simţi că fiecare ţi-a picurat în suflet ceva, că fiecare a alungat câte o patimă din încăperile tale ascunse şi-a pus în loc un gând nou, o simţire mai curată... Şi când te depărtezi eşti mai uşor, mai bun, mai limpede. Te învăluie încă multă vreme farmecul dureros şi blând al trecerii eterne şi întorcându-te acasă în astfel de clipe, în odăiţa ta singuratică, cum stai aşa, răzimându-ţi în palme fruntea înfierbântată, eşti un judecător mai drept ca de alte ori...

In astfel de clipe sânt eu, dragă prietene, acum când cetesc scrisoarea ta cu rîndurile ei liniştite, cu scriitura lor calmă şi adusă frumos pe hârtie, ca nişte şiruri de mărgele. Tu îmi trimiţi veşti din Ardeal, îmi povesteşti de frământările de pe pământul meu şi-mi spui aşa de frumos să rămân cât mai mult departe, să-mi scald sufletul în lumina occidentului şi să cobor cât mai rar pe arena îngustă a hărţuielilor noastre

www.dacoromanica.ro

de acasă, cari sânt mici şi ingrate. Iar ca dovadă a acestei întunecimi de inimă şi de minte îmi trimiţi şi câteva foi din gazeta dela Budapesta, în care domnul Birăuţ şi niscai prieteni anonimi ai dânsului mă înjură şi caută să-mi facă apa în toate chipurile. De încheiere mai adaugi, cu oarecare mustrare bătrânească, care pe tine te-a prins totdeauna: „Am fost în veci de părerea, că scriitorul trebuie să păstreze distanţa. Să fie un observator, care priveşte dela mal fluviul larg şi murdar al vieţii. Să nu se arunce în valuri. Ţi-am spus de-atâtea ori, că mi-se pare o cheltuială inutilă de nervi şi de energie, ca tu, în loc de-a rămânea în izolarea splendidă a unor probleme artistice, să te apropii de realitatea vulgară a vieţii noastre. Dacă o faci, iacă ce păţeşti... Birăuţii şi vice-birăuţii se svârcolesc în mocirlă şi noroiul stropeşte... De ce nu m'asculţi şi nu te dai la o parte?..."

Aşa închei tu şi eu îţi recitesc din nou rîndurile cuminţi... Am răsfoit şi paginile cari au părăsit tiparniţa din Budapesta, le-am cântărit cu toată liniştea pe care mi-o dă depărtarea şi bine înţeles, că urmez sfatul tău: n'am să mă bat nici cu Birăuţ, nici cu muschetarii lui anonimi, fiindcă, cum spuneam deunăzi, ar fi cam ridicol să apuci praştia ca să turteşti ploşniţe... Dar ar fi şi inegală bătălia asta, doar' vezi bine că eu niciodată n'aş fi în stare să arunc atâtea injurii grosolane, câte poate suporta un anume soi de epiderme... Aştept deci să năpârlească din nou celebrul „organ", să-şi schimbe gazda, să ajungă oameni cu răspundere în fruntea lui şi atunci sânt gata să dau socoteală oricând... Cu dragă inimă dau lămuriri de ordin general, dacă mi-se cer, îmi spun credinţele în lucrurile, unde cred că aş putea fi de folos, ba sânt dispus să satisfac chiar şi curiozităţi inocente: cât plătesc pensionul la Paris, de unde iau banii ca să-mi achit biletele de tren şi alte chestiuni importante, fără de cari neamul nostru nu poate merge înainte. Pâna atunci însă spada mea de Toledo va ramânea în teacă.

Dar tu ridici o problemă în rîndurile tale, pe care o discut bucuros şi de care vreau să mă apropiu acum, cu

www.dacoromanica.ro

desăvîrşita sinceritate, pe care ţi-o dă atmosfera de seninătate a Luvrului.

„Scriitorul să păstreze distanţa"... Pare-că, aud vorba ta, cum curge potolită, căutând să-mi îndrume valurile vieţii într'o matcă prielnică. Şi cum stau aici departe, în liniştea unei odăiţe de student, singur şi fără nici un prieten, sufletul mi-se duce înapoi, trece graniţă de graniţă, îşi desface zăgazurile şi amintirile curg...

Să păstrez distanţa... Cât de înţelept e sfatul tău, iubite prietene — şi poate că ai dreptate, dar eu n'am să-l urmez niciodată. Viaţa care curge dinaintea mea mă chiamă, îmi sbuciumă inima şi-mi înfierbântă tâmplele. Problemele ei mă agită, chiotul ei mă tulbură, războiul ei nu-mi dă odihnă. Inzadar trag obloanele şi închid fereastra, degetele ei aspre îmi bat la geam şi mă smulg din pacea senină a artei eterne. Pe semne din aşa aluat sânt croiţi unii oameni, să nu-şi poată închide sufletul într'o căsuţă de melc, să le fie inima ca harfa lui Aeol, pe care vântul o atinge şi-o face sa cânte psalmodii împletite din undele lui. Aşa sânt unii; un înger ori un demon pe care îl poartă în ei, îi împinge la luptă şi nu le dă răgaz, glasul lor trebuie să răsune în strigătul celor mulţi şi numai *după* ce-au plâns cu cei nenorociţi ori s'au bucurat cu cei alintaţi de soartă, pot să se întoarcă din nou în pacea unei linişti creatoare. Poate, că nu-i aceasta calea care duce la nemurire, poate că drumeţii mari ai lumii s'au ştiut încercui totdeauna în seninătatea olimpică a artei lor, poate, că tronul lor a fost prea sus, ca să străbată până la înălţimea lui vaierul mulţimei... Poate, dar eu, un biet trecător pe acest drum fără sfârşit, eu n'am înţeles niciodată această strălucire îngheţată şi la dreptul vorbind am cam sgriburit în apropierea ei...

Tu zîmbeşti înţelepţeşte şi mişti din cap, gândindu-te la mizeriile vieţii?... Da, se 'nţelege că seninătatea asta a izolării, păstrarea distanţei e mai agreabilă pentru spiritele aristocrate, e mai ferită de nota vulgară a vieţii, e mai la adăpost. E şi mai comodă, mai curată, dacă vrei... Afară în largul războiului e primejdie şi mult noroi. Afară se împart

www.dacoromanica.ro

ghionturi, se urlă durerile cari sapă sufletul şi în fierberea asta se încrucişează uneori patimi urîte. Adese te întorci rănit şi totdeauna plin de praf, pe când acasă e calm şi blândeţe, acasă te aşteaptă odihna perinelor moi şi mirosul delicat al unui trandafir în pahar. Şi cu toate astea, acolo, în praful de pe uliţi, se seamănă gândurile şi speranţele din cari nasc îndemnuri ce schimbă temelia lumii. Şi crede-mă, că e un suflet îngust acel petronian, crede-mă că avântul lui nu va deschide porţile eternităţii, dacă în clipa când trecându-i pe sub ferestre valul imens al mulţimei, care urlă şi blastămă de foame, el se va trage în cămara lui tăinuită şi, cu ochii orbiţi de ritmul formelor gingaşe, va scrie un sonet Venerei de Milo. E un meşter cinic acest adorator al marmurei reci. E un neputincios cu aripile frînte, nu e adevăratul artist, fiindcă arta nu fuge de marile dureri ale vieţii...

Stau şi mă gândesc acum la povestea mea umila, care ar putea fi trecută sub tăcere, dacă nu m'ar sili s'o scormonesc glasul răguşit al pismei şi neputinţei. Ma poartă gândul în trecut şi-mi plimb ochii peste petecul de viaţă de vre-o cinci ani încoace, de când m'am aşezat în Sibiiul nostru. A, de sigur, urmând programul tău, ar fi fost mai lipsită de sbucium, ar fi fost de toată frumuseţa viaţa asta, să fi rămas „numai poet", cum spui tu cam lapidar. Ian stai să socotim. Cât aş fi azi de respectat de bunii noştri cetăţeni, cum mi-ar zîmbi de binevoitor cutare „notabilitate", cum m'ar arăta cu degetul matroanele şi m'ar aduce ca exemplu iubiţilor copilaşi... N'ar fi trebuit decat să „păstrez distanţa"... Atunci când am trecut mai întâi pragul biroului la „Asociaţie", să mă fi înfăşurat în mantia mândriei mele de slugitor a lui Apollo, să stau departe de sgomot, să trec zîmbind impasibil ori enigmatic, să mă vadă lumea pe câte-o bancă de „sub arini", singur, cu obrazul rumen de sărutarea muzelor, şi tot la două saptămâni să iasă la tipar câte un cântec de proslăvire a lui Mihai Viteazu... Ce frumos, nu-i aşa? In lume trebuia să cobor arare, sa spun versuri anacreontice când vecinii mei vorbesc de posnele alegerii de popă în

www.dacoromanica.ro

Sebeşul-sasesc, să-mi trec mâna prin plete şi să ma strâmb frumos, când cocoana cutare îi şopteşte fetiţei la spatele mele: „ia sama, draga mamiţii: aşa sânt poieţii“... O, atunci câte n'ar fi altfel, dragul meu prieten... Atunci aş avea cu câteva volume mai mult, atunci finanţele mi-ar fi mai ordonate şi respectul mai unanim, atunci aş fi sus, mândru, sfidător, sănătos şi obraznic, ca un cocoş, care cu guşa plină de grăunţe cântă cucuricu din vîrful unei grămezi de gunoi...

Aşa, că n'am urmat această reţetă de filozofie a vieţii, că n'am păstrat distanţa, fireşte roadele sânt mai amare. Am părăsit în atâtea rînduri răcoarea dulce a Olimpului, ca să cobor în arena patimilor şi durerilor zilnice. Am crezut că un suflet curat, pus ori şi unde, îşi revarsă lumina lui ca un opaiţ în întunecimea unei chilii... Am crezut, că îndrăzneala cinstită, care se naşte în sufletele robite de frumos, trebuie dusă acolo în marele atelier al vieţii, unde se dospesc forţele unui popor. Aşa am crezut şi aşa am mers înainte: am facut gazetă în care am răscolit păcate, am tras de păr necinstea şi am lovit la mir pe ipocriţi, am aruncat suflet şi nervi, am iscălit poliţe şi-am răguşit la adunări de popor, am alergat prin ungherele Europei să bat treptele muzeelor şi să sgribur sub porţile de triumf... Şi aşa nehodinit, urmând înainte drumul unei hotărîri nestrămutate, stau şi astăzi în faţa vieţii, lipsit de consideraţia deaproapelui, batjocorit cam tot la patru săptămâni de dl Iorga, cam încurcat în datorii şi insultat de scribii lui Birăuţ, aşa mai trăiesc încă, şi de-aici, din colţul Parisului, din odăiţa asta sărăcăcioasă, îmi trimit acasa gândurile. Negreşit că mult noroi m'a stropit în acest drum pe care mi-am risipit sufletul, dar, dragă prietene, acest noroi mi-a atins numai haina: inima mi-am păstrat-o curată... Şi, cine ştie, dacă pe urma sămănăturii mele nu va răsări ceva...

De-aceea, lasă-mă să merg şi mai departe pe acest drum şi să renunţ pentru totdeauna la norma oraţiană din „*odi profanum vulgus*“... Lasă-mă să rămân ce-am fost şi până azi: un glas smuls din vaierul celor mulţi... Cât despre visuri de „şefie“ şi alte grave calităţi de „ilustru bărbat“, sa nu mai vorbim. Nu-mi trăznesc prin minte, dragul meu,

www.dacoromanica.ro

asemeni ambiţii şi te asigur, că atâta tinereţe noi avea totdeauna, ca să nu rîvnesc un loc în fruntea mesii...

Şi acuma, de încheiere, o amintire răzleaţă, care-mi vine în condei. In pribegia mea am ajuns odată pe coastele Vesuvului. Sub cerul albastru urcam câmpiile întinse de lava moartă, de-asupra căreia crescuse iarba... Oprit o clipă, stau şi mă uit spre vîrf. Era întunecat şi din craterul aprins se ridicau suluri negre de fum. M'am înfiorat în clipa asta, trupul mi s'a răcit... Mi-am dat seama, că sub picioarele mele clocoteşte o lume care se sbuciumă necontenit şi în orice clipită poate acoperi cu torente de foc întreg cuprinsul. Şi cum am stat aşa pironit locului, cu sufletul stapânit de fiori, privirea mi-a ratacit departe... Şi închipuieşte-ţi ciudaţenie ce am vazut! La vre-o douăzeci de paşi de mine, un animal tacticos, liniştit şi cuminte îşi vedea de treabă. Păştea seriosul magar şi Vesuvul fumega mai departe... De ce rîzi? Mi-ai ghicit vorba. Da, aşa am vrut să zic: mulţi magari avem noi în Ardeal, cari pasc pe coastele Vesuvului nostru...

Cât vom mai putea, să ne ţinem încă departe de ei draga prietene.

Paris, Decembre 1910.

www.dacoromanica.ro

Pe drum nou.

Neamul nostru în această ţară trăieşte astăzi zile grele.

Loviturile ce-am primit încep a durea. Pas de pas se cuceresc pe rând toate acele redute în cari a străjuit ani îndelungaţi puterea noastră. Indărătnicia rezistenţei a început să ne slăbească. Purtăm o luptă inegală, suferim înfrângeri continue şi toate îndemnurile noastre de viaţă sunt strivite.

Aceasta frământare chinuită lasă urme în suflete. Se simte un val de descurajare care întunecă credinţele în ziua de mâne. Deprinşi să îngropăm în fiecare zi, noi ajungem stăpâniţi de această atmosferă de jale şi ne împrietenim tot mai mult cu rostul de judecată dureroasă a biruiţilor.

Se desluşeşte tot mai mult acest semn al vremii.

Vedem cărturărimea noastră cum îşi supune treptat sufletul împrejurărilor schimbate, cum din aceasta târguire îndelungă cu soarta se ivesc îndemnuri bolnăvicioase, alergări pripite după căpatuială, porniri de egoism îngust şi sterp. Zi de zi răsar tot mai mulţi oameni fără culoare, cari din tacere îşi fac o normă de viaţă şi predica înţelepciunea capului plecat. Vedem tineri cu carte, hămesiţi de setea banului, vânători de trebşoare. Se fac târguri urîte, legaminte ruşinoase. Orice lovitură îndreptată împotriva neamului întreg nu mai are darul de a surprinde, de a înfierbânta, de a aduce în mişcare fibrele unei mândrii rănite. Se aud numai murmurări domoale, înăbuşite cu graba. Trăim într'o vreme în care ne împăcăm uşor şi cerem tot mai puţin. Puterea noastra de viaţă ajunge la o matcă tot mai îngusta. Şi, ca o supremă ironie a acestor zile fără noroc, ni-se ivesc tot mai mulţi negustoraşi mititei, abilii „făcători de pace“, — suflete pipernicite de tarabă, cari nu s'au pătruns nici când de fiorul măreţ al războiului. Tot mai multe colţuri de gazete cuceresc aceşti oameni mici şi cuvântul lor, care până bine de curând ne alunga sângele în obraz şi ne încleşta pumnii, — astăzi abia trezeşte mustrări cu răsunete cari se risipesc.

www.dacoromanica.ro

Ce să mai spunem despre ţăranii noştri? Ei bieţii îşi tânjesc traiul amarît de pe o zi pe alta. Se supun răbdurii rânduelilor apucate din batrâni: duc plugul de coarne, ţin posturi şi dau sarindare, plătesc dările, ascultă cuvântări de tot felul şi merg la vot când îi îndeamnă domnii dela oraş. Dar întreagă viaţa lor se petrece într'o nesfîrşita nedumerire. In toata tragedia asta mare de strivire îndelungă, ei ramân cu ochii închişi. Trăesc şi se trudesc şi mor, primind toate loviturile ca venind de undeva de sus, din ursita unei zodii rele. Nimeni nu se îngrijeşte de ei, nimeni nu-i lămureşte, nimeni nu-i îndeamna. De atâtea-ori li-s'au spus vorbe frumoase, fagaduinţe cu jurăminte grele, încât cuvintele încep a-şi toci rostul înaintea acestor pagubaşi paţiţi... Când începe să le mijească înaintea ochilor, îi auzi spunând adevaruri de o dumerire amară cari nu cuprind nici decum laude pentru „domnii noştri".

In aceste zile de lâncezeală, când aproape toate aşezamintele ni-se istovesc sub porunca legilor nouă, singura arma de apărare şi îndrumare ne mai ramâne cuvântul scris.

Indatoririle presei noastre sunt mai multe azi. Tot ce au săvârşit până deunazi şcoalele a căror poreclă se spoieşte acum prin toate satele noastre, va avea să împlinească gazeta care ajunge în mâna ţăranului. Toate îndemnurile nesanătoase ale unei culturi străine, cari cuprind ca o pecingine sufletele cărturarilor, vor trebui înfrânte de înviorarea caldă a unei educaţii cari îşi găseşte temeiul în cultura noastră naţională. Alături de aceste presa zilelor noastre e singurul mijloc de propagandă şi de control într'o societate care în urma unor stări de viaţă cu totul excepţionale ne înfaţişează o mulţime de porniri condamnabile.

Vremea noastră e o vreme de luptă. Aceste zile nu au ciasuri menite pentru truda migăloasă a sporurilor încete. Noi nu traim astăzi viaţa orânduită a vremurilor de pace, când munca se desfaşură în matcă trainică, hotarîtă de pornirile firesti ale sufletului. Azi sunt trebuinţe de împlinit cari chiama, cari tulbură orice inima simţitoare. In vreme de război dascălii se ridică de'a masa lor de scris, poeţii se

www.dacoromanica.ro

despart de muză, pictorii îşi aruncă penelul şi, păstrând în suflet visul lor, ei se înşiruie alături de oşteni pe câmpul de bataie. Astfel e vremea noastră. Ne cere tuturora o înfrăţire de forţe, o strângere a rândurilor pentru apărarea unei averi comune. Sunt zile de jertfă zilele noastre. Numai aducând această jertfă mai putem nădăjdui că în viitor, mai curând ori mai târziu, va câştiga acest popor îndurerat cuvenita răsplată a unei munci de tihnă şi răgaz...

Aceste gânduri au îndemnat un mănunchiu de oameni sa lărgească cadrele acestei reviste, *) dorind ca pe viitor să-şi spună cuvântul lor în toate lucrurile pe cari le socot de interes, atât pentru cărturărime, cât şi pentru ţăranii noştri. Revista aceasta se va adresa deci tuturor păturilor de cetitori, cautând a contribui după puteri la munca mare de întărire a vieţii neamului nostru.

Va fi de aici înainte o revistă culturală, care va însemna şi momentele de căpetenie din viaţa noastră politică, stăruind asupra lor potrivit înrîuririi ce o pot avea.

Programul politic al celor grupaţi în jurul acestei reviste nu se deosebeşte de principiile cari călauzesc pe luptătorii cinstiţi ai neamului nostru.

Nu facem nici o făgăduinţă, căci vrem să fim judecaţi după fapte împlinite.

Ca o lamurire putem adăuga, că aceste pagini nu vor fi nici când în slujba unei tovărăşii, ci vor urmări numai binele obştesc. Cea mai de căpetenie silinţă a noastră va fi a discuta cu îndrăzneală cinstită tot ce credem de interes pentru viaţa noastră publică şi a privi faptele de sus şi de jos cu toate îndrumările unui spirit critic care se va resti răspicat.

Astăzi, când temenelele devin tot mai adânci şi „cuminţii“ ni-se înmulţesc îngrijitor, par a însemna ceva şi aceste însuşiri.

---

*) Ţara noastră .

www.dacoromanica.ro

Tabu.

Dacă s'ar scula acum din groapă legendarul căpitan Cook şi într'o nouă călătorie de exploraţie s'ar opri pe aceste plaiuri înstrăinate, — ce bun serviciu ne-ar face! Iscusit, cum a fost ursit din botez, minunatul călător ne-ar învăţa repede limba şi ne-ar înţelege degraba păsurile vieţii. Fireşte, că din cele dintâi zile ar trimite abonamentul la „Românul“ şi ar ceti pe nerăsuflate obiectiva operă lămuritoare dela Braşov. Văzând în aceste tipare epitetele cari ni-se aruncă, pentru cele câteva accente răsleţe de critică la adresa comitetului naţional şi-a unor persoane scoase la suprafaţă de frământarea noastră politică, înţelegând răsvrătirea cu care suntem răstigniţi în numele „disciplinei de partid“ şi al „solidarităţii naţionale“, — Englezul ar rămânea câteva clipe dus pe gânduri, trăgând rotogoale de fum din pipa lui de lemn. In curând însă i-s'ar însenina faţa şi, lovindu-se cu palma peste frunte, cum avea obiceiul de câte ori făcea o nouă descoperire, ne-ar bate pe umăr: „*By love!* staţi băeţi, eu am mai întâlnit undeva în pribegiile mele această intoleranţă, care nu iartă, undeva tare departe în orientul miraculos, la o cale bunicică de ecuator, în insulele polynesiace: decât acolo nu se chiamă „disciplină de partid“ nici „solidaritate naţională“, acolo i-au dat un nume mai simplu şi mai sugestiv, îi zice: **„tabu“.**

Pornindu-se la vorbă inepuisabilul povestitor, ne-ar face o întreagă conferenţă despre desvoltarea preceptelor morale la popoarele primitive. Ne-ar arăta, că cu cât purcedem mai jos pe treapta evoluţiei culturale, cu atât mai multe şi mai riguroase sunt opreliştile, cari stîngenesc libertatea de mişcare şi acţiune a individului în societate. Astfel ne-ar face să înţelegem degrabă şi această manifestare din cele mai rudimentare a principiului de suveranitate sacrosanctă, care în Polynesia e cunoscut sub numele *tabu* şi care nu se ştie cu siguranţă dacă astăzi în zilele radiului mai există.

www.dacoromanica.ro

Tabu se chiamă „opreliştea obicinuită în Africa şi Polynesia, de a se pronunţa numele domnitorului". [1]) Această oprelişte se poate estinde la nevoie asupra ori cărui lucru. „Lucrurile pe cari s'a pus Tabu sunt sfinte şi nu se pot atinge; preoţii ori alte persoane sus puse, tabuesc după pofta lor orice lucru, pe care vor să-l facă nefolositor pe seama altora". [2]) Fireşte, că de favorurile acestei legi se împărtăşesc în prima linie şefii triburilor şi după dânşii, în măsura puterii şi bogăţiei, celelalte soiuri de dignitari. In Polynesia se împart aceste legi după rang. „Principele în calitate de persoană sfântă e tabu. A te atinge de dânsul e păcat. A te apropia de capul lui, a te plimba măcar într'un etaj deasupra lui, e oprit. In acest chip opreliştile numite Tabu au venit în favorul fruntaşilor şi bogaţilor pentru a le ridica puterea, un fel de privilegiu". [3]) Se înţelege, că norme, care de care mai crude, asigurau dăinuirea acestor legi. „In Polynesia era respectarea lor strict impusă şi orice călcare era pedepsită cu moartea, înafară de cazul când făptuitorul avea prieteni foarte puternici, cari erau preoţi sau fruntaşi". [4])

Nu trebuie să mai spunem, că prin astfel de îngrădiri orice evoluţie socială era înăbuşită şi că aceste seminţii, cufundându-se cu vremea într'o resemnare fatalistă, erau atinse de somnolenţă şi inactivitate. Acest tabu era negaţiunea oricărui spirit de iniţiativă, prin dânsul se striveau în germene

---

[1]) *V. Wundt: Völkerpsychologie* IV. p. 111 in Africa wie in Polynesien verbreitete Verbot, den Namen des Herrschers zu nennen».

[2]) *V. Schurtz: Völkerkunde* p. 231. Dinge, auf denen das Tabu ruht, sind heilig und unverletzlich; Priester u. andere bevorzugte Personen vermögen wilkürlich jeden beliebigen Gegenstand zu tabuiren und damit für andere unbenutzbar zu machen .

[3]) *V. Wundt: Völkerpsychologie* IV. p. 396. «In Polynesien sind die Tabugebote nach Rang agbestuft. Der Häuptling ist als heilige Person tabu. Ihn zu berühren ist Frevel. Seinem Kopf zu nahe zu kommen, ja nur in dem Stockwerk über seinem Haupte zu gehen, war verpönt. Auf diese Weise kamen die Tabugebote den Vornehmen und Reichen zustatten, um ihre Macht zu erhöhen, ein Privilegium ...

[4]) *V. Dr. Eduard Westermarck: Entwickelung der Moralbegriffe.* I. p. 168. In Polynesien wurde nach Elis die Innehaltung der Verbote und Gebote des Tabu streng erzwungen und jede Uebertretung mit dem Tode bestraft, ausser wenn der Täter sehr mächtige Freunde hatte, die entweder Priester oder Häuptlinge waren .

www.dacoromanica.ro

orice criterii ale unei concepţii critice, fără de care mergerea înainte nu se poate închipui. Societatea tânjitoare era condamnată deci la o stagnare în care spiritul public nu mai mişca nici o undă, ca o apă moartă, fiindcă influenţa acestui tabu e totdeauna mehanică". [5])

Şi acum, iubite cetitor, să ne luăm rămas bun dela căpitanul lames Cook închis sub glie într'un petec de pământ din insula Owaihi, să părasim atmosfera fierbinte a triburilor polynesice şi să ne întoarcem acasă în ţara noastră şi a căciulilor de oaie. Tabu, tabu! Nu ştiu, dacă acolo în umbra desişurilor de agave, te mai ţii încă lege nenorocită, dacă nu te-au prabuşit şi pe tine vaporii şi electricitatea în cripta adâncă a atâtor prejudecăţi sociale şi credinţe deşerte. Atâta ştiu, că aici la noi te întâlnesc pe toate cararile. Opreliştea de-a spune adevarul întreg asupra situaţiei în care ne gasim, porunca implacabilă de-a nu cuprinde în raza cercetarii anumite persoane şi lucruri, tendinţa feroce de-a încatuşa libertatea de gândire, menajarea ipocrită a atâtor cuviose minciuni tradiţionale, — nu simţiţi cum ne leagă mintea şi ochii de-atâta vreme?

Tabu, tabu! Ce nu-i tabu la noi? Ne mai vorbind de multiplul şi variatul tabu al procurorilor unguri, ce nu-i tabu în larga noastră familie de trei milioane? De câte ori nu simţi îndemnul s'o rupi cu mângaierea dulceaga a unor convenţii malaieţe, să spui adevarul în faţa nenumaratelor poticniri ale minţii şi ale bunului simţ, câte îţi răsar în cale. Te opreşte însă inevitabilul tabu. Astfel e tabu să spui, ca cutare avocat, care în faţa unei adunări de ţărani varsa lacrimi facând pe puritanul Danton, în zilele de saptamâna e tovarăş de „calabrias" şi de sentimente cu solgăbiraul ungur. Sa te pazeasca Dzeu: fruntaşii sânt tabu. Tabu e discursul cutărui domn din consistor şi teatrul de diletanţi din Hundrubechiu şi concertul reuniunii de muzică şi găinile şi purceii emigraţi cu de-a sila din ograda învaţatorilor drept plocon la bucataria cutarei doamne protopopese şi pupaturile vre-

[5]) V. Westermarck: Entwickelung der Moralbegriffe: I. p. 20 .

www.dacoromanica.ro

unui arhiereu cu Tisza, — toate sânt tabu. Şi tu, dacă te atingi de vre-una din aceste opreliști, eşti pedepsit aspru, nenorocit călcător de legi...

De-o vreme încoace încalte s'a întrodus şi în politică această îngrădire. Aici marele, sacrosanctul Tabu e comitetul naţional. Te-a împins nenorocul să spui trei vorbe oarzene asupra unei atitudini, care ţi-s'a părut nejustificată, ai avut un trecător zîmbet problematic în faţa discursului şters ori nemuncit al cutărui deputat de-al nostru, ai criticat slăbiciunile evidente dela înlăturarea cărora depinde însăş desvoltarea normală a situaţiei, — ei bine, vei fi desfiinţat în numele nemilosului tabu al „disciplinei de partid“ şi al pretinsei „solidarităţi naţionale“. Pe această dogmă e întemeiată întreagă revolta unora dintre fruntaşii noştri împotriva ziarului „Tribuna“ care a avut de astădata imprudenţa să se abată din ogaşa învechită. Tot pe această gamă se brodează şi acuzaţiile de „tradare“ ale broşurii dela Braşov. Solidaritatea pretinde să amuţească toate accentele de critică, pentruca astfel solidari în binefăcătorul mutism să mergem cu paşi gigantici înainte.

Ei, nu! Aşa ne nămolim, iubiţilor şefi! Deschideţi largi porţile justei aprecieri, dacă vreţi să nu ne înece atmosfera asta prea încărcată de fumul de tămâie al sterpelor şi duioaselor măguliri reciproce. Daţi-vă seama, că solidaritatea naţionala şi disciplina de partid nu pot fi ştirbite decât de-o propagandă care neagă tezele fundamentale ale partidului. Câtă vreme se judecă fapte şi persoane, tocmai în cadrele *acestor* credinţe, nimeni nu are dreptul să tragă la îndoială cinstea politică a deaproapelui. Cel mult se poate supăra pe dânsul, poate să nu-i mai scoată pălăria, ori chiar să-l cheme la duel, cu sabia, cu pistoalele, cum îi vine mai bine la socoteală, dar să nu ţipe „tradare naţională“, că se face de rîs. E un lucru elementar, că faptele publice ale unui om sânt a se judeca tocmai de tribunalul opiniei publice. Cei cari săvârşesc acest lucru ingrat şi dificil sunt în viaţa modernă publiciştii. Desfăcute de această atribuţiune pe cât de legitimă, pe atât de elementară, ziarele nu mai sunt mijloace

www.dacoromanica.ro

de educaţie naţională şi ori degenerează în simple întreprinderi comerciale, ori, în cel mai bun caz, aduc un inocent serviciu informativ.

In loc de blesteme şi de vorbe mari, al căror înţeles îl tociţi degeaba, mai bine slăbiţi-o cu acest sufocant tabu, ce pune stavilă unui cinstit criticism pe care astăzi îl înlocuieşte bombasticul retorism ipocrit. Numai în acest chip veţi salva adevărata solidaritate naţională, care nu poate avea decât un singur razim: adevărul întreg.

In această ordine de idei, deci, trebuie cinstit ziarul „Tribuna", care cu atâta trudă şi nobilă îndărătnicie „apără cu orice jertfe libertatea cuvântului", — cum spunea atât de frumos deunăzi amicul meu Alexandru Vaida.

* * *

Că sunt mulţi, cari nu se pot împăca încă cu tendinţa de a schimba o seamă de dogme învechite, e prea firesc. Sunt anume făpturi, cari în plina lumină se simt desagreabil, şi sunt anume fapte ale caror proporţii, reduse la realitate de o judecată sinceră, pierd binişor din importanţa ce li-se atribuie de altfel. E explicabilă deci pe ici pe colo revolta, după cum se pot înţelege şi tresăririle unor bătrâneţe ruginite împotriva inovaţiilor cari trec peste orizontul apiecierii lor. Cu oare-care bunăvoinţă iertătoare putem scuza chiar şi desorientarea cutărui politician din ţară, care, confundând noţiunea „solidarităţii naţionale" cu implacabilul tabu al unora din fruntaşii noştri, cade de acord cu cei cari strigă „disciplină de partid" şi, povăţuit de o adorabilă naivitate, da crezământ tuturor bazaconiilor răspândite de oameni interesaţi. Cum zic, le înţelegem toate astea, fiindcă, slava domnului, cunoaştem atât de bine şi tipul gloriosului fruntaş refractar faţă de critica obiectivă şi pe înăcritul moşneag cununat pe vecie cu *u* scurt şi pe simpaticul domn dela Bucureşti, împiegat clasa a doua, ale cărui rapide soluţii politice se concentrează când în propunerea de a trece dorobanţii Carpaţii, când în sfatul de a ne împăca cu Ungurii... Le ştim toate astea şi pe lângă cuvenitele emoţii le înghiţim cu resemnare.

www.dacoromanica.ro

Dar nu înţelegem pe maiestrul nostru Caragiale, când într'un articol recent devine apărătorul acelora, cari confundă pielea lor proprie cu „solidaritatea naţională“ şi când ne strigă nouă tabu de câte ori aducem vorba *„câtuş de puţin* de prestigiul comitetului“... Nu înţelegem şi dragostea neţărmurită, ce vom păstra totdeauna marelui nostru scriitor, — ori cât de des ne-ar trage de urechi, — dragostea aceasta ne îndeamnă să-i mărturisim, că de astădată îl găsim în contrazicere cu una din cele mai înalte însuşiri ale nemuritoarei sale opere literare. Ce e Caragiale în literele româneşti, dacă nu strălucitorul analist al multelor noastre neajunsuri, spiritul îndrăzneţ, adeseori crud, care şi-a împletit nemurirea din greşurile deaproapelui? Aceşti ochi, neasemănat de limpezi, au pătruns în toate ungherele structurii noastre sociale, căci pentru ei n'a existat nici-odată tabu. De aceia, în orice pagină ce ne-a dat, noi găsim moartea unui tabu. Şi să mulţumim lui Dumnezeu, că-i aşa. Altfel n'ar fi fost imortalizat nici Conul L e o n i d a, nici Caţavencu, *„advocat, prezident fundator al societăţii enciclopedice-cooperative „Aurora economică română“*, — nici pururea viul Zaharia Trahanache, *„prezidentul comitetului permanent, comitetului electoral“*, — nici Tache Farfuridi, *„advocat, membru al acestor comitete şi comiţii“*... nici atâtea şi atâtea figuri simpatice, ca de pildă compatriotul nostru Marius Chicoş Rostoganu. Toţi ar fi rămas acolo în umbra „comitetelor permanente“ fără a fi scoşi pe arenă, ca să rîdă ţara de ei şi să tragă învăţătură... Cu toată supărarea de pe vremuri a onorabililor, lumea românească a răsplătit cu laurii nemuririi pe îndrăzneţul iconoclast şi noi vom găsi în paginile maestrului tot atâtea prilejuri de îndrumare...

Şi-acum deodată, din bun senin, când cu treizeci de ani mai târziu, aşa greoi cum suntem noi, nepoţii lui Rostoganu, ne apucăm să zugrăvim cu timiditate conturele vre-unuia dintre Caţavencii şi Trahanachii dela noi, Dvoastră ne porunciţi tabu şi-i luaţi sub aripile ocrotitoare, opunând sborului liber al gândirii, în numele căruia aţi bătut la porţile eternităţii, principiul obedienţei mute? Să fie acesta un sen-

www.dacoromanica.ro

timent de pocăire tardivă, sau poate vă inspiră credința, că lumea asta a noastră e impecabilă și „comitetele" noastre de ordin diferit n'au nici în clin nici în mânecă cu logica lui nenea Trahanache? In acest caz din urmă, noi nu vă putem da alt răspuns, decât rugămintea cea mai ferbinte, de a schimba Berlinul cu Aradul sau Sibiiul nostru, de-a Vă sălăși aici între noi două luni de zile, pe urma cărora lumea românească s'ar alege cu o nouă perioadă de înflorire literară a maestrului reintegrat între tipurile lui...

Împliniți-ne, nene Iancule, această dorință și coborîți la noi. Vă așteptăm cu casa și cu inima deschisă. Vă așteptam cu flori și cu glume, cu cântecele noastre ardelenești și cu adorabila noastră sintaxă! Veniți! Până atunci, însă, Vă rugăm în numele operelor complete ale marelui Caragiale, să nu ne mai strigați tabu și sa nu ne mai osândiți, dacă ne dam cu Stan, nu cu Bran. E destulă pacoste pe capul nostru lapidarea de care ne împărtășim aici acasă, căci zau, nu e o placere deosebită, ca pentru fiecare rând unde ai zugravit un neajuns social, să întâlnești zi de zi un domn burzuluit, care sa se uite urât când te vede și să murmure în barbă: la mine s'a gândit mizerabilul ăsta când a scris despre măgarii, cari păsteau pe Vezuv... Suntem pedepsiți îndeajuns așa fel, fiind că-mi închipuesc, că nici d-voastră n'ați avea o surpriză din cele mai placute, când, trecând pe podul Mogoșoaiei, v'ar tăia calea un domn care iese dela „Cosman", un domn cu joben, un domn necunoscut și țâfnos: — De ce mi-ați insultat soția în schița „Mici economii" din „Momente"? Degeaba, vă faceți — nu știu eu? — pe mine m'ați vizat în personajul Iancu Verigopol!...

N'ar fi nici o plăcere, nu-i așa, maestre?

*

În istoria literaturii e un fenomen, cu care ne întâlim des, ca marile personalități, în ajunul bătrâneții, să-și renege trecutul lor literar. Astfel a făcut Gogol, avântatul aparător al ideilor liberale, care în apusul vieții a devenit un bogoslov reacționar, aruncându-și în foc romanul „Suflete moarte". Astfel Tolstoi și câți alții...

www.dacoromanica.ro

Sa nu fie ispitit cetitorul, care cu drept cuvânt pune numele lui Caragiale alături de marii gânditori ai omenirii, să nu fie ispitit de aceste atitudini şi să-i atribue asemeni slăbiciuni ale bătrâneţei...

Ar greşi cumplit, fiindcă meşterul nostru e şi azi în multe mai tânăr decât noi. În orice caz este atât de tânăr, ca să nu apuce praştia şi să ne lovească pe noi, băieţandri nevrednici, cari cu o singură însuşire ne putem lăuda: stăruinţa îndărătnică de-a călca în urmele învăţătorului...

www.dacoromanica.ro

Dreptul criticei.

Un unchiaş cu ochii vii, care a văzut multe în cei vreo patruzeci de ani, de când se frământă în lumea noastră, venind odată vorba de tipicul gazetăriei la noi, de distanţa între realitatea lucrurilor şi felul cum aceste se oglindesc în cerneala tiparului, mi-a pus mâna pe umăr şi, zâmbind cu ironie fină, a început să-mi povestească...

— Stai să vezi, cum se scriu gazetele noastre, — începe bătrânul... Îl cunoşti pe ăsta al meu, pe scriitorul, pe Gheorghe. Cum ştii, e om cum se cade şi-şi vede de treabă. Într'o Luni dimineaţa mă pomenesc că nu vine la birou. Aştept nerabdător, se face zece, unsprezece, — nu vine... M'am necăjit, aveam o groază de lucru... Ce să fac, a trebuit să isprăvesc eu tot şi să las alte treburi... Dupa masă, pe la patru, iaca nimereşte, intră tiptil, cu ochii în pământ şi cu paşii maruţi. Mă uit la el cam ieşit din ţâţâni şi încep să-l descos: Aşa ne-a fost înţelesul, Gheorghe? Bietul om îngălbeneşte, s'apropie de mine şi-i tremură glasul: Iartă-mă, domnule, dar om fara pricepere, am păţit o prostie... Ce-ai păţit? — M'au pus păcatele de m'am dus ieri la adunarea generală a reuniunei... în satul... Am plecat dimineaţa cu ăştia doi, cu preşedintele şi cu secretarul... Zic să văd şi eu cum merg lucrurile astea, om tânăr, e bine să iei seama. Să vedeţi... Am ajuns acolo... Satul gol... Oamenii pe la fânaţ... Ce adunare să ţii? N'a fost nimic. Ne-am aşezat în şcoală vreo şapte inşi: popa, dascalul şi vreo trei ţărani, bătrâni neputincioşi... Au vorbit acolo un ceas de vreme şi preşedintele şi secretarul, era o caldură grozavă şi căscau Rumânii... Dupăce am isprăvit, ne-am dus la părintele. O ştii pe preuteasa, e muiere harnică şi ţine la oaspeţi... Ne-a făcut o varză cu sarmale, de ne fugeau ochii... Ce să zic? Ne-am aşezat cu temeiu şi am mânat-o... Are popa un vin dela Cut, cam acrişor, dar vine minunat cu borviz... Şi aşa înainte... la cinci... la şase... Am lungit-o până la cină, au mai nimerit şi nişte Ţigani de laGârbova şi s'a

www.dacoromanica.ro

făcut lată!... La miezul nopţii, când am plecat, eram afumaţi de tot. Eu nu atâta, că m'am mai tras dela băutură, dar ăştia doi erau în chef... Şi-acum vine comèdia... Când ajungem în hulă cu trăsura, nu ştiu ce i s'a năzărit preşedintelui, îl ştii dumneata, că-i cam rânzos, a început la ceartă cu secretarul... Una, două, i-a şi ars o palmă... Astuia îi cade pălăria, eu mă dau jos s'o caut... Până o găsesc în întunerec s'au snopit cum se cade. A fost o pacoste, pân' am ajuns acasă. Tot să se ia de gât şi eu între ei, de-i ţineam... Când m'am dat jos din trăsură azi-dimineaţă şi m'am întins în pat, m'a apucat o toropeala şi nu m'am mai pomenit pâna la trei după masă... Să mă ierţi...

— Se înţelege — urmează zâmbind înţeleptul unchiaş — se înţelege că l'am iertat pe Gheorghe şi aşa de capul meu mi-am făcut reflecţiile mele, gândindu-mă la felul cum se „luminează" uneori bieţii săteni... Da, acum vine ce vreau să-ţi spuiu... Peste vreo trei zile cetesc în „Telegraful"... un raport de-o jumătate de pagină cu garmond mic... Se spunea acolo de măreaţa adunare, care în bună înţelegere şi frăţie s'a ţinut Dumineca trecută, cum a vorbit preşedintele cu lacrimi în ochi şi cum poporul a ascultat mişcat sfaturile înţeleptului fruntaş... Şi-aşa mai departe, coloane întregi... Fireşte, la urmă n'a lipsit strigătul de alarmă: Luaţi pildă dela aceşti bravi Români, Dumnezeu să ţie pe vrednicul preşedinte şi pe neobositul secretar...

— Aşa se face gazetărie la noi! — încheie, mişcând dumerit din cap, moşul păţit...

*

De câteori, rasfoind ziarele noastre, nu m'am gândit la vorbele acestui om, care în graiul lui potolit spunea cel mai crud adevăr. Da, aşa se face gazetărie la noi, acesta este tipicul de legea veche. Vorbe mari, vicleimuri pompoase, o atmosferă sufocantă de laude şi tămâieli şi o desăvârşită lipsă de sinceritate. Pe urma unui concert, la care ţi-au ţiuit urechile de încăierarea notelor falşe, raportorul nostru scrie despre „eminenţii artişti, cari au întrecut orice aşteptare"; cutare fe-

www.dacoromanica.ro

tiță simpatică, care s'a jucat de-a teatru cu „sodalii“ din Sibiiu, este numită „celebra noastră tragediană“; un protopop pe care toți învățătorii îl cunosc de-un om foarte puțin scrupulos în chestie de plocoane și daraveri odioase, este prezentat „vrednic fruntaș, care-i un adevărat apostol al cauzei noastre“; cutare politician dela țară, sărac în mijloacele lui intelectuale și șubred în temeiurile morale, vine pus la gazetă pe urma unei cuvântări al cărei retorism răsuflat bâjbâe de greșeli gramaticale, ca „marele nostru orator ce aprinde sufletele“. Și așa înainte pe toată scara îngustă a manifestațiilor noastre sociale, culturale și politice, aceiaș vorbărie goală, acelaș măciniș de fraze uzate, aceiaș falșificare a adevărului. Vieața noastră curge într'o matcă sărăcăcioasă, cu unde tulburi și adese urâte, pe când gazetăria fără ochi și urechi cântă osanale și imnuri de mărire. Istoriograful acestor zile, asemănând realitatea lucrurilor cu felul cum cronicarul ziarului a ținut s'o fixeze pe hârtie, va vedea cum adevărul denaturat se rasfrânge în aceste coloane ca conturele reale ale feții omenești într'un ciob de oglindă proastă și le va așeza tiparurile mincinoase mâhnit la o parte, dându-și bine seama, ca ziarele au altă menire decât de a face pe bufonii de curte ori pe apologeții ieftini.

Firește, că până la un punct se explică nota silita și multele reticențe. Într'o vreme, când realitatea e prea crudă, un asemenea giulgiu trandafiriu prinde bine, căci adoarme mustrările de conștiință și leagănă sufletele pe undele moi ale iluziilor deșerte, dându-le fericirea clipei. Dar asta e o rețeta potrivită pentru cazuri trecătoare, care poate deveni primejdioasă, dacă e folosită prea des, ca toate hapurile somnifere. Prin astfel de mijloace se provoacă mai târziu crize dureroase, cari clatină în temelii credințele mulțimei. Cu deosebire pentru popoarele luptătoare astfel de iluzii potemchiniene sunt adevărate pericole de existență. Gândiți-vă d. e. la ultimele alegeri parlamentare, în cari noi bine știm ce rol au avut slabiciunile noastre, cetiți profețiile delirante ale gazetelor, asemănați-le cu stările de fapt a lucrurilor și dați-vă seama

www.dacoromanica.ro

de puternicele sguduiri morale cari s'au născut din această ascundere a adevărului.

De aceea mai multă severitate în interpretarea justă a situaţiei, mai mult adevăr! În societatea noastră se vădesc în ultimul timp semne îmbucurătoare de a strivi îndemnurile unei ipocrizii tradiţionale, se ivesc personalităţi cari au îndrăsneala cinstită de-a smulge vălul de pe obrazul multor minciuni cuvioase şi de a privi vieaţa în faţă cu toată vitregia ei. Gazetăria trebuie să se ataşeze acestor spirite critice, a căror activitate, călăuzită de dorul îndreptării, nu poate da decât roade binefăcătoare, căci adevărul ustură dar vindecă.

În acest chip sunt a se explica, cred, paşirile mai recente ale unor oameni din generaţia tânără, cari au luat asupra lor sarcina grea de a se rosti cu sinceritate asupra lucrurilor, unde cred că pot spune un cuvânt de folos şi de a exprima cu glas răspicat păreri şi judecăţi, cari se şoptesc în umbră. Ei vor spune de aici înainte adevărul şi nimic mai mult. Vor spune că concertul din cutare orăşel a fost ecoul unor lăudabile stăruinţe, dar zeii din Olimp n'ar fi aplaudat daca s'ar fi nimerit de faţă; vor lămuri, că Eleonora Duse este actualminte o mai celebră tragediană, decât simpatica noastră domnişoară, care va trebui să cetească încă pastelele lui Alexandri; vor desluşi că părintele protopop cutare nu este prototipul abnegaţiei omeneşti şi d-l Gângăvescu nu e culmea oratoriei. Şi aşa mai departe. Urmând îndrumările unor concepţii de datorie, care au drept temeiu orientări culturale superioare şi o interpretare severă a valorilor morale, ei vor introduce spiritul critic în publicistica noastră. Ei îşi dau seama că fără acest drept al criticei, care nu e nici tendinţă de „desrămare", nici „anarhie", ci e elementul indispensabil al marilor primeniri sociale şi culturale în vieaţa unui popor; fără acest drept n'are nici un rost de existenţă ziaristica la noi.

Aceste sunt „îndemnurile noi" pe cari modesta mea privire le culege de pe câmpul frământărilor noastre actuale. A căuta în aceste păşiri, *câtă vreme ele sunt călăuzite de bun simţ şi nu coboară pe tărîmul vulgar al atacurilor personale şi al trivialităţilor*, câtă vreme ţin să fixeze stări

www.dacoromanica.ro

generale de lucruri şi oameni, a căuta intenţii ascunse, e o apucătură care nu onorează. Acest mănunchiu e alcătuit din oameni prea idealişti, ca să poată fi o cohortă de vânători de slujbe ori situaţii şi prea tineri, ca să poată fi întimidaţi în îndrăsneala lor de chiotul lui Birăuţiu...

Deci mai puţină supărare şi mai mult calm în judecata.

—

www.dacoromanica.ro

Vrem o credință.

O minunată seară de toamnă. Pe geamul deschis pătrundea freamătul pădurii de stejari și luna își țesea razele în muschiul pereților îmbătrâniți. Din bolta aprinsă se desprindeau fulgi albi de lumină și cădeau poleind părcanele ferestrelor gotice. Platanii din parc își mișcau frunza într'un zvon nedeslușit și umbra lor tremura pe ziduri, desenând par'că figuri fantastice dintr'o baladă dela nord. Cerul misterios al Scoției, această pânză de argint cu beteală de purpur, îmi trimitea jocuri de lumini și umbre necunoscute.

In biblioteca vastă a castelului, în mijlocul miilor de volume, cari tradau sbuciumul intelectual a vre-o cinci generații de cărturari, stam de povești cu distinsul meu amic d. Seton-Watson. In suflet mi-se lasase ceva din liniștea calmă, din atmosfera de severitate neobișnuită a celei dintâi Dumineci petrecute în țara lui Macbeth. Vorba noastră părasise alvia frământărilor zilnice și căuta să deie un înțeles misterelor din natură, Ne aminteam de frumusețea munților noștri, de orizontul lor senin, de crestetele lor luminoase și le asemănam cu frunțile încinse de veșnica negură a culmilor îndrăgite de Ossian. Amfitrionul meu îmi vorbea de verile lor pline de lumină, de albastrul lacurilor scoțiene și-mi cetea cu glas evlavios imnul lui Shelley, cântarea ciocârliei. Fraza măiastră a nemuritorului curgea în undulările unui ritm, care leagănă și sbuciumă sufletul:

— What thou art we know not;
What is most like thee?
From rainbow clouds there flow not
Drops so bright to see,
As from thy presence schowers a rain of melody [1])

[1]) Cum ești tu, noi nu știm. — Ce-ți seamana mai mult? Din norii unui curcubeu nu curg picaturi atât de senine, ca ploaia de melodii a cântarii tale.

www.dacoromanica.ro

Deodată, de jos, din coridoarele boltite răsună gongul, semnalul cunoscut al caselor din Englitera. Prietenul meu lasă cartea din mână, se uită la ciasornic şi se ridică zâmbindu-mi cu bunăvoinţă:

— Sânt nouă ciasuri. Iartă-mă, trebue să te părăsesc. N'ai să te plictiseşti în tovărăşia asta. Iacă şi cărţi din ţara dtale...

La privirea mea întrebătoare, el urmează surizând: — E un obicei de-al nostru... Ştii, ţara noastră, ţara obiceiurilor. Aici se respectă toate câte ne-au rămas din batrâni. Dacă cumva te-ar interesa, te rog, îmi faci o placere, deşi la dreptul vorbind...

Fireşte, că m'am ridicat şi eu. Am coborît scările împreună, am trecut prin coridoarele încăpătoare, pline de tablouri cari înfăţişau istoria Scoţiei şi am cârnit-o la dreapta.

— Pofteşte în sofragerie!

Deschidem. In refectoriul larg, cu tavanul boltit, aştepta întreg personalul castelului. Erau toţi acolo, începând cu grădinarul, cu şoferul, cu fetele de casă, cari zîmbeau sfioase sub boneta lor albă, — până la cel din urmă servitor. Să fi fost vre-o optsprezece. Când am intrat, s'a curmat vorba lor potolită şi pe faţă le-a trecut o umbră de seriozitate... Mirat, m'am oprit în faţa acestei adunări, neştiind la ce să mă aştept...

Stăpânul lor mi-a îmbiat un fotoliu şi dânsul, trecând la mesiţa din colţ, unde zîmbea în marmură cunoscutul chip senin al lui Walter Scott, a luat o carte de pe poliţă, a răsfoit în ea câteva clipe şi aşezându-se pe scaun a început să cetească...

N'am să uit niciodată tabloul, ce mi-a săpat în suflet seara acestei Dumineci de toamnă. Intr'un salon luxurios cu covoare de Ispahan, cu arme orientale şi cu blăni de leopard, pe păreţi cu tablouri de Van Dyk, în acest şălaş, care vădea tot confortul unui mare prisos de civilizaţie şi bogăţie, era adunată o grămadă de muncitori săraci, de bieţi oameni cu faţa aspră... Din cadre priveau seniorii de pe vremuri ai acestui castel, cavaleri cu perucă, cancelari în armură de fier

www.dacoromanica.ro

şi nevestele lor, aceste aristocrate svelte cu zîmbet înghe-ţat, în vreme ce urmaşul, un gentilom îmbrăcat în ireproşa-bilul smoking, cetea cu glasul rar şi apăsat...

Era: *biblia.*

. . . . . .

Să spun, ce mă frământa în aceste clipe de sfântă se-ninătate patriarhală? Ar fi o trudă zadarnică. Furtunile mari ale sufletului nu se pot coborî pe hârtie.

Peste un cias, domnul Watson a închis cartea, s'a ridicat de pe scaun şi mi-a întins braţul:

— Aşa e în toate casele dela noi, Duminecă seara. Obicei din bătrâni, gazda ceteşte în biblie...

L'am urmat şi, cum suiam treptele cu ochii pironiţi în pamânt, mi-se părea că sânt atât de singur pe lume, atat de invins şi fară sprijin în largul vieţii. Omul acesta dela nord cu calmul lui, cu vorba lui domoală şi cumpănită, m'a supus şi mi-a părut atât de mare în seara aceia

Intorşi din nou în bibliotecă, el a reluat pe Shelley, urmând mai departe valurile ritmice:

What thou art we know not;
What is most like thee?

— — — — — — — — — —

* * *

Au trecut luni de atunci şi viaţa care m'a aruncat din nou în vârtejul frământărilor mele de acasă, mi-a şters multe impresii... Dar seara ceia din Scoţia n'o pot uita. Imi vine în minte şi cum stau aşa în singurătatea odăii mele, revad par'că tabloul... Iar mintea duce mai departe firul gându-rilor...

— Acolo în ţara voastră dela miază-noapte, voi străne-poţii războinicilor caledoni, voi în sbuciumul zilelor noastre aveţi un rost sufletesc. Aveţi un trecut, pe care-l cunoaşteţi şi-l cinstiţi, aveţi o credinţă, care vă dă un echilibru moral. Fiecare dintre voi e o verigă într'un lanţ nesfârşit de evolu-ţie. Trecutul cu firele lui măiestre stă în urma voastră şi vă

www.dacoromanica.ro

orînduieşte cărările vieţii. De aceia drumul vostru e drum larg şi deschis, drum sigur şi fără primejdii, fără cotituri şi fără surprize. Sufletul, în plămădirea lui din neam în neam, a câştigat tot mai multă mlădiere. Fiecare din acei strămoşi zugrăviţi pe părete v'a lăsat o moştenire: o spadă, o glumă, o sbucnire de patimă. Ei sânt tovarăşii voştri, cari vă însoţesc în toate căile. Cuvântul pe care îl rostiţi voi cu atâta cumpănire, e purces din sfatul lor, vine de departe şi aduce ceva din cumpătul acestei înţelepciuni de veacuri. Prin câte vămi n'a trecut acest suflet al vostru în călătoria lui îndelungă! Din zilele lui Agricola şi până astăzi e mult... şi el n'a stat pe loc. De sub flamura thanilor aspri a trecut sub steagul Stuarţilor nehodiniţi, s'a sbătut în valurile lui Iohn Knox, a luptat pentru libertate, a biruit, s'a frământat în viforul pasiunilor lui Shakespeare, s'a legănat în undele clare ale cântecelor lui Burns, a pus stăpânire pe întreg pământul şi a supus oceanul. Şi în acest drum enorm, — în care s'a primenit de atâtea ori — el a lăpădat prejudecăţi, a schimbat armuri, a domestecit instincte, a distrus sisteme filosofice, a dărîmat constituţii... Un singur lucru, însă, a pastrat neatins din neam în neam: *biblia*, cartea aceia din care cetiţi voi slugilor voastre Duminecă seara...

— Stau şi mă gândesc. Cum să nu aveţi voi un rost sufletesc, un echilibru moral în acest sbucium grozav al vieţii, când purtaţi în suflet firul care vă leagă, vă ţine strânşi în înrudirea veacurilor, când aveţi patrimoniul comun al carţii din bătrâni? Cum să nu vă ridicaţi sus peste capetele altora, voi, cari la nivelul celei mai avansate civilizaţii, pe urma versurilor lui Shelley cetiţi din biblie povestea învierii lui Lazar? Da, inteligenţa voastră nu e copac fără rădăcini, pe care îl îndoaie toate vânturile şi care se frânge la cel dintâi vifor. Din cartea aceea, voi alegeţi problema morţii şi-a vieţii, care vă scrie pe frunte aceea linişte de contemplaţie calmă. In foile ei îngalbenite e ascunsă şi taina biruinţei cu care voi, o mână de oameni, aţi smuls sceptrul pământului. Pe semne tot de-acolo porneşte şi îndemnul care vă aduce pe câte unul călător în ţara asta fără noroc, unde se încruci-

www.dacoromanica.ro

şează atâtea patimi şi unde voi, drumeţi străini, cereţi leac pentru durerile noastre...

— Voi aveţi o credinţă...

*

Urmând aceiaş matcă, mi-se întorc acasă gândurile, la ţara mea, la oamenii mei. Imi răsăriţi din umbră, voi moşi şi strămoşi fără nume, de pe ale căror movile vremea a frânt de mult crucile de lemn, voi bieţii noştri ţărani. Mă gândesc cât de greu e traiul vostru, cât de cumplite nedreptăţile cu cari vi se sapă groapa, cât de neagră e pânea voastră frământată în trudă. Dar, aşa cum sânteţi, chinuiţi de sapă şi neodihnă, năpădiţi de boli şi de jandarmi, voi tot aveţi un rost în sufletul vostru, aveţi un temei de care vă răzimaţi în vîltoarea vieţii.

— Şi voi aveţi o credinţă!

Ţăranul nostru are un puternic fond de credinţă. In cursul veacurilor acest plugar năpăstuit, frate cu pământul, şi-a făurit cu închipuirea lui fecundă din cetaniile cărţilor bisericeşti şi din îndrumările vieţii lui de primitiv, supus naturii milostive, un crez al lui, care-i călăuzeşte gândurile şi-i dă un echilibru moral. El crede, alături de învăţamintele religioase, în arătări puse peste fire, el şi-a înfiripat legende şi superstiţii, a creiat bălauri, vârcolaci, strigoi, Cosânzene, Feţi-frumoşi şi barbăcoţi. Lumea lui de întrupări mitice, basmele şi viziunile acestui panteism minunat, pot fi distruse de raţionamentul critic şi cad în faţa normelor de rigoare în biserica luminată, dar aşa cum sânt, flori sălbatice crescute în ogorul lui Christos, ele totuşi dau o credinţă din care rezultă o busolă morală şi preocupaţiuni sufleteşti de ordin superior. Ce dovadă mai vreţi, când aveţi poezia populară cu strălucirea ei fără seamăn, ori atâtea pilde de eroism cu cari au împodobit istoria noastră umilă cutare lăncer al lui Iancu, ori un căprar ce-a scăpat steagul împărătesc la Solferino...

Aceşti oameni munciţi, cari îşi fac cruce când pleacă la drum şi seara se roagă maicii preciste, au o viaţă sufletească intensă şi au anume îndrumări de cinste şi cuviinţă

www.dacoromanica.ro

în fapta lor. Şi tot ca dânşii au fost şi acei boieri din bătrâni, ca „Brâncoveanu Constantin, boier vechiu şi domn creştin", până la cei din urmă titori de biserici şi fundatori de spitaluri, a căror sămânţă s'a rărit cu totul în zilele noastre...

— Voi aveţi o credinţă...

•

Şi acuma, iartă-mă şi nu te supăra pe mine, dacă, fără a-ţi cere un răspuns, stau şi mă întreb, care este credinţa d-tale, mult lăudat intelectual al naţiei mele?

Când ai pornit de-acolo din căsuţa dela ţară şi te-au dus la şcoala ungurească, mai ziceai „Tatăl nostru" seara şi visai cu iele şi pricolici. Duceai în suflet moştenirea din bătrâni: o candelă, care licărea în taina şi-ţi lumina drumul Dar ţi-s'a risipit moştenirea asta. S'a spulberat zi de zi, s'a rărămiţat în calea ta. Dascălii tăi, dela cari ai învăţat trigonometrie şi poeziile lui Vörösmarthy, ţi-au sugrumat în suflet arătările minunatului panteism ţărănesc. Te-au furat aşa zi de zi, dându-ţi în schimb nişte certificate, care îţi deschideau câte-o uşă nouă. Când ai trecut pragul acestei şcoli, ai ramas sărac de toată averea ta părintească, cu un gol înfiorator în tine: O biată barcă răzleaţă, aruncată în voia valurilor...

Cartea străină, cu care ţi-ai chinuit mintea, ţi-a dat în sfârşit o bucătură de pâine, ţi-a luat în schimb o credinţa. Alta n'a pus în loc. Dacă firea a sădit în tine, din întâmplare, un dor de lumină mai puternic decât al celor mulţi, atunci ai ajuns, poate, după chinuitoare rătăciri, să-ţi croieşti însuţi un temei moral din sbuciumul tău. Din îndrumări artistice, din studiul postum al doctrinei religioase, din norme ştiinţifice ţi-ai făurit o formulă individuală, care-ţi salvează fondul etic. Dacă însă ai fost ursit să rămâi în mulţime, atunci o duci aşa înainte gol şi despoiat. Goana vieţii te mână şi un raţionalism vulgar îţi potriveşte cărările. Aluneci la suprafaţă, purtat de mici fleacuri şi minciuni convenţionale. Fireşte că mintea ta e o pasăre ostenită, care cade şi de aceia nu petrece bucuros în sferele abstracţiunei. Rostul tău moral e o balansă pururea mişcată de împrejurări. Aşa

www.dacoromanica.ro

desrădăcinat, cum să urmezi o linie dreaptă în pribegia ta? De sigur, vei mai avea din când în când momente care îţi amintesc credinţa îngropată, — raze întârziate ale unui apus, — şi atunci vei da un sărindar, ori o mică danie în altă parte. De altfel vei trăi într'un cerc îngust, preocupat numai de problema existenţei materiale. Se înţelege, că în asemeni împrejurări, nu vei fi nici un rigorist moral, nici un chinuit intelectual. Nu. Dimpotrivă, vei bate apa în piuă la cutare adunare de popor, ori vei vota cu Burdea, dacă-ţi vine la socoteală. Vei învârti mici daraveri, vei reuşi în măruntele tale operaţii financiare, dar nici o pornire furtunoasă spre ideal nu-ţi va robi sufletul. Şi, când ar fi la adecă, eu jur că n'ai scăpa steagul la Solferino.

•

De ce să aşternem mai departe aceste crîmpeie rupte din sufletul nostru?... Stârnite puţin şi aşa se pornesc, desvălindu-ne tot mai multe unghere ascunse.

Le-am înşirat aici în pripă, aşa cum mi-le-a adus în condei această săptămână a patimilor. Şi fără să vreau, îmi vine în minte o problemă atât de mare şi atât de nebăgată în seamă a vremii noastre frământate de patimi mici: *educaţia religioasă a cărturărimii noastre.*

Nu găsiţi, că ar trebui făcut ceva pentru a ne salva tineretul, dându-i dascăli luminaţi, cari în şcolile secundare să-l înveţe credinţa lui Dumnezeu, şi preoţi cu gură de aur, cari să cuvânteze acolo în centrele studenţimii noastre universitare?

Fiindcă, aşa cum suntem astăzi, noi nu ştim ce vrem şi nu ştim unde mergem...

www.dacoromanica.ro

Părinţi şi copii.

Ţăranul nostru, ori cum ai sta să-l judeci, în toate manifestările vieţii lui simple se înfăţişează ca o fire armonică. Ori unde îl întâlneşti: în mijloc de codru, pe creştetul muntelui, ori în largul câmpiei, acest om al naturii e o apariţie simpatică, care te farmecă cu graiul lui înţelept şi cumpătat, cu nobleţa gestului şi cu ritmul mişcărilor. E şi explicabilă această armonie, când te gândeşti, că e roada unei vieţi de zeci de veacuri, cari în frământarea lor îndelungă i-au croit sufletului o matcă statornică.

Acest muncitor dela ţară e o verigă numai într'un lanţ nesfârşit de evoluţie lentă şi păşeşte pe arenă în armura unei moşteniri milenare. El are trecut, are tradiţie şi umblă pe-un drum bătătorit de veacuri. Filozofia vieţii lui e o comoară veche, împletită din pătănii şi sfaturi de demult, de aici înţelepciunea ei adâncă şi bogăţia ei strălucitoare. Aşa e şi cu toate îndeletnicirile vieţii lui, cu meşteşugurile pe cari le poartă, cu toată păşirea lui, cu orice mişcare. Cântecul lui e frumos, fiindcă vine de departe, din afunzimea vremurilor, cari în această pribegie lungă i-au curăţit metalul şi l-au nobilitat. Tot astfel i-s'a subţiat gustul pentru apreciarea frumosului şi bunul simţ cu care cumpăneşte rosturile vieţii. De-aci echilibrul lui moral care-l călăuzeşte totdeauna, de-aici eleganţa şi graţia horelor noastre, de aci minunatul joc de forme şi culori în altiţa unei cămăşi de ţărancă.

Cu cât stai şi judeci mai mult, cu atât mai vaste le vezi hotarele moştenirii din strămoşi, ale cărei îndrumări conştiente sau instinctive dau naştere acestei frumoase armonii, care face din ţăranul nostru un om întreg şi sănătos, o fiinţă simpatică şi interesantă, şi în acelaş timp, îl apără ca o cetate de influenţele popoarelor străine cari îl împrejmuie. De aceea acest fiu al pământului, care păşeşte în viaţă cu sufletul povăţuit de sentimentul de distanţă în timp, e o figură ce poate robi atât de uşor ochii şi inima unui artist sănătos.

www.dacoromanica.ro

Acest om, lăsat în matca vieţii lui primitive, îşi duce povara anilor fără sdruncinări deosebite, păstrând tiparul formei din bătrâni, chinuit de necazuri noui şi mângâiat de credinţe vechi, avântat ori potolit, el se strecoară încet înainte, şi în ori şi ce împrejurări l'ai vedea, îl poţi admira sau îl poţi plânge, dar nu-ţi poţi bate joc de el, fiindcă cu rostul lui plămădit de un mileniu nu e niciodată ridicol. In tagma acestor fii ai naturii, ca în orice societăţi în care domneşte respectul tradiţiei şi cari au un trecut în urma lor, generaţiile se succed fără sbuciumări mari şi între părinte şi fiu nu e nici o prăpastie. Ca plopii pe o margine de rîu, unii mai tineri, alţii mai bătrâni, dar cu aceiaş mlădiere în crengile svelte şi cu acelaş zvon de frunză tremurată, fraţi buni ocrotiţi de aceiaş soartă, trăind şi murind la fel, aşa se înşiruie în cursul vremii generaţiile de ţărani, cari îşi păstrează veşnic o intimă înrudire.

Cu totul altfel e societatea cărturarilor noştri.

Infiripată de câteva decenii abia, această clasă încă nu e fixată şi se prezintă cu toate notele caracteristice ale societăţilor înjghebate în pripă. Neavând un trecut ori o tradiţie, — n'are busola care să-i îndrume cărările vieţii. De aci dibuirile îndelungate şi chinuitoare, de aci poticnirile dureroase, de aci stângăcia şi greşurile când tragice, când ridicole ale acestui biet *homo novus,* care e singur în războiul vieţii. Dânsul nu mai e o fiinţă armonică, ci dimpotrivă un chinuit fără clipe de odihnă, care o duce într'un continuu sbucium, tulburat la tot pasul şi supus multor crize morale. Intelectualul nostru, ca tip social, e o apariţie destul de recentă şi de tristă. Ridicat dela plug şi aruncat în mijlocul unei lumi străine, îmbibat de o cultură care-şi are rădăcinile în alt sol, spulberându-şi moştenirea părintească, fără a avea vremea să-şi câştige însuş o comoară, acest advocat din cutare orăşel e o figură paradoxală. Şi cum n'ar fi sărmanul neisprăvit, care în timp aşa scurt a schimbat opinca cu gheata de lac, care dela chiuiturile de horă a trecut aşa de repede la paginile lui Oscar Wilde şi care în toate avânturile minţii e încătuşat de obezile şcoalei străine, unde a în-

www.dacoromanica.ro

văţat carte? De sigur, că vorba lui nu va mai avea cumpătul şi rotunzimea frazei ţărăneşti, gestul lui nu va trada undularea ritmică din graţia unui joc în bătătură şi echilibrul lui moral va fi cu mult mai problematic. Ca o casă nouă, făcută pe repezeală, cu temelii slabe, cu ziduri ţsubţiri şi cu spoiala pripită e acest suflet, de care se va cam feri artistul sau dacă se va apropia de dânsul, ne va da paginile de ironie ale maiestrului Caragiale. In această societate trecerile dela o generaţie la alta se fac cu sguduiri mari şi dezastre uneori, iar între părinte şi fiu se deschide adese prăpastia largă deasupra căreia numai rare suflete alese mai pot dura o punte. Depărtarea unui asemenea purtat prin şcoli şi înstrăinarea lui de părinţi e de multe ori o adevărată tragedie care curmă legatura de suflet între părintele ţăran ce-şi face rugăciunile seara la icoana Sfântului Nicolae şi băiatul lui care în aceeaş vreme, la o lumînare de sau, îşi poarta ochii peste aforismele lui Nietzsche.

Această trecere sguduitoare dela o generaţie la alta până bine de curând încă n'a existat în sînul cărturărimii noastre, care e o clasă înfiripată de cincizeci de ani. Fiind zămislită în acelaş timp şi în condiţii de existenţă similare, a trăit o viaţă sufletească uniformă şi a trebuit să treacă câteva decenii, ca ivindu-se a doua generaţie să înceapa o fermentaţie mai vie şi o luptă mai îndărătnică de adaptare şi primenire. Astăzi după cinci decenii e firesc să izbucnească conflictul sufletesc între părinte şi copil, care e cu atât mai acut, cu cât e mai repede şi mai vast progresul cultural realizat în această epocă. Puse în faţă aceste două generaţii, vom avea două figuri deosebite.

Bătrânul nostru născut în anii din urmă ai iobăgiei, cu adolescenţa petrecută în vremea absolutismului, cu sufletul încălzit de cele dintâi licăriri ale redeşteptării naţionale şi culturale, e o apariţie cu care care noua generaţie dela noi are tot mai puţină înrudire. Băiat de ţăran, zidit din trainica sănătate rustică, cu sufletul plămădit în zilele din urmă ale unui regim de umilinţă istorică, fire dreaptă şi aspră menită a primi numai până la o anumită limita îndrumările culturei,

www.dacoromanica.ro

greoi şi cinstit, păstrând încă urme din cuviinţa veche faţă de stăpânirile tradiţionale, muncitor trecut prin mizerii cumplite, dornic de un ungher de linişte şi tihnă gospodărească, acest moşneag e un reprezintant tipic al calităţilor şi defectelor proprii tagmelor improvizate.

Aspiraţiile lui politice sânt pornite din cumpătul, din concilianţa şi modestia omului obişnuit cu greul vremilor, care e potolit în aşteptările lui şi e dispus să se mulţumească cu puţin, fiindcă îşi mai aduce aminte de zilele când n'avea nimic. Spirit mai mult pozitiv, îndrumat de-un sănătos utilitarism, se va mişca între orizonturi culturale mai înguste, se va îngrădi adese în forme şi va fi un temeinic ziler, care cu răbdare şi cu hărnicie îşi face datoria. Trăind în vremea începuturilor noastre literare, această figură venerabilă de moşneag etimologist implacabil se închină cu sfinţenie divului Traian, şi în pretenţiile literare reduse, se mulţumeşte cu odele lui Mureşanu sau cu retorismul lui Alexandri. Aşa bun, cinstit, dificil, formalist, arbitrar uneori, — se iveşte cu punctualitate la toate adunările noastre politice şi culturale, acest bătrân frumos, care cu privirea înlăcrimată ne vorbeşte de maica Roma şi într'o vorbire presărată cu citate latineşti închină pentru femeia română, pe care o aseamănă cu Cornelia mama Grachilor. In fond e un om de omenie, care şi-a văzut de treabă totdeauna şi în testamentul lui, în care pe alocurea se mai iveşte *u* scurt, vei găsi o sumuliţă pentru un scop de binefacere.

Cu totul altul e băiatul lui, care acum a intrat în viaţa publică şi-şi cere cuvântul. In a doua generaţie cărturarul nostru s'a depărtat mult de această înfăţişare patriarhală. Progresul rapid, ataşarea neamului nostru la curentele de civilizaţie universală în timp aşa scurt a făcut ca deosebirea între părinte şi fiu să fie mai pronunţată. In vremea asta de transiţie s'a săvârşit o premenire generală, s'au dărîmat altare şi s'au modificat valori, aşa că s'a tulburat unitatea sufletească, care la alte neamuri cu o tradiţie culturală există între două generaţii.

www.dacoromanica.ro

Tînărul nostru de azi e o fire mai puţin aspră, mai mlădiat de procesul cultural, mai aplecat spre criticism, cu un simţ literar mai pronunţat, mai chinuit de probleme, cu mai multe pretenţii şi mai puţină temeinicie, mai grăbit şi mai îndrăzneţ în avânturile lui. Dacă a avut norocul să frângă cătuşele educaţiei ungureşti care i-a lăsat urme în toată fiinţa lui, el s'a adăpat la izvoarele de înflorire literară şi şi-a întărit sufletul cu influenţa culturală din Regat, spre care priveşte mai des şi cu mai mult interes decât părintele lui. Politiceşte va fi în cele mai multe cazuri mai intransigent şi prin lărgirea orizonturilor e pe cale de a deveni din ce în ce mai răspicat. In manifestările lui va sacrifica respectul formei, va mai atenua solemnitatea oficială, se va mişca mai slobod şi va căuta să-şi împodobească cuvântarea cu oare-cari scrupule literare. In preocupările lui intelectuale se va gândi adese la massele de ţărani a căror desrobire economică şi politică o va accentua cu tărie, iar tiradele gloriei dacoromanice le va înlocui pe rând cu cifre statistice cari vor vorbi de mizeria neagră a satelor noastre.

Fireşte, că nu e o armonie între aceste două vîrste, cari sunt două lumi deosebite, cu idealuri şi concepţii de viaţa ce nu se aseamănă. Şi nu e nici o mirare că s'a început acum un mic războiu între ele. Doar e atât de greu să se potrivească credinţele unor cărturari pentru cari nu există Eminescu, cu rafineria celor trecuţi prin tot labirintul desvoltării noastre literare mai recente. Ba, purtată în cadrele unei discuţii principiare e şi utilă această campanie, fiindcă lămureşte o seamă de noţiuni şi valori cu cari e bine sa fim în curat în lupta noastră.

In ori-ce caz noi, tineretul, vom şti păstra totdeauna cinstea părului alb, fără a confunda această pietate cu idolatria; cumpănind cu judecată critică ne vom năzui să fixăm valorile înaintaşilor noştri, fără a deveni iconoclaşti şi ne vom da seama că în frământarea politică a acestor zile poporul românesc are lipsă de conducători cari trebuie să se susţie la suprafaţă prin însuşiri ce planeaza peste vrâste şi cari se pot spune în două cuvinte: *cinste* şi *talent.*

www.dacoromanica.ro

Cât priveşte selecţiunea în largul rândurilor, ea se va face cu încetul, urmând pasul vremii care va fi totdeauna stăpâna veşnicei primeniri şi care nu va sta pe loc nici atunci când pletele tinerilor de astăzi vor fi cărunte.

www.dacoromanica.ro

Generaţia nouă.

Povestea e destul de tristă şi destul de cunoscuta. E povestea tânărului român din ţara ungurească care învaţa carte în zilele noastre. O ţii bine minte — ai suferit doar' atâtea până ţi-a fost dat s'o înveţi pe de rost — şi dacă n'o povesteşti bucuros, e că de multe ori îţi tremură genele şi ţi-se strâng pumnii când ţi-o reaminteşti...

O povestim:

Intr'o dimineaţă de toamnă. Scârţâie prelung poarta şi din ograda sărăcuţă iese căruţul în pasul domol al unor cai trudiţi. O ţărancă rămâne sprijinită de stâlpul porţii, în strălucirea soarelui, cu lacrimi în ochi. Stă, se uita până trece căruţul. In căruţ sânt doi, stau alături pe scândură: tata şi băiatul. Ţăranul e gânditor, aşezat, cu privirea potolita a sătenilor noştri munciţi. Copilandrul ridică fricos capul din ţundră, ochii lui cuminţi au plâns. Şi cum se duc aşa în tropotul cailor, desluşeşti vorba mângăietoare: „Lasă, dragu tatii, Ioniţă, nu plânge... Dacă înveţi carte, te faci domn. Ori te faci popă. Cum vrei tu“... Dar Ioniţă plânge. El n'ar vrea să fie domn, el ar vrea să rămâie acasă. Şi căruţul se duce. După trei ciasuri sânt în oraş şi ţăranul îşi poartă copilul de mână printre trecători. Au ajuns la „şcoala ungurească“. Aici mişună lume din toate părţile. Au venit părinţii cu copiii. Cei mai mulţi sânt ţărani în straie de Dumineca, — scot bani din şerpar şi se feresc din drumul domnilor profesori cu pălăria în mână —, sânt şi preoţi cu haina lor cam trecută şi copii de toată mărimea. Graiul e românesc în toată zarva asta. Doar ici colo se mai aude câte-o vorbă străină; numele unei cărţi ungureşti, numele unui profesor mai împestriţează poveştile. Ţăranul nostru îşi duce copilul sfios, îşi ia pălăria subsuoară, urcă cam nedumerit treptele, se ţine după mulţime, trece coridorul şi intră în odăiţa din fund. Se închina înaintea domnului cu barbă, care stă încruntat la masă: „Să nu fie cu supărare, l-am adus pe băiat, sa-l scrieţi la carte“...

www.dacoromanica.ro

Aşa se începe povestea tuturora. Aşa am venit cu toţii la şcoală. Şi Ioniţă şi Niculiţă şi Traian al popii. Băieţi de plugari sau preoţi, aceşti copii stau cu mânile pe bancă presăraţi printre şcolarii unguri şi ascultă cu sfială vorba neînţeleasă dela catedră. Se chinuiesc, îşi frâng limba cu cuvintele grele. Sânt stăruitori, harnici. Ii vezi după şcoală grăbind către casă cu cărţile subsuoară, cum fug sguliţi în hăinuţa lor uşurică. Sânt câte patru-cinci în gazdă la cutare babă unguroaică, grămădiţi unul peste altul în odaiţa scundă. Işi scot din ladă bucata de pâne şi fărămitura de brânză, le dumică repede şi încep apoi cu toţii. Işi întind gura, îşi răsfrâng buzele, le adună: cetesc din carte pe ungureşte. Sânt pacinici, cuminţi prea de vreme, cu aiere de îngrijorare bătrânească. Din săptămână în săptămână au şi ei o bucurie. Vine mama cu desagii. Le ia capul în palme, îi netezeşte pe frunte şi oftează sau se cruceşte când le aude vorba din carte. Şi aşa se trec zilele. Copiii încep să rupă limba străină, încep să înţeleagă cuvintele prea puţin prietenoase ale profesorului, se trudesc şi cu stăruinţa lor uimitoare merg repede înainte. In câţiva ani, dupăce s'a supţiat şi ajutorul de acasă, ei se susţin învăţând pe alţii. Ii învaţă tocmai pe colegii lor unguri, ce îşi plimbă ani de-arândul la şcoală lenea lor trufaşă care nu se pedepseşte aspru. O astfel de şcoală e un microcosm unde se înfăţişează, foarte lămurită, icoana relaţiilor anormale din ţara noastră. Spiritul de căpătuiala pe nemuncite, privilegiile la tot pasul, cari întovărăşesc în toată viaţa lor pe compatrioţii maghiari, se desluşesc binişor pe băncile şcoalei. Elevii maghiari sânt eupatrizii acestei societăţi. Muncesc puţin, fără încordare. Crescuţi într'o mândrie întărită zilnic de povaţa profesorului, ei văd în colegii lor români doar pe vecinul bun de-a întinde mână de ajutor la o traducere din Salust. In conştiinţa lor de superioritate faţă de „valahul“ înfăţişat cu atâta batjocură de cutare profesor — se socot îndreptăţiţi a privi cu dispreţ pe aceşti vecini, cari îşi vorbesc altă limbă. Astfel în şcoala asta trăiesc două lumi, cari din zi în zi se deosebesc tot mai mult. Intre copiii cari stau pe aceleaşi bănci, cetesc din aceleaşi cărţi, se aleg

www.dacoromanica.ro

două tabere cari se înduşmănesc, se frământă între ele. Cu cât trec anii, cu atât mai bine se lămureşte prăpastia. In clasa a şaptea, a opta din liceu împărţirea în tabere s'a isprăvit şi toţi îşi dau seama că sânt duşmani. La acest timp izolarea sufletească e desăvârşită. Tinerii noştri trăiesc numai ei de ei, cu gândurile lor, cu sărăcia lor, cu mândria lor care nu mai poate fi supusă. Invaţă din greu, spun lecţia cu graba datoriei impuse. Cartea e învăţată, dar slova ei se opreşte numai la minte. Inima are alte îndemnuri cari se simt străine între pereţii şcoalei şi sbucnesc cu toată puterea când trec pragul. In camerele lor studenţeşti, unde stau striviţi grămadă câte cinci, aceşti băieţi după ce-au făcut lecţiile cetesc ziare de-ale noastre, cetesc reviste, cărţi româneşti. Se agită de întâmplările vieţii politice şi simt cu întreg sufletul lor amărăciunile năcazurilor zilnice. Cu toată şcoala lor străină, ei ajung să-şi formeze un stil românesc din cetanii'şi n'aş crede că elevii din liceele româneşti ar avea mai multă pietate pentru numele unui Eminescu, Vlahuţă, Coşbuc — ca aceşti tineri chinuiţi. Ajunşi odată la această treaptă, băieţii noştri nu mai pot fi cuceriţi. Conştiinţa lor de Români se întăreşte zilnic şi tresare în sbuciumul unei tulburări sufleteşti, când cutare profesor de istorie le batjocoreşte neamul. Cu încetul se desprind chiar murmure de protestare, se încep hărţuieli, aruncături dârze de vorbe între tinerii celor două lumi. De multe ori se lasă cărţile la o parte, ca să înceapă discuţia aprinsă în care se învederează repulsiunea demnităţii lor jignite. Toată încrederea între cele două tabere s'a pierdut. Intreagă ceata asta de copilandri cu căutături îndărătnice e în aşteptarea luptei şi pare a suteri în armistiţiul poruncit de rigoarea legilor. Abia aşteaptă să treacă cea din urmă zi de şcoală, ca să scape de un jug greu... Când, în sfârşit, a ajuns bacalaureatul, tânărul nostru trăieşte cea dintâi zi de desrobire morală. Profesorul lui e pentru el atunci tiranul lipsit de putere, iar colegul ungur duşmanul cu care primeşte lupta pe faţă fără şovăire...

Astfel e povestea. Cunoaştem cu toţii cari am trecut prin şcoli întreagă desfăşurarea îndelungă a acestei tragedii.

www.dacoromanica.ro

Şcoala, privită de cârmuitorii ţării noastre ca un factor de desnaţionalizare, nu e în măsură de-a putea împlini acest scop vulgar. Din punct de vedere moral nu poate avea decât un singur rezultat: semănarea urei înverşunate între două neamuri. Conştiinţa naţională a tinerilor noştri nu e ştirbită, dimpotrivă se oţeleşte printr'un supliciu de opt ani. Acelaş proces sufletesc se urmează şi la universitate.

Să schiţăm mai departe. Tinerii noştri după terminarea liceului, ajutoraţi de generozitatea măsurată a unei fundaţii — trec la universitate. Legea îi opreşte la Cluj sau la Budapesta.

La Budapesta se desăvârşeşte procesul lor de izolare sufletească. In lărmuirea haotică a acestui oraş jidovit ei sânt şi mai străini. Firea lor de ţărani se poticneşte la tot pasul de orice orânduială a acestei lumi pistriţe. Nici nu pătrund în tainele ei. Rămân departe, cufundaţi în amintirile lor de acasă. Simt că e o prăpastie între sufletul lor şi între patimile acestui furnicar pripit. Se simt surghiuniţi în acest vălmăşag de oameni de cari se feresc. Işi învaţă cărţile, îşi trec examenele cu aceiaşi sârguinţă care i-a trecut prin greutăţile celor opt ani, — dar sufleteşte rămân izolaţi. Patru ani stau în bancă alături de cutare jidănaş cu pistrui şi cu părul roşu, fără a-şi spune o vorbă. Afară de notele caietelor de cursuri, nimic nu-i leagă de „alma mater". Toate manifestaţiile colegilor lor unguri nu-i ating. Tinerii noştri sânt o oază în această pustietate imensă, o insulă cu flora ei particulară. Strânşi într'un mănunchiu, uniţi prin îndemnurile aceleiaşi origini, legaţi prin puterea sângelui şi palpitările aceluiaş suflet, apropiaţi prin sărăcia şi nevoile lor, aceşti surghiuniţi au aceiaş matcă sufletească. In ceasurile libere se caută unul pe altul, leagă prietenii frumoase şi se sbuciumă de toate durerile cari frământă neamul. La întrunirile lor se dau discuţii aprinse, se spun păsuri zilnice, se judecă faptele celor de-acasă. In aceiaşi vreme când colegii lor maghiari trec în cete pe uliţi, cântând imnul lui Kossuth, când cutare neofit se bate cu pumnul în piept pe piedestalul statuei lui Petőfi — aceşti băeţi străini îşi cântă doinele strămoşeşti şi gustă

www.dacoromanica.ro

vin acru în vre-o odăiţă din ospătăriile Şvabilor dela marginea oraşului. De suflet românesc se cutremură păreţii, cântece dela plug aude paşnicul şvab, şi cei trei zeci de băeţi sânt stăpâniţi de un singur gând. Un neam trăeşte prin sufletul lui, şi sufletul neamului românesc e cu ei, acolo în odăiţa unde gustă vin acru şi cântă doine dela ţară un mănunchiu de tineri de ai noştri.

Cum stăm cu cultura lor naţională? Cu toată educaţia lor străină, aceşti băieţi îşi dau silinţa să înveţe carte românească. Trudindu-se zilnic, luptând cu greşuri, ajung cu vremea să stăpânească limba cât de cât şi dovedesc tot mai mult interes şi mai multă dragoste pentru literatura noastra. Operele de seamă ale scriitorilor noştri sânt cetite, revistele literare asemeni. Cu fraza lor muncită ei înfiripă chiar mici studii sau încercări literare. O carte aparută de curând e citită, un scriitor nou din Ţară e comentat. Pentru savanţii noştri, pentru artişti ei au o frumoasă pietate. Vestea ca vre-unul a trecut prin Pesta, e un eveniment care se discută. E de ajuns să le spună cineva că un scriitor de-al nostru — să zicem dl *N. Iorga* — e în Budapesta, ca să stârnească o mică revoluţie. Aceşti tineri sunt stăpâniţi de o mişcare, care-i îndeamnă să ţie sfat, să aleagă o deputaţie, să ceară cu sfială savantului două clipe de coborîre în mijlocul lor. Ei vin cu toţii, robiţi de cea mai caldă dragoste de neam, călăuziţi şi de oare-care măsură a aprecierii, şi cutare din rândurile lor cu glasul tremurat de cuviinţă spune cuvinte curate şi duioase. Iar când savantul le ceteşte paginile în care a încremenit strălucirea acestui neam obidit, când se desface icoana mândrului arhanghel al războaielor, aceşti băeţandrii ascultă cu sufletul înfiorat, cutremuraţi ca la biserică. Şi când frumoasa armonie a cuvintelor s'a încheiat, — bietele lor suflete sbuciumate tresar, trupurile se ridică ca un zid şi din patruzeci de piepturi sănătoase răsună ca un vifor: „Deşteaptă-te române"... Savantul clipeşte din gene, glasul lui tremură de emoţie: „Voi sunteţi copiii adevăraţi ai neamului românesc".

www.dacoromanica.ro

Să curmăm povestea.

In lupta mare pe care o ducem astăzi se rostesc multe judecăţi. Se caută vinovaţii, se ceartă greşelile. Din nemulţumirile pe cari le trezesc amărăciunile prezentului se desprind uneori glasuri cari evoacă icoane din trecut, pe cari ni-le înfăţişează mai frumoase, mai strălucite, ca un îndemn pentru lupta zilelor noastre. In această frământare se judecă adese cu asprime prezentul. Se spune anume că generaţia nouă, tinerii din zilele noastre cari şi-au făcut educaţia în şcoli streine, sunt un element cu sufletul corupt, cari aduc o otravă în viaţa morală a neamului nostru. Zilele trecute dl *Iorga* a zugrăvit în culori nespus de jalnice „tînăra generaţie“ —, „tinerii cari trebuie să înveţe la Budapesta“. Ii arată pe toţi cari ajung acolo ca pe nişte victime ale acestui oraş jidovit, cari *„se contopesc cu mediul“*. Şi ne mai spune dl Iorga: *„Se întorc cu sufletele oţelite, cu mânile pregătite de luptă, cu picioarele iuţi la înaintare, cu spinarea moale, adesea şi cu faţa deprinsă a schiţa zîmbetul cinic, drept răspuns la ori-ce înfruntare“.*

Din schiţa acestei poveşti s'ar desprinde altă icoană. Negreşit că va recunoaşte ori-cine nedreptatea strigătoare care se aduce unui neam prin o educaţie streină. Simţim cu toţii primejdia legilor maştere, cari ne fac ucenicii unei culturi streine. Dar credem că din această luptă noi, „generaţia tînără“, nu ne-am ales cu pornirile urîte ale acelui „oraş jidovesc şi american cu mult sgomot şi multă obrăznicie“. In izolarea noastră noi nu ne-am ştirbit sufletul şi ne-am întors acasă cu alte însuşiri. Am adus sufletul oţelit de truda atâtor ani, în cari ne-am chinuit cu o limbă streină, am adus spiritul de repulsiune al demnităţii noastre jignite la tot pasul am adus îndrăzneala credinţii în ziua de mâne.

Iată de ce credem noi în această „generaţie tînără “dela care aşteptăm mai multă putere şi mai multă îndărătnicie în lupta noastră de a ferici baremi pe cei de mâne cu norocul de care am fost lipsiţi cei de azi. Iată de ce ne dor cuvintele dlui Iorga şi ne ating cu asprimea lor neaşteptată.

www.dacoromanica.ro

Din scrisele dlui Iorga, — dacă nu de altundeva, — ne-am însuşit atâta mândrie, ca să respingem aceste osânde aduse nouă tuturora.

www.dacoromanica.ro

Educaţia în şcolile ungureşti. *)

Daţi-mi voie, vă rog, să spun câteva cuvinte de apărare în faţa acuzei ce mi-s'a adus, crezând dela început că voi putea lămuri temeiul şubred al acestei învinuiri. Acuza formulată de fraza lapidară a dlui procuror e că prin articolul meu „Generaţia nouă", publicat în revista „Ţara noastră", eu aş fi agitat poporul românesc împotriva naţionalităţii maghiare. Aş socoti îndreptăţită ridicarea unei asemeni învinuiri, pe baza unui product literar, numai atunci când de printre rânduri s'ar putea desluşi tendinţa unei agitaţii, când am putea lămuri, că ţinta ce a plutit în faţa scriitorului a fost năzuinţa de a tulbura traiul paşnic, buna învoire a cetăţenilor. Să judecăm împreună, dacă ideia desfăşurată în acest articol de ziar, fondul şi ţinta acestor rânduri nu sunt cu totul opuse interpretării ce le-a dat dl procuror.

Domnilor juraţi! In zilele noastre un principiu fundamental al societăţii moderne asigură dreptul de existenţă al presei libere. Acest principiu s'a înfiripat din frământarea îndelungă a veacurilor, din avântul sufletelor spre lumină şi după mult sbucium a venit ca un dar ce ne-a adus triumful libertăţii de gândire, această nepreţuită biruinţă a vieţii moderne. In cursul atâtor ani s'au fixat în puterea acestui principiu îndatoririle firesti ale oricărui muncitor din presă. Purtătorul unui condei în gazetărie a ajuns şi la noi ca şi în alte părţi un element conştient, care îşi înţelege menirea lui. Ştie acest om, că nu e chemat să făurească imnuri de mărire întru bucuria deaproapelui, ci trebue să împlinească munca grea de îndrumător al societăţii, să pipăie pulsul sufletelor, să răscolească păcatele şi să deschiză prin îndrăzneală cinstită, prin o neclintită forţă morală şi prin un spirit critic răspicat, drumul progresului cultural. Cunoşteam negreşit şi eu

*) Fragment dintr'un discurs de apărare la curtea cu juraţi din Cluj, în procesul intentat pentru articolul Generaţia nouă».

www.dacoromanica.ro

aceste îndatoriri şi din îndemnul lor s'au coborît pe hârtie rândurile pomenitului articol. Am socotit de o datorie a mea să ridic cuvântul şi să atrag luarea aminte asupra unui mare neajuns care trezeşte atâtea nemulţumiri în viaţa noastră publică. In cadrele unui articol de gazetă doream să scot la iveală acea judecată nenorocită, sbucnirea pătimaşă a urei de rasă care de un timp încoace s'a furişat în toate unghierele vieţii noastre şi sapă zi de zi temeliile bunei înţelegeri între cetăţeni.

Aţi observat de sigur, domnilor, cum în timpul din urmă a prins tot mai puternice rădăcini în suflete avântul fără noroc al urii. Acel om care a urmărit cu oare-care pricepere evoluţia felului de gândire, modificarea zilnica a concepţiei în presa maghiară, acel om va constata cu amărăciune că ura nesăbuită, cinismul celei mai desăvârşite negaţiuni şi înjurăturile obscene se întrec în aceeste tipare. Aceste au corupt spiritul public, au trezit neîncrederea reciprocă între oameni şi au întărit clipă de clipă focul duşmăniei în inimi. Rezultatul firesc e, domnilor juraţi, că astazi a ajuns la o răspântie primejdioasă întreagă judecata obştei, concepţia spiritului public s'a abătut pe cărări neprielnice, că cetăţenii acestei patrii în cumpănirea evenimentelor din viaţa publică încep să-şi croiască norme de judecată cari îi deosebesc, îi împart în tabere cu gânduri şi aspiraţii potrivnice. Acest curent nu se opreşte în drum, acest curent merge tot mai departe. Cu deosebire în timpul mai nou, noi putem să-i desluşim urmele nu numai pe terenul întrecerilor şi hărţuielilor politice, ci vedem tot mai bine cum acest spirit sdrobitor îşi face cuib între păreţii şcoalei, faşificând tot mai mult menirea sfântă a acestui aşezământ. Iată adevarul ce doriam să-l accentuez cu toată tăria în neînsemnatul meu articol de gazetă. Acest păcat vream să-l ţintuiesc în cele câteva rânduri tipărite şi să desfăşur din acest prilej cari sunt anume urmările sistemului de educaţie înfiripat în şcoalele secundare maghiare pe urma acestui detestabil curent.

Un cunoscut scriitor al ţării româneşti, N. Iorga, a publicat într'o revistă din România un articol, în care atingea

www.dacoromanica.ro

problema tineretului român dela noi, în şcolile maghiare. Deducţiile la cari ajungea acest scriitor erau oare-cum jignitoare pentru tinerime şi, după părerea mea, nepotrivite cu starea reală a lucrurilor. — Pătura mai proaspătă, generaţia nouă a cărturarilor români din Ungaria — spunea dl Iorga — s'a abătut din calea tradiţiilor culturale ale înaintaşilor şi sub influenţa spiritului maghiar, ieşit din şcoala de stat, a primit îndemnuri străine de sufletul neamului, a împrumutat unele nuanţe de cinism ovreiesc în atitudinile din viaţa publică...

Acestui articol, care nedreptăţia generaţia din care însumi fac parte, — i-am răspuns eu şi cu această ocazie m'am năzuit să zugrăvesc în pripă, şi în linii mari numai, icoana reală a educaţiei în şcoala maghiară, după cum aceasta s'a înstăpânit în timpul din urmă sub influenţa curentului amintit în cele mai multe şcoli de pe teritorul cu populaţie mixtă. Eu am trăit, domnilor juraţi, ani dearândul această tragedie jalnică din care atunci am smuls pripit câteva accente şi le-am aruncat pe hârtie. Vă rog să-mi îngăduiţi, ca acum să reconstruesc din nou acest tablou sinistru şi să-mi justific astfel adevărul cuvintelor pentru cari am fost adus să dau seamă înaintea D-Voastră.

Articolul meu porneşte din principiul cunoscut, că atât din punct de vedere moral cât şi pedagogic, săvârşesc un păcat de neiertat acei oameni, cari dela şcoală aşteaptă rezolvirea unor probleme străine de ţinta acestui aşezământ, acei profesori cari între păreţii şcoalei nu-şi dau silinţa să călăuzească sufletele plăpânde în lumea senină a progresului cultural, ci se trudesc prin diferite mijloace să le abată din drumul năzuinţelor firești. Aceasta e judecata articolului şi e totodată un principiu elementar al societăţii moderne. Şi acestui principiu se împotrivesc toţi acei politiciani cu privirea îngustă şi toţi acei profesori înăcriţi de patima urei de rasă, cari nu văd în şcoală un aşezământ al culturei, ci văd numai instrumentul brutal al desnaţionalizării.

Eu mi-am petrecut anii de studiu la liceul maghiar din Sibiiu şi cunosc, domnilor juraţi, felul de judecată nenorocită

www.dacoromanica.ro

care călăuzea pe unii dintre profesorii mei, sunt în curat cu spiritul detestabil al acelui sistem de educaţie sub povara căruia m'am sbătut ani de zile. Din câte am văzut aici, din câte am trăit şi m'au tulburat în cei opt ani, eu am dat numai crâmpeie fugare în rândurile mele de gazetă... Aş putea formula spiritul acestui sistem pedagogic în următoarele cuvinte glumeţe ce mi-a adresat odinioară un bun şi cinstit profesor: „— O, e atât de grea meseria noastră a profesorilor la şcoalele de stat"... Şi zâmbea cu ironie cuminte acest om luminat: „Vezi, noi avem îndatoriri duble... Noi trebue şi să vă învăţăm carte — şi să vă facem unguri: pe tine trebuie să te învăţ matematicile şi tot prin rostul meu să te maghiarizez. Fireşte că în acest fel noi ajungem la un rezultat ciudat: Nici din matematici nu ştii nimic, nici Ungur nu te faci"... Iată, domnilor juraţi, — nenorocitul dualism firesc al acestei educaţii...

— Căci ce se întâmplă d. e. într'un liceu, în care elevii sunt o mare parte de naţionalitate română? Din cei mai mulţi profesori lipseşte cu desăvârşire acel luminos sentiment de umanitarism, acea bunăvoinţă părintească faţă cu elevul lor, fără de care adevărata educaţie nu se poate închipui.

Să ne coborîm în sufletul unui asemen copil. Dintr'un sat dela poala munţilor l'au adus la oraş. L'au adus pe acest băiat de ţăran între străini, între oameni cu haine şi cu cuvinte necunoscute... L'au adus într'o şcoală, l'au aşezat într'un colţ de bancă unde nu înţelege nimic... Cu colegul de lângă dânsul nu poate vorbi. Acest copil e ungur. Gândiţi-vă acum ce se petrece. Vine profesorul în clasă. Trece la catedră. Se opreşte cu ochii la el. Ii pune o întrebare. Băiatul tremură şi nu înţelege nimic. Se ridică alb ca varul şi îngână două vorbe, cari sună prost pe ungureşte... Profesorul îl opreşte enervat: — „Eşti un măgar. Taci!" — Sau îi spune într'un ton de nobilă indignare: „Nu-i de gura ta limba lui Arany János!"... Insultatul se sguleşte în ungherul lui de bancă, îi tremură genele, îl arde insulta şi vede cum se întinde într'un zâmbet ironic faţa colegului ungur din dreapta

www.dacoromanica.ro

lui... Acesta e preludiul obicinuit al tragediei de care vorbeam... Acum închipuiţi-vă D-Voastră ce luptă se încinge, ce vâltoare de patimi în acest piept plăpând de copilandru... Când profesorul a trecut pragul, încep săgeţile băieţilor unguri: „Vankuj“ [1]) — „moţ cu păr pe limbă“... Le-au auzit tot dela profesor aceste înjurături. Şi, vedeţi, aşa an de an, zi de zi, se întăreşte meşteşugit duşmănia între aceşti copii, cari ani de-arândul stau alături în aceiaş bancă şi traduc împreună filipicele lui Cicero... Se despart în două tabere aceşti băieţi, încep să se urască şi-şi strivesc pas de pas toate sentimentele colegiale...

Dl procuror m'a apostrofat în discursul său, mi-a spus, în cuvinte destul de aspre, că noi, „agitatorii“, falşificăm istoria acestei ţări, că istoriografia maghiară e pragmatică şi profesorul dela catedra liceului unguresc e un model de obiectivitate. Daţi mi voe să arăt o mustră din acest ciudat pragmatism. Inchipuiţi-vă, vă rog, că suntem la un liceu maghiar, la ora de istorie. In clasa a şaptea, de pildă. Elevii sunt cu toţii băieţi de câte şaptesprezece-optsprezece ani, în al căror suflet cunoscutul sistem de educaţie a tăiat brazde adânci. Profesorul le vorbeşte din istoria patriei, de epoca regelui Andrei II. şi între altele spune cam următoarele:... „pe vremea acestui rege au venit în Ungaria şi Valahii... Această adunătură de oameni a fost un neam de ciobani, care trăia cu oile în prăpastiile Balcanilor o viaţă aproape animalică. Doar îi vedeţi şi astăzi cum coboară dela munte, călare pe măgari, aceşti ciobani valahi, aceşti păcurari soioşi, cu pletele năclăite de unsoare şi cu chipul sălbatec...“

— Şi aşa urmează mai departe firul povestirii, profesorul de istorie... Vă rog, judecaţi dtră acest admirabil pragmatism şi închipuiţi-vă cum răzvrătesc cea mai elementară demnitate a acestor băetani, aceste cuvinte criminale... Ştiţi cu toţii cum bate inima, cum zvăcnesc tîmplele la optsprezece ani... Profesorul se ridică dela catedră, îşi ia pălăria, părăseşte clasa; — dar băiatul acela va rămânea ţintuit în colţul

[1]) Injurătură intraductibilă.

www.dacoromanica.ro

lui de bancă, se va uita neştiutor în tavan, îşi va muşca până la sânge buzele şi va strânge pumnii... Tînărul ungur din dreapta lui se ridică aruncând o glumă: — „Hai să traducem pensul din Sallust, mă sălbatecule!“ Acest elev maghiar a trecut printr'un foarte interesant proces sufletesc în ora de istorie. El în acest timp şi-a desăvârşit judecata asupra colegului român. El, băiatul funcţionarului de poştă şi telegraf, va privi cu mândrie de patrician la această porodiţă ciobănească. Şi, în clipa asta, Domnilor, între cei doi băeţi s'a deschis prăpastia. Vor mai sta încă un an de zile alături în bancă, vor traduce împreună odele lui Horaţiu, dar abia aşteaptă aceşti răzvrătiţi să se curme odată jugul nesuferit al şcoalei, să se deschidă largi porţile vieţii spre tărîmuri noi unde, ca doi duşmani, îşi pot lua lupta pe faţă... Iată rezultatul firesc şi amoral al acestei educaţii păcătoase!

— Mai sunt încă o mulţime de norme de judecată nenorocită pe cari le spicuesc acum în grabă. Cunosc atât de bine mintea acestor dascăli minunaţi... Dacă se întâmplă să surprindă vre-un elev cu o carte sau revistă românească în mână, fruntea acestui veghetor al statului se încruntă, mâna lui smulge grozavul „corpus delicti“ şi gura lui tună teribilul verdict: „Trădătorule!“... Sau dacă acest profesor e mai de moda veche, atunci aruncă cuvinte mai grele: „Hoţule! Şi tat'tău a fost la Aiud în patruzeci şi opt“...

Nici când nu se isprăvesc aici înjurăturile şi bănuelile... Profesorul şi elevul o duc într'o continuă încordare... Vă puteţi imagina prin ce schimbări trece în astfel de împrejurări lumea internă a acestor copii cari petrec opt ani în această atmosferă... Vă puteţi închipui starea morală a acestor osândiţi, pe cari o soartă rea îi sileşte să mintă profesorului lor vreme de opt ani de zile... Ori-cine îşi poate da seamă, cari sunt anume roadele acestei îndelungate minciuni... Sau ura aprinsă, răzvrătirea legitimă a mândriei călcate în picioare, — sentimente cari prefac pe profesor într'un tiran insuportabil şi pe elevul maghiar într'un duşman fără inimă, — sau suflete perverse de sicofanţi, perfidia murdară... Iată rezultatele fireşti ale acestui spirit bolnav!

www.dacoromanica.ro

Judecaţi acum dtră cât e de păcătos, atât din punct de vedere moral cât şi pedagogic, acest sistem de educaţie. Şi judecaţi ce rău observator, ce detestabil psiholog e acel profesor, care socoteşte că e mai aproape de meseria lui atunci, când, în loc să urmărească cu toată liniştea, ca mersul învăţământului să se agite de cutare problemă pedagogică, acest epigon al lui Pestalozzi constată cu pedanterie poliţenească anume cărui elev i-a lipsit cocarda tricoloră maghiară la 15 Martie!

Toate câte am spus aici sunt frânturi din viaţa sufletească a anilor mei de liceu. Vă rog să-mi daţi voe să mai aduc un caz concret, o păţanie chiar a mea, pe care o cred foarte potrivită pentru situaţie. Eram în clasa a opta a liceului de stat din Sibiiu. Profesorul nostru de istorie era Tompa Árpád şi din ora lui spun acuma următoarea poveste destul de edificătoare... Profesorul vorbea la catedră din istoria Ungariei. Spunea de epoca principelui Taksony, sau de bătălia dela Augsburg. — Era o zi frumoasă de toamnă, cu senin şi raze de soare... Se apropia amiaza... Nervii mei, cu neastâmpărul lor de optsprezece ani, se cereau în liber. — Abea aşteptam sunetul clopoţelului, care mi-aducea libertatea. Însemnam cuvintele profesorului pe hârtie şi, pe furiş, cu un gest discret, m'am uitat la ciasornicul din buzunar. — Asta mi-a fost nenorocirea. Profesorul a sărit, ca scos din minţi dela catedră s'a repezit răcnind asupra mea: „Trădătorule! Te plictiseşti, nu-i aşa? Te plictiseşti şi ai vrea să scapi odată, când e vorba de istoria neamului maghiar! De istoria patriei! Înţelegi, mizerabile? — Versuri valahe ştii scrie la „Tribuna"! Încălzim şerpii la sîn"... Şi puţin a lipsit, că nu m'a lovit în cap profesorul meu, pragmaticul meu profesor de istorie — cum ar zice dl procuror... Şi când i-am răspuns, Domnii mei, cu liniştea poruncită a mândriei mele rănite, când i-am răspuns: — „Domnule profesor, eu ştiu lecţia... Eu ştiu întreagă cartea... Te rog să mă asculţi — atunci acest om furios mi-a smuls cartea din mână, a svârlit-o de i-s'au răsfirat foile peste bănci şi mi-a urlat în urechi următoarele cuvinte interesante, cuvinte tipice: — „Ce-mi pasă

www.dacoromanica.ro

dacă ştii ceva, ori nu ştii din sdrenţele astea de foi, — eu vreau inima dtale!"... Mi-s'au întipărit în memorie aceste momente, Domnilor juraţi; par'că văd şi acum chipul îngrozitor al acestui om cu pumnul ridicat asupra mea, simt cum îmi clocotea sângele în vine şi, vedeţi, numai după ani de zile, după trecerea prin universitate, am putut înţelege pe deplin rostul nenorocit al acestor cuvinte, cari în laconismul lor fioros cuprindeau quintesenţa unui întreg sistem educativ... Se înţelege, că după o astfel de întâmplare a trebuit să plec din această şcoală, însoţit de mai mulţi tovarăşi ai mei, cari asemeni nu mai puteau suferi acest jug. Care a fost vina mea, păcatul meu?... Nici astăzi nu ştiu, de cumva nu îndrăzneala mea criminală de atunci care mă îndemna să public slăbuţe versuri de dragoste în foiletonul „Tribunei" din Sibiiu... Vedeţi acum minune! Eu am devenit peste noapte, martir, exilat politic... Vă puteţi închipui, cum mi-a slabit, chiar şi fără voie, acest eveniment legăturile de prietenie cu colegii unguri... Doar am început şi noi să facem politică, să criticăm şi să înjurăm ca lumea... Şi cu toate astea cei mai mulţi dintre colegii mei unguri, jigniţi şi ei în sentimentul lor de demnitate studenţească, erau pe partea mea. Mi-aduc aminte cum m'au petrecut cu toţii la gară şi cum unul dintre ei a rostit o lungă cuvântare de adio şi-mi aduc aminte — avea vorbe cuminţi... Nu cred că le-ar mai repeta astăzi, desigur l'a convertit sistemul... „Noi nu ştim ce va să zică politica"... spunea în cuvântarea lui acest elev ungur... „Noi ştim un singur lucru. Ştim că-ţi suntem prietini, suntem colegi. Şi e păcătos acel om care vrea să strice prietenia noastră cu treburi cari pe noi nu ne privesc, pe cari noi nu le pricepem!!"... Astfel am părăsit Sibiiul însoţit de câţiva tovarăşi şi ne-am mutat la liceul român din Braşov... Ne duceam cu nimb de martiri, cu răsvrătire de carbonari în suflete... Şi cum ne ducea trenul, noi croiam planuri trandafirii:... Abea aşteptam să se deschidă uşa acelei şcoli visate de noi — în care totul e românesc: şi profesor, şi cântec, şi chipuri pe părete... Am ajuns şi — ne-a ajuns o puternică decepţie... Nu s'au împlinit aşteptările

www.dacoromanica.ro

noastre... Nu-i vorbă, ne-au primit bine noii colegi, ne-au primit cu dragoste, dar ni-se părea că nu sunt îndeajuns respectate atitudinile noastre războinice, că aceşti băieţi nu prea apreciază erupţiunile nervilor noştri în delirul libertăţii, că tiradele noastre politice nu prea prind... Tinerii ăştia nu ne prea înţelegeau... E drept că în schimb ştiau mai multă carte, traduceau mai corect Iliada şi erau mai abili în rezolvirea problemelor geometrice, dar cuvântul românesc, spiritul românesc era pentru dânşii o atmosferă de toate zilele, era o stare firească care nu mai trezeşte emoţii. Şi, vedeţi, efectul paradoxal al celor opt ani de educaţie ungurească a fost că, în vreme ce cântam cu toţii „Deşteaptă-te române", noi eram mai extaziaţi, noi ne cutremuram în toate fibrele sufletului, noi cei câţiva băieţi pripăşiţi dela şcoala ungurească, noi cari înainte cu două luni recitam mai frumos versurile din „Pokainé" la liceul din Sibiiu.

Aceste întâmplări se repetă zilnic, se repetă în toate părţile. Şi acum vă întreb eu pe D-Voastră, domnilor juraţi, cari sunt adevăraţii duşmani ai liniştei cetăţeneşti la noi în ţara, cine aruncă neghina urei şi a desbinării sociale, dacă nu aceşti oameni orbiţi de patimă, aceşti profesori cari cu pedagogia lor reuşesc să crească inimi înduşmănite pentru viaţa publică? Doar acest proces sufletesc desfăşurat în ce opt ani de liceu i-a izolat cu desăvârşire pe aceşti copii unul de altul, i-a împărţit în tabere cu gânduri şi cu ideal potrivnic! Şi povestea asta urîtă nu se sfârşeşte aci. Nu, ci se continuă pe băncile universitare, ca să rodească cu vremea cunoscutele roade amare în viaţă...

— Impotriva acestui curent sdrobitor am ridicat eu cuvântul în neînsemnatul meu articol de gazetă. Sunt de convingerea, că judecând limpede şi obiectiv nimeni nu va găsi aici aţâţare la ură împotriva naţionalităţii maghiare... Va găsi, negreşit, o răspicată agitaţie în contra sistemului de educaţie amintit, — pe care îl detest... Dar aşa cred, că în această chestiune nu rămân singur cu părerea mea, ci sunt sprijinit de orice om nepreocupat. Mi-aduc aminte, între altele, că tocmai un pedagog maghiar cunoscut, fostul director al

www.dacoromanica.ro

şcoalei reale din Braşov, Dl Emil Rombauer, a tratat într'o conferinţă ţinută anul trecut la Budapesta acest subiect şi a exprimat într'o formă mult mai categorică aceste adevăruri! Acest lucru, se înţelege, nu mă miră, fiind convingerea firească a ori-cărui om luminat şi iubitor de progres!

Domnilor juraţi! Dacă noi naţionalităţile nemaghiare din patrie nu ne putem împărtăşi de dreptul nostru firesc, consfinţit prin lege, de a cunoaşte tainele progresului omenesc pe calea indicată de natură, în şcoala noastră şi în limba maternă, cel puţin să nu fim turburaţi în lumea noastră morală şi sentimentele noastre etice să rămâie neatinse! Sa nu ne sbiciuiţi instinctul de viaţă, ca să nu fim împinşi în faţa prăpastiei! Eu cred, că fiecare om cu judecată cumpătată şi, mai ales, fiecare spirit modern îşi va da seama, ca pedagogia veacului al douăzecelea nu are menirea să crească ieniceri, ci se năzuieşte să deie societăţii oameni cinstiţi şi suflete poleite de cultură! Şi mai cred, domnilor juraţi, ca orice cunoscător al stărilor politice şi etnice din această ţara îşi va putea da seama, că poporul românesc a ajuns la aceea treaptă a evoluţiei culturale, încât caracterul lui deosebit şi notele lui etnice particulare să nu mai poata fi alterate prin aceste mijloace vulgare ale unor oameni rătăciţi!

Aceasta e credinţa mea şi în acest înţeles am scris rândurile articolului „Generaţia nouă". Nu numai că mă socotesc nevinovat şi mă voi socoti, — oricare ar fi hotărîrea D-Voastră, — dar sunt deplin pătruns de convingerea, că numai în acest spirit se poate aşeza pe temeiuri mai fireşti şi mai solide viaţa noastră publică. Iată de ce trebue să declar, că eu voiu rămânea pe lângă această convingere, voiu urma totdeauna cu tărie şi cu toată îndărătnicia îndemnurile ei, fiind de credinţa, că în acest chip slujesc şi neamul meu şi patria mea şi ţin totodată pas cu spiritul modern dela care aştept în viitor soluţii mai norocoase în chestiunile noastre obşteşti.

Am ajuns la încheierea apărării, domnilor juraţi! Dupăcum aţi văzut, în cuvintele mele nu m'am muncit să găsesc

www.dacoromanica.ro

acel fir al Ariadnei, care m'ar călăuzi în labirintul legilor... L-aş fi căutat zădarnic şi nu l-aş fi găsit. Eu nu cunosc legile, nu ştiu paragrafii. Şi probabil n'am să-i învăţ... Imi dau seama, că nu codicele legilor scrise orînduieşte mintea omenească în avântul ei spre ideal!

In sufletul fiecăruia din noi natura zămisleşte anume sentimente de dreptate pe cari nivelul nostru cultural le întăreşte pas de pas. Aceste sunt mai puternice, căci sunt strâns înrudite cu firea omenească şi povăţuesc în ascune toate faptele noastre.

La acest sentiment de dreptate al d-voastră întărit de un nivel cultural superior, la curăţenia morală şi cinstea cetăţenească, la aceste apelez eu — şi nu la paragrafi, doar aceste îmi spun şi mie, că pe nedrept şi spre ruşinea libertăţii de gândire a veacului nostru am fost tras în judecată.

www.dacoromanica.ro

Copiii nimănui.

Imi vine a crede, că cei mai mulţi dintre cetitori n'au cetit până la sfârşit un apel către obştea românească, iscălit de doi studenţi universitari din Cluj şi publicat într'un număr de dăunăzi al acestui ziar. In ploaia de mizerii, cari ne bat zilnic, oamenii noştri au ajuns să se pasioneze aproape exclusiv pentru discuţii de ordin politic şi de aceea nu m'aş mira, dacă cititorul a întors repede foaia cu apelul tinerimii din Cluj, ca să soarbă cu ochii cea mai proaspătă declaraţie a lui Tisza asupra „împăcării". Şi rău a făcut, fiindcă cele două coloane de rânduri cuminţi, ţinute în termini potoliţi şi pline de o amărăciune bătrânească, în cari se atrăgea atenţia publică asupra necesităţii de a se înfiinţa o societate de lectură pe seama tinerimii noastre universitare din acest oraş, atingeau o problemă cu mult mai importantă, decât expectorările de după masă ale cutărui magnat ungur.

Educaţia tinerimii noastre la universitate e poate cea mai neglijată din toate chestiunile de învăţământ cari ne preocupă şi abia câte odată, când din condeiul vre-unui tînăr îndurerat se mai aştern câteva rânduri la gazetă, ne mai gândim la aceste suflete plăpânde aruncate între străini.

Copii ai nimănui e poate numele cel mai potrivit ce s'ar putea da tinerilor noştri, cari după opt ani de liceu, petrecuţi în sărăcie neagră şi în cătuşile unui spirit pedagogic întru toate înrudit cu normele pepinierelor de ieniceri ale sultanilor de odinioară, se văd în sfârşit ieşiţi în largul vieţii. Cele dintâi sbucniri ale libertăţii în sufletul bieţilor băieţi sânt înăbuşite grabnic de gânduri negre. Ca la marginea unei prăpăstii se opreşte tînărul palid, neputincios în faţa vieţii, se vede singur şi părăsit şi fără nici o putere. Când vine toamna, împrumută cincizeci de coroane şi pleacă la Cluj. Ce era să facă? Se înscrie la drept... Şi de aci viaţa e o înlănţuire de mizerii, cari îi îngenunchiază demnitatea, îi frâng orice putere de revoltă, şi în câţiva ani fac din băieţandrul cu profil

www.dacoromanica.ro

senin şi îndrăzneţ un omuleţ acru, stăpânit de dorul de a parveni şi de a-şi găsi cu orice preţ un adăpost.

Noi cu toţii, cari am trecut prin acest Calvar şi, ajutoraţi de generozitatea măsurată a vre-unui stipendiu, am petrecut aceşti ani trişti, noi ştim întreagă povestea asta nespus de jalnică. O ştim şi, dacă în colţul sufletului viaţa vulgară ne-a mai lăsat o rază de lumină, putem chiar să-i plângem pe sărmanii copii ai nimănui, dar din toate aceste accente răzleţe de compătimire nu s'a închegat încă un gând serios de a le sări în ajutor. Nimeni n'are grija lor. Tinerii noştri la universitate sânt aruncaţi într'un trai, care după vre-o patru-cinci ani de zile le dă o diplomă, luându-le în schimb un suflet. E destul să stai două zile în Cluj, acest cuib tipic al spiritului de îngâmfare a nemeşilor scăpătaţi, copleşiţi de obrăznicia jidovească, ca să înţelegi că cu o astfel de educaţie clasa noastră intelectuală ajunge pe povîrniş. Trei sute de tineri se strecoară an de an prin acest oraş atât de străin de sufletul nostru. Toate atributele fireşti ale culturii naţionale le lipsesc şi toată moştenirea sănătoasă, adusă de-acasă în sufletul lor de ţărani, e spulberată de acest vîrtej ameţitor. N'ai decât să te învârteşti pe stradă, ori să te aşezi într'un colţ de cafenea, să vezi cum defilează înaintea ta lumea din acest „centru“ de cultură ungurească, ca să-ţi întorci cu silă privirea şi să te cuprindă dorul de o atmosferă mai limpede. Aceste mutre de domnişori cu pantalonii călcaţi, cu graiul piţăgăiat şi desmăţat, pui de baroni vânduţi arendaşilor ovrei, cari duc hangul şi te plictisesc la toate colţurile de uliţi, sânt cea mai străină şi cea mai proastă tovărăşie pentru tinerimea noastră. Echilibrul moral, cinstea şi cuviinţa unui băiat de ţăran, sânt jignite la tot pasul de aceşti crai de cafenea, a căror bucurie e să-şi treacă examenele pe nemuncite, să se strecoare o viaţă întreagă în minte cu fărâmiturile unui compendiu de cincizeci de pagini, împinşi dela spate de protecţie şi politiciansim păcătos. Ce poate avea comun cutare băiat de popă românesc cu aceste porodiţe de societate putredă, cari la douăzeci şi patru de ani sunt cheli de viţiu şi beţie, candidaţi de falşificatori de

www.dacoromanica.ro

poliţe, cartofori, cari în vreme ce-şi fac reparaţia oficială a cinstei în cutare sală de scrimă, se bălăcăresc în toate mocirlele? Şi cu toate acestea, nenorocirea vrea ca'n mijlocul lor să petreacă tînărul nostru anii acelei vârste plăpânde în care sufletul îşi statorniceşte temeiurile şi concepţia de viaţă a unui om e pe cale de a primi botezul maturităţii.

Ce să ne mai mirăm deci, dacă din acest mediu de bieţii tineri se leagă o mulţime din însuşirile curente? Orice observator al societăţii noastre poate distinge zestrea sufletească cu care ne-am ales din aceste şcoli şi din societatea asta putredă. Câţi dintre absolvenţii noştri de facultate, cari tot al treilea cuvânt din conversaţie îl spun pe ungureşte, nu s'au întors cu sufletul bolnav, nişte bieţi desrădăcinaţi, nici Români, nici Unguri, din această viaţă chinuitoare? Sau ce sunt toţi aceşti indivizi negustori de pace, ce sunt aparitiile acestei epoce de declin în lupta noastră politică, dacă nu încorporarea acestui spirit de educaţie nenorocită? Şcoala ungurească şi societatea maghiară, supusă astăzi atâtor crize, nu ne ia limba, dar ne distruge sufletul, şi această operă zdrobitoare se va continua până în clipa când noi ne vom gândi să începem o acţiune de apărare.

Astăzi însă nu facem nimic. Iată de pildă cele trei sute de studenţi din Cluj. Ei îşi petrec anii de studiu fără a avea vre-un teren de întâlnire cu cele mai elementare manifestaţiuni de cultură românească. In toată fermentarea lor intelectuală mintea le colindă pe un tărîm strein şi toate problemele de gândire le primesc printr'o prizmă cu desăvârşire izolată de mentalitatea lor. Săraci cum sunt, ei nu pot să-şi cumpere măcar o carte din care să vadă culmile de gândire ale neamului din care au ieşit. Nu pot să citească barem un ziar, să s'agite pieptul lor tînăr de durerile şi bucuriile zilnice, n'au nici un drum spre templul de unitate sufletească, cu marele corp naţional. Trăesc aşa închişi în acest cuib de viespi, nu aud, nu văd nimic şi, când se întorc acasă, ne vin zăpăciţi, cu credinţe falşe şi cu aspiraţii streine de mintea noastră. Cu aceşti bieţi naufragiaţi, cari spun glume ungureşti şi sânt perfect încredinţaţi de inferioritatea neamului lor,

www.dacoromanica.ro

cu aceşti tineri advocaţi, cari n'au cetit două pagini din poeziile lui Coşbuc, cu ceata asta de înfrânţi, cărora o educaţie falşă le-a omorît în suflet rădăcinile conştiinţei naţionale, — să ducem noi marele război de apărare a neamului? Nu putem! Vom avea în societate cu câţiva domni mai mulţi, cari îşi scriu numele româneşte, şi într'o limbă ridicolă ţin toasturi pe la adunările „Asociaţiei"; vom avea o seamă de cititori pentru „Budapesti Hirlap", care joacă după masă „calabrias" într'un colţ de cafenea şi, în suflet cu un strat de cinism şi laşitate, spun că nu te poţi pune cu Tisza; vom avea în cel mai bun caz o seamă de oameni cinstiţi şi inculţi, cari îşi înţeleg neputinţa şi se dau frumuşel la o parte, — dar luptători conştienţi ai unui ideal naţional nu pot ieşi din aceste fabrici de analfabeţi.

Marea nenorocire e că nici barem societatea românească din Cluj nu le dă mână de ajutor. Era acolo până mai deunăzi o „casină" în care veneau domnii noştri după masă să tragă ţigări şi să joace câte o preferanţă. Dar domnii s'au certat, s'au băgat în judecăţi, nu-şi mai spun azi bună ziua pe uliţă şi joacă preferanţă acum la cafeneaua „Kikaker". Erau şi trei jurnale, mi-se pare, într'un colţ al acestei „casine" în care se mătura foarte rar. Acum s'a isprăvit şi cu casina şi cu cele trei gazete şi tinerii noştri sunt lăsaţi în plata domnului.

In ţările din occident, în Scoţia de pildă, în orice oraş cât de sărăcuţ, se găseşte o bibliotecă publică, unde ori şi cine poate să citească un jurnal sau o carte. S'a găsit în tot locul câte un om, care, ajutat de noroc să iasă deasupra, a rupt din prisosul lui o sumă de bani şi, înţelegând rostul tiparului în aceste zile de fierbere, a înjghebat o bibliotecă pe seama deaproapelui. Ce a făcut miliardarul Carnegie pentru Edinburgh şi alte oraşe din Scoţia, au făcut oameni cu mijloace mai modeste în orice sat din acest petec de pământ şi numai când vezi într'una din aceste „library" ţăranii cu mânecile răsfrânte cetind poeziile lui Burns, poţi înţelege tainele progresului unui popor care supune lumea.

www.dacoromanica.ro

Nu s'ar găsi cineva la noi, un om luminat şi cu dare de mână, care să cumpere cu o mie-două de coroane ediţiile „Minervei“ din Bucureşti, să aboneze câteva ziare şi reviste, să închirieze două odăi, înjghebând astfel o bibliotecă şi o societate de lectură pentru cele câteva sute de tineri universitari? Ca o oază într'o pustietate ar fi aceste rafturi de cărţi, în care alături de câteva opere de drept s'ar găsi Eminescu, Vlahuţă, Coşbuc, toate sbucnirile de lumină din sufletul bogat al acestui popor fără noroc.

Domnule Mihu! D-voastră în atâtea rânduri ne-aţi dat dovezi de care nu se uită, de o înţelegere superioară a trebuinţelor noastre. Poate nu greşesc şi voi fi iertat, dacă mă gândesc, că D-voastră aţi fi mai chemat să deveniţi părintele acestor copii ai nimănui, cari pe umerii lor vor avea să razime soarta neamului.

Ar fi cu mult mai curate şi mai binefăcătoare roadele acestui dar, decât truda D-voastra de om cinstit şi drept, de a înfrâna prin îndemnurile echităţii pofta de stăpânire a unor magnaţi răi şi perfizi, cari neam de neamul lor n'au putut fi aduşi la sentimente mai bune prin mijloace de ordin intelectual.

www.dacoromanica.ro

Chemarea preoţimii noastre.

Din prilejul apariţiei unei reviste am tipărit, în cronica unui număr trecut al „Luceafărului“, câteva rânduri fragmentare cari atingeau chemarea preoţimii noastre. Acele câteva cuvinte drepte, dar neobişnuite poate, prin sinceritatea cu care s'au rostit, au avut darul de a preocupa câtva timp lumea noastră paşnică cu această chestiune. S'au găsit, firește, ca totdeauna, tot soiul de tâlcuitori. Cei răi şi nepricepuţi nu au dreptul la nici o deslușire, dar cititorii noştri o pot cere aceasta. De altfel problema e de mare însemnătate pentru noi, şi dela rezolvirea ei atârnă mari interese naţionale.

*

Să începem aceste rânduri cu constatarea unui adevăr istoric: credinţa religioasă a poporului românesc a fost determinată, din cel mai depărtat trecut şi până astăzi, — nu de erudiţia preoţimii, ci de înclinările sufleteşti ale acestui neam. Sufletul românesc a simţit totdeauna poezia mare a celor necuprinse, a avut adâncimea care s'a înfiorat de tainele naturii, a fost înzestrat cu aceea închipuire fecundă, care ştie făuri un răspuns misterelor nedeslegate de truda minţii.

De aceea simţul religios al nostru n'a rămas nici când îngrădit între poruncile rigide ale unui raţionament sec; de aceea a fost, pentru sufletul românesc, mai potrivită strălucirea mare şi poezia mistică a bisericii răsăritene şi tot această împrejurare explică şi revărsarea bogată a sentimentului nostru religios în mulţimea de colinde şi legende.

A fost în trecut o urmare firească a stării noastre politice că preoţimea nu a putut să-şi câştige o erudiţie a tagmei sale. Nu erau preoţii acestui trecut o seamă de oameni cu îndeletniciri superioare de cărturari. Toate izvoarele istorice cari oglindesc starea preoţimii noastre de demult dovedesc aceasta. Astfel se explică şi împrejurarea, că scânteia reformaţiei, care a aprins sufletele şi aici în Ardeal, n'a atins poporul românesc. In acele vremuri de tulburare, când tocmai

www.dacoromanica.ro

aici în Ardeal e o hărţuire pătimaşă între susţinătorii catolicismului a cărui catapeteazmă troznea şi între ucenicii îndărătnicului apostol dela Witemberga, credinţa veche a poporului nostru nu e supusă nici unei clipe de îndoială. In această vreme, când se dau lupte aprige între două tabere de credincioşi, când interpretările de dogme sânt aproape singura hrană a tiparului neîndemânatec, când profesiile de credinţă se făceau şi de o parte şi de alta cu mult sgomot şi cu o patimă mai viforoasă ca a părintelui dela „Telegraf“ – atunci preoţimea, care grijea creştinii de lege românească, păstra tradiţiunile vechi ale toiagului de păstorire. Nu ştiau aceşti preoţi latineşte sau greceşte, nu-şi băteau capul cu interpretări ştiinţifice de dogme sau canoane, ci, ca nişte părinţi ce erau, dau hrana sufletească trebuincioasă poporului, cetindu-i din cărţile sfinte. Din aceste cetanii se cobora înţelepciunea slovei în sufletul acelor iobagi obidiţi, cari după povaţa acelor cărţi şi-au păstrat totdeauna curăţenia moravurilor în viaţa lor patriarhală, iar din poezia înflorită a scripturii au tors, cu închpuirea lor, firul nesfârşit al multor poveşti şi colinde. In acest chip s'a hrănit credinţa religioasă, în cursul veacurilor, până în zilele noastre. Mişcarea de larg avânt cultural a bisericii din Occident, strălucirea renaşterii, care a împodobit pereţii domurilor din Italia, stricăciunea morală a clerului apusean, aceea uriaşă răsvrătire a sufletelor, cari cereau o premenire în preceptele bisericeşti, împreună cu truda atâtor minţi cari au slujit căutarea adevărului, cu clipele de cercetare şi îndoială ale trecutului apropiat, – toate aceste la noi n'au ajuns. Credinţa religioasă ne-a rămas neatinsă în această vreme lungă, ca un ostrov înflorit, ferit prin minune de mânia furtunilor. Acest ostrov s'a păstrat până astăzi la fel cu trecutul, cu aceiaş bogăţie şi orânduire firească a florilor grijite de căldura soarelui de sus, de îndrumările tainice ale firii înţelepte, şi nu de meşteşugul calfelor de grădinari.

Aşa am ajuns ziua de astăzi. Icoana preoţimii istorice o putem reconstrui uşor, pentrucă şi cei mai tineri dintre noi au cunoscut pe urmaşii vechilor propovăduitori ai cre-

www.dacoromanica.ro

dinţii de mult. Şi astăzi trăiesc mulţi din acei bătrâni cu chipul de apostoli. Păstorirea lor hrăneşte şi astăzi îndeajuns sufletele ţărănimii noastre. Credinţa religioasă, în tot locul încredinţat lor, e tot cea veche. Aceiaş cucernicie, aceiaş sănătate a moravurilor, aceiaş cuviinţă ca în trecut. Şi mai presus de toate găsim la aceşti moşnegi însuşirile adevăraţilor „părinţi“ : acea caldă şi senină întimitate cu sufletele credincioşilor, acea înţelepciune bună, care pătrunde nevoile unei vieţi patriarhale şi găseşte îndrumările trebuincioase. Acest moşneag e vechiul, istoricul „popă românesc“, cel mai vechiu şi cel mai puternic stîlp al vieţii noastre de veacuri.

Să vedem însă care a fost şi este şi astăzi încă misiunea acestui „popă românesc“. Care a fost totdeauna chemarea şi însemnătatea lui? Ştim, că în cursul vremii îndelungate poporul nostru de iobagi a fost lipsit de o clasă de cărturari, cari să-l povăţuiască în toate nevoile lui. Singur preotul era în fiecare sat acel om, care, ştiutor de carte, a trebuit să fie şi îndrumătorul ţăranului în lipsurile lui zilnice. Astfel a ajuns neamul nostru să vadă în preotul său nu numai un tîlcuitor al psaltirei, ci şi singurul sfetnic bun în toate trebile lui de popor necăjit. Viaţa istorică a neamului nostru în această ţară e o continuă frămîntare şi luptă împotriva stăpânitorilor săi. Singurul element înţelegător de carte, deci singurul element de conducere şi reprezentare al acestui popor, în o luptă politică de veacuri, a fost preoţimea. Astfel am ajuns la starea, de altfel firească la noi şi potrivită împrejurărilor istorice ale acestei ţări, ca preoţimea noastră să devină un factor politic. Rolul preoţimii noastre a trebuit să fie mai complex ca la alte neamuri, cari au trăit cu noi alături şi cari, în deplina stăpânire a puterii de stat, au avut alţi oameni meniţi să săvârşască aceste lucruri. Rolul şi însemnătatea în viaţa noastră politică de veacuri este deci cea mai de căpetenie atribuţie istorică a preoţimii noastre, alături de păstorirea bisericească. Vechiul „popă românesc“ deci, acel bătrîn, care stă Dumineca pe prispa casei înconjurat de norodul lui, a fost totdeauna şi un îndrumător politic al poporenilor săi. Astfel ni-l arată istoria şi astfel îl ştim noi cu

www.dacoromanica.ro

toţii şi tot astfel au înţeles să-l cinstească sau să se teamă de dânsul străinii.

E destul să ne aducem aminte de truda îndelungată în croirea unei sorţi mai bune pentru Românii din această ţară în veacul al XVIII-lea, de acel codice al plângerilor, „Supplex libellus valachorum“ alcătuit de doi păstori bisericeşti din această vreme, ca să ne dăm seama de însemnătatea misiunii politice a preoţimii noastre. Să ne gândim la viforul anilor patruzeci şi opt, când preoţimea noastră a statorit pentru toate vremile adevărata chemare a tagmei sale. Preoţimea din acest timp, al cărei apostolat a ştiut uni două simboluri: crucea şi spada pentru izbânda unei lupte naţionale, — a arătat lămurit cari sânt atribuţiile istorice ale toiagului de păstorire bisericească la noi. Amintirea acelui legendar „popă Balint“, prefectul voinic al Moţilor, va trăi veşnic în minţile noastre ca un îndemn, ca o îndrumare, ca o lămurire pentru a putea fixa definitiv formula istorică a misiunii preoţeşti în Ardeal. Acel „preoţi cu crucea'n frunte“ din cântarea lui Mureşianu e o notă lămuritoare a împrejurărilor politice ardelene şi e consfinţirea artistică a chemării preoţeşti din această ţară.

Înţelegerea înaltă, care a povăţuit pe arhiereul Şaguna în toate trebuinţele noastre bisericeşti şi naţionale, a împrumutat un caracter principiar şi de legalitate canonică acestei atribuţii istorice a preoţimii noastre. El a înţeles complexitatea chemării preoţeşti la noi; şi-a dat seamă, că în împrejurările politice în cari noi trăim, singura instituţiune, biserica, căreia putea să-i câştige drepturile unei vieţi autonome şi prin aceasta putinţa unei desvoltări, nu poate rămânea izolată de trebuinţele vieţii naţionale. Neaccentuând în aceste rânduri uriaşa activitate politică a acestui păstor bisericesc să ne dăm seama numai de principiul fundamental, care e temeiul constituţiei bisericeşti alcătuite de Şaguna: principiu, unei biserici naţionale. Nu se poate atribui decât înaltului spirit liberal şi înţelegerii depline a necesităţilor noastre politice, această înfrăţire a bisericii cu principiul naţional. Ca un rezultat al acestei înţelepte încopcieri putem considera şi

www.dacoromanica.ro

introducerea elementului mirean la conducerea chestiunilor bisericeşti. *Buni creştini* şi *buni Români*, — iată ce a vrut Şaguna. Şi-a dat seamă că conservarea sentimentului religios trebue să meargă la noi pe aceleaşi cărări cu propagarea sentimentului naţional; astfel a făcut din biserica sa nu numai depozitarul credinţei noastre religioase, ci o cetate de păstrare a existenţei noastre româneşti. El a ţinut seamă de atribuţiile istorice ale preoţimii şi a înţeles că împrejurările specifice ale poporului nostru reclamă dela această tagmă nu numai o propovăduire a credinţei religioase, ci şi îndeplinirea unei chemări culturale-politice. Şi-a dat seamă că acest popor românesc, ajuns în pripă la o libertate constituţională improvizată, lipsit de o clasă de cărturari, nu-şi poate rezerva preoţimea numai la îndeplinirea rostului ei profesional, ci trebuie s'o angajeze la toate problemele culturale şi politice ale neamului. Ca un înţelegător al relaţiilor culturale şi sociale în care trăia acest popor, el a ştiut preţui acea legătură de intimitate patriarhală a preotului cu poporenii săi, a ştiut că această legătură puternică e făcătoare de minuni. Nu i-a dat preoţimii din vremea lui o deosebită cultură teoretică a preceptelor dogmatice sau canonice, ci i-a arătat mijloacele de alinare ale necazurilor zilnice de cari sufere poporul român. Spiritul liberal de înfrăţire a bisericei cu trebuinţele naţionale, împreună cu tendinţa de democratizare a bisericii, cari au povăţuit pe Şaguna, au adus roade frumoase la noi. Şi până când încercarea de a întroduce aceiaş constituţie biscricească în Principatele unite româneşti din această vreme, a suferit înfrângere şi s'a poticnit de spiritul îngust şi motivele utilitare ale clerului conducător de acolo, care a provocat o îndărătnică şi caracteristică „luptă pentru canonicitate", — la noi această constituţie bisericească, edificată pe tradiţia trecutului şi apropiată de nevoile zilnice, ne-a dat o trainică biserică românească.

Dela Şaguna şi până astăzi împrejurările politice şi sociale ale poporului nostru nu s'au schimbat; schimbarea ce s'a săvârşit nu e în favor. Lupta noastră ca popor a devenit şi mai acută şi mai îndărătnică; ea cere luptători tot mai

www.dacoromanica.ro

treji, minţi pătrunse tot mai mult de cunoaşterea nevoilor reale. Chemarea preoţimii noastre e încă cea veche. Preoţimea este şi astăzi la noi încă unica tagmă de cărturari care păstrează legătura directă cu poporul. Această preoţime trebuie să fie şi astăzi (îndeosebi astăzi!) pătrunsă de chemarea ei istorică. Imprejurările de trai nu ne îngăduie încă să ne creştem o preoţime, care să rămâie numai pe lângă rostul ei profesional. Preotul nostru va trebui să ţie încă multă vreme la toiagul vechiu de păstorire bisericească: să fie un îndrumător cultural, un sfetnic politic al poporenilor săi.

Schimbarea vremii cere povaţa unor învăţături nouă, nu atât pentru întărirea credinţii noastre religioase, cât pentru sprijinirea existenţei noastre naţionale. Credinţa religioasă, hrănită de tradiţia veacurilor şi de dispoziţiile sufleteşti ale ţăranilor noştri, e şi astăzi în alvia strămoşască. Celelalte manifestări ale vieţii noastre naţionale însă sunt supuse unei sorţi, pe care nu o putem croi cu puterile noastre. Poezia senină şi înţelepciunea bună a vechiului molitfelnic aduc încă şi astăzi deplina alinare a trebuinţelor sufleteşti reclamate de credinţa religioasă a ţăranului. Viaţa noastră naţională are însă lipsuri mai complexe acum.

Să judecăm lucrurile după înfăţişarea lor reală. In cutare sat de sub munte se alege un preot. Satul acesta e ca toate satele noastre: un sat de oameni necăjiţi. Ţăranii sânt chinuiţi de notarul ovreiu şi îndatoraţi băneşte până în gît la un arendaş străin al unei moşii nemeşeşti. Ce văd aceşti ţărani, lipsiţi de sfat şi ajutor, în nou alesul lor preot? Ce aşteaptă dela el? Interpretări de dogme sau de canoane desigur că nu. Ei sunt creştini buni, în sufletul lor trăeşte fiorul credinţei de veacuri. Dar sunt oameni chinuiţi de străini, despoiaţi şi furaţi şi traşi pe sfoară de tot soiul de păcătoşi. Sânt fricoşi şi slăbănogi, pentrucă nu ştiu până unde merg hotarele drepturilor lor. Sânt săraci şi înapoiaţi, pentrucă pământul străbun nu mai îndestuleşte atâtea guri. Ei văd în preotul lor un îndrumător pentru acoperirea acestor lipsuri. Şi acest preot nou ales, dacă pe lânga durerea unui suflet cinstit va avea şi înţelegerea deplină a chemării sale, desigur că nu va

www.dacoromanica.ro

rămânea numai la cântarea liturghiei de Duminecă şi la citaniile dela morţi, ci va căuta o lecuire a durerilor zilnice de cari se prăpădeşte satul lui. Va da sfaturi de economie practică, va înfiripa cutare însoţire de plugari, ca să scape pe ţărani din ghiara arendaşului, va strivi cu cunoştinţa drepturilor cetăţeneşti tâlcul mincinos al legilor din cari se îngraşă acel notar, va căuta, deci, să fie un vrednic muncitor al neamului său care, pentru asigurarea existenţei sale româneşti, trebuie să câştige o întărire culturală şi economică. Dacă preotul nou ales nu va împlini aceste ci, dimpotrivă, va încuia poarta înaintea ţăranilor chinuiţi şi nu va alergă în ajutorul lor, pentruca în acest timp să se aşeze cu coatele pe masă şi să cetească din cărţi nemţeşti excursiunile turmentate ale cutărui docent privat dela vre-o universitate de provincie, în jurul vre-unui sinod mai mult sau mai puţin ecumenic, acel preot să-şi ia cufărul cu cărţile nemţeşti în spate şi să plece, în ştirea Domnului, la mănăstire, ori ce-i pasă satului unde. Acolo să vie altul, care nu ştie măcar o boabă nemţeşte, pe care nu-l taie capul să se avînte la gimnastica echilibristicei dogmatice, ci îşi dă seama de multele nevoi reale ale bieţilor lui parochieni.

La ce rezultate duce o creştere preoţească, care nu ţine seama de legătura preoţimii cu poporul, putem vedea în acea nenorocită Bucovină, cu preoţii ei funcţionarizaţi, cu poporul ei amărît în suflet. Şi doar' preoţimea de acolo se creşte la o facultate teologică, al cărei import de erudiţie dogmatică şi canonică a trezit şi la noi năzuinţe similare. Unde e astăzi mai mult sbucium, mai multă amărăciune, mai multă desbinare, ca în biata Bucovina? Unde e ţăranul mai lipsit de povaţă ca acolo? Pentru că această învăţată preoţime nu clădeşte pe temeiul atribuţiilor sale istorice şi pentrucă educaţia de care s'a împărtăşit a fărîmat puntea care duce la sufletul ţăranului.

La noi, aici în ţara asta, acel povăţuitor practic al credincioşilor săi, care e înfăţişat în *Popa Tanda* din povestirea minunată a dlui Slavici, va rămânea încă multă vreme prototipul chemării preoţeşti.

www.dacoromanica.ro

Rostul acesta al preotului sătesc îl pretind tradiţiile istorice ale acestei tagme vrednice şi-l cer interesele noastre naţionale a căror îndrumare trebuie ascultată de toţi.

*

Ce dă însă o notă de actualitate acestor constatări principiare? E vorba de un curent nou, care ar dori să îndrumeze pe alte cărări creşterea preoţimei noastre. In acest *Sibiiu,* care s'a dinstins printr'un spirit de toleranţă în trebile confesionale, în acest „seminar andreian", în care s'a înterpretat chemarea preoţească, totdeauna potrivit trebuinţelor noastre, câţiva tineri profesori, foşti discipoli ai facultăţii teologice din Cernăuţi, socot c'a sosit vremea să avem şi noi o preoţime cu „înaltă erudiţie dogmatică şi canonică". Pentru acest scop, aceşti domni profesori s'au „concentrat" şi au dat o revistă „teologică". Eu nu voi face aici analiza îngrată a acelor tiparuri.

Constat numai, că această revistă, în felul ei de astăzi, cu articolele teoretice, cu lupta straşnică împotriva unor pericole de cari noi azi nu avem să ne temem, cu cheltuiala inutilă a cernelei pe citaţii eline, cu ploaia grozavă a numelor nemţeşti, cu cronica ei rusească, nu împlineşte un gol simţit, ci sporeşte numai mulţimea tipăriturilor neînţelese. Pe lângă aceste, dacă se va avânta la justificări şi interpretări ori cât de „ştiinţifice" de ordine dogmatică, atunci se va porni din nou acel pătimaş şi urât război confesional între oameni de un sânge. Noi, în anachronismul acestor hărţueli între Blaj şi Sibiiu, nu vrem să mai cădem.

Să caute deci conducătorii acestei reviste să se descurce din labirintul unei doctrine generale şi să găsească trebuinţele vii ale bisericei noastre româneşti, să înterpreteze misiunea preoţească la noi în înţelesul ei istoric. Să-şi aducă aminte, că numai cunoaşterea realităţii schimbă în argint banii mărunţi ai învăţăturii dela şcoală şi că lipsurile unei tagme de oameni nu se pot culege din cărţi. Atunci îşi va justifica existenţa şi noi ne vom bucura de câştigarea unor tovarăşi ai muncii noastre.

Poporul ni se va pătrunde şi pe mai departe de sfânta,

www.dacoromanica.ro

buna şi înţeleapta lui lege românească, iar preoţimea noastră să asculte îndemnul unei tradiţii de veacuri şi să-şi deie seama de poruncile vremilor nouă. Să vadă totdeauna înaintea ochilor ei icoana luminoasă a acelui apostol cu barba albă, de a cărui sfinţenie s'a cutremurat şi sufletul meu şi de care eu m'am apropiat odinioară cu cuvintele unei pietăţi smerite:

Cuvine-se hirotonirea
Cu harul cerurilor ţie,
Drept vestitorule apostol
Al unei vremi ce va să vie!

www.dacoromanica.ro

O deosebire.

Intr'un număr recent al revistei din Arad „Biserica şi Şcoala“ dl R. Ciorogariu, directorul seminarului din Arad, publică un articol întitulat „Cultura teologică“, ca răspuns rândurilor în cari ne ocupam cu chemarea preoţimii noastre. Acest articol, superior ca gândire şi formă tuturor răspunsurilor ce ni-s'au dat în această chestiune, ne îndeamnă să facem în treacăt câteva constatări.

Deosebirea în părerile noastre asupra acestei chestiuni rezultă din punctele noastre de mânecare deosebite: Dl Ciorogariu, ca slujitor al altarului, priveşte biserica şi tagma preoţească „sub specie aeternitatis“, judecă rostul bisericii deslegând această instituţiune de orice flu tuaţiune a spiritului timpului, — pe când noi rămânem cu gândul la prezent, la nevoile şi poruncile zilelor noastre şi socotim că vremea de astăzi e puntea pe care trebue s'o treacă fără greş omenirea, dacă vrea să ajungă cu sufletul neştirbit viitorul. Noi nu ne trimitem deocamdată gândurile în viitorul depărtat... Sântem atât de preocupaţi de durerile zilelor de azi, atât de supuşi principiului naţional, ca celui mai firesc şi mai trebuincios temeiu al desvoltării neamurilor, încât am dori sa vedem înviorată de acest duh pulsarea vieţii noastre pe toate terenele. Vedem atât de primejduită învederarea principiului naţional acum, încât ne credem pe deplin justificaţi în credinţa, că astăzi la noi toate sufletele cari simt, toate minţile cari gândesc şi toate condeiele cari scriu trebue să clădească pe temelia acestei credinţe... Sântem atât de îndărătniciţi în această convingere a noastră, încât ne socotim datori ca şi arta, această însetare eternă a sufletului după frumos, s'o supunem şi s'o îngrădim între marginile vremelnice ale durerilor de astăzi... Vremea va şterge odată trebuinţele prezentului, va polei cu alt duh sufletele oamenilor şi va schimba şi îndatoririle apostolatului, dar până atunci e — mult...

www.dacoromanica.ro

Astfel gândim noi şi poate tot aşa judecă şi domnul Iorga, când subordonează acestui principiu naţional chemarea de astăzi a preoţimii noastre, dorind un „cler naţional şi poporal“ şi o biserică care e „casa naţională a statului şi nu o cetăţuie de luptă dogmatică, nu un cuib de castă“. Aceste păreri ne-au îndemnat şi pe noi să spunem câteva vorbe. Ne-am gândit, că astăzi, în era „congruei“, când toată ziua îşi are proiectul ei de lege, toate păturile lumii noastre cărturăreşti trebuesc agitate într'o singură direcţie, toată slova trebue pusă în slujba unei idei. De aceea credem noi că toţi cari atrag acum luarea aminte a oamenilor noştri în altă parte, toţi cari uită poruncile zilei de azi, toţi cari se avântă cu gândul lor în viitorul prea depărtat şi nu vor să se coboare la arena luptei de azi nu pot cere o ascultare deosebită. Ei pot spune adevăruri cari se pot potrivi cu marginile altor vremi sau împrejurări, pot urmări intenţii bune, cari însă nu realizează nimic pozitiv. Aceşti oameni nu sânt apostolii zilelor noastre, căci mintea lor nu e înfrăţită cu durerile vii ale prezentului... Ei nu dau leac pentru ranele cari istovesc un trup ce suferă, ci retraşi în laboratoriul lor se adâncesc în combinarea boalelor neştiute... Şi nu e o ironie mai amară decât acea cheltuială de energie a unui medic, bunăoară, care vede chinul mulţimii de bolnavi ce s'au adunat la poarta lui şi care în loc să alerge la sticluţa cu doftoria ştiută ce vindecă, îşi aşează ochiul asupra microscopului să cerceteze tainele unui baccil exotic... Acest doftor cercetaş şi ştiutor, harnic şi învăţat, păcătuieşte pentrucă nu-şi coboară urechea să asculte bătaia inimii la cei ce se sting nepricepuţi în jurul lui, pentrucă nu înţelege unde trebue să ţintească cu înţelepciunea lui... Acest doftor va găsi, poate, după o trudă lungă, mijloacele problematice ale cutărei vindecări de boală ce bântue departe în alte ţări, dar va închide ochii lui munciţi purtând pe suflet răspunderea grea pentru prăpădul bolnavilor, cari ar fi rămas în picioare, dacă ştiau sfatul lui... Acest doftor e un lux al societăţii, — pe deplin justificat în existenţa lui numai acolo, unde mulţimea semenilor săi poate împăca trebuinţele şi-i poate da răgazul cer-

www.dacoromanica.ro

cetării... La noi însă nu poate fi aşa... La noi acest doftor, atât de singur în meseria lui şi atât de copleşit de vaierul celor ce se bat sub ochii lui, trebue să fie vindecătorul treaz al celor ce bolesc alături de el.

Pentruca să trăim în viitor ca neam trebuie să grijim să nu ne prăpădim în prezent. Astăzi viaţa noastră naţională e asaltată mai aprig; aici se cere lupta mai mare; la *această* luptă trebuesc angajate toate forţele; duhul acestei lupte trebuie să străbată toate aşezămintele noastre, toată munca noastră; în numele ei trebuie să pornim întreagă truda sufletelor noastre...

Nici soli întârziaţi ai pravilelor moarte, nici vestitori pripiţi ai doctrinelor ce călătoresc în viitorul necuprins, noi nu vrem. Noi vrem doftori pentru nevoile de cari ne prăpădim astăzi, vrem dascăli pentru prostia noastră, vrem apărători împotriva duşmanilor cari ne strigă la poartă... Noi trebuie să ne vindecăm unde ne doare...

Ce ne doare, unde ne doare o ştim cu toţii. O ştiu toţi cari trăiesc şi văd şi aud. Şi nu va trebui să aştern eu durerile pe hârtia acestei reviste fără — „cauţiune"...

Aceasta e convingerea noastră sinceră. De aceea noi nu sântem nici decum împotriva unei serioase pregătiri teologice a preoţimii; dorim cu toţii să se şi dea aceasta în seminarii (cât s'ar putea spune despre aceasta!), dar nu socotim potrivit să se enunţe ca principiu de supremă împlinire a datoriei preoţeşti la noi: *o erudiţie teologică*... Dimpotrivă, vrem ca preoţii noştri să fie înzestraţi cu atribuţiile mai de căpetenie ale unei înaintări culturale şi să fie astăzi, alături de păstorirea lor bisericească, apostoli ai culturii şi îndrumătorii politici ai ţăranilor...

Acesta e îndemnul zilelor noastre.

Cât pentru viitor, vremea va schimba trebuinţele... Va veni poate şi acel timp norocos când va fi o necesitate ce e astăzi lux, când vremea, acest despot capricios, va trezi în sufletele oamenilor alte glasuri şi alte ecouri... Cărturarii acelor zile vor fi poate mai norocoşi. Atunci preoţii vor fi poate numai slujitorii altarului şi poeţii numai slujitorii fru-

www.dacoromanica.ro

mosului. Atunci unii nu vor mai înființa bănci poporale, alții nu vor fi siliți să sgârâie hârtia în cancelarii ca să-și tânjască traiul.

Atunci va fi bine, va fi și mai frumos poate... Dar sânt departe zilele aceste... Noi cei de astăzi cu nepoții noștri împreună va trebui să dăm „tuturor toate", cum zice scriptura. Vom munci în dreapta și stânga pentru venirea acelei vremi de tihnă și răgaz, care, și dacă nu va mai putea înțelege truda noastră, totuși ne va cinsti sufletul și ne va recunoaște omenia...

— Și e frumoasă această mângâiere.

www.dacoromanica.ro

Cinstea cârjii.

Condeiul viitorului, care va trece la răvaş frământările neamurilor pe acest pământ, ajungând la zilele acestui an, va trebui să se oprească o clipă în alergarea lui pe hârtie şi, apăsând slova, va trebui să scrie cu amărăciunea dreptăţii jignite: „iar în anul o mie nouă sute şapte a gătit stăpânirea cel mai jalnic dar de paşti seminţiilor, cari hrănesc Ţara ungurească: le-a luat şcoala"..

Acest cronicar, judecînd faţa vremii noastre, se va opri la mai multe.

Să ne oprim şi noi.

*

Nimic nu justifică mai deplin trebuinţa de a se susţinea şcolile noastre poporale, în rostul lor de până acum, decât ridicarea cuvântului de protestare unanimă a masselor de ţărani împotriva proiectului de lege cu care ne-a surprins contele Apponyi. Această şcoală cu munca ei înceată de de până astăzi şi-a putut trece în conştiinţa poporului dela sate trebuinţa ei neapărată. Aşa necăjite cum au fost bietele ziduri scunde, cu încăperile lor sărace, au fost totuşi adăpostul năzuinţei spre lumină a unui neam de oameni dornici de tainele învăţăturii.

Dascălul nostru sătesc, condamnat printr'o leafă neînsemnată la pretenţiile unui trai aproape umilitor de modest, a săvârşit la măsuţa lui de brad cel mai frumos apostolat al muncii. Trudind multe ciasuri din zi sub tavanul de grinzi al unei căsuţe cu şaptezeci de suflete, a ostenit acest dascăl învăţându-i carte pe copiii oamenilor. După orele acestei meserii, care cu răsplata ei nu prea putea îndestuli foamea celor şapte guri dela casa lui, îşi aşeza sărmanul om surtucul de cheutoarea unei grinzi şi lua sapa ori grebla, supunând şi la această muncă mâna, care înainte cu o jumătate de cias potrivea slove pe tablă. Ascultând cu resemnare îndrumările mai marilor săi bisericeşti; atins câte-odată în

www.dacoromanica.ro

mândria tagmei lui de pornirile maştere ale cutărui preot care-l lua straşnic de sus; silit să-şi asigure pe alocurea bunăvoinţa părintelui protopop prin plocoane, cari sdruncinau de-a binele echilibrul lui de gospodar modest; supus privirii ascuţite a unui inspector ungur cu aiere de stăpân neîncrezător, — acest dascăl a muncit înainte.

Munca lui a rodit şi a făcut să încolţească în suflete trebuinţa lui. Şi aşa cu încetul această mulţime, ridicată în pripă din neştiinţă, a ajuns să înţeleagă puterea slovelor orânduite pe tablă. A apucat să-şi deie seama de greutatea meşteşugului de-a iscăli numele. A ajuns să poată preţui poveţele unei cărţi. Şi-a putut premeni judecata încât să-i spuie, că *şcoala* e menită de aici înainte să deslege taina puterii de viaţă a neamurilor.

Iata de ce s'au mişcat valurile de ţărani pentru apărarea şcoalei. Aceşti oameni, din a căror sărăcie s'au ridicat zidurile necăjite, din a căror lipsuri s'au adunat fărămiturile lefurilor dăscăleşti, au înţeles necesitatea şcoalei, trebuinţa dascălului. Chemarea laconică a unei gazete a fost de ajuns, ca ei să rupă o zi din vremea lor măsurată şi să alerge la oraş, la „adunare".

Multele adunări de popor, cari s'au perîndat în timpul din urmă, sunt pentru ochii unui judecător tot atâtea ocazii de preţioase învăţăminte. Ni-s'a dat o puternică dovadă că priceperea ţăranilor noştri a ajuns la acea treaptă, unde începe interesul conştient al obştei pentru nevoile sale. Ni-s'a dovedit că ţăranii încep să-şi unească rândurile, când e vorba de câştigarea sau apărarea unor drepturi. Imprejurarea, că aceşti săteni, cari în susţinerea şcoalelor sunt elementul de grea contribuţie bănească, sar în apărarea unei instituţii, care se razimă pe umerii lor, dovedeşte că ţărănimea noastră s'a smuls din neştinţa veche şi a ajuns la un grad de conştienţă a datoriilor sale. Această obşte pornită cu sutele după strigarea „ne ia şcoala", nu mai e înjghebată din cohortele nepricepuţilor meniţi să dibuiască după alarma unor oameni cari se învârtesc în jurul propriului lor buzunar, ci e ceata unor luptători stăpâniţi de puterea unei idei. Faţă de aceşti

www.dacoromanica.ro

oameni luminaţi, cari pot aprecia şi trebuinţa unui sentiment de jertfă, cari pot înţelege şi puterea tainică a tiparului, se schimbă îndatoririle de până acum ale acelor ce păzesc soarta lor.

Dacă acolo în parlamentul ţării ar străbate măcar o notă tremurată din strigarea de îndrăzneală şi amărăciune a acelor mii de muncitori chinuiţi, dacă acel parlament n'ar fi numai palatul de izolare splendidă a unor desrădăcinaţi cari n'au durere pentru durerea celor din colibi, atunci ar trebui să aşteptăm dela sfătuitorii *acestei* adunări o schimbare de busolă. Dar pereţii de marmură de pe malul Dunărei n'au ocrotit nici-odată îndemnuri bune pentru noi. Acolo îşi câştigă de vreme îndelungată brevetul legalităţii pornirile unei uri fără suflet, acolo se duc la liman afacerile vânătorilor după căpătuieli uşoare, acolo se împlinesc hatârurile celor cu inima în stomac. Acolo se urmează de decenii munca de dărâmare a tuturor aşezămintelor cari s'au ridicat din truda noastră. Tot ce a putut alcătui munca unui popor, tot ce nis'a dat prin dărnicia măsurată a unei rău răsplătite supuneri de veacuri, tot ce-a răsărit pe urma judecăţii echitabile a unui mănunchiu de bărbaţi străini de noi, dar nesupuşi lăcomiei brutale de astăzi, — tot se sfarmă acolo. De zeci de ani se întrec serii de politiciani cu o îndărătnicie păcătoasă să sape viaţa acestor modeste lăcaşuri de cultură.

Aici la noi nu e vorba acum de ferbinţeala unui avânt ocazional de Erostraţi, ci e lucrarea sistematică a poftei de dărâmare care datează de mult. Rânduri de guverne au adăpostit aceiaş tendinţă, căptuşindu-şi haina unei popularităţi răsuflate cu aceleaşi mijloace de o urîtă ieftinătate. Neţinând seamă de trebuinţele, a căror împlinire poate asigura viitorul politic acestei ţări prin ecoul de mulţumire al tuturor neamurilor, aceste rânduri de oameni au smuls toate favorurile unor împrejurări politice de priinţă vremelnică, îngrămădind tot câştigul în buzunarul unei rase.

Sufletul, din care s'au zămislit regimentele de paragrafi, a fost în decenii de viaţă parlamentară acelaş. Cântecul e vechiu — numai cântăreţii se schimbă. Trilurile de măiestrie

www.dacoromanica.ro

ale contelui Apponyi sânt îndulcirea melodică, sânt falşificarea manierată a acelor note selbatice urlate de gâtlejul cutărui agent electoral de pe pusta Ungariei. Noi, cari ascultăm şi judecăm şi putem deslusi această înrudire vulgară — ne dăm seama şi ne cunoaştem oamenii.

De aceia sântem încredinţaţi, că răsunetul acestor adunări de popor nu va aduce nici o schimbare de paragraf în puzderia de proiecte ale domnilor miniştri prezenţi şi viitori. Nici o atitudine, decât doar cea a unei slugărnicii perverse, nu ar putea provoca o nouă concepţie a îndatoririlor acestor oameni către poporul nostru românesc.

Dar, dacă în tabăra duşmanului rămân fără răsunet aceste atitudini ale ţărănimii, ele trebuie să se răsfrângă asupra felului de interpretare a datoriilor de către cărturărimea românească. Surtucarii noştri îşi au toate moştenirile lor din popor. Ţărănimea le-a dat sufletul şi le-a întărit punga. Aceşti ţărani trecuţi peste stăvilarele unei inconştienţe iertătoare, trebuie împărtăşiţi de acum înainte de nouă mijloace de apropiere. Să înţelegem şi să ne tragem seama că rândurile de săteni cinstitori şi dornici de carte nu mai sânt o mulţime cu ochi învăluiţi în ceaţă, care tace, sau strigă, după cum i-se cere. Aceşti oameni pierd una câte una toate însuşirile unei prostimi umilite şi simt încolţind în suflete germenul înţelegerii, care răsare pe urma celei mai elementare culturi. Sufletul ţărănimii noastre se regenerează cu încetul şi se ridică premenit din negura unei umilinţi istorice. Vechile slăbiciuni se aruncă cu încetul la o parte, ca nişte haine rele, şi în schimb prisosul de energie fizică al unui neam trăit în sănătatea relaţiilor patriarhale primeşte botezul moral al unei creşteri culturale.

S'apropie vremea când sufletul triumfător al acestor oameni se va încercui din nou cu vechea vrednicie strivită şi va cere sfătuitorilor săi: *o demnitate.*

* * *

Puţinii oameni cari scriu şi mai ales gândesc la noi — judecând straturile sufleteşti ale cărturărimii noastre, se

www.dacoromanica.ro

plâng cu drept cuvânt de lipsa *demnităţii* în suflete. Clasa noastră cultă, crescută în cinstea exagerată a unei şcoli străine, povăţuită în îndemnurile ei de un spirit de imitaţie, împrietenită prea puţin cu rosturile unei culturi naţionale, nu are până astăzi o influenţă regeneratoare. Poate şi apropierea în timp a generaţiei bătrâne de epoca unei umilinţi politice contribue la acel sentiment de deprimare morală, care înăbuşe pornirile oricărei nuanţe de îndrăsneală în atitudini. Sufletele sânt cuprinse de o cuminţenie târgoveaţă, de-o tânguire ostenită. Oameni de-ai noştri, ridicaţi la situaţii bune, pleacă fruntea şi-şi încuscresc sufletele cu o plecăciune de slugi. Trăiesc o viaţă de trei sferturi de secol în arena frământărilor noastre zilnice, fără ca să poţi surprinde în călătoria lor lungă un singur gest de îndrăsneală. Aceşti bărbaţi cu situaţii, ajunşi la cârma vieţii noastre publice, lasă urme vădite în spiritul public. Fiind ei diriguitorii, sub duhul îndrumărilor lor se plămădeşte viaţa sufletească a tineretului. Din sămânţa lor a răsărit aceea turmă de oameni „culţi“ hrăpareţi şi cu spinarea de cauciuc.

Ridicarea unei ţărănimi luminate e chemată să curme rostul acestui soi de indivizi. Atitudinile energice ale sătenilor trebuie să aşeze temelii noi în sufletele cărturărimii.

Mişcarea de regenerare sufletească a unui popor nu se poate duce la isbândă decât prin păşirea factorilor de importanţă cari conduc soartea lui. La noi aceştia sânt din vremile de demult şi până astăzi în rândul întâi: *capii bisericeşti.* Arhieria este în împrejurările noastre particulare încorporarea celei mai înalte dignităţi; e legată prin urmare de cele mai mari îndatoriri.

Trecutul vieţii politice a poporului nostru de ţărani a fost diriguit de cârja vlădicească. Această cârje n'a fost numai sceptrul îndreptător al trebuinţelor noastre creştineşti pentru dobândirea vieţii veşnice, ci, asemenea toiagului lui Moise, a fost un arătător al năzuinţelor noastre politice. Vlădicii noştri în faţa tribunalului istoriei judecătoare nu vor fi datori să răspundă numai pentru grija de bună păstorire a turmei lor unite sau neunite cu Sfinţia Sa Papa, ci vor trebui

www.dacoromanica.ro

să deie seama de împlinirea sau neîmplinirea unor îndatoriri mai complexe. Ei vor fi judecaţi îndeosebi după cinstea sau necinstea atitudinilor lor politice.

Biserica noastră *„românească"* are porţile ei larg deschise pentru intrarea triumfătoare a spiritului vieţii moderne. Principiul naţional e o dogmă a acestei biserici, care trebuie să-şi caute puterea ei de dăinuire tocmai în înfrăţirea cât mai intimă cu trebuinţele noastre naţionale. Capii bisericeşti sânt, deci, prin rostul slujbei lor, bărbaţii meniţi să poarte cel mai mare interes pentru viaţa noastră politică.

Astăzi, când orice om luminat şi cinstit îşi dă seama de trebuinţa mare a regenerării sufleteşti, căreia trebuie supus poporul nostru, e vădit că arhiereii au îndatoriri mai grele. Ei au cea mai covârşitoare putere asupra fondului moral al ţărănimii. Ţinuta lor e busola după care se îndreaptă minţile rândurilor nenumărate de creştini. Faptele lor sânt substratul concepţiei morale a masselor. Demnitatea şi cinstea lor e cel mai puternic învăţământ care poate trezi pilde.

Aceşti prelaţi, deci, ridicaţi prin atribuţiile slujbei lor la cea mai înaltă treaptă, sânt priviţi de ochii noştri cu respectul cuviinţei iertătoare. Ei nu sânt chemaţi să intre în rândurile noastre de luptători ai tuturor zilelor şi tuturor prilejurilor, ci sânt ţinuţi la adăpostul strălucirii lor tradiţionale. Ei nu pot fi zilerii muncii noastre atinşi de pulberea săptămânii. Ei sânt chemaţi să coboare între noi numai la zile de praznice mari: la praznicele veseliei sau durerii unui neam. Venirea lor se imploară cu sfială şi se aşteaptă cu cinste. Cuvântul lor găseşte ascultare în sufletele, cari se cutremură în faţa lor de fiorul istoric al unei veneraţiei de veacuri.

Arhiereii trecutului nostru au fost totdeauna în locul de frunte la astfel de praznice mari. Cârja lor a strălucit la asemenea prilejuri.

Aceasta a fost ţinuta lor de veacuri, aceasta trebuie să fie şi astăzi. Prelatul care nu înţelege trebuinţa de-a continua această tradiţie, vulgarizează slujba lui şi nu se mai poate aştepta din partea noastră nici la cuviinţa, nici la respectul istoric în faţa cârjii sale. Câtva timp va putea fi salvat de

www.dacoromanica.ro

răsfrângerea veneraţiei vechi dispuse să despartă pe dignitar de păcatele omului. El va observa în turma lui atitudini de nedumerire mută, nuanţe de neîncredere înăbuşită. Va auzi mai târziu ecoul nemulţămirei pe departe şi la urmă îi va fi dat să distingă glasuri ridicate de ameninţări strigatoare. Credincioşii lui îşi vor trage seama, că o anume slujbă impune anumite linii de conduită cari trebuesc urmate. Se vor lămuri cu vremea aceşti creştini, că rostul de reprezentant al unei dignităţi nu poate fi adăpostul pedepselor meritate.

Capii bisericeşti de astăzi, în mare parte, par a nu-şi da seamă de grelele îndatoriri ale cârjii lor. Ţinuta lor nu acopere totdeauna aşteptările unui om, care apreciază pe deplin chemarea lor istorică. Firile slabe şi şovăelnice ale multora din cărturarii noştri găsesc momente de justificare în ţinuta unora dintre prelaţi. Inalta morală cu putere de pilduire n'o prea vedem biruind. Oamenii cu doi bani în trei pungi, slăbănogii, micii tirani nu prea pot fi fulgeraţi cu pilde din păşirile dignitarilor bisericeşti.

Iată protestarea unanimă a poporului nostru împotriva proiectului lui Apponyi.

Deoparte avem massa imensă a ţărănimii, care strigă şi cere dreptate. Vedem oameni cu sufletul desnădăjduit, înfierbântat. In mintea lor e lămurită primejdia de-a pierde pe dascălul care le învăţa copiii. Ei se frământă, se sbuciumă şi, povăţuiţi de îndrumarea instinctivă a unui îndemn de tămăduire, îşi ridică ochii lor cinstiţi către scaunul vlădicesc: *„Azi nu ne mai pot ajuta domnii noştri. Azi trebuie să te ridici Măria Ta, să te duci la Impăratul să-i spui că ne ia şcoala"*.

In sufletul acestei obşti trăeşte încă, luminoasă şi neturburată, icoana istorică a vredniciei arhiereşti.

De altă parte vedem pe prelaţii noştri cu grai puţin răspicat, cu poze umilite, cu accente de curtenire nepotrivită. Vedem ocrotirea paternă a unui imbecil deschizând antişambra contelui Apponyi principilor unei biserici. Citim rânduri de apărare la adresa trădătorului, în gazeta bisericeasca menită să povăţuiască preoţimea. Ni se dau desminţiri ridicole. Vedem cum alt arhiereu în faţa unui for legislativ al

www.dacoromanica.ro

ţării spune o cuvântare cu subterfugii şi uşiţe, cheltuindu-şi truda minţii în căutarea măiestriei de-a nimeri mijloacele unei cochetării păcătoase.

Aceste pilde sânt smulse în treacăt, cu graba care îndeamnă un condei de bun simţ să nu stăruie asupra momentelor dureroase sau urâte. Şi nu sânt aceste pilde decât din multele cari plutesc la suprafaţă. Nu ne atingem de tainele prea puţin ascunse ale culiselor.

Dar sunt de-ajuns şi aceste, ca să ne putem da seama de morala poveştii. Demnitatea nu şi-a găsit de astădată nici o încorporare în ţinuta păstorilor bisericeşti. Cu astfel de pilde nu putem edifica pe cei slabi, nu putem îndemna la fapte pe cei şovăitori. Nu putem creşte poporul, nu putem slugi cărturărimea. Nu putem trezi conştiinţa celor pe povârnişul căderii. Nu suntem în stare să regenerăm nici o picătură din sufletul nostru supus atâtor încercări.

Şi e o mare nenorocire aceasta. Credinţa noastră veche, fondul moral al unor tradiţii de veacuri se sfarmă. Ţărănimea noastră îşi va părăgini cu vremea lamura de lumină curată în dragostea de biserică. Se apropie clipele de îndoială, de dibuire.

Noi, cărturarii acestui neam suntem datori să ferim poporul de asemenea cădere. Va trebui să se ridice cuvântul nostru la toate prilejurile potrivite împotriva ţinutei fără demnitate a unora dintre arhierei. Tăcerea e o armă pentru păcatele celor mici şi noi nu putem tăcea.

Vom cere deci capilor noştri bisericeşti în aceste zile de pierderi mari, înainte de toate, *o demnitate* în păşire. Nădejdea noastră săpată de ghiară vicleană şi rea vrem să se întărească prin pildele lor de înaltă morală.

Să grijiască strălucirea istorică a cârjei vlădiceşti şi să-şi deie seama de puterea tainică şi mare a acestui sceptru asupra bunilor noştri ţărani.

Să păzească cinstea toiagului lor înlănţuind prin aceasta sufletele de altarul bisericii. Să-şi aducă aminte, că şi astăzi această cârje pentru noi e cea mai puternică armă de apărare.

www.dacoromanica.ro

Vremea în drumul ei de premenire va găti şi pentru noi arme nouă, împuţinând, poate, îndatoririle de astăzi ale capilor bisericeşti.

Păstrată în strălucirea ei curată, această cârje va putea fi privită de viitorime cu cinstea, ce supune sufletul în faţa unor moaşte sfinte.

Neîmpărtăşită de această grije, cârja vlădicească îşi pierde rostul ei simbolic sfărmându-şi încă în zilele noastre puterea străveche.

Şi nu greşeşte mintea noastră când ne spune că e mare acest păcat.

www.dacoromanica.ro

Cuvântul arhiereilor.

In mijlocul evenimentelor dureroase ale timpului din urmă trebuie să însemnăm un fapt îmbucurător, care ne inspiră mulţumire şi are darul de a înseninа pe câteva clipe atmosfera vieţii noastre politice. Vorbim de atitudinea plină de demnitate cu care arhiereii ambelor noastre biserici au respins atacul nesocotit din cunoscutul ordin al lui Apponyi. Prin această atitudine pare a se fi deschis o eră nouă în istoria politicei noastre bisericeşti şi e datoria cronicarului acestor vremi să stăruie asupra unui moment de-o asemenea importanţă.

Să începem cu accentuarea unui adevăr netăgăduit: Linia de conduită politică a capilor noştri bisericeşti din ultimul timp a fost în mai multe rânduri lipsită de hotărîrea unei demnităţi raspicate. Cu mai multe ocazii, dar cu deosebire în timpul din urmă, când ministrul Apponyi şi-a dat la iveală planul de reorganizare a învăţământului în şcoalele primare, arhiereii noştri în păşirea lor au avut clipe de ezitare şi uneori de dubietate jignitoare chiar. Cât de dureroase au fost impresiile ce a cules la noi spiritul public din aceste momente jalnice! Cu toţii ne dam seama de importanţa istorică a cârjei arhiereşti în viaţa sufletească a neamului nostru, ştiam că în cursul veacurilor toiagul lor de păstorire a fost înzestrat cu atribuţiunile cele mai de căpetenie ale conducerii unui popor şi tresăream de amărăciune când învăţămintele prezentului ne arătau slăbiciuni din cari nu mai puteam recunoaşte urmele continuităţii de tradiţii în împlinirea acestor înalte dignităţi. Şi stam atunci, sdrobiţi, sub povara celor mai chinuitoare gânduri. Vedeam, cum în acele zile grele amorţirea căpeteniilor cuprinde în mrejile ei turma şi cum pe ici pe colo răsar tot mai multe fiinţe şovăitoare cari urmează pilda celor mai mari. Vedeam cum, sub îndrumarea unor împrejurări excepţionale în viaţa noastră publică, începe să prindă înfiripare o concepţie morală cu temeiuri şubrede,

www.dacoromanica.ro

pornită din îndemnurile unui utilitarism îngust. Vedeam cum ni-se înmulţesc slabii şi cum ţinuta lor de plecăciune domoală caută a şi-o legitima cu atitudinea de oportunitate a şefilor noştri bisericeşti. Incepusem a asista la o criză morală a societăţii noastre, în care spiritul de sacrificiu părea a fi înlocuit tot mai mult cu pornirile unui egoism brutal, caracteristic vremilor de dibuire şi nesiguranţă politică. Noi ne ziceam atunci: în astfel de zile tulburi o îndrumare luminoasă numai strălucirea cârjei arhiereşti ne poate da. Înţelegeam bine că numai acest sceptru, purtat cu vrednicie, ar putea deschide un drum nou într'o epocă de lâncezire.

Fireşte, că în acele clipe când credinţa noastră în ziua de mâne era pusă la cântar, orice şovăire a arhiereilor lua proporţii mari în mintea noastră pătrunsă de îngrijiri serioase şi trezea apostrofări uneori violente la adresa unor înalte feţe bisericeşti. Era pe deplin îndreptăţită tresărirea ori cât de nervoasă, a nemulţumirii noastre, atunci când se părea că cei mai mulţi dintre arhierei se apropie de apele guvernamentalizării care ar fi deschis o prăpastie între ei şi popor. Şi cum să fi rămas liniştiţi, când preoţimea, unicul nostru factor istoric cu influenţă hotărîtoare asupra vieţii sufleteşti a poporului nostru, era să fie îndrumată pe cărări cu tot protivnice aspiraţiilor legitime ale acestui neam? Cum să ne fi putut suprima clipele de răsvrătire ale unei indignări fireşti, când cele mai temerare planuri de încalcare a drepturilor noastre bisericeşti şi politice erau primite cu gesturi de ascultare umilitoare de catre cei puşi în fruntea destinelor noastre? Se înţelege, că nu am putut privi cu linişte atunci la desfăşurarea unei serii de slăbiciuni şi greşuri cari dureau. A fost deci foarte firesc, ca în acest timp şi condeiele noastre să-şi manifesteze cu toată asprimea resentimentul împotriva unei asemenea stări de lucruri.

De-atunci a trecut vreme puţina, dar suficientă pentru a crea o situaţie cu totul schimbată. Purcezând din învăţămintele anilor de supunere şi împins de himera rehabilitării unei popularităţi risipite în faţa neamului său, contele Apponyi a cautat să ducă cu un pas mai departe opera lui de

www.dacoromanica.ro

distrugere. A voit să creieze o nouă etapă în înaintarea ideei grosolane a desnaţionalizării unui popor. Şi astfel a venit cu ordinul catehizării ungureşti....

Intreagă opinia noastră publică a tresărit consternată în faţa acestui act de obrăznicie şi-a respins atentatul brutal care ţintea la falşificarea vieţii noastre sufleteşti. Societatea noastră, chiar şi în nuanţele ei mai moderate, — cu excepţiunea câtorva indivizi călăuziţi de doctrina „moderaţiunii" profesionale — şi-a strâns rândurile într'o protestare unanimă împotriva loviturii nesocotite. Presa a susţinut o agitaţie laudabilă în favorul cauzei şi-a adus în mişcare toate păturile noastre sociale. Un lucru mai era însă de aşteptat: cuvântul arhiereilor noştri. Cât neastâmpăr şi cât sbucium era în această aşteptare! S'au reînviat vechile amărăciuni, s'a dat curs liber credinţelor cari purcedeau din cunoaşterea trecutului şi n'am fi sinceri, dacă am susţinea că cele mai multe profeţii ar fi fost pornite din convingeri optimiste...

Iată însă că profeţiile îndurerate au fost desminţite de realitate: arhiereii noştri, într'o solidaritate admirabilă, s'au opus ordinului trimis de îndrăzneţul ministru şi au decis să nu-l execute.

Nu ne gândim acum la urmările acestui grav conflict între biserică şi unul dintre nedrepţii depozitari ai puterii de stat. Viitorul apropiat va lămuri situaţia şi va arăta pe partea cui rămâne biruinţa.

Un fapt însă trebuie reţinut: atitudinea bărbătească şi de înaltă cinste naţională a căpeteniilor noastre bisericeşti. Câştigând ori pierzând dreptul nostru într'o luptă cu un guvern plin de păcate, noi nu schimbăm mult, în situaţia *actuală*, dar, având temeiuri morale puternice în lupta noastră de resistenţă şi apărare, avem deplina garanţă a biruinţii de *mâne*. Şi la întărirea nivelului moral al luptei noastre politice au contribuit prin ţinuta lor actuală arhiereii ambelor biserici. Iată de ce trebuie să le fim mulţumitori.

www.dacoromanica.ro

Robia banului. *)

Scriem aceste rânduri înainte de-a cunoaşte rezultatul alegerii dela Oraviţa. Această alegere e un prilej nimerit de a pipăi pulsul conştiinţei naţionale a poporului nostru într'un colţ de ţară şi nu e importantă numai sub raportul biruinţei sau înfrângerii momentane de care ne va împărtăşi, ci ne înfăţişază fenomene din cari putem scoate învăţăminte de-o lungă durată pentru multele noastre mizerii interne... De aceia, — spunând adevărul, — nici nu ne îngrijeşte în aşa mare măsură soartea deputăţiei bătrânului nostru luptător badea Gheorghe, — cât ne îngrijesc diferitele apariţii de destrămare a solidarităţii tradiţionale, cari se ivesc acum în Bănat... Badea Gheorghe Pop din Baseşti va putea aduce aceleaşi servicii cauzei româneşti şi din liniştea calmă a singurătăţii lui bătrâneşti, ca şi de pe fotoliul camerei din Budapesta. Dar Bănatul se va sbuciuma ca un om bolnav, dacă merge înainte pe acelaş drum... Această alegere ne desvăleşte taine ciudate şi neştiute încă. Vedem slabiciunile noastre luând proporţii mai mari ca ori când şi vedem ridicându-se la suprafaţă cu putere neobişnuită îndemnuri cari până mai deunăzi, sugrumate de simţul ruşinei, nu puteau ieşi la iveală.

Să ne înţelegem: Noi totdeauna am avut transfugi politici, — ca ori ce popor oprimat. Şi e firesc acest lucru. Dar am avut indivizi răzleţi, cari rămâneau ascunşi în bârlogul căpătuielii lor ruşinoase. Aveam un notăraşel, un solgabirău, un deputat, un profesor de universitate. Ii puteai număra pe degete. Şi aceste secături tăceau şi înghiţeau. Ca ori ce făcători de rele, ei nu ne puteau privi în faţă. In psicologia masselor populare era întronată conştiinţa becisniciei lor şi ei ne întorceau spatele, sufereau şi nu cereau nici o recunoaştere. N'am avut însă o tagmă de oameni întărită

*) 1909.

www.dacoromanica.ro

prin legăturile ori cărui fel de solidaritate, care ar fi putut îndrăzni să se lapede de poruncile limpezi ale credinţelor noastre politice. La noi se ştia şi se urma învăţătura tradiţională şi implacabilă: „Cine e cu guvernul e om vândut şi să te fereşti de el". Aceasta era dogma politicei noastre, dogmă consacrată de spiritul public al atâtor decenii. Această dogmă ne era razimul cel mai de căpetenie al existenţei naţionale.

Acum se pare că am fi ajuns la o schimbare. Câţiva zeci de ani de viaţă politică în care am suferit înfrângeri, au început să ne supună cerbicia. Transfugii au început să ni-se înmulţească, au început să ridice capul şi — ce e mai periculos — au început să-şi croiască o justificare principiară ţinutei lor păcătoase. Negreşit, că astfel se schimbă situaţia, doar e mare deosebire între hoţul care fură împins de împrejurari şi între cel care-şi legitimează hoţia prin o convingere principiară. De sigur că politica noastră, lipsită de perspectiva succeselor reale imediate, a fost prielnică înmulţirii acestui soi de oameni. O astfel de politică e pentru sufletele tari cari pot resista ispitelor şi sunt călăuzite în drum de strălucirea unui ideal. Ne puteam aştepta, deci, ca indivizi singurateci, cu termometrul însufleţirii în stomac, să se strecoare pe la spate din tabăra noastră. Ne aşteptam şi nici nu ne prea punea pe gânduri acest proces de purificare. Dimpotrivă, adeseori înlocuiam ura cu zâmbete de iertare şi compătimire: „Dacă ţi-e frică, că trag uşile şi te încearcă reumatismul la temniţa din Seghedin, nu iscăli alături cu alţii; dacă ţii mai mult la leafa regulată, la banii de locuinţă şi de lemne şi la pensia căpicică, decât la afirmarea demnităţii tale de om, — ei bine, nu sta alături cu noi, fă-te că nu ne vezi când venim dela vre-o întrunire naţională şi trage-ţi obloanele la ferestre când trec valuri de popor pe lângă casa ta... Noi te iertăm, căci înţelegem cât e de greu în zilele noastre să fii om cinstit"... Cam aşa gândeam cei mai mulţi, văzând că pierderea ce îndurăm nu trage în cumpănă. Şi aşa zi de zi, strecurându-se printre ironia blândă şi indiferenţa noastră, o mulţime de omuleţi s'au înhamat la duş-

www.dacoromanica.ro

man. Noi îi ştiam, dar nu-i băgam în seamă, căci nu puteam socoti primejdioşi pe nişte biete făptuiri neputincioase, cari, dacă ar fi rămas între noi, s'ar fi prăpădit fără să le ştim de nume...

Acum însă se schimbă povestea. Omuleţii s'au înmulţit, s'au şi îngrăşat şi, în măsura ventripotenţei, au câştigat şi în obrăznicie. Şi minune! Concepţia lor de viaţă îngustă, utilitarismul perfid al lozincei „dela mână pân' la gură" începe a prinde. Iată înlâmplarea tristă dela Oraviţa. Cum a închis ochii Brediceanu, guvernul ne-a mai tras de păr din obscuritate un astfel de omunculeţ. El bietul, sărac, flămând, hămesit — ce să facă? S'a mai înconjurat de câteva creaturi problematice de prin cafenelele dubioase ale capitalei şi-a pornit-o la drum. Ei, şi acest Siegescu împreună cu alt aventurier, cu Burdea, a descins la Oraviţa. Gazetuţa măcelarului domnit din Caransebeş prin rostul cutărei slugulişe a început să ţipe, să scoată limba şi să înjure ca totdeauna la astfel de ocazii... Toate bune, astea le aşteptam şi nu ne puteau nelinişti. Dar acum începe şi partea ruşinoasă a acestei poveşti. Siegescu, vedeţi, şi-a găsit tovarăşi numeroşi cari au bătut în palme şi au strigat să trăiască la mulţi ani! Şi nu ne-ar durea pe noi, dacă ar fi fost numai palmele celor câţiva advocaţi din Lugoş despre cari se zice, că s'ar fi burdit acum în pripă. Vai de capul lor, — noi nici nu câştigăm, nici nu pierdem dacă ne părăsesc... Dimpotrivă am mai cinsti bucuros vre-o câţiva... Dar ce ne miră şi ne umple de cea mai profundă indignare, e că o mare parte din preoţimea şi învăţătorimea acestui teritoriu curat românesc să poată fi atrasă în lagărul necinstei... Am ajuns în sfârşit, să vedem o tagmă de oameni păşind în faţa poporului ca potrivnici ai intereselor acestui neam. Şi ca ironia să fie mai amară, această tagmă e preoţimea noastră şi învăţătorimea dela sate. Sânt urmaşii acelor factori istorici, cari au ţinut în mâna lor sufletul acestui biet popor necăjit. Sânt popii românesti, acest etern simbol de putere tainică şi neţarmurită asupra maselor. Şi sânt învăţătorii, o tagmă de oameni răsarită din truda aproape supraomenească a unui popor de

www.dacoromanica.ro

ţărani în năzuinţele lui spre lumină. Nu poporul! Mulţimea de ţărani obijduiţi şi-a scos căciulile şi a topit omătul de zăpadă cu căldura însufleţirii, dar popa şi dascălul au pus barba în piept şi au plecat ochii în faţa deputaţilor noştri. Şi sântem siguri, că bunul ţăran care va trece cu strălucirea unei îndărătnicii istorice în ochi prin pădurea de jandarmi, care va suferi ghionturi şi înjurături de pe pustă pentru ca să-şi poată da votul lui curat, va tresări când când va vedea chipul rumen al preotului din satul lui ocrotit de pene de cocoş şi de baionete. Şi în această clipă, în inima bietului sătean se vor clătina temeliile unui fior moştenit din moşi strămoşi. Intors acasă, între prietenii lui bătuţi şi schingiuiţi, acest om păţit nu va mai putea scăpa de sămânţa îndoielii care creşte în sufletul omenesc. Cu mintea lui sănătoasă, cu inteligenţa lui limpede de bun observator şi fin analist, ţăranul nostru va ajunge să despartă tradiţionalul dar al sfintei taine preoţeşti de omul robit patimilor meschine. Şi atunci va fi vai şi amar de preoţimea noastră! Căci desbrăcat de acest dar, care a învăluit într'o aureolă de strălucire neasemanată chipul cucernic al preotului dela sate, rămâne, doar, un om cu barbă şi cu pălărie tare lipsit de putere şi însemnătate.

Şi care e mobilul sufletesc al acestei schimbări ruşinoase? Răspundem cu lacomismul brutal şi adevărat: banul. E leafa, e aşazisa „congruă", cele câteva sute de coroane pe cari statul le scoate din şerparul ţăranilor pentru a le da în mâna preoţilor şi învăţătorilor. Şi aceşti oameni nenorociţi socot, că în schimbul coroanelor sunt datori să asculte de cei cari le cer o atitudine ostilă poporului nostru. Aceşti oameni sunt destul de mici, pentruca să nu-şi deie seama, că în faţa intereselor superioare ale unui neam, cel mai elementar simţ de înţelegere striveşte îndemnurile egoismului îngust. Uită că rostul lor de preoţi şi învăţători le impune o conduită excepţională. Uită că dânşii nu sânt profesionişti, cari planează deasupra mulţimii, funcţionari meniţi să se scalde în apele guvernului, ci sânt întruparea unei trebuinţi de viaţă care se desface din sufletul specific al poporului românesc. Uită că din povestea de veacuri a frământărilor noastre

www.dacoromanica.ro

icoana lor e zugrăvită ca a unor *părinți* ai turmei cuvântătoare, sămănători de lumină și scriitori de jalbe la *guberniile* dușmane... Uită acești oameni, că în îndrăzneala lor păcătoasă rup firul continuității istorice a celei mai puternice tradiții sufletești, care a ținut în picioare poporul românesc.

Negreșit, că această stare de lucruri e foarte serioasă și foarte îngrijitoare. Stăm în fața unei dureroase crize apropiate. In asemeni împrejurări trebue să veghiăm, ca să nu ne alunece pe poarta pierzării cei mai principali factori ai existenței. Preoțimea noastră și învățătorimea trebue lămurite, că retribuția ce primesc dela stat nu înseamnă supunere la planurile guvernului. *Congrua și leafa învățătorilor nu sânt răscumpărarea bănească a sufletelor vândute, ci sânt contribuirea destul de zgârcită a statului la susținerea unor tagme de muncitori cari prin munca lor păzesc interesele acestui stat.* De această convingere trebue să se pătrundă și preoții și învățătorii noștri, dimpotrivă, își pierd rădăcinile în sufletul mulțimii și nu mai au însemnătate.

Sântem deci în zile de fierbere mare. Un lucru e însa clar: ne trebue mai multă severitate în interpretarea datoriilor cătră neam. La burdirea multor omuleți din rândurile noastre a contribuit și nepăsarea și mai ales dubietatea în atitudini, uneori direct jignitoare, a unora dintre marii ce-i avem. A sosit acum vremea să fim mai severi, mai puțin iertători. Azi ne trebuesc oameni lămuriți. Toți cari fac cu ochiul dușmanului, mici și mari negustori în ascuns, trebuesc dovediți și aruncați la o parte. In această muncă de curățire să fim necruțători și aspri. Să smulgem masca de pe ori-ce față, călăuziți de principiul vechiu, că bolnavii și găunoșii trebuesc dați afară din rândurile de bătae.

Numai deplina sănătate morală ne poate mântui și poate nu e o utopie când ne lăsăm răpiți de credința, că *tineretul* nostru e chemat să urmeze îndrumările unui desăvârșit rigorism moral și, prin energia repulsivă a vârstei tinerești, să strivească în cale păcatele.

www.dacoromanica.ro

Deputaţii noştri.

Sântem la începutul mişcării de organizare politică, pornită pe urma constituirii recente a comitetului nostru naţional. Acţiunea întreprinsă de noul comitet pare a fi lămurit o chestiune de ordin principiar a vieţii noastre politice dela inaugurarea activităţii parlamentare încoace.

Totdeauna îndatoririle conducătorilor sau reprezentanţilor unui popor sânt determinate de împrejurările politice, în care acest popor trăieşte în anume epocă. La noi împrejurările politice cu totul excepţionale împrumută atribuţii specifice reprezentanţilor noştri din parlament.

Lupta noastră politică nu se poate asemăna cu a Maghiarilor din zilele noastre. Astfel şi îndatoririle deputaţilor noştri se înfăţişează într'o lumină cu totul deosebită. Pentru noi activitatea parlamentară a deputaţilor naţionalişti nu e un mijloc de a câştiga succese reale şi imediate în urma luptelor date în cameră, ci un mijloc *de a împărtăşi massele poporului de o educaţie politică.* In situaţia actuală e foarte firesc că, fără sacrificarea unor principii de importanţă vitală pentru noi, acei câţiva deputaţi trimişi în parlamentul din Pesta nu pot stoarce nici un drept pentru asigurarea intereselor noastre. Un mănunchiu de oameni — cari prin numărul lor dispar în faţa majorităţii covârşitoare a unor grupări ostile aspiraţiilor noastre — nu poate elupta libertăţi, nu poate nici asigura măcar respectarea celor existente. Intr'o grupare întemeiată pe conştiinţa puterii se pierde glasul răzleţ al principiilor de echitate. Iată, de ce cuvântul, care răsună în parlamentul ungar prin rostul deputaţilor noştri, are o menire cu totul deosebită. Acest cuvânt nu poate convinge o grupare, care purcede dela consideraţii principiare cu totul opuse; nu poate stângeni printr'o opoziţie îndelungată desfăşurarea de forţe a taberei contrare, fiind suprimat de mijloacele, cari sânt la discreţia majorităţii sdrobitoare; nu poate câştiga un rezultat imediat fiind strivit de puterea numerică.

www.dacoromanica.ro

Dela începutul activităţii noastre politice, noi ne-am dat seama de aceste împrejurări elementare. Tocmai de aceia cuvântul deputaţilor noştri noi l'am socotit totdeauna numai ca o expresie a acelui sentiment de nemulţămire, care stăpâneşte rândurile poporului nostru. N'am considerat nici când cele câteva fotolii câştigate pe seama noastră în palatul de pe malul Dunării, decât un mijloc de protestare mai evidentă în faţa lumii pentru toate nedreptăţile, cari ating neamul nostru. Glasul acestor deputaţi e menit să se ridice, de câte ori tendinţe potrivnice intereselor noastre cer încorporare în lege şi să desvălească toate mizeriile ascunse de cari ne poticnim zilnic.

Rostul acestei activităţi parlamentare e deci mai mult de un ordin moral. Scopul acestor trimişi ai noştri însă nu se opreşte aci. Cuvântul rostit în parlament cu îndrăzneala convingerii, cu înverşunarea dreptăţii jignite mai are o menire de mare însemnătate. In acelaş timp, când duce în afară, când arată în sus nedreptăţirile unui popor, el răsună şi în jos şi vine ca o îndrumare, ca un îndemn celor rămaşi acasă. Atitudinile de demnitate, de avânt repulsiv, accentele de energie şi toate manifestaţiile de protestare se coboară în sufletele miilor de oameni, cari le primesc şi le frământă. Rolul deputaţilor noştri are deci o înaltă misiune educativă şi e menit a regenera nivelul moral al vieţii noastre politice.

Atribuţiile reprezentanţilor noştri în parlament sunt mai complexe şi prezintă şi alte îndatoriri. Negreşit, că numai prin cele indicate nu se justifică necesitatea unei activităţi parlamentare. Biruinţa curentului „activist" a fost determinată de o împrejurare de alt ordin. Ne-am dat anume seama, că în epoca de pasivitate am fost pe rând lipsiţi de toate mijloacele unei organizări mai temeinice a masselor şi am ajuns la convingerea, că numai prin inaugurarea activităţii parlamentare ne putem asigura putinţa de a mântui de corupţiunea politică rândurile ţărănimii noastre. Ne-am convins, că activitatea parlamentară ne îngăduie apropierea de cei mulţi, ne uşurează mijloacele de a-i organiza politiceşte. Acest principiu ne-a îndemnat, să nu mai stăruim pe lângă

www.dacoromanica.ro

preceptele unei rezistenţe pasive. In temeiul acestei convingeri s'a început intrarea noastră în parlament şi s'au dat luptele îndărătnice din diferitele ţinuturi. Au trecut însă mai mulţi ani şi după fierbinţeala ciocnirilor din parlament, după câteva momente de descurajare, s'a dat cu încetul la o parte această consideraţie principiară şi toată politica noastră de activitate s'a redus la păşirile mai mult sau mai puţin energice ale deputaţilor în cameră. De *organizarea mulţimii*, de lămurirea sistematică prin adunări poporale — cu puţine excepţii — nu s'a prea ţinut seamă. Ne mai socotind cercurile atât de multe la număr, cari n'au putut alege un om de al nostru, chiar şi în cele mai multe părţi cari aveau reprezentantul lor în cameră, nu s'a desfăşurat o muncă mai înteţită de îndrumare. Au rămas cercuri electorale lipsite de orice povaţă, necercetate nici barem odată de trimisul lor... De sigur nu în acest chip era socotită la început nici de cei trimişi, nici de cei rămaşi acasă, lupta „activităţii noastre parlamentare".

Acum, după perândarea unor evenimente politice însemnate, după ivirea la suprafaţă a unor tendinţe, cari trezesc toate îngrijirile oamenilor prudenţi, conducătorii noştri şi-au dat seama de necesitatea absolută a unei apropieri de mulţime, a unei organizări a masselor. Era timpul suprem pentru aceasta. In faţa evenimentelor, cari se pregătesc, poporul nostru numai printr'o puternică închegare colectivă a tuturor forţelor mai poate fi capabil de rezistenţă. Prin acest început de muncă nouă deputaţii noştri împlinesc numai atribuţiile firesti ale activităţii lor parlamentare.

E o axiomă elementară, că o mişcare politică serioasa nu se poate susţinea decât avându-şi rădăcinile în sufletele unei mulţimi organizate. Numai apropiind şi orânduind această mulţime, unind toate îndemnurile şi disciplinând pornirile de luptă se poate înfiripa o oştire, ale cărei rânduri să fie deopotrivă stăpânite de puterea unei idei. Această mişcare e menită deci, să închege toate murmurele de durere şi din înrudirea lor să creieze puternicul temei moral al unei acţiuni unitare.

www.dacoromanica.ro

Aşteptăm cu nerăbdare proiectele de organizare ale clubului nostru parlamentar, pe cari le socotim cu atât mai binevenite, cu cât mai curând se pot supune discuţiei şi aprecierii publice.

www.dacoromanica.ro

Cultură ungurească.

Motto: ... *A mi ugynevezett államférfiaink* többé kevésbbé hasonlitanak azokhoz az afrikai törzsfőnökökhöz, kiket lefestve látunk a képeslapokban. Némelyik még félig meztelen, de egy finom londoni czilinder kalap van a fején félrecsapva, a másikon franczia pantallon lityög, de az orrában még o i fülbevalók s a csupa 7 mellén tetovirozott pelikánok. Szóval egy-egy modern európai ruhadarab megakad egyikön-másikon, de még teljesen jól felöltözött afrikai fonököt senki sem látott ...)

Mikszath K. «Az én kortársaim» p. 102.

Puterea de observaţie a singurului novelist *maghiar* de talent, Coloman Mikszáth, a încondeiat în aceste imagini plastice fondul de cultură, care povăţuieşte mintea „bărbaţilor de stat" din parlamentul ungar.

Intâmplările zilnice justifica portretul zugrăvit de intuiţia artistului. Tipul politicianului la Unguri e cel înfăţişat în şirele de mai sus. Ridicaţi în pripă din rândurile unui neam lipsit de tradiţii culturale, au avut vreme să-şi improvizeze aceşti oameni doar atribuţiile externe ale unei educaţii occidentale. Apusul li-a dat smalţul uşor, care poate salva o clipă aparenţa, dar nu poate rezista unei cercetări mai amănunţite. Fondul sufletesc a rămas neschimbat, nepremenit de razele luminei. Şcoala n'a fost în stare să cizeleze încă materia brută. Cultura oficială, străină şi pripită, n'a putut săvârşi încă o evoluţie a sufletelor. A dat numai lustrul falş al mar-

*) ...*Aşanumiţii bărbaţii noştri* de stat se aseamănă mult-puţin cu căpeteniile de triburi africane, pe cari îi vedem zugrăviţi în revistele ilustrate. Cutare e jumătate gol înca, dar are trântit pe cap un fin joben de Londra, altuia îi flutura pantaloni franţuzeşti, dar în nas poartă verigi străvechi şi pe pieptul desgolit pelicani tetovaţi. Cu un cuvânt, câte o bucată de haină europenească s'a ratacit pe unul sau altul, dar căpetenie africană deplin bine îmbrăcată încă nime n'a văzut .

Mikszáth K. «Az én kortársaim p. 102.

www.dacoromanica.ro

fei ieftine: glazura mincinoasă menită a seduce ochiul nepriceput. De aceia în faţa ori-cărui om cu mintea deschisă tipul politicianului maghiar de astăzi se deosebeşte fundamental de bărbatul cu aceeaş menire al unei ţări civilizate. E deosebirea strigătoare a unei vulgare imitaţii de ipsos de o operă de artă!

Moravurile parlamentare de astăzi sunt cel mai puternic argument pentru afirmarea psicologului Mikszáth.

Moravurile acestui parlament sunt – ca să folosim şi pe mai departe comparaţia scriitorului ungur, — adevărat africane. Ne mai judecând nivelul moral al unei cete de oameni, în cari indivizi de talia lui Polónyi se pot ridica la frânele conducerii, trecând cu vederea ori-ce consecvenţă logică, ce ar putea trezi împrejurarea, că din acest parlament aproape în fiecare an se recrutează cu o regularitate matematică unul sau doi pungaşi ordinari pentru puşcării, sau pentru primitoarea Americă, — să ne dăm seama numai de *nota parlamentară* a acestui sfat de oameni.

Patru sute de indivizi, la ei acasă, întăriţi de forţa prinţei ocazionale a împrejurărilor politice, ajunşi după o îndelungată hămisire la Canaanul larg al bugetului, — au în faţa lor o opoziţie de *douăzeci* de oameni. Această majoritate covârşitoare, poruncită să cadă vecinic de acord, e de o intoleranţă asiatică faţă cu cei douăzeci din opoziţie.

Deputaţii naţionalişti, înfrânaţi în tot cuvântul lor de severitatea volnică a prezidentului, sunt acoperiţi de insulte murdare, sunt întrerupţi cu înjurături de vizitii răguşiţi din partea majorităţii. Sânt trimişi la furci, la spânzuratoare. Sânt porecliţi trădători de patrie. Sânt ameninţaţi cu palme şi cu ghionturi.

Două ciasuri pe galeria parlamentului din Pesta, când vorbeşte un deputat român bunăoară, lămuresc pe deplin orice judecată nepreocupată. Intr'un colţ de bancă, încunjurat de doi-trei prieteni, liniştit, cu îndrăzneală cinstită, cu argumente puternice, cu apostrofari cuviincioase îşi desvolta discursul cutare deputat naţionalist. In jurul acestui vorbitor o mare de capete tresare nervoasă, se sbuciumă, se agită. Ar-

www.dacoromanica.ro

gumentaţia rece a oratorului, sprijinită pe paragraful legalităţii, se poticneşte de chiotul vulgar al unei cete de oameni. Ori-ce afirmare a unui adevăr de sine înţeles, ori-ce apel inocent la sentimentul de echitate, presupus de orator în sufletul acestei mulţimi brute, e în stare să trezească urlete de şacali. Se văd braţe ridicate să ameninţe, feţe cu umerii obrajilor ieşiţi, cu ochii împăienjiniţi de ură. Buzele tresar de convulziuni, burzuluind caracteristica mustaţă nedomesticită. In fiecare clipă ai aştepta o straşnică deslănţuire de prăpăd asupra oratorului. De-asupra acestor capete, un bărbat de treizeci de ani, înecându-şi furtuna în suflet, cu abia vădita îndârjire a sprâncenelor, cu o seninătate poruncită îşi urmează netulburat discursul...

Ori-ce privitor se depărtează de pe galeria parlamentului de marmură, ducând în minte *această* icoană a parlamentarismului maghiar.

Iată „cazul“ dlui Vaida. Dorind să ilustreze cu exemple vii selbătăcirea sufletelor, pe care o poate trezi o ură neomenească, a cetit *răspunsul*, dat de un român, la *insulta* unui maghiar. *Răspunsul* n'a fost decât o parafrazare a acestei înjurături murdare. Ce a fost rezultatul acestui nevinovat mijloc de argumentaţie? Il cunoaştem cu toţii: chiote, ameninţări cu palme, injurii de caporali turmentaţi... Un om, care n'a greşit *nimic*, neavând alt păcat, decât de a fi de bună credinţă, e silit a *douaoară* să plece scârbit din mijlocul unei adunări de oameni pătimaşi şi inculţi, cari se răţoesc împinşi de apucături, cari numai calfelor de măcelar dela Salonta-Mare le pot face o cinste.

Şi nu s'a găsit nimeni din aceste patru sute de deputaţi unguri, care, îndrumat de revolta spontană a unui sentiment cavaleresc, să sară în apărarea unui om singur ajuns în haita de lupi? Miniştrii, leaderii, conţii: — au rămas cu braţele încrucişate pe fotoliul lor, privind senini această deslănţuire de barbarie turanică.

Iată oglinda adevărată a parlamentarismului unguresc!

Iată straşnica *cultură maghiară!* Pe noi ne înveselesc aceste dovezi evidente ale stupidităţii omeneşti. Deputatul

www.dacoromanica.ro

Vaida va fi susţinut pe viitor de dragostea şi devotamentul alegătorilor săi şi va fi susţinut mai ales de îndrăzneala noastră a tuturora care va găsi mijloacele de răsplată potrivită acestor josnicii.

Ne bucurăm însă că lumea civilizată câştigă lămuriri asupra fondului de cultură, care îndrumă faptele duşmanilor noştri.

Ne vine bine la socoteală împrejurarea, că cea mai proaspătă infamie s'a întâmplat tocmai acum, când supunându-şi repulsiunea firească a sufletului, înfrânând implacabila mândrie habsburgică, bătrânul nostru Monarh s'a coborît pe câteva zile în palatul din Buda.

Ne bucurăm, că prostia cu răsvrătirea ei vulgară a putut pregăti pentru acest prilej de aniversare împărătească o icoană simbolică a stărilor tulburate cari sapă astăzi la temelia ţării noastre.

E preţios pentru noi acest dar al zilelor jubilare.

Felicitarile noastre deci vechilor şi *noilor* consilieri intimi ai Majestăţii Sale!

Inaintea oricărui judecător nepreocupat toate actele de intoleranţă sălbatică ale „părinţilor“ acestei biete patrii sânt tot atâtea prilejuri de învăţăminte preţioase.

Fiindcă deputaţii Camerei ungare sânt nu numai reprezentantii politici ai naţiei maghiare, ci în mod firesc şi reprezentanţii nivelului intelectual al acestei ţări. Parlamentul e oarecum termometrul gradului de cultură al unui stat

Străinătatea poate fi deci lămurită acum asupra adorabilei civilizaţii ungureşti şi ori-cine îşi poate face o idee de ţara care se razimă pe astfel de stâlpi.

Un privitor nepreocupat îşi poate trage seama asupra adevăratei stări de lucruri la noi. Fiece om cuminte se poate întreba: ce anume atmosferă de impertinenţă murdară, de mojicie salbatică trebuie să înăbuşe cancelariile solgabirăilor cu pinteni, când în parlamentul ţării se tolerează atitudini de sergenţi şi surugii?

* * *

www.dacoromanica.ro

Noi suntem liniştiţi şi ori-ce act de brutalitate ne întăreşte credinţa nestrămutată în puterea noastră de rezistenţă.

Neamul nostru îşi va păstra neştirbite însuşirile etnice în vecinătatea nobililor Maghiari.

Desnaţionalizarea unui popor nu se săvârşeşte prin tertipurile paragrafilor, ci prin o superioritate culturală.

De-o superioritate culturală nu poate fi vorba la un popor, a cărui mentalitate în drumul evoluţiei a înlocuit notele violenţei arbitrare ce se salva prin nuanţele unui cavalerism medieval, cu cinismul şi obrăznicia semită.

Ce puncte de atracţie, ce momente de înălţare sufletească poate trezi cultura unui asemenea neam, ai cărui reprezentanţi politici socot potrivite atribuţiilor parlamentare înjurăturile de mamă şi urletele de cârciumă?

De aceia să fim liniştiţi.

Legile nouă şi înjurăturile vechi nu pot stârpi un popor în calea lui de progres. Nu-l pot stârpi niciodată până când starea culturală a stăpânitorilor noştri îşi va găsi cea mai nimerită caracterizare în cuvintele unui proverb francez binişor domesticit în mintea ungurească:

„Csak vakarni kell az urat és kilátszik a paraszt".

www.dacoromanica.ro

Adunări poporale.

In vârtejul luptelor noastre politice credința unui suflet curat e supusă multor clipe de îndoială. Sânt atâtea și atâtea prilejuri de-a te pune pe gânduri și a te pierde în profeții amare. Și cum s'ar putea altfel, când viața îți scoate zi de zi la suprafață învățăminte jalnice?... Te uiți în jur de tine, la societatea în care te învârtești, la pătura de cărturari a poporului tău și descoperi tot mai multe neajunsuri. Înțelegi degrabă, că aici sânt multe rane de vindecat și multe patimi cari dormitează în umbră. Imprejurările vieții politice au tăiat brazde adânci în sufletul nostru.

Frământarea asta zilnică desface tot mai multe taine și luminează tot mai multe unghere ascunse. Și tu, care te uiți cu privirea trează în jurul tău, rămâi adesea strivit de realitatea asta brutală a vieții. A, — ce urît e uneori un asemeni caleidoscop, când mintea face să defileze păcatele noastre... Ca la lacul Viftezda al scripturii se tîrăsc în fața ta slabănogii și bolnavii... Și sânt mulți, tot mai mulți. Din atmosfera lor încărcată de mizerii sufletul tău dornic de senin se cere departe și se sbuciumă ca o pasăre prinsă în colivie. In astfel de clipe de amărăciune, care-ți sdruncină moralul, o coborâre în mijlocul poporului dela țară e o adevărată binefacere. E o baie caldă a conștiinței trudite această petrecere între sătenii noștri, care îți reconfortează sufletul.

Oricare dintre noi, dacă a luat parte cândva la o adunare poporală, a trebuit să se întoarcă biruit de superioritatea curățeniei morale a țăranilor noștri. Ce popor admirabil sânt acești oameni necăjiți și de omenie. Prin câte amăgiri au trecut, câte făgăduințe neîmplinite le-au sunat în urechi și totuși și-au păstrat credința și sănătatea sufletului. E destul să le trimiți o veste, că vrei să te cobori între ei, ca acești plugari fără hodină să se ridice de pe la vatra lor. Și cu câtă dragoste vin bieții oameni să te asculte! Din toata activitatea noastră parlamentară aceste cete de muncitori să-

www.dacoromanica.ro

raci ai pământului nu s'au ales cu nici un favor. Nimic nu le-am putut da din marele hambar de bunătăţi al puterii de stat care ne duşmăneşte. Dimpotrivă, le-am sporit necazurile. Pe urma noastra şi jandarmul a fost mai sălbatic, şi notărăşelul mai obraznic, şi solgăbirăul mai vinovat în învârtirea paragrafilor. Favoarea materială, acest puternic mijloc de acaparare a mulţimei, a pornit totdeauna din tabăra protivnică nouă. De-aici s'au împărţit pururea tradiţionalele „papricaşuri", hârtiile de zece şi mai multe coroane, licenţele de crâşme şi câte alte răsplătiri menite a alina remuşcările cutărui păcat. Şi cu toate aceste sufletul mulţimii oropsite e cu noi. N'ai decât să priveşti cetele de ţărani, cari au răsărit din înfundătura satelor şi s'au pornit la drum să-şi vadă deputatul, ca să înţelegi cât de neţărmurită e dragostea maselor noastre populare pentru conducătorii politici. Cum roiesc ţăranii la o astfel de adunare. Cum se îmbulzesc să prindă orice cuvânt care li se rosteşte, să vadă faţa cutărui deputat al cărui nume e întipărit în mintea lor şi ale cărui fapte au luat proporţii legendare, în închipuirea lor minunată. Cum tresare în privirea lor mândria la auzul unor accente de îndrăzneală în cari se veştejesc marile nedreptăţi cari le sapă groapa, cum li se înseninează ochii după câte o vorbă de glumă potrivită gustului lor. Şi cum li se răscolesc sufletele, cum se mişcă pădurea asta de oameni în haine albe, când le spui că eşti de-ai lor, că le cunoşti sărăcia şi le ştii păsurile. Culegi atâta încredere în ziua de mâne din alipirea acestor săteni cari îşi cinstesc „domnii" lor şi carl te fac să înveţi că în lupta mare a neamurilor îndemnurile legăturii de sânge vor fi veşnic hotărâtoare...

O astfel de adunare poporală e un prilej de întărire reciprocă a ţărănimii şi a clasei intelectuale. In faţa mulţimii sănătoase dispar arătările urîte ale societăţii care te nelinişteşte pe tine, biet cărturar al acestui neam. Eşti adus în faţa unei cete robuste cu sufletul făurit din frământarea îndelungată a zecilor de veacuri cari şi-au lăsat în toate pecetea lor; simţi în toate tiparul tradiţiei seculare cu cuviinţa şi curaţia lui moştenită din bătrâni şi nu te mai tulbură la tot

www.dacoromanica.ro

pasul desechilibrul sufletesc fatal legat de clasele cu o cultură improvizată. Aici găseşti o frumoasă înţelepciune a minţii sănătoase ce n'a fost gâtuită de duhul strein al cărţii ungureşti, cu care ne năpădesc azi în şcoli şi pe toate drumurile... Şi tu, cel copleşit de duhul strein, te înviorezi ca într'o grădină fermecată, când ai păşit în mijlocul lor... Aici găseşti bun simţ şi cinste şi curăţenie de moravuri, tu care eşti sătul până în gât de orgiile obrăzniciei atâtor secături de cari te-ai poticnit în viaţă; şi tot aici înveţi însufleţirea curată, tu drumeţul chinuit de îndoială ce vii dintr'o lume unde alergarea după ban e aproape singura normă care potriveşte cărările vieţii... Şi câte nu-ţi frământă sufletul după o asemenea coborîre între ai tăi, cari ştiu răsplăti atât de bogat puţintica ta osteneală.

Dar gândiţi-vă, că şi pentru ţăran aceste adunări vin ca nişte daruri de sus, menite a le alina inima trudită. Gândiţi-vă la viaţa sărmanului nostru sătean. Numai cărticica de dare îl leagă de ţara lui. El ştie că trebuie să plătească, altceva nu ştie nimic. Din toate atribuţiile vieţii de stat el nu cunoaşte nimic. Petrece o viaţă întreagă în întunerec, cu sufletul covârşit de cel mai sdrobitor fatalism. Acum îţi poţi închipui cum cad cuvintele de lumină în aceste suflete. Vin ca nişte solii ale unuii viitor mai bun, ca nişte rândunici cari vestesc primăvara. Nu mai vorbim de utilitatea practică a poveţelor pe cari le poate cuprinde o cuvântare chibzuită către popor, nici de necesitatea politică a îndrumării pe cari numai aceste adunări o pot da.

De aceia ne bucurăm din toată inima, că s'a deschis seria adunărilor poporale din acest an, — în cari deputaţii vor sta de vorbă cu poporul. Ne bucurăm, fiindcă ştim cu toţii, că sufletul mulţimii e un bulgăr de lut în mâna conducătorilor ei meniţi a-i hotărî soarta. De şi-ar aduce cât mai des aminte de acest adevăr fruntaşii actuali ai mişcării noastre politice!

www.dacoromanica.ro

Ne premenim.

Din atmosfera vieţii noastre politice mai recente se desprinde o chestiune de predilecţie: aşazisa împăcare a noastră cu guvernul. Tot mai multe semne de viaţă ne dă povestea asta. O vedem vânturată la gazetă, vedem cum se iveşte tot a treia zi în cutare ziar unguresc din capitală, cum apare de sub condeiul sprinten al vre-unui publicist din ţară în tovărăşia unei serii de sfaturi zămislite din bunăvoinţă şi desorientare şi — se înţelege — o vedem de trei ori pe săptămână şi în coloanele „Telegrafului“, unde, înfăşurată în fraze blagocestive şi cuvioase, ni-se prezintă ca o chestie de mare importanţă pentru viitorul neamului.

Se fac misiuni în afacerea asta, se tulbură vilegiatura fruntaşilor noştri şi la Jägerhorn în Budapesta apare din nou, energică şi frumoasă, figura de patriarh a metropolitului Meţianu. Se lansează veşti şi se fac combinaţii, ca la o afacere de bursă. Societatea le primeşte şi le frământă. Vin, ca la târg, şi unii şi alţii cu tot soiul de preţuri.

Răsar oameni noi cu ramură de maslin, cu vorbe blânde, cu poveţe aşezate. Spun că a sosit ciasul, că nu mai merge aşa, că trebuie să ne împăcăm. Spun şi reţeta: mai lăsăm noi, mai lasă Ungurii şi se face pace. In întreagă atmosfera societăţii noastre se împrăştie din zi în zi aceşti microbi cari găsesc culcuş în multe suflete. Şi — n'ai ce zice — se dau la brazdă, azi unul, mâne altul. In cutare colţ din Bihor protopopul român închină cu veterinarul ungur pentru frăţietate, pe când în alt colţ din Bănat, în umbra cafenelei, la jocul obişnuit de după masă, cutare advocat întârzie cu datul cărţilor: „Trebuie să lăsăm din program autonomia Transilvaniei“... Şi, ca să avem un ansamblu complect, negreşit că se iveşte şi fratele din România liberă, în chipul unui împiegat, care a plecat cu consoarta în Europa, la Braşov, şi care e veşnic adorabil în soluţiile sale politice: „Ba nu zău, adică de ce n'aţi face pace?“···

www.dacoromanica.ro

Da, e un adevăr incontestabil, în societatea noastră nu e fără rădăcini acest curent. Tot mai multe semne ne arată o stare schimbată de suflete. Dacă stai şi judeci, ţi-se impune o serie de întrebări. Să fim oare în faţa unei schimbări de credinţe, cari ar provoca o îndepărtare de îndrumările tradiţionale ale politicei noastre? Să ne fi convins, că sânt nedrepte şi exagerate pretenţiile formulate în programul nostru naţional şi că a venit vremea să ne lepădăm de ele? Să fi primit probe eclatante de bunăvoinţă din partea noului guvern, ca să ne apropiem de dânsul şi s'o rupem cu neîncrederea istorică, atât de perfect justificată? Ce s'a întâmplat în lumea politică, de se ivesc propagatorii unui nou curent?... Iată o seamă de întrebări, cari se pun în mintea oricărui observator al fenomenelor noastre sociale.

Căutând o explicaţie, sau o justificare de ordin politic, pentru această apariţie, ai săvârşi o muncă zadarnică. Cu inima liniştită o poate spune orice cunoscător obiectiv al stărilor dela noi, că împrejurările politice mai recente nu justifică nici decum ideia unei împăciuiri cu guvernul. Evenimentele din timpul mai nou nu pot decât să întărească în sufletele sănătoase linia de intransigenţă a năzuinţelor noastre politice. Începând cu actele de revoltătoare nedreptate prin cari răposatul guvern al coaliţiei a ţintit la desfiinţarea noastră şi sfârşind cu nelegiuirile dela alegeri, cari au inaugurat stăpânirea contelui Khuen, doar un cap pervers ar putea găsi un singur moment de apropiere. Dimpotrivă, numai infamiile electorale de-acum două luni ar fi deajuns ca orice judecată cu echilibru să se convingă, că oamenii ajunşi la cârma ţarii astăzi sânt duşmanii de moarte ai poporului român, şi că desăvârşita izolare de acest guvern e un caz foarte firesc de datorie naţională. Rezoane politice deci nu prezintă acest svon de împăcare.

Şi, cu toate acestea, dacă sântem sinceri, trebuie s'o spunem, că societatea în timpul din urmă scoate la iveală multe apariţii de slăbiciune, cari tradează germenul unei dispoziţii de apropiere cu orice preţ de duşmanii noştri. Societatea cărturarilor noştri ne înfăţişează tot mai multe mo-

www.dacoromanica.ro

mente de oboseală, care sânt totdeauna preludiul unei destrămări politice. Nu e în lumea asta nici o schimbare de direcţie politică, nici o prefacere de idei în temeiul unor principii nouă. E pur şi simplu o criză morală a unei societăţi plămădite într'o vreme de apăsare politică. Trăind într'o continuă luptă cu întreg aparatul de forţă al unui stat, în afară de margenile legii, nu e mirare că firile mai maleabile au obosit. De decenii întregi noi ne formăm o clasă de intelectuali pe care împrejurările ne silesc s'o ţinem în nepotolită războire. Toată frământarea asta nu mai are clipe de popas. Trăim în austeritatea unor moravuri războinice, cari nu ne dau răgaz pentru plăcerile vieţii. Intelectualul nostru e condamnat să urmeze îndemnurile unei morale superioare de abnegaţie, dacă nu vrea să se prăbuşească. Condiţiile lui sociale, mijloacele lui de trai sânt insuficiente. Intors acasă din vârtejul unui mediu intelectual, tînărul nostru absolvent de facultate e îngrădit în normele unei vieţi de renunţare. Statul i-a închis toate porţile, noi de abia putem să-i deschidem o uşiţă unde să intre. De sigur, că această viaţă îngustă îi taie aripile. Aruncat într-vre-o cancelarie de consistor, sau ţintuit de-o catedră la Blaj, sau încurcat în mizeriile unei avocaturi provinciale, în orice caz nu duce o viaţă trandafirie. Eminentul jurist cu frumoase aptitudini intelectuale, care în împrejurări normale ar trebui să fie designat pentru o catedră universitară, trebuie să se mulţămească cu descurcarea vulgară a unor mici afaceri de avocatură măruntă; tînărul cu talent literar trebuie să-şi tânjască viaţa în umbra posomorîtă a unui birou, în vreme ce muzicantul delicat înoadă cifre în cancelaria unei bănci. Paralel cu această încătuşare sufletească se desfăşură procesul de largă ocrotire cu care statul îşi adăposteşte favoriţii. Câtă dărnicie e aici, cât fast şi cât de superioare sânt condiţiile de viaţă şi de manifestare pentru un funcţionar de mâna a doua din cutare minister din Budapesta, faţă cu situaţia celor mai aleşi dintre oamenii microcosmului nostru chinuit...

Fireşte, că în astfel de împrejurări numai un perfect echilibru moral ne poate salva de prăpastie clasa intelectuală. Lupta e îndelungată, ispita e mare. Chemările duşma-

www.dacoromanica.ro

nului nu mai contenesc, preţurile de trecere şi tradare sânt la aparenţă neînsemnate. Nu e de mirat, că slabii cad în această luptă, sau se feresc de asperităţile războiului. Numai cei aleşi se pot ridica la înălţimea morală a unei vieţi de sacrificiu şi renunţare, găsindu-şi mângăierea în credinţa, că prin jertfa lor au deschis drum fericirii generaţiilor de mâne.

Lupta aceasta în timpul din urmă s'a înteţit. Sântem ca o cetate asediată de vreme îndelungată. Rândurile duşmane ne strâng tot mai tare. Am pierdut mulţi oameni, dar ne ţinem încă. Ni-s'au împuţinat armele de apărare, dar credem în isbândă. Numai cară de proviant nu pot pătrunde în această cetăţuie izolată, în care stomacul trebuie să ţie post. De aceia toţi flămânzii ne lasă. Noapte de noapte se strecoară pe sub poarta cetăţii în tabăra duşmanului. Noi îi vedem a doua zi din vârful parapetului, îi vedem sătui şi neputincioşi, cum se feresc de privirea noastră. Ce să facem? In vârtejul luptei le aruncăm dispreţul nostru şi în taină ne gândim la găunoşii, cari ne vor părăsi în noaptea viitoare.

O astfel de criză morală se petrece astăzi la noi. Nu e vorba aici de principii politice, ci de micile dureri individuale. Nu lucrează capul ci stomacul. Judecaţi ceata transfugilor noştri politici mai recenţi. Cei mai mulţi sânt dintre naufragiaţii vieţii, cari fac acum un salt de moarte morală. Socot că ori se căpătuiesc, ori îşi pun capul. Aşa sânt cu toţii. Mangra vrea mitră, Slavici (cât de greu mă obişnuiesc să-l aşez în acest pomelnic) invoacă „mizerii materiale", Şeghescu vrea şase mii de coroane la an, Burdea vrea situaţie... Şi aşa mai departe. In jurul lor se înşiră o ceată întreagă de indivizi cari, urmând busola micilor daraveri, văd că în tabăra noastră nu şi le pot satistace. Şi negreşit că e mare scara ierarhică a poftelor de căpătuială între scaunul de tişpan şi licenţa de cârciumă.

Ei bine, acum, prin trecerea unor oameni de oare care greutate, s'a provocat o deslănţuire mai puternică a acestor pofte. Pornirile de utilitarism sbucnesc acum cu mai multă putere şi prefacerea morală a societăţii noastre trece prin momente de criză mai acută.

www.dacoromanica.ro

Un lucru e cert: n'avem decât să ne bucurăm de această justificare. Orice tulpină, numai curăţită de putregai e în stare să crească şi să dea roade. Orice popor luptător trebuie să-şi scuture balastul moral, dacă vrea s'o ducă înainte. Să ne sacrificăm deci şi noi flămânzii şi să nu ne pară rău. Se începe un proces de selecţiune firească, se primeneşte moralul public. Vom rămânea mai puţini, dar mai curaţi, mai îndărătnici, mai implacabili în lupta noastră.

In faţa acestei situaţii noi numai o dorinţă legitimă putem avea: Voi toţi câţi mai sunteţi azi în rândurile noastre, negustori cu naţionalismul pe buze, cari schimbaţi în bani mărunţi durerile neamului, toţi cari în umbra cutărui consistor faceţi ochi cuvioşi şi uşuraţi şerparul ţăranului, toţi avocaţii cari ţineţi cuvântări şi plângeţi la adunări, iar când vă 'ntoarceţi acasă vindeţi capra săteanului, jupuit... Treceţi, Vă rugăm cu toţii! — Treceţi dincolo!

Vrem să ne premenim şi mai avem de dat!

www.dacoromanica.ro

Adevărul.

Motto: «A gróf Karácsonyi palotában Herczeg Ferencz ez alkalomra irott «A levél» cimű kacagtató bluettejét mutatták be... Mocsonyi Antal egy félszegen szerelmes tanár szerepében váltott ki sok kacagást a közönség soraiból». *)

Ziarele maghiare din Budapesta, 17 Mai.

De luni de zile asistăm la un războiu crâncen în publicistica noastră. O polemică ascuţită a luat proporţii neobişnuite. S'au aruncat în cursul acestei campanii cuvinte grele, lovituri pătimaşe. S'au scos pe teren toate armele din arsenal şi s'au întrebuinţat pentru smulgerea biruinţei chiar şi mijloace cari nu mai ţineau seamă de îndatoririle pe cari le cere „lupta dreaptă". Acum războiul e pe sfârşite. Cel puţin aşa îţi vine a crede când vezi părăsindu-şi adăpostul prielnic o seamă de oameni, cari s'au bucurat totdeauna de ocrotirea păcii şi cari acum au început să facă plimbări pe câmpul de bătaie deplin convinşi, că nu mai primesc lovituri şi pot da, fără nici o primejdie, chiotul larg de triumf. E o plăcere destul de vulgară aceasta şi cei cari o simt pot avea doar mângăierea că sânt mulţi. Vom fi iertaţi, dacă nu ne vom înşirui în rândurile lor şi acum după potolirea patimilor vom încerca să spunem un cuvânt sincer într'o chestie de mare importanţă pentru viaţa neamului nostru.

E vorba de articolul Dlui Tăslăuanu „Două culturi" care a stârnit discuţia aprinsă şi fulgerele de mânie ale dlui Aurel C. Popovici.

Dacă trecem cu vederea unele judecăţi pripite şi acceptăm lămuririle ulterioare în cari se desfăşură mai clar intenţiile autorului, fondul acestui articol se reduce la afirmarea,

*) In palatul contelui Karácsonyi s'a dat farsa lui Herczeg Ferencz scrisă din acest prilej. Antoniu Mocsonyi, în rolul grotesc al unui profesor îndragostit, a stârnit mult râs în rândurile publicului.

www.dacoromanica.ro

că în sânul cărturărimii noastre se ivesc zi de zi tot mai multe îndemnurile unui egoism îngust cari pot compromite legătura de solidaritate firească între cele două categorii sociale ale neamului nostru cari sunt: ţărănimea şi cărturarii.

Să stăruim puţin asupra acestei chestiuni.

*

Din zile de demult şi până deunăzi poporul nostru în această ţară a trăit prin o singură pătură socială, prin ţărănime. Aceleaşi suferinţi, aceleaşi credinţe sbuciumau pe bieţii plugari legaţi de glie pe tot cuprinsul acestui pământ. Uniţi prin îndemnurile aceluiaş trai, acelorași datini, iobagii de „legea românească" aveau o singură matcă pentru gândurile şi nădejdile lor, şi la Mureş şi pe Târnave şi pe malul Crişurilor în căsuţele albe sub acoperişul de paie trăia un singur suflet fărâmat în mii de părticele. Ca faţa unui lac din „munţii noştri" aşa era sufletul acestui popor. Soarele îi lumina deopotrivă suprafaţa undelor şi trezea aceleaşi răsfrângeri de raze, iar viforul îi turbura la fel adâncurile şi o picătură din acest întins de apă îţi lămurea taina lui. Neamul nostru era o unitate.

Ca pe un popor de ţărani ne-a ajuns anul de sguduire: *patruzeci şi opt.* In vremea îndelungată a domniei feudale ni s'au prăpădit aristocraţii, cari şi-au sacrificat pe rând toate atribuţiile lor etnice şi-au fost înghiţiţi de clasa dominantă străină. Loviţi de sus fără nici un sprijin, povăţuiţi de scriptura evangheliei şi îndrumaţi arare de cârja arhierească, — aceşti oameni necăjiţi au petrecut veacuri întregi. Cei ridicaţi din rândurile lor prin vre-o întâmplare a sorţii au rătacit în tabăra de unde venea porunca şi „slobozenia celor mai mari". Numai puţini, foarte puţini au fost acei bărbaţi cărturari smulşi din sânul ţărănimii, cari în acest timp purtau în sufletul lor dragostea pentru mulţimea obidită. Călăuziţi de avântul generos al vremii, cu inima sbuciumată de sentimentul unei repulsiuni împotriva nedreptăţii de cari şi ei înşişi pătimeau, aceşti cărturari erau în mod firesc destinaţi pentru rolul de conducători ai sorţii celor mulţi. Din frământarea unor patimi de veacuri cari au dospit amărăciunea ţă-

www.dacoromanica.ro

ranilor noştri, cei câţiva oameni cu carte au înţeles drumul ce trebuia urmat. In focul luptei care se deslănţuia, ei erau expresia conştientă a unui ideal comun, oglindit în inimile tuturora. Păşirea lor avea atribuţiile celui mai desăvârşit altruism înfrăţit pe deplin cu aspiraţiile mulţimii. Aveau deci o legătură de intimitate sufletească cu mulţimea, aveau cinstea şi încrederea ţăranilor. Asupra lor se concentrau toate privirile, gestul lor domina massele de lănceri, povaţa lor era cuvânt de ordine. Ei erau concretizarea tuturor nădejdilor înfiripate în întunerec, cari izbucneau în deslănţuiri pătimaşe. In dânşii vedeau ţăranii pe omul iscusit în poveţe, menit să-i răsbune şi să le croiască o soarte mai buna. Acestor oameni cu sufletul pătruns de idealul lor, cu inima ţărănească sub hainele nemţeşti le-a dat poporul un nume atat de curat din care se desluşeşte atâta intimitate, atâta cinste şi încredere. Le-au zis: domnii noştri. Cine a ascultat la vatra ţărănească poveştile unui moşneag, care spunea de lancu pe câmpul dela Blaj, ori pe crestele munţilor apuseni, cine a auzit glasul unui moţ bătrân şi s'a înfiorat de fulgerele din ochii lui, acela s'a putut pătrunde de înţelesul pe care l a pus poporul în cuvintele: domnii noştri...

Dela 1848 şi până astăzi au venit doua generaţii. Prin inaugurarea vieţii constituţionale, între altele au început să răsară pe ici pe colo oameni trecuţi prin şcoli. „Domnii noştri" s'au înmulţit zi de zi şi au ajuns astazi sa alcătuiască o nouă pătură socială. In cursul acestor cinzeci de ani însă încrederea tradiţională a fost ştirbită pe alocurea de urmaşi şi sentimentul de frăţietate între cele două categorii sociale a slăbit.

Ce s'a petrecut anume în acest răstimp? Obida masselor ţărăneşti n'a găsit alinarea aşteptată. Au rămas şi pe mai departe vii şi chinuitoare aceleaşi nevoi. Truda acelor suflete curate, cari au fost cei dintâi din „domnii noştri" a suferit tot mai multe înfrângeri, încrederea pusă în puterile lor n'a putut aduce roadele aşteptate şi desamăgirea a trezit clipele celor dintâi şovairi. In rândurile rasleţe ale cărturărimii înfiripate de curând au început a se ivi mişcări de di-

www.dacoromanica.ro

buire, proprii tuturor tagmelor improvizate. După zilele de ridicare unitară a neamului au urmat anii îndelungi de desfăşurare înceată a intereselor particulare. Prin diferenţiarea socială s'a dat naştere şi unei diferenţiări de interese. Cei mai mulţi din cărturarii ridicaţi erau prin profesia lor îndrumaţi la şerparul ţăranului, care le da hrana de toate zilele. Cariera celor mai mulţi — în situaţia anormală a împrejurărilor politice, — se întemeia pe această pungă a bietului om dela sate, platnic, răbduriu, stors de toţi. Schimbându-se relaţiile vieţii politice tot în paguba noastră, aceste împrejurări s'au înăsprit din zi în zi. Prin educaţia străină încă s'au mai stângenit îndemnurile sufletelor şi cu vremea s'au furişat între noi tot mai multe tendinţe de egoism îngust, îndrumările unui spirit de căpătuială, cari alterează echilibrul intereselor vitale între cele două pături ale poporului.

Să fim drepţi ! In mijlocul nostru au început a se ivi oameni, pentru cari tradiţia ideilor generoase, semănate de înaintaşi, a ajuns o dogmă învechită, fără putere. O seamă din intelectualii noştri au compromis legătura de intimitate sufletească a generaţiei dela patruzeci şi opt cu massele poporului. Câţi nu cunoaştem noi astfel de indivizi, cari prin purtarea lor au izbutit să schimbe în mintea ţăranului straiele nemţeşti într'un simbol de exploatare a plugarului necăjit. Cunoaştem o mulţime de „inteligenţi" călăuziţi de pofta îmbogăţirii pripite, împinşi în toate faptele lor de un egoism brutal. Îi vedem cuvântând la adunări, aruncând vorbele unui retorism fără suflet, cuminecându-se odată pe an prin un „dar" de douăzeci de coroane trâmbiţat la gazetă. Îi vedem trăind şi murind, împărţind coroane şi făcând pe „fruntaşii" şi ni se urcă sângele în obraz când cutare sătean stors în urma „afacerii" îşi încheie povestea: „Aşa să-mi ajute Dumnezeu cum ţi-am spus adevărul „domnule"... S'ar părea de multe ori, că în sufletele hămesite e o sete bolnavă dospită din fiorul atâtor generaţii de strămoşi chinuiţi şi flămânzi — cari cer alinare prin rostul acestor urmaşi... Oricare dintre cetitori poate desfăşura mai departe această ideie jalnică şi poate număra pe degete...

www.dacoromanica.ro

De o seamă dintre cei „sus puşi", ce să mai vorbim? Cuvintele ungureşti aşezate cu atâta amărăciune în fruntea acestor rânduri sunt argumentul cel mai clar. Ni-se înmulţesc oamenii, cari în bucuriile şi durerile lor se depărtează de ale noastre, cari în interpretarea datoriilor lor naţionale nu mai ţin seamă de adevăratele trebuinţi ale neamului. Căci, în adevăr, cine îşi poate închipui o mai nesocotită jignire a sentimentului său de mândrie legitimă, ca atitudinea de izolare desăvârşită a celui legat de tine prin porunca tainică a frăţietăţii de sânge? Tu, tinere, care îţi tânjeşti traiul nevoiaş din fărîmiturile unui stipendiu în mansarde din etajul al treilea între jidanii din Budapesta, tu culegi straşnice învăţăminte ale dragostei de neam! Şi tu scriitor român, care te sbuciumi de durerile tuturora, care te cutremuri ca o mimoză bolnavă de orice adiere a vânturilor duşmane, tu încă ai un prilej de întărire a credinţii tale, când descendentul unei familii cu rădăcini atât de puternice în conştiinţa publică a neamului tău, stoarce aplauze meritate pe urma tiradelor lui Herczeg Ferencz! Scrie-ţi înainte versurile, smulge cât poţi din inimă, coboară pe hârtie orice fior din sufletul acestui neam fără noroc şi osteneşte ferm convins, că nu vei izbuti niciodată să te ridici în mintea fraţilor tăi alături de cutare jidovaş cu pistrui, care înciocălează rime insipide în plimbările de pe malul Dunării. Aceste sânt învăţăminte triste. Răceala pe care o trezesc în suflet se curmă cu greu. Inzădar sânt toate contribuţiile unei generozităţi de ocazie, care călăuzeşte familia Mocioni. Noi nu vrem astfel de interpretări ale sentimentului de jertfă, care îngenunchiază mândria unui popor. Indemnul, sufletului deosebeşte darul de bacşiş. Şi noi ştim cu toţii, că demnitatea zdrenţuită a unui neam nu se mai poate peteci prin bilete de bancă. Noi vrem sufletul, — dar vedeţi, sufletul se duce departe, tot mai departe...

Neamul nostru e pus astăzi în faţa unor probleme, cari nu se pot rezolvi, decât prin o puternică disciplină a tuturor rândurilor. Trebuie să apropiem şi orânduim mulţimea, să unim toate îndemnurile de luptă, să înfiripăm o oştire sta-

www.dacoromanica.ro

pânită deopotrivă de puterea unei idei. Mişcarea noastră de astăzi e menită să închege toate murmurele de durere şi din înrudirea lor să creeze puternicul temeiu moral al unei acţiuni unitare. In aceste zile de grea cumpănă nu poate exista decât o singură formulă a îndatoririlor obşteşti.

Orice tendinţă de a creia un sentiment de solidaritate într'un cerc de oameni se întemeiază pe omogenitatea de interese şi îndemnuri a elementelor menite să formeze o grupare. Nu se poate închipui solidaritate între oameni ale căror interese se ciocnesc sau ale căror îndemnuri servesc scopuri opuse. Iată de ce în mişcarea noastră, noi încă trebuie să ţinem seamă de categoriile din cari voim să închegăm o forţă colectivă, să pipăim pulsul lor, să le judecăm cu toată liniştea echilibrul actual şi să căutăm pe ce căi se poate ajunge la o legătură trainică. Acesta e deci timpul când trebuie să ne măturăm păcatele interne, să ne primenim. Acum e vremea să lămurim şi să fixăm definitiv în conştiinţa poporului valorile morale ale oamenilor. Acum suntem datori să arătăm că pentru împlinirea datoriilor către neam, cu toţii avem o singură cărare, că pe arena vieţii politice nu pot fi Români „moderaţi" şi Români „radicali", ci numai *Români!* Şi tot acum e timpul suprem să începem munca de regenerare a nivelului moral în viaţa noastră publică. Prin spiritul nou al unui altruism cinstit, noi, generaţia de astăzi, trebuie să reîntronăm vechea încredere făcătoare de minuni între popor şi „domnii noştri".

E datoria tuturor oamenilor, cari au un rost în viaţa publică, să se angajeze la această luptă de primenire. E mai ales datoria publiciştilor să fie în rândurile cele dintâi în această mişcare, şi să primească cele dintâi lovituri. Aceasta e o datorie naţională, o trebuinţă care nu poate suferi amânare. Poate fi botezat acest avânt ori cum, „socialism" chiar, — porecla e indiferentă, — dar e vremea să-l pornim din toate puterile. Să ridicăm deci vălul de pe toate minciunile cuvioase, să le zicem pe nume păcatelor cari bântuie societatea noastră, şi să aducem un suflu aspru de sănătate, care să înviorezе viaţa noastră publică. Să nu ne temem de

www.dacoromanica.ro

sughiţele cârcotaşilor mărunţi. Aşa a fost de când e lumea: numai peste ruinele de cadavre s'a putut înfige pe parapet steagul biruinţii.

In serviciul acestei idei s'a angajat şi scriitorul articolului „Două culturi" şi călăuzit de *intenţii* curate, s'a năzuit să înfăţişeze o problemă de mare interes pentru noi. A avut de sigur judecăţi pripite, afirmaţii neîntemeiate acest articol, dar *fondul* lui — cum am văzut — nu e brodat pe un neadevăr, ci, dimpotrivă, e izvorît din preocupările noastre zilnice. Iată de ce e nejustificată violenţa surprinzătoare a dlui Aurel C. Popovici şi desgustătoare injuriile acelui cor de cârtitori împrovizaţi, cari s'au socotit în drept să-şi părăsească adăpostul tăcerii ocrotitoare.

Nu ne dor nici îngăimările presei maghiare. Am fost totdeauna de credinţa, că un popor, care are puterea de a nu-şi ascunde păcatele, nu e lipsit încă de putinţa premenirii sănătoase.

www.dacoromanica.ro

Mici negustori.

Să ne oprim la un fenomen social foarte semnificativ, ale cărui urme se desluşesc tot mai mult în viaţa noastră publică şi tind a câştiga oarecari înrîurinţe chiar şi în vălmăşagul luptelor politice ale zilelor noastre. E vorba de înmulţirea acelei categorii de oameni, cari astăzi se socotesc datori a căuta o justificare de ordin principiar tendinţelor acelei politici de căpătuială, care aproape fără întrerupere a fost urmată decenii dearândul de o serie de mici negustori ridicaţi din rândurile noastre.

Pe vremea curentului pasivist totdeauna s'au găsit doi trei oameni, cari împotriva hotărîrii unanime — sprijiniţi de guvern, au primit mandate de deputaţi şi au urcat ani dearândul treptele parlamentului din Pesta. Aceşti oameni aveau certificat de botez românesc în toată regula, se numiau ei înşişi Români, vorbiau limba noastră şi când li se da prilejul cântau în strană fără greş troparele. Care era dar justificarea lor? Cum puteau sfida îndemnurile unui curent înstăpânit pe întreaga societate, şi cum puteau susţinea în relaţiile lor sociale cu noi un echilibru destul de comod, fără a fi măturaţi de oprobriul public? Cum se putea, ca doi trei inşi din rândurile noastre să se împotrivească unui curent de idei, care îşi are rădăcinile în recunoaşterea unanimă a societăţii şi cu toate aceste ei să trăiască netulburaţi alături de mediul ostil, să fie oarecum iertaţi pentru aceste poticniri şi să păstreze legături destul de prieteneşti cu vrăşmaşii lor?

Cheia acestui paradox ne-o dă situaţia anormală a împrejurărilor politice dela noi. Aceşti oameni mici împlineau prin însuş rolul lor de duplicitate servicii de-o vădită utilitate particulară pe seama unor ciraci şi prietini. Având câştigată prin abdicări principiare încrederea guvernului, ei o puteau folosi aceasta. Deschiderea unei cârciume, un bilet gratuit de tren, o slujbă neînsemnată la comitat putea oricând să-ţi câştige acest om batjocorit. Negreşit, că şi cel

www.dacoromanica.ro

pus în slujbă şi cel cu biletul de tren şi cel cu dreptul de cârciumărit se întorcea acasă cu judecata făcută. Ei îşi trăgeau seama, că în alt chip, decât apelând la ajutorul omului păcătos, nu se puteau pricopsi. Intorşi acasă însă făceau totul ca orice aparenţă de tovărăşie cu cel hulit să fie ştearsă, ca să nu fie şi ei osândiţi de lume. Se lepădau deci de protectorul lor, îl batjocureau în rând cu toată lumea şi îşi afirmau sgomotos dispreţul lor de câte ori acesta, pentru a-şi întări situaţia, se mai deda la o nouă faptă ruşinoasă. Pe de altă parte, nici el protectorul nu cerea vre-o manifestaţie publică a recunoştinţei, convins fiind, că laudele unei tabere străine nu-i pot aduce nici un folos. Decenii de-arândul s'a urmat cu acest vulgar machiavelism împrumutat, pe urma căruia s'a formulat o convingere oarecum generală asupra rostului acestui soi de indivizi. Fiecare spunea cam aşa: „E adevărat, X e un mizerabil. Aici nici nu încape discuţie. Cu astfel de politică am duce în scurtă vreme de mal neamul. Dar vezi, X nu e periculos. Are puţini tovarăşi. Şi apoi la urma urmei, când stai să socoteşti bine, e oarecum lipsă şi de astfel de slugi. Iţi dai seama, că în situaţia noastră politică oamenii aceştia meschini pot aduce mici servicii de oarecare însemnătate. Negreşit că trebuie să-i batjocorim, pentrucă dacă se înmulţesc şi pot prinde rădăcini în sufletul mulţimii, devin periculoşi". Cam aşa se rostea judecata curentă asupra acestor oameni.

Ce socoteau ei şi care era justificarea lor? Intre patru ochi un asemenea om spunea cam următoarele: „Să nu crezi Dta, că sânt supărat, fiindcă m'ai înjurat de atâtea ori şi la gazetă şi la adunări poporale. Nu, dimpotrivă îţi stau într'ajutor. Dacă ai ceva în minister, îţi isprăvesc afacerea. Merg cu Dta la secretarul general şi în 24 de ore ai dreptul în mână. Şi de ce aş fi supărat? Eu sânt hotărît şi ştiu pe ce drum merg. Să nu crezi că batjocura mă poate atinge. Uite Dta eşti de alte păreri. Atât. Eu însă cred că aduc şi eu folosul meu. Lasă, că dacă nu m'aş fi dat la brazdă, mucezeam acolo în cancelarie toată viaţa. Aşa, vezi Dta, sânt deputat şi trag leafă. Duc trai uşor şi înlesnesc şi pe al altora,

www.dacoromanica.ro

le isprăvesc afaceri şi nu le cer nici o mulţămire. Aşa şi Dtale, dacă ai ceva. Şi poţi să mă înjuri, noi tot prietini rămânem"... Pe această mentalitate de slugă e brodat întreg fondul sufletesc al acestui „politician"... Astfel s'a susţinut întreagă viaţa, ducând un trai căldicel, nefiind călăuzit decât de pornirile unui îngust spirit de căpătuială. La zile de bătrâneţe, când era premenit în slujbă de alţi negustori mai abili, el se retrăgea de obiceiu în orăşelul lui de provincie, de unde pornise odinioară pe cariera lui ingrată ca cinste, vulgară ca atribuţii morale, dar cu resplătiri materiale însemnate. Ca o ironie brutală uneori eşia la iveală, după moarte, că acest individ a lăsat vre-o fundaţie sau a destinat o sumă pentru cutare scop filantropic. E atât de ruşinoasă uneori povestea unei filantropii...

Iată în linii mari rostul acestei speţe de „politiciani". Până bine de curând, şi chiar astăzi încă, acest tip îşi găsia copia mai mult sau mai puţin apropiată. In timpul mai recent însă ei încep să ne înfăţişeze o nouă linie de conduită.

In anii ultimi s'a înstăpânit anume convingerea, că e nepriincios pentru noi să lăsăm la suprafaţa vieţii politice astfel de creaturi, al căror mercantilism vulgar nu poate aduce decât corupţia masselor. S'a dat deci lozinca activităţii parlamentare. S'a pus în mişcare aparatul de însufleţire a mulţimii care, deşi supusă atâtor încercări, încă nu pierduse din putere, şi s'a adus un nou cuvânt de ordine pe arena luptelor noastre politice: *Vrem deputaţi cari acolo în parlament să fie expresia spiritului public care stăpâneşte mişcările poporului nostru.* Se cereau oameni, cari să observe acel fir de continuitate cu trecutul luptelor noastre politice, cari să fie solidari cu desfăşurarea istorică a postulatelor noastre naţionale, formulate în mai multe rînduri în epoca noastră de pasivitate. Nu vream prin intrarea în parlament să ne legăm soartea de balansa unei oportunităţi, nu vream să facem târg, nu căutam să ne stabilim un echilibru cu actualele formaţiuni de partid în sînul parlamentului maghiar. S'a început o eră de luptă, care nu avea menirea să acapareze favoruri, ci să

www.dacoromanica.ro

pretindă drepturi. Negreşit, că acest curent, cu nota pronunţată a acelei intransigenţe prin care s'a distins viaţa noastră politică din trecutul apropiat, — nu era prielnic tagmei de târgoveţi mărunţi. Intr'o astfel de epocă când spiritul public cere acte de eroism, steaua micilor negustori e în declin. Acest curent deci avea să mături toată seria căpătuiţilor pe uşor şi să strivească tot rostul lor de existenţă.

Această situaţie schimbată a surprins rîndurile lor ignobile şi a avut darul de-a le crea câteva momente de perplesitate. Ce au făcut ei? Unii şi-au tras seama, că e timpul potrivit să spună un duios „pater peccavi" şi, cu atitudinea de cuviosie a fiului rătăcit, să se întoarcă în rîndurile noastre. Au şi fost primiţi şi cu un gest de iertare creştinească li-s'a deschis poarta. Alţii, cari erau prea departe pe povârniş, pentruca să mai poată risca reuşita problematică a unei reîntoarceri, au primit lupta pe faţă. Sprijiniţi de ajutorul străin, împotriva spiritului dominant, ei au mers înainte cu îndărătnicia cunoscută a omului hămesit şi sau au fost desfiinţaţi, sau au reuşit să cucerească.

Avem deci şi astăzi aceleaşi două tagme istorice de oameni în politică. Unii cari s'au străduit să transpună în parlament ecoul luptelor noastre politice din trecut, având să împartă săgeţile unei apărări înverşunate şi să primească loviturile unei uri seculare, — iar alţii întemeiaţi pe vechea lipsă de scrupule, vânători de căpătuială ieftină. Unii îndemnaţi de sufletul întregului neam, având sancţiunea recunoaşterii unanime a masselor, alţii povăţuiţi de acel vulgar „do ut des" al aventurierilor fără preocupaţii de ordin moral. Unii înfierînd nedreptăţile, cari sapă soarta unui neam întreg, fără putinţa de a le găsi o alinare, alţii înghiţând toate loviturile îndreptate împotriva marelui corp naţional, primind în schimb mijloacele unor ingrate îndulciri parţiale.

Cum s'a desfăşurat mai departe procesul psihologic al celor din urmă? Văzând lipsa de succese reale a activităţii noastre parlamentare, ispitind unele momente de descurajare a celor dintâi, desluşind mici turburări în tabăra lor, ei s'au ridicat încetinel din obscuritate. Mai întâi au aruncat vorbe de

www.dacoromanica.ro

un cinism grosolan. Au tras oameni de mânecă: „Ei, ce-i cu eroii voştri? Cu ce v'alegeţi pe urma lor? Vă bat jandarmii şi vă înjură solgăbirăul. Dacă e vorba de vre-o ispravă: ei ce ajutor îţi pot da? Sprijinul lor strică toată treaba. Dacă vrei licenţă vii la mine, dacă vrei bilet de tren tot eu îţi fac rost, la comitat în slujbă tot cuvântul meu te pune". Mai apoi au început să se lanseze prin publicitate. S'au apropiat de pulpana unora de-ai noştri cari, sau din neputinţe senile, sau din oare-care înrudire sufletească, au început să nutrească temeri. Le-au spus cu aere de îngrijorare: „Nu vedeţi că se apropie neamul de prăpastie? Nu simţiţi, că cu vitejia asta nu merge? Ungurii sunt mai tari şi ne pun genunchii pe pept. Ne trebue pace!"

Şi iată-ne ajunşi la zilele noastre! Acei, cari simţesc că în noul curent de idei nu poate să numere nimic, acei cari n'au nici o rădăcină în sufletul celor mulţi caută un cuvânt de îndreptăţire pentru a se susţinea la suprafaţă, caută un caracter de legalitate principiară cu care vor să salveze aparenţele pornirilor de căpătuială. Simt, că se gată jarul sub oală. Vă cunoaştem nobili apostoli ai virtuţilor evanghelice! Cereţi cam tot atât cu toţii, vă cunoaştem!

Nu avem deosebite îngrijorări în faţa acestor mărunte panglicării de tarabă.

Fiecare acţiune politică trebuie să fie determinată de spiritul public al unui neam. Şi acest popor românesc cu vigoarea lui repulsivă încă n'a ajuns la epoca de degenerare când existenţa se susţine prin târgueli. Nu e aceasta vremea micilor negustori. Acest neam se pătrunde tot mai mult de energiile, a căror deslănţuire va strivi sufletele mici.

Coborîţi deci, vă rugăm, în obscuritatea prielnică daraverilor dubioase. Armele rezistentei noastre politice de veacuri încă n'au ajuns la mezat.

www.dacoromanica.ro

Roadele iertării...

Am mai amintit-o în diferite rânduri şi împrejurările ne silesc s'o repetăm din nou necesitatea spiritului de intransigenţă în mişcările noastre politice. Orice judecător drept al intereselor noastre va recunoaşte trebuinţa absolută a unui puternic fond moral care să ne disciplineze toate îndemnurile ce ies la iveală în viaţa publică. Forţa morală este singurul apanaj de viaţă al popoarelor luptătoare.

Acest principiu va trebui să ne călăuzească toţi oamenii, cari se ridică la suprafaţă în societatea noastră şi râvnesc la rolul lor de conducători. Iată de ce se va combate totdeauna de către minţile clare orice tendinţă de alunecare pe panta oportunismului politic la noi şi de ce va fi strivită fără cruţare orice năzuinţă de-a întroduce spiritul de târguire în arsenalul nostru de apărare naţională. Căci prin această târguire îndelungă cu împrejurările, prin căutarea neîntreruptă a unui nou echilibru cu situaţii create de abdicări continue, lumea noastră morală se tulbură şi se clatină în toate temeiurile ei.

Staţi şi judecaţi pe ce cale am apucat noi în timpul din urmă şi unde putem ajunge urmând acest drum! Gândiţi-vă la rezultatele fatale, pe cari le aduce zilnic slăbirea spiritului de intransigenţă tradiţională în atitudinile noastre politice. Gândiţi-vă, că e pe cale de a se înjgheba în rândurile cărturărimii noastre o nouă concepţie de viaţă sprijinită pe cel mai brutal utilitarism de-o clipă. Zi de zi ne răsar tot mai mulţi oameni, cari nu-i cer vieţii decât satisfacerea unor exigenţe materiale, cari se scufundă nepăsători în mlaştina unui duh străin şi-şi potrivesc gândurile după îndrumarea unor interese potrivnice neamului nostru. Se înmulţesc oamenii fără scrupul în căutarea căpătuielii. In fiecare zi se mai alătură o verigă la acest lanţ de păcate. Azi se *burdeşte* cutare advocat ca să-şi aranjeze o serie de poliţe protestate, mâne se dă plainic vre-un protopop ca să nu

www.dacoromanica.ro

i-se tulbure paşnica digestie a congruei, poimâne i-se abate cutărui profesor dorul de-a colabora la „Ungaria“ lui Moldovan. Şi aşa mai departe. Zi de zi. Puterea de contagiune a exemplelor e mare. Toţi oamenii necăjiţi au câte ceva de temut, câte-o fărîmă de bunătate de perdut pe lumea asta. Şi vezi cum se înstăpâneşte tot mai mult în judecata obştei o mentalitate hibridă cu tot germenul disolvant al cumin-ţeniei bolnave. Oricine îşi poate da seama de urmările ne-norocite ale acestei boli primejdioase.

Care este pricina de căpetenie a proporţiilor deosebite pe cari le-a luat în timpul din urmă acest curent simptomatic? Să fim sinceri în răspunsul nostru. Sântem noi. Sânt *conducătorii vieţii noastre publice, sânt şefii mişcărilor noastre.* Este elasticitatea spiritului de interpretare a datoriilor către neam, care povăţueşte de un timp încoace linia de conduită a fruntaşilor noştri. Căci să fim drepţi, dar e nemăsurată iertarea şi excesivă dulcea bunăvoinţă cu care se tratează la noi păcatele politice. Nu credem să existe un colţ de pământ unde suportarea unei crime naţionale să fie mai comodă, decât la noi. La noi se iartă pe toată linia, la noi se uită. Sărmanii de noi, — cu pedepse aşa de uşoare cum să putem ţinea rânduiala în casă? In societatea noastră improvizată ies zilnic la suprafaţă păcate. Ies pe scara întinsă de pervertire a sufletului omenesc tot felul de poticniri. Şi noi, îndemnaţi de logica mălăiaţă a slabilor, noi iertăm. Noi cercetăm, noi cumpănim mobilul sufletesc al vinovaţilor, îi spălăm cu isopul umilinţei noastre şi ne bucurăm straşnic când vedem mâna întinsă a fiului rătăcit, care ne bate la poartă. Ne ridicăm atunci în pripă, deschidem braţele cu iertare creştinească şi, ca să fim în deplină potriveală cu scriptura, tăiem viţelul cel mai gras în cinstea fericitului rătăcit... Şi iertăm atunci şi ne aprindem şi ne jurăm şi avem perfecta asigurare a bunei înaintări. Şi tot aşa zi de zi — iertăm cu toptanul dela mitropolit până la crâsnicul din Cârnecia toate crimele cari ne întunecă conştiinţa naţionala. Şi iertările aceste au început să se săvârşească atât de uşurel, încât ţi-e mai mare dragul să fii certat cu legile cinstei.

www.dacoromanica.ro

Doar cu toţii ştim, că infamiile pentru cari în alte părţi se smintesc oamenii în bătăi, la noi se supoartă cu atâta uşurinţă... Ei şi care e rezultatul firesc al acestei stări nenorocite? Este *intervertirea valorilor morale în spiritul public.* Acesta este rodul firesc al atâtor duioase iertăciuni. Limitele cinstei şi ale necinstei devin atât de elastice şi se apropie atât una de alta, încât se confundă. Şi nu mai ştie lumea, care e anume cărarea dreptţilor... Iar omul nostru dela sate, bunul şi răbduriul nostru ostaş rămâne buimac, uluit şi se uită prostit înainte: „De cine să ascultăm, mă Ilie?!...“..

Ei bine, această stare de lucruri trebue să se schimbe, dacă nu vrem să ne spulberăm orice credinţă în ziua de mâine. Nu mai merge cu iertarea, domnilor conducători ai noştri, deputaţi şi nedeputaţi. Se cere de-acum mai multă severitate în judecarea faptelor, cari pot înrîurî conştiinţa mulţimei pe care ne răzimăm cu toţii.

De aceea ne ridicăm cuvântul cu toată tăria împotriva păşirei domnului deputat al Arpaşului Nicolae Şerban, în congregaţia comitatului Făgăraş. Iată încă un om, care de decenii se susţine la suprafaţa politicei, edificând pe suspomenita noastră virtute creştinească. Căci, Doamne sfinte, câte nu i-s'au iertat acestui politician din Ţara Făgăraşului! A slugit serii de guverne sub Wekerle, Bánffy, Héderváry, Széll, Tisza, înregimentat în partidul dela putere. La alegerile din urmă însă, când cu păşirea noastră mai puternică înspre activitate parlamentară, a întors oiştea spre noi, domnul Şerban. Şi noi, — l'am iertat. N'a sprijinit cu nimic mişcarea noastră parlamentară deputatul Arpaşului. N'a ţinut un discurs în cameră, în zilele când era fierbere în rândurile noastre. N'a făcut o dare de seamă să-şi lumineze alegătorii. Şi noi, l'am iertat...

— In schimb, ce a făcut? A vânat urşi şi capre negre cu Justh în munţii Făgăraşului şi a ridicat pahare de şampanie pentru „împăcarea“ cu Ungurii. S'a dus să închine la masa serbărilor din 15 Martie, alături cu corifeii şovinismului maghiar din ţara lui Radu Negru. Şi noi l'am iertat pentru toate. Şi pentru urşi, şi pentru capre negre, şi pentru greuruşii îm-

www.dacoromanica.ro

păcării. Dl Şerban însă, un recidivist cunoscut în materie de balansare politică, drept răspuns al acestor atitudini creştineşti, — ne mai dă un bobârnac. Mai deunăzi, în congregaţia din Făgăraş, se ridică şi propune un proiect de înfiinţare a băncii autonome maghiare. Se alătură aşadar la un punct cardinal din programul politic al partidului Kossuthist şi supra-licitează în „patriotism" pe fişpanul acestui comitat... Şi toate acestea, sfidând programul partidului nostru naţional, bătându-şi joc de orice îndatorire de disciplină de club, făcând totul în temeiul înţelepciunii d-sale din proverbialul Făgăraş...

Se 'nţelege, acuma orice om cuminte ştie, că trebue să se isprăvească cu iertarea. In acest caz, dulcea virtute evangelică ar fi o prostie. E doar atât de evident verdictul oricărui om cum se cade. Domnul Şerban trebue să tragă consecinţele acestei păşiri de capul lui. Scurt şi cuprinzător: trebue să fie reglementat după merit de către clubul partidului nostru naţional.

Ca să se spulbere orice dubietate, care ne sapă moralul, noi aşteptăm o hotărîre riguroasă şi exemplară din partea deputaţilor noştri, cari pot fi oricând traşi la răspundere de opinia publică pentru astfel de păşiri aventurioase...

www.dacoromanica.ro

Fruntaşul.

I.

(Scena se petrece într'un orăşel din nordul Ardealului. Biroul domnului advocat Dr. Traian Hurmuzău, fruntaş, naţionalist înfocat, membru al mui multor corporaţii etc, etc... Amurg. Fruntaşul stă la masa de scris, dus pe gânduri; e bărbat chipeş peste patruzeci, grăsuliu, oacheş cu barbete „pocânbart“ şi cu ochelari „ţvicări“ prinşi în aur. In momentul când începe povestea, servitoarea Veta deschide uşa cu sfială, întâi bagă capul şi după un moment de ezitare intră. Hurmuzău tresare nervos şi-i sar ochelarii pe masă. Acest obicei rău îl au de câte ori li-se necăjeşte stăpânul, fiindcă pe nasul lătăreţ şi vulgar stau numai aninaţi. Slujnica îngălbeneşte).

Dr. Tr. H. (nerăbdător): Să mă lasă'n pace! Auzi? Ţi-am spus, că nu-s acasă! Să mă lasă'n pace!

Servitoarea (cu teamă): Mă rog, săru' mâna, că nu vrea. Nu vrea să plece! Tot la *cufnă* stă de azi dimineaţă... şi c'aşteaptă pe domnu!... Ice, că tot atâta, are vreme... (Mai îndrăzneţ). Ne-o adus şi-o corfă de ouă, tare proaspete mă rog...

Dr. Tr. H. (Domolindu-se. Plictisit): Ce vrea? De unde-i?

Servitoarea (Prinde curaj şi se apropie un pas): Din Mărgineni, mă rog, zice că are o treabă mare şi-un ficior cătană'n Bosnia... la ştreliţi... Il mai ţine-un an şi-o lună... (Induioşată). Şi tot oftează: Ion al meu... Ii zice Ion... (Schimbă tonul. Cu temei). Intâi era să-l bage la furvezări la Balg...!

Dr. Tr. H. (îi taie vorba răstit). Ieşi afară. (Servitoarea înghite cuvântul Bălgărad şi speriată se învârte în câlcâie, îi foşnesc poalele, într'o clipită iese şi închide uşa. Advocatul îşi aprinde ţigara, îşi potriveşte ochielarii. Se uită în oglinda de peste masă şi zâmbeşte, mângăindu-şi barbetele. Apucă din nou hârtia dinainte, ceteşte încet. Se înseninează. Ceteşte cu glas tare: *„Domnilor şi fraţilor, cum a zis poetul nostru Mureşan, unde-i unul nu-i putere la nevoi şi la durere, noi*

www.dacoromanica.ro

trebuie să fim cu poporul, talpa țării, noi cu ei și ei cu noi, în iubire și dragoste, căci din opincă ne tragem și aceasta este caracteristiconul nostru"... Se oprește. Privește din nou în oglindă și repetă apăsând vorba:... *aceasta este caracteristiconul"*... Stă pe gânduri o clipă. Așează hârtia la o parte, își scoate ceasornicul. Se reculege. Strigând). Veto! Veto!

Servitoarea. (Deschide ușa repede). Poftim.

Dr. T. H. (acru). Spune-i să vie! (Servitoarea iese mulțămită. Pauză. In scurt i-se aude vocea prin ușa întredeschisă, în ton familiar: „numa să te lasă să-i spui"... Ușa se deschide domol și în prag apare un țăran uscățiv, trecut de cincizeci de ani, umilit, cu pălăria subsuoară).

Țăranul (își șterge fruntea cu mâneca cămeșii). Să iertați Măria voastră. Bună sara...

Dr. Tr. H. (surprins). A... dumneata ești?... Ee... Ai adus?...

Țăranul (cu bunătate). Tocmai de aia viu domnule doftor... să mă ierți... ierta-te-ar Dumnezeu... până la culesul cucuruzului... nu putem... nu putem de loc...

Dr. Tr. H. (ironic). Știi ce, Oarță Ilie? N'o mai lungi! Pune-i jos... Scoate din șerpar... De acolo dela spate! Lasă, că știu eu...

Țăranul (zîmbește îndurerat). Ba chiar acum odată, numai ce-i drept... zău că nu se potrivește...

Dr. Tr. H. (nerăbdător). Lasă, lasă! N'o mai lungi... uite am treabă... pune banii jos... tot așa faceți!

Țăranul (blând). N'avem, domnule, n'avem... (Explicând). Iaca rata la „Dacia".

Dr. Tr. H (Țîfnos). Atunci? Ce vrei?...

Țăranul. (Scoate din sîn o hârtie împăturată într'o năframă. Desnoadă colțurile). Iacă asta, pecetea... cu jucuția de poimâne... (Rugător, cu hârtia în mână). Până la culesul cucuruzului...

Dr. Tr. H. (Impacient). Ți-am spus!... Din două una: ori pui trei sute douăzeci de coroane, ori...

Țăranul (Căscând ochii îi taie vorba). Cum trei sute douăzeci? Intâi o fost treizeci de zloți... șaizeci de coroane...

www.dacoromanica.ro

mai în păresimi s'o făcut şaptezeci de zloţi de argint... (Aducându-şi aminte) după aia o sută patruzeci... câte coroane vine asta?... câte?... (Stă un moment să-şi tragă socoteala).

Dr. Tr. H. (Răstit). Ce câte coroane, câte coroane? Trei sute douăzeci de coroane! Ce să-ţi fac? Ţi-am spus odată. Proţesu, pertractarea întâi, a doua... la tablă... ieşire de trei ori la faţa locului... remonstraţie... experţi... Ce ştii dta? Ştempăle...

Ţăranul (plângător.) Măcar din ştempăle să mai slobozi... că mă prăpădesc de tot...

Dr. Tr. H. (se ridică de pe scaun). Am isprăvit!

Ţăranul (pe gânduri). Cum, trei sute două-zeci? Nu-mi iasă de loc.

Dr. Tr. H. (categoric). Am isprăvit!

Ţăranul (luminat de o nădejde face un pas înainte. In ton potolit şi puţin familiar). Am vorbit şi cu mama dumitale... leica Saveta... O cunosc... ne cunoaştem tare bine de când era crâşmăreasca la şipotu Sasului...

Dr. Tr. H. (enervat). Ieşi afară!

Ţăranul (speriat. I-a roşit obrazul. Ii tremură buzele). Domnule... nu mă lua aşa... om bătrân... să ne înţelegem.

Dr. Tr. H. (ameninţător). Nici o vorbă! Am isprăvit! (Deschide uşa şi-i pune mâna pe umăr).

Ţăranul (cu amărăciune). Nu laşi, domnule? Nu laşi? (Ridică glasul). N'ai şi dumneata?...

Dr. Tr. H. (îl smăceşte de pieptar pe ţăran. Ii cad ochelarii). Cum? Ce te adică? Iacă impertinentul, la mine în casă. (Răcnind). Ieşi afară!

Ţăranul (se trage întunecat la o parte în dreptul uşii. Işi înfundă pălăria pe ochi. Ingheţat şi sarcastic). De când erai mic tot al dracului ai fost... Nu te repezi!... că plec... Am tot auzit, că de când s'au tăiat pădurile, s'au tras hoţii la oraş... Nu te repezi... câne!... (Pleacă înfuriat. Din curte i-s'aude glasul cum strigă:). „Să nu-l puie dracu să vie!... Să nu-l puie dracu'..."

www.dacoromanica.ro

Dr. Tr. H. (galben de mânie, îşi adună ochelarii, răsuflă adânc, scoate batista şi-i şterge. Se uită împrejur) Tâlharul... Lasă, că te joc eu... Veto! Veto!

Servitoarea (apare tremurând în prag). Mă rog... mă rog...

Dr. Tr. H. (aprins). Ce te rogi? Deschide fereastra, tu sărăcie, să iasă spurcăciunea!... (Pleacă).

Servitoarea (deschide geamul către stradă. Intoarce capul. Vede că a plecat stăpânul. Se aşează pe părcanul ferestrei, urmându-şi mai departe conversaţia cu prietena din uliţă). La tunari îi mai lasă şi cu câte doi... da la şreliţi tot trei ani îi ţine... (Seară. Povestea se întinde).

II.

(După o săptămână, în acelaş orăşel. Banchet la adunarea unei societăţi culturale. Masă mare. Toate „notabilităţile". In frunte protopopul, mulţumit că a toastat frumos pentru „Majestatea Sa cesaro-apostolică", zîmbeşte cu graţie solgăbirălui ungur. Larmă. Din colţ strigăte: S'auzim! Unii bat cu cuţitele în pahare. Un chelner a vărsat trei pahare de bere. Răsună o înjurătură ungurească. S'auzim!)

Dr. Traian Hurmuzău (în picioare, cu ochelarii în mâna dreaptă. Zâmbeşte satisfăcut, urmând firul unui toast:)... Dar eu, eu domnilor şi fraţilor... eu sunt de părere că pentru literatura şi cultura poporului român... (Strigăte: ...Aşa-i!... ... Aşa-i!...) ... până la cea din urmă picătură. (Chiote: „Aşa-i!") ... Noi toţi de la vlădică până la opincă... (Un popă bătrân: Brava... brava... vivat!) ... căci poporul este talpa ţării, iar noi, inteligenţa, vorba poetului Coşbuc: Unde-i unul nu-i putere... (Un tînăr candidat de advocat, zîmbind pentru sine: „Eminescu!") ... la nevoi şi la durere... unde-s doi puterea creşte... (Mai mulţi în cor: Şi duşmanu nu sporeşte..." Protopopul zîmbeşte afirmativ solgăbirăului: „Tare bine vorbeşte...") ... căci acesta este ceracteristiconul nostru!... Să trăiască deci poporul, domnilor şi fraţilor... (Straşnice aclamări: „Să trăiască!... Vivat!... Să trăiască!... Oratorul închină şi goleşte paharul. Cei din jur îi strîng mâna. Lăutarii au început romanţa: „Nu mă abandona". Miros de tutun. Larmă. Cheful se apropie).

www.dacoromanica.ro

III.

... „a vorbit apoi fruntaşul nostru iubit, dl Dr. Traian Hurmuzău închinând pentru popor. Toastul harnicului luptător în care a vestit necesitatea apropierii de ţărani şi solidarizarea cu aceşti lucrători ai ogoarelor a stârnit o furtună de aplauze. Dr. Traian Hurmuzău a fost viu felicitat. Vrednicul naţionalist a donat 100 coroane pe seama „Asociaţiunii". Fapta se laudă dela sine. Deie bunul Dumnezeu..." etc. (Fragment din raportul publicat în „*Telegraful Român*").

IV.

(Peste patru săptămâni. Căsuţa lui Ilie Oarţă din Mărgineni. Seară. Ţăranul cu nevasta şi cu trei copii de la doisprezece ani în jos stau la vatră, în tindă. Unul în leagăn. Un băieţandru de doisprezece ani ţine în mână o scrisoare. Suflă în foc. Flacăra pâlpăe. In căldăruşa de pe pirostii e apă de mămăligă. Ţîrăie un greer).

Ţăranul (cu glas dârz). Cum vine? Mai zi odată, mă Gheorghiţă!

Băiatul. (Citeşte silabizând)... Care sănătate să vă dee Dumnezeu şi dumneavoastră... (Toţi se înduioşază. Ţăranul înghite sec. Nevasta oftează şi-şi şterge ochii cu iia: „Săracu Ion!")... Pe aici prin Bosnia a dat ger mare şi dacă aţi vândut boii ce să mai fac acasă... Este un filăr la a şasălea companie, sas din Hundrubechiu, zice să ne ducem la America... Să-mi scrieţi cui i-aţi vândut să ştiu şi eu pe ce mână au ajuns... mai stau aici în pita împăratului unsprezece luni şi douăzeci şi una de zile... Al dumneavoastră fecior cu credinţă Ion... da şi de oi scăpa am să-l învăţ io...

(Băiatul s'a oprit cu cetitul. A isprăvit. Toţi tac. Ţăranul şi-a aşezat bărbia între palme şi se uită prostit în foc. Nevasta plânge înfundat. Băiatul cu scrisoarea se uită gânditor. Cei mici tac şi ei).

Cel de şase ani. (După o pauză). Aşa-i că nu-i de cioară, mamă?... Aşa-i că-i de buhă cuibu?... De buhă. (Nu-i răspunde nimeni).

www.dacoromanica.ro

Apariţii ciudate.

E incontestabilă influenţa ce-o are asupra spiritului public al unei societăţi rostul politic al evenimentelor în cari această societate se închiagă şi îşi desfăşură forţele. Influenţa ce-o exercită asupra societăţii noastre situaţia politică falşă şi desordonată în care trăim, prezintă zi de zi simptome tot mai îngrijitoare.

Viaţa politică a ultimilor ani a devenit tot mai agitată. In lupta inegală ce purtăm de vreme îndelungată, noi ne-am învăţat să pierdem, pe rând, o mulţime din depozitarele puterii noastre. Am primit lovituri pe cari nu le puteam înlătura, şi am fost condamnaţi de împrejurări să asistăm, ani dearândul, la un proces de distrugere a mijloacelor de afirmare naţională. N'am realizat într'un şir lung de ani nici un câştig; dimpotrivă a trebuit ca toată forţa de rezistenţă să ne-o punem în mişcare pentru apărarea celor câştigate odinioară, în vremuri mai prielnice. Negreşit că acest şir de ani răi cu frământarea lor stearpă, cu decepţiile lor neîntrerupte, n'au putut trece fără să lase urme în suflete. In istoria popoarelor, perioadele de viaţă politică, lipsite de perspectiva succeselor reale imediate, sunt totdeauna perioade de adâncă sbuciumare sufletească, sunt tot atâtea prilejuri de a se învedera măsura adevărată a puterii de împotrivire de care e capabil un popor.

Cu ce învăţământ ne alegem noi pe urma acestei perioade de rezistenţă politică? Ca o supremă mângâiere a acestor zile de nemulţumire ni-se impune constatarea, că massele poporului nostru au rămas cu sufletul neatins de vitregia evenimentelor politice. Avem o ţărănime sănătoasă, cu multă credinţă într'un viitor mai bun, cu nestrămutată încredere în cuvântul conducătorilor şi, mai ales, avem o ţărănime cu un nivel moral superior, care e capabilă să distingă

www.dacoromanica.ro

nota efemeră din toate făgăduinţele cu cari îi cer alipirea soliile pistriţe ale atâtor guverne, cari s'au perîndat la cârma ţării. Din îndemnurile ei tradiţionale, din învăţămintele unor frământări de veacuri, această massă de ţărani a ajuns să înţeleagă formula adevărată a luptei noastre politice. Ştiu aceşti oameni că numai dela o premenire a unei stări întregi de lucruri pot aştepta zile mai bune pentru rostul lor; ştiu că nu târguelile mărunte sânt menite să croiască temelii nouă pentru soartea lor. Sânt învăţaţi cu necazul, au puterea de-a îndura mult, fără a li se ştirbi credinţa şi au tăria morală din care rezultă o notă sufletească hotărâtoare în viaţa unui popor: aşteptarea.

Putem spune aceste cuvinte şi despre cărturarii ridicaţi din acest popor? Despre fruntaşii, despre conducătorii masselor? Nu. Zi de zi asistăm la fenomene ciudate, cari aruncă lumină asupra mentalităţii unora din cărturarii noştri. Situaţia politică actuală, cu nenorocirile ei, aici a tras brazde mai adânci. Nivelul moral a suferit, sufletele sânt mai tulburi. Desăvârşitul idealism, care trebuie să îndrume în zilele noastre toţi paşii unei acţiuni politice, n'a putut cuceri atâtea minţi. Dimpotrivă. A prins stăpânire un spirit de îndoială chinuitoare, cumințenia bolnavă a sufletelor mici. S'au ridicat oameni cu preocupări mărunte, cu judecata vulgară de târgoveţi. Au ridicat capul sfioşi pe ici pe colo, au aruncat cuvinte de nedumerire, au speculat mizeriile mici ale deaproapelui. Au câştigat cu vremea sprijinul câtorva dintre oamenii noştri cu slujbă mare şi inimă mică. Şi-au scris scrisori pecetluite cu reverenţă reciprocă. Şi-au răscumpărat păcatele împrumutate cu mici înlesniri pentru bucătăria lor. Şi aşa, pe rând, unul doi s'au alipit, s'au legat prin îndatoririle aceluiaş păcat, şi-au creat toate legămintele pe cari le impune solidaritatea speculei comune. Şi lucru obişnuit: când li-s'a dat de urmă, atunci au schimbat coarda. S'au făcut drepţi, au ridicat capul. Au născocit o formulă teoretică pentru toate. Şi au găsit-o, firește. Îi vedem astăzi umplând coloane de gazetă, vânturând fraze prost ticluite şi trudindu-se zadarnic să împrumute un caracter de legalitate principiară unor preo-

www.dacoromanica.ro

cupări mărunte şi triviale. Şi-au căutat şi un nume. Ştiţi cum îşi zic: moderaţi... Iată o ciudată ecrescenţă a stărilor desordonate în cari se sbate astăzi poporul nostru.

Am făcut aceste constatări ca să arătăm nota preocupărilor vulgare cari se înfiripă zi de zi şi ameninţă cu corupţiune spiritul public al societăţii noastre. Căci, odată calea începută, aceşti oameni nu se opresc la drumul jumătate. Păcătoşii de obicei sânt consecvenţi. Ei merg înainte, îşi aruncă pas de pas sfiala începutului şi sânt capabili la un moment dat şi de acte temerare. Păcatul în politică bate aceleaşi cărări.

Iată să smulgem un exemplu. Să luăm pe dl *Dr. E. Babeş*, de pildă, inauguratorul unui nou *„curent"*. Şi-a croit o anume linie de conduită politică, detestată de întreaga opinie publică a neamului nostru. A scris articole, s'a luptat straşnic, atât cu îndemnurile politicei noastre tradiţionale, cât şi cu sintaxa limbii româneşti. A scris şi pe ungureşte, şi a creat ca prin minune un admirabil „Doppelgänger", pe fenomenalul *Argus*, cu care şi-au sprijinit reciproc teoriile salvatoare; în sfârşit, a desfăşurat o activitate prodigioasă. Nu s'a oprit, se'nţelege, la calea jumătate. Coloanele gazetei noastre bisericeşti sânt cea mai tristă dovadă a acestei cheltuieli inutile de tipar. Şi unde a ajuns dl Babeş, unde a ajuns bătrâna noastră gazetă bisericească? A ajuns să publice rânduri de curtenire la adresa dlui — *Moldován Gergely*. Am ajuns noi să vedem, în organul oficial al unei mitropolii, debitându-se încercarea temerară de a rehabilita cinstea naţională a numitului om...

Să stăruim câteva clipe asupra acestui fenomen ciudat şi să-l judecăm sub raportul aparităilor desgustătoare, cari ne-aduc tot mai multe surprinderi în timpul din urmă. Va să zică, Moldován — Gergely. — Doamne, e un lucru elementar, o axiomă banală, că'n conştiinţa obştească a ori-cărui popor, după un anumit răstimp de activitate publică, valoarea cutărui individ rămâne fixată, personalitatea lui primeşte pecetea opiniei publice. Ei bine, care e verdictul laconic şi irevocabil al conştiinţei noastre publice pe urma activităţii nu-

www.dacoromanica.ro

mitului domn Gergely? Ştim cu toţii această sentinţă. E stigmatul cu care sufletul ori-cărui popor conştient pecetlueşte fruntea trădătorilor. Aceasta o ştie de douăzeci de ani toată lumea noastră, o ştie şi pomenitul domn şi nu se supără. Dimpotrivă, e vesel şi scoate gazetă Injură şi el, după cum poate, după cum i-se porunceşte. Şi acest vândut, care a creat din numele lui o noţiune, un simbol al rătăcirii, acest om e numit de *„Telegraful Român“ : „fiu credincios al naţiunii şi aderent al păcii naţionaliste“*. Vedeţi până unde s'a avântat spiritul dezastruos, spiritul de tîrg, îndrăsneala mercantilă a zilelor noastre ?

Să dăm o lămurire. Noi nu ne luptăm aci cu dl Babeş. Dl Babeş are părerile sale. Rele, bune — nu importă. Probabil şi dl Babeş ştie că nu importă. In orice caz trebue să ştie că nu se poate aştepta din partea noastră la nici un gest de mânie furtunatecă, la nici o tresărire pătimaşă a sufletului. Există personalităţi, faţă de cari sunt de-ajuns atitudinile „moderate“ — cum s'ar zice. E vorba însă de altceva. E vorba, cum spuneam, de organul unei metropolii în care s'a exprimat totdeauna judecata oficială a cercurilor noastre bisericeşti. Ei bine, aceste *cercuri bisericeşti* socot de o datorie a lor s'ajungă în contrazicere cu întreaga opinie publică ? Nu credem. Cei puşi în fruntea acestei instituţiuni trebuie să-şi dee seama, că-'n orice cuvânt, în orice purtare a lor, nu se pot depărta de normele pe cari le impune spiritul general, conştiinţa obştei pe care se razimă această instituţiune. O ştiu, trebuie s'o ştie aceasta, căci în momentul când capul unui aşezământ se abate dela acest drum firesc, şi-a distrus singur piedestalul autorităţii sale. Iată de ce ne socotim de o datorie să atragem din nou atenţia celor puşi în fruntea bisericii noastre. Sunt prea multe încercările ce am suferit în timpul din urmă. Credem că va avea răsunet această protestare a demnităţii noastre jignite, că vom vedea o schimbare şi că vom fi cruţaţi de formidabila naivitate cu care ni-s'a răspuns altă dată, că dl Babeş e numai oaspete, etc...

In orice caz, în faţa acestor simptome îngrijitoare, cari ne înfăţişează într'o lumină atât de tristă mentalitatea unora

www.dacoromanica.ro

din cărturarii noştri, se cere o păşire hotărîtă. Noi cei grupaţi în jurul acestei reviste vom fi călăuziţi în aceste chestiuni de cea mai necruţătoare energie şi credem în izbânda noastră.

www.dacoromanica.ro

Oameni slabi.

Vremea asta de apăsare politică cu sbuciumările ei zilnice nu poate trece fără a lăsa urme mai adânci în sufletul celor apăsaţi. Cum spuneam şi în alte rânduri, această perioadă de frământare stearpă, aceste zile de oprelişti şi pedepse cu nesiguranţa lor crează o atmosferă sufletească tulbure, foarte puţin priincioasă pentru echilibrul moral al societăţii. In vremile când revoltele se înăbuşesc, strigătul de ură şi amărăciune se striveşte în inimă, puternicele furtuni de premenire morală lipsesc şi sufletul omului sufere covârşit de povară. Se înţelege, că în astfel de vremi se ivesc pe suprafaţa vieţii morale a societăţii tot mai dese pete de umbră cari tulbură ochii privitorului.

Cunoaştem multe soiuri de oameni atinşi de boala zilelor noastre. Acest sbucium nenorocit a rodit o serie întreagă de pervertiri sufleteşti cari se ivesc la tot pasul. Ne-a dat pe Românul „moderat“, care nu e nici prea Ungur, nici prea Român, care din balansa unei scârboase oportunităţi câştigă binişor pentru bucătărie. Ne-a dat pe bietul Român, funcţionar în slujba guvernului care tace şi înghite şi vorbeşte în casă ungureşte de frica stăpânilor. Ne-a dat pe Românul renegat, care schimbă şi nume şi suflet şi face pe „ghedeonul“ cutărui ziar vândut, sau pe spionul ministrului. Şi alte multe specii de suflete bolnave scoate la iveală această perioadă nenorocită a istoriei noastre.

Mai este însă un tip care merită o atenţie specială, fiindcă se înmulţeşte din zi în zi şi fiindcă împrejurările politice de astăzi îi favorizează într'un mod deosebit mentalitatea. Este omul fără culoare, omul cu doi bani în trei pungi, căruia spiritul de bun observator al ţăranului nostru i-a dat porecla de „om slab“. Omul slab câştigă tot mai mulţi tovarăşi la noi. Groaza de pedeapsă, frica de stăpân stânjenesc tot mai mult pornirile firesti ale sufletului şi ne dau tot mai mulţi oameni slabi. Aceşti indivizi se trag la o parte de

www.dacoromanica.ro

câte ori e vorba de o păşire făţişe în lupta noastră de apărare naţională. Ei sunt bolnavi când e alegere de deputat şi nu pot părăsi patul, sunt răguşiţi când e adunare poporală şi nu pot cuvânta, şi i-a înghiţit pământul dacă-i cauţi să-i pui în fruntea ţăranilor cari îşi cer dreptatea batjocorită de solgăbirău. Aceşti oameni nu iscălesc un apel şi-ţi vorbesc cu o dulce duioşie paternă de copiii lor cari le rămân pe drumuri, de câte ori le ceri să nu lase nepedepsită o infamie. Ei joacă „csárdás“ din politeţă şi stau la masă cu orice lichea, fiindcă mai bucuros se fac vinovaţi de necinste, decât să aştepte cu capul ridicat săgeata duşmanului. Ei se dau plainici şi tac când cutare scriitoraş le înjură neamul şi invocă înţelepciunea slăbănoagă a sfatului de a nu te pune cu nebunul, când le ceri socoteală pentru purtări de o laşitate patentă. Din aceşti indivizi cari se trag ca melcii în căsuţa egoismului lor se recrutează acel element, politiceşte nul, de care n'avem nici un folos în mişcările noastre politice şi culturale. Din această tagmă fac parte acei popi şi dascăli cari intră în pământ cu ocazia frământărilor electorale şi izbutesc cu dubietatea lor să sape credinţa tradiţională în păstorii lui bisericeşti pe cari i-a cinstit veacuri dearândul poporul nostru bun şi nesfârşit de iertător.

Dar şi pentru morala publică a societăţii noastre aceşti oameni slabi sânt primejdioşi. Sânt primejdioşi, fiindcă ţinuta lor dubioasă, momentele lor de şovăire, de târg, — ne demoralizează mulţimea şi pun în circulaţie credinţe, a căror înstăpânire ar însemna ruina aspiraţiilor noastre. Şi sânt primejdioşi, fiindcă mentalitatea acestor oameni slabi e o treaptă de degenerare a conştiinţei naţionale şi e cel dintâi pas spre conformaţia sufletească a transfugilor.

Iată de ce va trebui să ne ridicăm totdeauna fără nici o cruţare împotriva slabilor şi să opunem mentalităţif lor hibride logica implacabilă a cinstei şi a sufletului curat. Iată de ce nu putem lăsa să treacă pe tărâmul fără hotar al iertării noastre un nou gest de om slab cu care ne jigneşte bunul simţ „Telegraful Român“, bătrâna gazetă bisericească. E vorba de memorandul medicilor români pe care redacţia

www.dacoromanica.ro

„Telegrafului“ îl publică însoţit de următoarea notă ruşinoasă: „Am publicat acest memorand, ca document istoric, fără a ne *identifica cu cuprinsul său şi fără a-i aproba tonul în care e ţinut*“.

Cetitorul poate vedea deci un caz tipic în care judecata de om slab se ridică la suprafaţă. Oare ce n'ar putea aproba bietul „Telegraf“ în acel memoriu, care e un codice al plângerilor noastre, un pomelnic al marilor nedreptăţi cari lovesc în soarta unui popor chinuit? Ce n'ar putea aproba când întreg memoriul e o înşirare de fapte şi când toate comentarele sânt ţinute în tonul celei mai desăvârşite obiectivităţi? Răsfoiţi numărul din urmă al revistei noastre, cetiţi memoriul şi spuneţi cu mâna pe inimă ce n'ar putea aproba „Telegraful“? Ce n'ar aproba? Fii pe pace, cetitorule! Aprobă tot. — Aprobă, dar pune şi notiţa. — Pentruce? — Pentrucă *aceasta* e reţeta, ce-o impune mentalitatea omului slab, care totdeauna crede, că a mers cu un pas prea departe, de câte ori şi-a cerut o fărămitură din dreptul lui firesc şi se socoate dator să-şi lase la spate portiţă de scăpare. Aici e toată taina acestei desaprobări, care, în treacăt fie zis, se potriveşte de minune cu tipicul presei vândute guvernului din Budapesta şi are darul de a jigni pe orice om cum se cade din tabăra noastră. O relevăm, ca să înmulţim cu unul exemplele ce se pot aduce pentru caracterizarea stării deosebit de jalnice în care se găseşte astăzi societatea noastră, pentru a întăţişa în ochii ori-cărui judecător drept unul din multele fenomene îngrijitoare, cari ne pun pe gânduri. Dar respingem acest gest urât şi fiindcă vrem să le dăm satisfacţia cuvenită acelor inimi generoase de peste munţi, cari au tresărit la durerile noastre şi-au arătat în cuvinte demne, asupra cărora se va rosti tribunalul drept al spiritului umanitar şi al adevăratei culturi occidentale, o pagină din suferinţele unui popor.

Că n'au putut perde nici acest prilej pentru a nu ne face de râs, oamenii slabi — vă miraţi bunilor şi cinstiţilor doctori dela Bucureşti?...

— Voi nu ştiţi toate durerile noastre.

www.dacoromanica.ro

Condotieri mărunți.

Pe vremea lui Vodă Caragea, — spune iscusitul Neculai Filimon, — se întâmpla ușor de câte un fecior în casă se sălta până la protipendadă. Nu că ar fi fost lucru mare de capul lui, dar așa umbla vremea. Era o vreme de sbucium și apăsare în care vredniciile adevărate nu puteau trage în cumpănă. In astfel de zile câte un îndrăzneț cu inima în dinți își făcea drum cu pieptul și-o lua înainte. Mai întâi curățea ciubucele lui boier cutare, țesea mici intrigi de curte, suferea totul cu umilită plecăciune, se mai îndulcea din plocoanele prostimei și-și aduna câte-va pungi de gălbiori, ducea scrisorile și apuca să pătrundă în tainele din iatacul duduiei, până ce într'o bună dimineață scotea pieptul și ridica fruntea cu mândrie de palicar: „Ori mă face agă, ori îi pun capul...“ Fireşte că-l făcea și așa treaptă de treaptă, încurcând lumea, vîrîndu-se în dreapta și stânga, când plecat, când bățos, când serviabil și însinuant, când provocător și obraznic, te pomeneai că-l vezi în butcă cu patru cai, mofturos ca un pașă și mai mândru ca banul Craiovei.

Cam așa vremuri umblă și la noi, astăzi, ca în zilele lui Caragea. Trăind în afară de marginile legii, lipsiți de orice ocrotire a statului, dușmăniți de toți factorii de guvernamânt ai țării, prigoniți în manifestările instinctului nostru de viață, noi ne strecurăm zi de zi prin multele primejdii, ca niște bărci fără cârmă, lăsate pradă valurilor. Societatea noastră, care se înfiripă în asemeni condiții neprielnice de desvoltare, își vădește de multe ori semnele acestor vremuri tulburi. Un astfel de semn e și ivirea pe orizont a aventurierilor de tot soiul, cari acum sânt mai la largul lor, fiind favorizați de împrejurări. Acești condotieri mărunți fac azi carieră, în vreme ce oamenii de oare care vrednicie sau sânt striviți de loviturile dușmane, sau își deapănă zilele în umbră cu sufletul cernit de amărăciune.

In vreme de secetă, când nu mai cade un picur deapă

www.dacoromanica.ro

de sus şi un vânt otrăvitor îşi plimbă suflarea bolnavă peste câmpuri, se stâng podoabele livezii şi floarea pleacă capul întristată, dar ierburile veninoase şi fără folos, scaiul, mătrăguna şi laptele cânelui cresc şi înfloresc din belşug. Aşa e la noi astăzi, când Goldiş rezolvă acte în cancelaria consistorului din Arad, un Maniu descurcă daraveri de advocat la Blaj, în vreme ce Şeghescu tronează în toată plenitudinea ignoranţei şi obrăzniciei la o catedră de universitate, iar Burdea îşi odihneşte prostia grosolană pe un fotoliu de deputat...

Să nu ne mirăm deci, că în astfel de vremuri nu există totdeauna o justă apreciare a valorilor, că nu toţi sânt puşi la locul lor, că ambiţiile cari ies la suprafaţă nu se desfăşură în matca îndemnurilor firesti ale sufletului, ci caută un drum unde nu sânt întovărăşite de nici o putere roditoare. Să nu ne mirăm, dacă de multe ori oameni fără o înţelegere superioară ajung la frunte şi-şi iau aiere de îndrumători, dacă cei certaţi cu gramatica îşi închipue că sânt oratori, dacă avocaţii hotărăsc în materie de teatru şi bunii economi de pământ în chestii de directivă politică, dacă cei fără talent se socot literaţi de mâna întâie şi dacă în sbuciumarea generală a societăţii noastre sânt atâtea greşuri. Vremea asta de transiţie cu stările ei excepţionale e de vină pentru toate aceste încurcături dureroase. In astfel de vremi ale lui Caragea, nu-i de nici o mirare că dl Birăuţ d. e. în câţiva ani de zile, din modest tipograf ce era, aspiră astăzi la rolul de fruntaş şi conducător politic, că la un moment dat l-a muşcat şarpele vanităţii, care-i cerea un fotoliu în parlament şi că în timp aşa scurt a ajuns să poarte răsboi pe barba lui cu întreg partidul naţional.

E şi dânsul numai unul din cei mulţi şi n'ar avea nici un înţeles să se supere cineva prea tare pe acest om, care, potrivit abilităţilor cu cari l-a înzestrat firea, îşi face vânt şi aşteaptă să-l bată norocul. Ba poate l-am şi lăuda pentru toate strădaniile cu cari caută să se salte, fiindcă ne-am gândi, că dacă cineva pornind dela barda de măcelar s'a avântat până la rangul de consilier de curte, cum a făcut Burdea, atunci cu mai multă cădere e, ca vincalacul să te ducă mai

www.dacoromanica.ro

sus pe scara norocului. Cum zic, n'ar fi nici o supărare, d-sa ar putea în toată liniştea să-şi vază de treburi, fără ca noi să avem nenorocirea de a-l pune la gazetă, sau să ne cheltuim cerneala pentru asemeni războiri ingrate.

Dar ce se întâmplă azi la Budapesta cu fosta gazetă a partidului, cu „Lupta", e absurd şi nu mai poate fi tranşat cu vechea noastră nepăsare, nici cu zâmbete de plictiseală. Aici nu mai e vorba de cinstea, sau de ruşinea pomenitului domn Birăuţ, aici e în joc prestigiul partidului naţional şi reputaţia publicisticei noastre. Ne mai vorbind de situaţia penibilă ce şi-au creat conducătorii noştri politici, când ani de-a rândul au tolerat să-şi facă mendrele un om care totdeauna i-a speculat şi care la un moment dat a făcut casă cu cel mai detestabil păcătos, cu Burdea, pe noi ne îngrijeşte halul în care e împinsă gazetăria noastră prin apariţia acestei hârtii tipărite în oficina dela Budapesta. Cum apare de luni de zile gazeta asta, neavând nici un temeiu moral, nici o îndrumare a unei personalităţi, nici o linie de conduită fixată de-o minte limpede, aşa în voia întâmplării, la repezeală şi fără a urmări o ţintă, e în adevăr o notă anarhică a publicisticei noastre. Orişice ziar, bun sau slab, mic sau mare, îşi are patronii săi, din al căror cerc de idei purced toate câte se scriu şi-a căror personalitate e pentru cetitor o garanţie morală.

Acum închipuiţi-vă cât de straşnică e garanţia morală a acestui domn care, dupăcum ne învaţă trecutul lui, e în stare când ţi-e lumea mai dragă să treacă cu căţel cu purcel în tabăra lui Burdea, sau alt ipohimen. Dar e şi un fenomen de anarhie intelectuală această tipăritură în care băieţi, mai mult sau mai puţin certaţi cu toate rânduielile limbei, fac jalnice exerciţii de stil. Ce preţ mai poate pune cetitorul pe gazetăria noastră, când e reprezentată prin tineri a căror carieră de ziarişti se datoreşte inconvenienţelor dela bacalaureat şi ce importanţă le mai poate da unor asemenea tiparuri cutare preot luminat dintr'un sat dela poala muntelui, când ceteşte rodomontadele unor copilandri de optsprezece ani, cari se iau de piept cu contele Apponyi, sau ne vorbesc cu mult patos de complicaţiile din Orient? Te cuprinde mila şi

www.dacoromanica.ro

îţi roşeşte obrazul de ruşine, când te gândeşti unde am ajuns cu publicistica noastră pe urma unui Bariţ şi-a Murăşenilor!...

E o datorie de onoare a şefilor noştri politici să-şi pue în joc toată autoritatea pentru a ne salva de aceşti condotieri mărunţi, cari cu apucăturile lor frivole compromit marele război al neamului şi e de datoria societăţii să strivească cu dispreţul ei astfel de apariţii întristătoare. Numai o disciplină severă şi-un perfect echilibru moral ne mai poate scăpa de dărăpănare, în aceste zile când vitregia sorţii ne împinge spre prăpastie.

www.dacoromanica.ro

Mijloacele lor.

E totdeauna interesant să judeci mijloacele de care se serveşte adversarul tău pentru a-şi smulge biruinţa. Numai din această cumpănire îţi poţi formula un criteriu de judecată obiectivă asupra primejdiei cu care te ameninţă.

Ne-am apropiat în mai multe rânduri de arsenalul duşmanului nostru. Ni-se dau atâtea prilejuri să-i pătrundem tainele. Sântem în curat cu spiritul povăţuitor care se fărămiţeşte în toate făptuirile ocârmuirii ce ni-s'a dat. Acest spirit e explicit, categoric în toate manifestările lui. Linia de conduită a guvernelor noastre în atitudinile faţă de noi n'a suferit nici o schimbare, decenii întregi. A mers înainte urmând aceiaş matcă. Dela faimosul regim al lui Tisza Kálmán şi până în zilele noastre aşa zisa „chestiune a naţionalităţilor" a fost privită de toate guvernele ungare cu aceiaş măsură de judecată. Dogmele au rămas neschimbate, temeiul e cel vechiu. Şi actele de brutalitate ale lui Tisza, şi vitejia provincială a lui Bánffy, şi fraza poleită a lui Wekerle şi silogismele contelui Apponyi purced din acelaş ordin de idei, din aceiaş îndrumare principiară.

Negreşit, că în această vreme îndelungată s'a lămurit cu desăvârşire cari sânt tendinţele şi care e ţinta acestui regim neschimbat. Spiritul acestor dogme politice nu mai poate fi încătuşat în taina culiselor şi conştiinţa publică nu mai are momente de dubietate în interpretarea lui. Ştim cu toţii, că năzuinţele tuturor guvernelor slujesc utopia înfiinţării unui stat unitar maghiar în care notele particulare ale diferitelor categorii etnice să fie contopite în favorul unei naţionalităţi. Indrumările acestui principiu diriguitor noi le deslusim zilnic. Le auzim dela tribuna parlamentară formulate cu mai mult sau mai puţin meşteşug în ale diplomaţiei, le simţim în toate mizeriile, în toate brutalităţile celor înzestraţi cu atribuţiile puterii de stat şi ni-le buciumă în ori ce ceas trâmbiţele guvernului, toată plcava tiparelor cari

www.dacoromanica.ro

înjură modestele noastre acţiuni de apărare naţională. Sântem deci lămuriţi. Ştim ce luptă ne aşteaptă, ştim ce avem de apărat. In atâta vreme, dacă nu ne-am putut descoperi mijloacele cele mai potrivite pentru rezistenţa noastră, ne-am ales cel puţin cu desăvârşita cunoştinţă a ţintei ce urmăreşte adversarul nostru... Sântem deci într'o perioadă de viaţă politică în care liniile de luptă ale taberelor potrivnice sânt perfect marcate, când situaţia nu se mai poate îndulci prin aiere de curtenire diplomatică. In astfel de momente deci nu se mai poate edifica pe exploatarea credulităţii adversarului...

Guvernul actual pare a nu cunoaşte aceste adevăruri. In acelaş timp când îşi desfăşură toate mijloacele pentru a duce cu un pas mai departe o operă de distrugere începută de întemeietorii curentului actual, în acelaş timp când tendinţele lui ostile sânt mai răspicate ca ori când, acest guvern tot mai poate socoti de un factor hotărîtor în această luptă naivitatea noastră.

Şi în acest punct e veche reţeta guvernanţilor noştri. Toate guvernele s'au mângăiat la noi cu ideia, că menajând interesele unor transfugi politici, deschizând drumul căpătuirii vremelnice unor dezertori, pot salva aparenţele şi sânt în stare să trezească momente de nedumerire în sufletul masselor... N'au izbutit însă. Comedia era prost jucată şi fără efect. Astfel cei ce o puneau la cale şi-au văzut deruta şi au mers mai departe îndârjiţi, iar păpuşile uzate au fost aruncate din nou în colţul obscurităţii lor de odinioară... Cine nu cunoaşte povestea tragi-comică a atâtor „magnificenţe" improvizate cari după o anume fanfaronadă, astăzi uitată de vechii patroni, îşi târăsc bătrâneţe e amărîte în cutare unghiuleţ de provincie? Noi ne-am obişnuit cu aceste apariţii şi le judecăm cu multă răceală. Guvernul se vede că n'a învăţat încă. Căci, în loc să-şi urmeze cu totul drumul duşmăniei făţişe, caută să-şi complecteze reţeta de odinioară. Dându-şi seama de importanţa ce o are în viaţa publică a unui popor presa, guvernul nostru crede că cel mai nimerit mijloc pentru a-şi propaga tendinţele nu poate fi decât tiparul...

www.dacoromanica.ro

Şi astfel ne vedem ajunşi în situaţia paradoxală, ca năzuinţele cele mai ostile neamului nostru să fie propagate în limba lui... Cu sumedenie de bani grei acest guvern susţine o serie de gazete, puse în slujba lui, în care fiecare rând poartă pecetea inspiraţiei stăpânilor... Până mai deunăzi vegeta numai gazetuţa în care odată pe săptămână d. Alexici salva integritatea patriei... Acum s'au înmulţit aceste tipare. La Budapesta apare zilnic o fiţuică în care cutare jidan povăţuieşte neamul românesc. In Caransebeşul tulbure cea mai proaspătă „ilustritate" încă a izbutit să-şi înfiripe o coală de hârtie tipărită pentru a necinsti în fiecare Duminecă acest loc de frumos trecut românesc, pe când la Cluj cunoscutul Moldován Gergely a înjghebat nouă tovărăşie şi scoate zilnic o „Ungarie", răspândită gratuit la lume şi ţară.

Nu-ţi poţi înăbuşi un zâmbet de adâncă compătimire, când vezi atâta spulberare inutilă de bani. Căci orişicum aceste svârcoliri nu sânt decât argumente zilnice cari ne conving tot mai mult cât de ridicolă e formula machiavelică a politicei actualului guvern. A crede astăzi, că un popor lovit zilnic în toate îndemnurile lui de viaţă mai poate avea momente de nedumerire şi credulitate ce pot fi speculate în defavorul lui, e o mare slăbiciune şi o formidabilă naivitate. Lumea noastră cetitoare e cu mult mai orientată, ca potopul acestor hârtii tipărite s'o mai poată atinge. Iată de ce noi nu găsim nici o primejdie deosebită în aceste prost ticluite făgăduinţi, pe cari condeiele guvernului nostru ni-le trimit dela „Budapest", „Kolozsvár" etc. Am fost totdeauna de principiul, că un nou curent de idei în viaţa unui popor se poate inaugura numai de personalităţi cu rădăcini puternice în sufletul obştei şi ştim că aventurierii de ordin politic au fost numai musculiţe de o zi în istoria neamurilor. De aceea ne dăm seama cât de sterpe sânt aceste ispite, cari nu pot trezi nici un ecou şi nu se pot aştepta în cel mai rău caz decât la efectul pe care l-a produs odinioară acel catehismi prin care Măria Sa Gheorghe Rákoczi, craiul Ardealului se năzuia să îndrume pe alte cărări o credinţă din strămoşi.

www.dacoromanica.ro

Din toate aceste însă, ca să înlăturăm orice umbră de neliniște, trebuie să ne alegem cu un îndemn pentru tabăra noastră. In aceste zile, când se fac astfel de sforțări pentru a seduce opinia publică, când nu se cruță nimic pentru a tulbura credința sufletelor, — se impune din partea presei noastre o operă de îndrumare și lămurire în care condeie călăuzite de-o desăvârșită cinste și sprijinite de-o pătrundere ageră a trebuințelor noastre să săvârșească apostolatul muncii.

N'ar strica să ne gândim cu toții cât mai des la acest lucru.

www.dacoromanica.ro

Două judecăți.

Două lumi deosebite și-au trimis vinovații în fața dreptății. Păcatele vin din două tabere izolate și lămuresc două prăpăstii ale sufletului omenesc. Sunt deopotrivă de negre, deopotrivă de urîte aceste prăpăstii. Cele ce se petrec astăzi în fața curții cu jurați din Budapesta aruncă lumină în ascunzișurile acestor două lumi și tainele cari ies la iveală înlănțuie cu cruzimea lor ori-ce suflet cinstit.

O seamă de vinovați sunt din pătura *cea mai de jos* a societății. Sunt din lumea în care n'a pătruns încă nici o scânteie a culturii, nimic din îndrumările multe ale minții omenești. Sunt *țigani* cu cortul, din acel întârziat neam de oameni, care s'a putut furișa neatins de civilizație și trece și astăzi pe dinaintea noastră ca o icoană fioroasă a veacurilor de întunecime. In sufletele acestor oameni se frământă îndemnurile vieții primitive. Ei trăiesc și mor sbuciumați de credințe cari s'au îngropat demult, călăuziți de visuri cari nu se mai pot înfiripa în sufletele mlădiete de cultură. In pribegia lor fără popas ei se duc înainte. In ochii strălucitori le arde iubirea sau ura neînfrînată, brațul lor alintă sau lovește povățuit de îndemnul instinctului atotputernic. Insușirile sădite în sufletul omenesc răsar în toată golătatea lor, fără poleiul educației. In alergarea îndelungă a vieții, în lupta îndărătnică pentru trai, acești oameni sunt împinși de patimi cari nu se pot îmblânzi de minte. Bucuria sau durerea lor are deslănțuiri viforoase. Și pe când omul cult e un cârmaciu iscusit, care își ține în frîu pornirile, acești pribegi sunt stăpâniți de puterea lor. Fiara a trăit în sufletul omenesc, dar a fost domesticită de truda veacurilor. In sufletul lor trăiește încă în toată sălbătăcia ei fioroasă, neîmblânzită de povețele unei creșteri. Această fiară care nu se supune îndrumării, care e împinsă de setea păgână a sângelui, a făcut să lovească brațul țiganilor la ciarda din Dános. Ca să fure câteva sute de coroane, au omorît patru oameni fără nici o mustrare. Femeile au smuls cerceii

www.dacoromanica.ro

din urechile fetiţei măcelărite şi i-au scos inelul din deget. S'au încărcat cu lucruri de prin casă, au pus foc în straşina ciardei pustiite şi au plecat în puterea nopţii. Au fost prinşi în curînd şi astăzi stă o întreagă ceată de ţigani în faţa curţii cu juraţi din Budapesta. Sunt bărbaţi cu plete cărunte, cu căutătura dârză, cu pieptul gol şi păros. Sunt femei cu strălucirea păcătoasă a ochilor negri, cu glasul răguşit de patimă. Şi cum stau acolo îndărătnici, din privirea lor, în care fulgeră ura şi dorul de răsbunare, poţi ceti cruzimea grozavă a bestiei ascunse în sufletul omenesc. Şi rămâi înfiorat când desluşeşti câte patimi se frământă în pieptul sălbatic al acestor făpturi cu chip de om.

Cu totul alta e judecata *celorlalţi*. Aici nu sunt copii neînfrânaţi ai naturii, cu obrazul ars de soare şi cu pletele în vânt. Nu sunt ţiganii drumeţi cu ochii pironiţi în albastru Nu e nici o fărîmitură din romantismul pădurii şi al livezii în această judecată. Păcatul acestora n'a pribegit pe câmpuri în lumina lunii. Nu! S'a plimbat pe asfalt, îmbrăcat după ultima modă, s'a tolănit în echipajul căptuşit cu catifea. A strigat la întrunirile cetăţenilor, a plâns lacrimi de înduioşare pentru durerile neamului, a împletit fulgere de mânie în for. O nu sunt Ţigani aceşti nenorociţi cari se judecă! Sunt din ceata celor mai de seamă diriguitori ai acestei ţări şi omul acela cu obrazul palid, cu privirea tulburată, cu glasul tremurat de groază, omul acela e marele mogul al *advocaţilor* din toată ţara, temutul logician, splendidul sofist, neînfrântul luptător politic al unui neam: fostul *ministru de justiţie* al Ungariei Polónyi Géza. In faţa mulţimii tixite în sală se spun pe rând păcatele. Şi nu e mai puţin jalnică spovedania, decât a Ţiganilor cari au aprins ciarda din Dános. Ascultaţi ce se spune: Ministrul ţării, supremul judecător al milioanelor în căutarea dreptăţii, e un înşelător! Cu talentul lui a golit buzunarul deaproapelui. A făcut tovărăşie cu hoţi de puşcărie. Şi-a vândut numele pe bani. A lucrat alături cu femei pierdute, ca să câştige aur. Şi pe rând, pe rând se înşiră verigile acestui lanţ blestemat. Şi vin baroni cu glasul trăgănat, conţi cu căutătura plină de dispreţ să aducă mărturie. La o nouă

www.dacoromanica.ro

desvălire trece un murmur de groază printre cei adunaţi şi omul palid, omul tulburat îşi pleacă obrazul în palme şi ascultă strivit de povară. Şi cum stă înfrânt, din privirea ochilor stinşi poţi desluşi prăpastia neagră a acestui suflet şi rămâi înfiorat de îndemnurile pe cari le vezi dormitând în întunerec...

Iată două judecăţi, două lumi, două prăpăstii... Deoparte fiara care se aruncă sălbatică, hămesită după sânge, de alta patima domesticită, potrivită după cărările minţii, înarmată cu toată iscusinţa omului ridicat la cea mai înaltă treaptă a evoluţiei culturale. Judecând temeinic, înţelegi înrudirea şi vezi tot mai mult, că în pieptul acestor oameni e acelaş fond sufletesc şi sub sdrenţele murdare şi sub plastronul alb al ministrului... Nu ştii cum va fi judecata celor cari împart dreptatea oficială. Nu ştii, vor muri la spânzurătoare sau se vor stinge în robie tâlharii cari au aprins ciarda din Dános, şi nu ştii dacă din vorbele aruncate ale martorilor se va mai putea peteci cinstea atât de sdrenţuită a ministrului Polónyi Géza.

Un lucru însă se ştie: *Societăţile în cari pot prinde astfel de păcate sunt bolnave şi menite să piară.* Vor trece bariera civilizaţiei, sau se vor prăpădi la puşcărie aceşti Ţigani sălbatici. Se va schimba atmosfera morală a acestei ţări şi se vor arunca în foc putregaiurile, sau se vor surpa din temelii zidurile. Principiul sănătăţii e cel mai implacabil judecător în natură. Lozinca lui e: *premenire.*

www.dacoromanica.ro

Crimă şi pedeapsă.

O ştire de trei rânduri am cetit zilele aceste la cronica judiciară a gazetelor ungureşti. Dar o socot mai potrivită pentru caracterizarea stărilor dela noi, decât un lung articol de fond din „Budapesti Hirlap“ sau o circulară ministerială. Se spune acolo, că domnul Hencz Károly, deputat, care fusese condamnat la şase luni închisoare de stat, fiindcă îşi omorîse în duel adversarul, după ce-a făcut trei săptămâni de pedeapsă în Vaţ, a fost graţiat de Majestatea Sa, la propunerea guvernului.

Să stăruim câteva clipe asupra acestui caz, asupra căruia se pot face o seamă de reflecţii destul de interesante.

Să fie vre-o doi ani, de când pe urma unui schimb de vorbe la cameră, un tînăr deputat, cu nume necunoscut, a provocat la duel pe contele Keglevich. A doua zi în toate jurnalele din capitală se publicau lungi articole senzaţionale, în cari se spunea cum spada lui Hencz a străpuns inima neputinciosului magnat, care a rămas mort pe teren. Mi-aduc aminte, cum cele mai de seamă gazete ungureşti aveau din acest prilej ieşiri violente împotriva acestui fel de reparaţie a onoarei şi cum în numele ideilor umanitare şi-ale civilizaţiei cereau o pedeapsă exemplară pentru un asemenea act de brutalitate medievală. N'a trecut multă vreme şi s'a întrunit curtea cu juraţi şi, se înţelege, n'a fost treabă mare toată pedeapsa: şase luni închisoare de stat.

Despre domnul Hencz, ce să zicem? S'a dus acasă, s'a culcat frumuşel, s'a întors cu faţa către părete şi a tras un pui de somn, care l-a reconfortat pe urma neînsemnatului incident. A doua zi şi-a pus redingota, jobenul şi, sclivisit, cu cărarea despărţită, cu garoafă roşie la butonieră s'a prezentat la cameră, unde colegii i-au strâns mâna şi de sigur şi-au exprimat regretele, că „afacerea de onoare“ a avut un sfârşit aşa de trist. Şi-apoi s'a făcut procesul verbal, s'a iscălit de către martori şi s'a încheiat povestea. Nu mai tre-

www.dacoromanica.ro

buie să spun, că valoarea politică a domnului Hencz a câştigat în mod enorm pe urma acestei aventuri trecătoare şi cariera de deputat pe vecie în parlamentul ungar i-a fost întemeiată. N'a avut nici o lipsă să se trudească cu discursurile, să consulte opere încâlcite de economie naţională şi de statistică. Era de-ajuns de-acu înainte să-şi ia o poză marţială, să-şi încrunte sprâncenele, să scoată pieptul şi să arunce o înjurătură deputaţilor naţionalişti. Marea majoritate îl purta pe palme, îi sublinia cu aplauze înjurătura şi zîmbea fericită. Aşa l-a bătut norocul şi s'a aranjat pe toată viaţa. In curând, se poate întâmpla să-l vedem fişpan în cutare comitat cu majoritate de Slovaci sau Români, pe cari are să-i muştruluiască de prăpădenie cu patriotismul...

Cam în acelaş timp, când Hencz şi-a reparat onoarea în acest mod norocos, un tînăr advocat român din Cluj, domnul Cassiu Maniu de asemeni a ajuns în conflict eu justiţia ţării. E adevărat, că Domnia Sa n'a străpuns cu sabia, nici n'a omorît pe nimeni.

Socotindu-se dator să facă o mică reparaţiei cinstei neamului său, care suferise insulte grosolane din partea presei ungureşti, a trimis o scrisoare răposatului cântăreţ dela Nord, Björnson, aducându-i mulţumiri pentrucă geniul lui de desrobitor şi-a muiat o clipă aripile în râul nostru de lacrimi, înfăţişându-i câteva fragmente din povestea fără sfârşit a suferinţelor noastre. Va să zică, tot o crimă! Cam în acelaş timp s'a întrunit curtea cu juraţi din Cluj şi în vreme ce spadasinul a fost osândit la şase luni, Maniu a fost răsplătit cu optsprezece, pentru scrisoarea către Björnson. Două crime, două pedepse! Unul a omorît şi păstrând anumite forme învechite s'a făcut vinovat de păcatul cel mai greu al conştiinţei omeneşti, celalalt şi-a aruncat pe câteva clipe la o parte durerile lui, ca să aştearnă pe hârtie amărăciunea celor mulţi. Unul crai de lumea mare, erou de baluri şi de bonton, celalalt un vizionar chinuit de problemele neamului, un fanatic iubitor al adevărului, croit din stofă de martir. Unul împins de egoismul strâmt, care i-a fost jignit, celalalt devenind apărătorul mândriei rănite a unui neam. Unul cu

www.dacoromanica.ro

abilităţi de duelgiu, al doilea un spirit profund, robit de lumina ştiinţei... Şi cât de uşor s'ar putea duce mai departe această judecată paralelă, pentru a scoate la iveală cu cât e mai mare crima lui Maniu şi cât de dreaptă a fost justiţia, cât de implacabilă în scrupulele ei, când i-a răpit cu douăsprezece luni mai mult din bucuriile libertăţii.

Şi acum să încheiem povestea.

Şi unul şi altul şi-a început pedeapsa. Rezultatul îl cunoaştem. Domnul Maniu de un an şi mai bine îşi petrece zilele după zăbrele, în singurătatea jalnică care-i sapă sănătatea şi-i amăreşte viaţa. N'a fost nici vorbă să-i dea drumul, deşi nu de mult s'a serbat jubileul monarhului nostru, când se obişnuiesc asemeni acte de graţie împărătească. Va rămânea acolo până în sfârşit, zbuciumându-se singur, pe urma grozavului păcat ce a săvârşit. In vremea asta, omorîtorul lui Keglevich este propus Majestăţii Sale spre graţiare şi peste trei săptămâni i-se deschid porţile temniţei...

Ce să mai lungim vorba? Aplicaţi aceste două măsuri de judecată şi de dreptate la *toate* ramurile de viaţă şi manifestare a poporului nostru, faţă cu neamul privilegiat al acestei ţări şi veţi avea cel mai adevărat tablou al stărilor politice şi constituţionale din Ungaria.

www.dacoromanica.ro

Două morminte.

Să însemnăm un fapt: Zilele acestea s'a hotărât în Budapesta asupra proiectului pentru monumentul lui Ludovic Kossuth, care se va aşeza în faţa parlamentului ungar. Să ne oprim o clipă şi să judecăm în linişte cele petrecute.

Menirea unui monument e să înfăţişeze triumful unei idei. Din recunoaşterea posterităţii, din sentimentul de veneraţie al miilor de suflete, artistul e chemat să întrupeze în bronz opera lui: simbolul unei idei. Ideea e puterea magică care sbuciumă sufletele celor mulţi şi îndrumă cu îndemnurile ei tainice penelul ori dalta unui artist. Iată de ce ridicarea monumentului lui Kossuth însemnează triumful unei idei, încorporarea în bronz a unui simbol. Şi care e ideia ce se desprinde din această biruinţă? Care e simbolul ce se va turna în bronz, vestind vremilor târzii aducerea aminte?

Personalitatea istorică a genialului agitator maghiar e prea pronunţată, influenţa principiilor politice concrescute cu numele lui e atât de evidentă şi în zilele noastre, încât nu e necesară o reconstruire. In conştiinţa publică a neamurilor din această ţară trăieşte încă icoana lui Ludovic Kossuth. E vie încă amintirea oratorului aprins, a marelui tribun care a putut smulge conducerea neamului din mâna altora, a politicianului care din principiile liberalismului echitabil al vremii lui dorea să creeze o platformă pentru interesele specifice maghiare. E recentă încă amintirea dictatorului îndrăzneţ care a organizat lupta împotriva dinastiei, a detronat această dinastie şi a sfârşit epopea jalnică cu îngroparea coroanei sfântului Ştefan. E cunoscut îndărătnicul conspirator, care a cutrierat două continente, vestind cu multă putere ura împotriva Austriei şi a casei habsburgice, ca mai pe urmă să-şi încheie pribegia în singurătatea mândră din primitoarea Italie,

www.dacoromanica.ro

de unde îşi trimitea, din când în când, cuvântul demnităţii jignite. Şi ne-aducem cu toţii aminte de ziua, când sicriul acestui moşneag a fost aşezat în ţintirimul din Budapesta, ca un semn de graţioasă iertare a nobilului Monarh faţă de supusul său răsvrătit şi ca o dovadă, că ideia ce a reprezentat nu s'a stins din sufletul posterităţii.

Un sentiment de frumoasă pietate aduce cu sine respectul faţă de bucuriile şi durerile deaproapelui. Bărbatul consacrat de conştiinţa publică a unui neam ca erou e privit şi de străini cu măsura cuviinţei şi cu respectul firesc trezit de orice învederare a înaltelor însuşiri omeneşti. De aceea orice trecător se va opri în faţa monumentului lui Kossuth, cu toate că îşi va da seama de prăpastia care îl desparte de ideia turnată în bronzul măreţ, va respecta totuş pe înflăcăratul apostol care s'a pătruns şi-a muncit călăuzit de credinţa lui.

Dar călătorul român oprit în faţa acestui monument va tresări şi sub puterea altui gând... Işi va aduce aminte că departe, la umbra unui gorun, în liniştea unui sătuleţ necăjit, la poala unui munte mai este un mormânt. Işi va aduce aminte, că măreţia unei idei e îngropată sub movila jalnică. Va sta cu sufletul sbuciumat, când se va apropia cu mintea de eroul tragediei al cărei simbol e mormântul din umbra stejarului.

Şi, urzind mai departe firul gândurilor, va judeca călătorul: „*Şi* tu ai simţit fiorul sfânt al libertăţii *şi* inima ta a tresărit de îndemnurile cele mai curate ale vremii tale. Dar tu n'ai mauzoleu de marmură, nici statuie de bronz la groapa ta din Ţebea. Nici cunună nu-ţi atârnă de cruce urmaşii. Cununa o smulg jandarmii, iar obolul sărăciei noastre care ar vrea să te cinstească se trece la altă vistierie... Nici popi nu pot să-ţi facă parastase, nici cântecul tău nu poate răsuna în umbra vechiului stejar. Şi dormi aşa singur acolo tu care eşti mai mult al tuturora: Avram Iancu"... Şi tot mai clar se va desprinde în ochii privitorului simbolul acestor două morminte... Şi în vreme ce razele de soare vor cădea strălucitoare pe făptura mândră încremenită în bronz, călă-

www.dacoromanica.ro

torul nostru se va gândi, că din gorunul lui Horia a mai căzut o frunză veştedă pe movila părăsită...

Şi acest gând cu îndemnurile lui va călăuzi o viaţă întreagă sufletul privitorului...

www.dacoromanica.ro

Două mentalităţi: Budapesta—Bucureşti.

S'a întâmplat în Arad, în ziua memorabilei „şezători" a scriitorilor. Ieşeam dela banchet, unde însufleţirea de nespus a publicului ne-a dat o satisfacţie atât de splendidă pentru răceala jignitoare a oamenilor dela ziarul „autorizat", cari îndemnau lumea să rămâe acasă. La ieşire mi-a prins braţul unul dintre prietenii veniţi dela Bucureşti:

— M'a cam obosit veselia asta, nu vii să ne plimbăm niţel? Mai vedem încalte furnicarul ăsta ovreesc...

Ne-am dus. Am luat-o domol înainte pe strada largă, răscolindu-ne impresiile... Amicul meu îmi vorbea cu căldură de entuziasmul lumei dela noi, eu îl ascultam potolit şi mă gândeam la patimile mărunte, cari ne-au fost tulburat în ajun. Deodată, la un colţ, unde se deschide o piaţă largă, vedem o adunare. Vreo câteva sute de oameni grămădiţi în jurul unui monument se agitau şi strigau sub fâlfăirea unei păduri de steaguri ungureşti. Dela tribună răsuna o voce cutropitoare, care îşi răsfrângea tunetele pe toată întinderea vastă a pieţii...

Prietenul meu, vădit surprins de priveliştea neobişnuită, mi-a strâns braţul: Ştii, că-i interesant? N'am văzut niciodată o adunare ungurească, haida să ne ducem între ei...

Ne-am apropiat tot mai mult, făcându-ne loc printre mobul care acoperea cu strigăte răguşite tiradele oratorului. Tovarăşul meu se uita în dreapta şi stânga, desluşind cu interes liniile acestor fizionomii ciudate. Găsindu-ne, în sfârşit, un colţ unde eram mai aproape de tribună, ne-am oprit şi dânsul se uita cu ochii mari la vorbitorul aprins. Vedeam că nu înţelege nimic, dar se trudeşte să aleagă rostul acestei vâltori de patimi, care răpeşte auditorul. Am stat aşa vreo zece minute, el cu atenţia încordată, eu cu un zîmbet trist pe buze. Când s'a isprăvit cuvântarea în slava de urale ale cismarilor cari fluturau steagurile şi chioteau cumplit, eu mi-am tras binişor de mânecă amicul şi aşa cu încetul ne-am strecurat afară din vârtej. In curând, trecând la o răspântie, am ajuns într'o ulicioară dosnică şi liniştită.

www.dacoromanica.ro

Mergeam aşa înainte, braţ la braţ, tăcuţi şi duşi pe gânduri.

Deodată, prietenul meu se opreşte locului, mişcând dumerit din cap: „Ei bine, frate, m'am convins. E atât de largă prăpastia între sufletul nostru şi cel unguresc, încât e imposibilă apropierea. Nu se poate. Ce are a face adunarea asta cu răcnetele ei înfiorătoare, deslănţuirile acestea de violenţă turanică, ce au a face cu blândeţa contemplativă şi visătoare a ţăranilor noştri?... Cer şi pământ. Ori şi câtă vreme s'ar scurge, nu poate dura o punte peste prăpastia asta. Sântem alt aluat şi pace. Iaca, eu rar înţelegeam ce spunea domnu' dela tribună, dar cumpănind aşa melodia frazei cu ritmul ei ciudat, urmărind gesturile, modularea vocei, şi toate aşa rând pe rând, vedeam cât de straşnic de departe cade de felul nostru de-a fi. Nu ştiu cum aş zice, dar par'că şi în cele mai subtile nuanţări ale muşchilor obrazului se poate desluşi îndrumarea misterioasă a unui spirit străin. Ce înfrăţire miraculoasă trebuie să existe între nervura fină a pielei, între globuleţele de sânge şi rostul specific al idiomului, ca din înrudirea lor să ne alegem cu fizionomiile atât de marcate ale neamurilor diferite?... Ei zău, nu-i glumă, n'ai băgat tu de seamă, cum s'a statornicit o gamă particulară pentru fiecare popor în expresia feţii?... Altfel se încruntă un Francez, altfel un Neamţ şi altfel un Bulgar. Iaca, bunăoară, sprâncenele ungureşti... De ce rîzi?..."

M'am uitat adânc în ochii companionului meu analist şi i-am strâns mâna cu putere: „Cum să nu râd, dragă, sânt bizare, sânt cam de ocazie, combinaţiile astea...

— Cum bizare? Nu găseşti tu, că e o intimă legătură organică între sufletul specific al unui neam şi manifestările lui externe de orice natură?...

— Cum nu? Dar vezi, mi se pare că duci prea departe teoria... In sfârşit n'o cred potrivită pentru regiunile unde se întânesc mai multe elemente etnice, unde influenţa reciprocă naşte compromisuri diferite...

— A — nu! — mă întrerupe dânsul. — Du-te în Elveţia de pildă, unde bilinquismul e la ordinea zilei. Şi-acolo poţi

www.dacoromanica.ro

alege până în cele mai mici amănunte aceste note particulare....

— Ştii ce, prietene, — i-am răspuns, — *die Teorie ist grau*; — în discuţia asta eu am un argument sdrobitor, un argument suveran.

— Ce argument?

— Iaca ce argument... Ştii tu, cine era oratorul, acolo la tribună?...

— ? ?

— Stai binişor, nu te speria. Era Ştefan Pop, deputatul nostru, prin urmare... vezi teoria..."

Fireşte, că a rămas cam zăpăcit bietul om, nervos şi-a făcut morişcă cu degetele, a strâns buzele, a închis ochii o clipă şi, încredinţându-se, că i-am spus adevărul, şi-a reluat vorba, urmând mai potolit: „Ei vezi... cum înşală aparenţele... Cât pe aci să te supăr. Ştiu ce simţitori sunteţi voi Ardelenii în dalde astea... Cum nu, cunosc din ziare pe domnul Pop şi n'aş vrea, — doamne fereşte, — să audă cum m'am păcălit... Nu l'au interesat, se vede, fleacurile noastre... dar îl ştiu un fervent apărător în camera din Budapesta... De sigur... dar, vezi, cum am zice, lăsând la o parte orice consideraţii de persoane...

— ...In principiu...

— Da, în principiu... Imi susţin teoria... Dar să n'o mai lungim... Când vii la Bucureşti? Ne-am mutat acum la terasa Oteteleşanu..."

Schimbând vorba am alunecat repede peste acest delicat intermezzo, la care m'am mai gândit de atunci...

* * *

Imi vine în minte acum părerea înjghebată pe repezeală de acest drumeţ, ai cărui ochi, deprinşi să vadă un mediu adevărat românesc, au fost atât de isbiţi de un tablou străin... De sigur, că în fond avea dreptate, când spunea de prăpastia dintre sufletele acestor două neamuri. Era mult adevăr şi în teoria ce formulase el în pripă asupra notei specifice, prin care se disting una de alta manifestările similare ale popoarelor diferite. Doar tocmai din aceste note particulare se al-

www.dacoromanica.ro

cătuieşte zestrea sufletească a unui neam, cultura lui naţională, cea mai superioară raţiune de a fi, prin care se deosebeşte şi se complectează în acelaş timp simfonia universală a geniului omenesc...

Judecând sub *acest* raport al *culturii naţionale* stările dela noi, trebuie să constatăm fenomene din cele mai întristătoare, cari au un rol hotărîtor chiar şi în micile amănunte ale frământărilor noastre zilnice. Ce e doar' toată sbuciumarea aceasta a noastră, un mănunchiu de scriitori exilaţi în atmosfera chinuitoare a unui spirit străin, ce e dacă nu o înlănţuire de tresăriri pătimaşe pentru a păstra neatins patrimoniul unei culturi naţionale? In *acest sens* trebuie să fie judecată diferenţiarea mai nouă şi gruparea din jurul acestui ziar, care nu e decât mijlocul de expresie al acestor străduinţi. Nu e vorba aici de tendinţele vulgare ale unor ambiţii deşerte, ci de sbucnirea elementară a unui curent de simţire şi de idei, care e o manifestare organică a evoluţiei noastre şi-şi găseşte rădăcinile în solul sănătos al culturii naţionale românesti.

Educaţia, cu desăvârşire străină, de care s'au împărtăşit în şcolile maghiare cărturarii noştri, a dat naştere unei mentalităţi hibride, care explică în mare parte multele rătăciri de diferit ordin din viaţa noastră publică. De ce-am mai zugrăvi aici povestea tristă a unui suflet în pribegia lui dela căsuţa ţărănească, de unde a pornit, până la parchetul lustruit pe care-şi plimbă astăzi rostul înstrăinat? Această creştere ungurească cu spoiala ei a făcut din cărturarul nostru în cele mai multe cazuri un rob al obiceiurilor şi particularităţilor specifice sufletului unguresc. Pierzându-şi în şcoala străină moştenirea adusă de acasă, neavând putinţa de-a cunoaşte nici cele mai însemnate din însuşirile înalte ale neamului său, în schimb însă îmbibându-se zilnic de duhul cutropitor al unei culturi fără nici o notă de înrudire, — acest desrădăcinat ajunge în mod fatal la o mixtură de precepte intelectuale şi morale unică în felul ei. Plecând la drum cu asemenea merinde, cum poţi aştepta să păstreze bietul călător o linie dreaptă? Dacă nu-l înghite valul, aruncându-l la

www.dacoromanica.ro

fund, atunci rămâne aşa un rătăcitor fără cârmă, a cărui luntre şubredă e purtată la întâmplare după bătaia vânturilor. Urmăreşte-l în viaţă şi analizează-i toate afirmările dragostii lui de neam. Ai să vezi totdeauna nota silită, impusă a acestor atitudini voite. Nu stai în faţa unei romanităţi organice, care purcede din fibrele ascunse ale sufletului românesc, ci în faţa unor silinţe cari tradează truda zadarnică a înstrăinatului. Fraza lui, gluma, gestul, citatele lui, cântecele ţi se vor părea toate că vin de undeva de departe, dintr'o lume străină şi necunoscută. El poate să fie un om cinstit, un om cum se cade, un sincer aderent al partidului pe care-l slujeşte cu credinţă, dar cu bagajul lui de sentimente şi de inteligenţă el are să devie pe toate cărările propagatorul inconştient al culturii ungureşti şi cu el se plimbă pururea un mic petec de Budapestă care lasă urme...

Numai când îţi dai seama de ravagiile zilnice ale acestui duh străin, când întâlneşti oameni, cari îşi afirmă romanitatea lor cu mijloace ungureşti, numai atunci înţelegi adevărata primejdie şi grozava nedreptate a apăsării noastre politice.

* * *

Ca o reculegere târzie, ca o protestare împotriva acestor stări nesuferite, s'au ivit în sfârşit impulsuri tot mai puternice, cari au început să abată spiritul public al generaţiei mai noi de cărturari din această cale greşită. Cu deosebire deceniul din urmă a avut un rol decizător în plămădirea unui spirit nou, mai apropiat de trebuinţele noastre sufleteşti.

„Orice observator al stărilor dela noi trebuie să constate, că cei din urmă zece ani înseamnă o epocă importantă în evoluţia noastră culturală. O mulţime de împrejurări au conlucrat în acest timp, ca rostul sufletesc al generaţiei mai nouă să se abată din ogaşa învechită a credinţelor de demult Prin răsărirea unor personalităţi pe tărîmul literar şi ştiinţific în regat şi la noi, tineretul ce şi a făcut educaţia în această perioadă a primit îndrumări schimbate, din cari şi-a croit o mentalitate aparte. Inflorirea literară excepţională a acestui deceniu, ivirea atâtor scriitori pe orizont, înfiinţarea de reviste aici şi dincolo, angajarea unor discuţii de interes comun, tre-

www.dacoromanica.ro

cerea mai deasă a graniţei, toate astea şi multe altele au plămădit sufletul generaţiei ce s'a format în aceste zile de sbucium rodnic, şi ne-au dat o icoană ale cărei conture mai fine, mai complicate, se deosebesc de imagina tradiţională a cărturarului ardelean. S'a dat în vremea asta o revoluţie intelectuală din care ne-am ales cu un „spor de pricepere". Negreşit, că fermentarea asta a modificat valori şi-a dărîmat altare. Pe ruinele diletantismului gol, care furnisa odinioară garniseala „Familiei" din Orade, — s'au ivit talente ce au smuls accente sincere de bucurie şi de durere din sufletul neamului. S'au înstăpânit convingeri literare întrupate din acest nou curent de producţie schimbată. Ne-am ales cu o limbă mai curată, care cucereşte tot mai mult. Astăzi adolescentul din clasa a şaptea dela gimnaziul din Blaj — scrie versuri de o formă impecabilă, ca şi liceanul din Ploieşti, şi zâmbeşte cu bunăvoinţă pe urma cutărei rămăşiţe din nobila trudă a lui Ţipariu. Pe terenul ştiinţific de asemenea s'a introdus mai multă disciplină şi severitate, ca în trecut. Cu un cuvânt, generaţia acestei epoce a fost îndrumată spre orientări culturale superioare şi cu deosebire a fost mai apropiată de normele specifice ale unei culturi naţionale româneşti. E foarte firesc, că această schimbare a dat naştere unui spirit critic cu foarte legitime momente de criză.

Tînărul crescut în această şcoală nouă va avea o frază literară rotunzită, dându-şi seama, că idealul naţional nu poate fi propagat într'o limbă execrabilă şi cu lipsuri accentuate de cultură naţională. Dânsul va cere orientări de cultură generală conducătorilor săi, va întoarce cu silă capul în faţa tiradelor bunului retorism din bătrâni, aşteptând o cumpănire reală a vieţii şi a împrejurărilor.

Concepţia, cum am zice pur sentimentală-platonică, a datoriilor către neam, o va înlocui cu raţionamentul rigid, care-şi găseşte temeiul în cifrele statistice. In pornirile lui va mai sacrifica din capitalul de ipocrizie, acumulată în mod fatal într'o vreme de apăsare politică şi socială. In judecăţile, cari privesc frământările interne, va fi deci mai răspicat, având în acelaş timp tresăriri mai dârze şi mai violente în faţa în-

www.dacoromanica.ro

cercărilor dușmane de-a i-se desființa patrimoniul sufletesc. *Analizând deci capitalul intelectual al acestei epoce recente, vom deslușî exigențe culturale superioare celor din trecut, constatând în acelaș timp și un spirit critic mai pronunțat, ale cărui preocupațiuni se desfășoară cu deosebire în cadrele necesităților tot mai evidente ale unei culturi naționale*".

* * *

Acest curent susținut și propagat în mod firesc de oamenii, cari prin scrisul lor s'au putut apropia mai mult de sufletul poporului din care fac parte, își găsește de-un timp încoace expresia în coloanele ziarului „Tribuna". Se înțelege, ca în lupta ce a desfășurat pentru modificarea unora din valorile curente, prin manifestările sporadice de până acum, a ajuns să se ciocnească de multe ori cu formulele tradiționale, trezind astfel nemulțumiri. In *acest chip* sânt a se interpreta toate păsirile prin cari s'a solicitat așa zisa *„premenire"* despre care s'a vorbit mai des în ziarul „Tribuna". Protestarile, uneori nervoase și violente, ale acestui curent nou împotriva stărilor de până acum, îndrumarea spiritului public la noi spre această matcă a culturii naționale, — iată izvoarele din care se hrănește tendința de premenire. Nu e deci nicidecum vorba de-o revoltă de pretoriani împotriva „statului major", de-o vâltoare anarhică în contra „șefilor", de-o pornire irespectuoasă pentru a necinsti bărbile albe, sau de smulgerea câtorva fotolii în areopagul nostru politic...

Nu. Ci e manifestarea acestui spirit nou sub toate raporturile intelectuale ale vieții noastre. Acest curent, odata înstăpânit în suflete, trebuia să ceară cuvânt și nu poate fi înăbușit prin nici o intoleranță. El trebue să-și facă cursul, pentru a-și smulge mai târziu biruința. Oamenii cu tact ar trebui să-l aprecieze și, în loc de a se pune împotriva lui, dând astfel dovadă, că n'au înțelegere pentru trebuințele vremii în care trăiesc, mai bucuros să se silească a prinde cât pot din îndrumările lui binefăcătoare.

Rezumând deci în scurte cuvinte deosebirile oamenilor din generația mai nouă, grupați în jurul acestui ziar, de cre-

www.dacoromanica.ro

dinţele cari cu puţine excepţii îşi găsesc expresia în coloanele „autorizate“, vom vedea că în realitate aci se dă lupta între două curente de idei, pornite din două centre diametral opuse. (Fireşte, când vorbim de *curente* nu ne gândim la persoane singuratice, cari împinse de interes s'au ataşat taberei unde nu se potrivesc prin însăş firea lor). E lupta între cultura naţională românească şi mentalitatea produsă de şcoala străină. Işi încrucişează deci puterile două lumi străine: *Bucureşti şi Budapesta*...

Ce credeţi, pe partea cui va rămânea biruinţa? In cazul de faţă, noi ne mângăiem cu speranţa, că e pe deplin justificată învingerea celui dintâi...

www.dacoromanica.ro

Politică săsească.

E cunoscut drumul mai nou ce şi-a croit viaţa politică a bunilor noştri vecini Saşi. Credincioşi proverbialei „circumspecţii“ tradiţionale, ei au păstrat totdeauna un echilibru puţin scrupulos cu toate împrejurările politice. Urmând lozinca mercantilă „do ut des“, conducătorii lor politici ajunşi în parlament au servit de un vecinic „Kannonenfutter“ tuturor guvernelor, au sacrificat chestiuni de principii în schimbul unor mici căpătuieli, au tăcut şi au votat şi au isprăvit daraveri.

Fireşte, că această târguială îndelungă cu împrejurările, a sfărmat cu încetul ori ce legătură cu trecutul lor politic, a doborît tradiţii, a încătuşat îndemnuri sufleteşti cari nu se potriveau cu balansa oportunităţii momentului şi au eliminat cu desăvârşire principiul demnităţii din viaţa lor politică.

In relaţiile cu noi au fost de o curtenire care nu putea inspira nici când încrederea ce se cere soţilor de arme, iar în taină de sigur că nu şi-au dat silinţa să ne întindă vreodată mână de ajutor. Doar ştim cu toţii ţinuta lor în viaţa comunală şi de comitat, ştim rolul trist ce-l au în mişcările electorale ale cercurilor cu populaţie mixtă. Cu încetul, înspăimântaţi de progresele noastre economice, au luat atitudini tot mai ostile, iar astăzi prudenţa îi îndeamnă să se insinueze la guvern şi în publicistica lor să deie un caracter principiar necesităţii unei alianţe maghiaro-săseşti împotriva noastră.

Fiind în ajunul proiectului pentru votul universal, îi vedem stăpâniţi de o mişcare febrilă pentru asigurarea sprijinului de sus şi aceasta le impune să-şi părăsească atitudinile de rezervă tradiţională. De sigur pe urma acestui proces sufletesc s'a înfiripat şi articolul dlui deputat *Rudolf Schuller*, publicat zilele trecute în „Budap. Hirlap“. In acest articol dl Schuller mobilizează un arsenal frumuşel de argumente şi

www.dacoromanica.ro

tot atâtea sofizme, pentru solicitarea unui sprijin al guvernului împotriva Românilor.

Arată cum Saşii cu „toate instinctele lor de viaţă“ slujesc lozinca tendinţelor actuale de guvernament şi demonstrează că întreg trecutul lor e o serie neîntreruptă de jertfe pentru fericirea patriei. „Serviendo consumimur“ exclamă cu oarecare duioşie dl Schuller. Arată cu multă fineţă cum guvernul în rezolvirea chestiunii naţionalităţilor ar trebui să ţie seamă de împrejurările specifice ale poporului săsesc, să facă o deosebire şi să aprecieze situaţia excepţională a acestui neam. Dl Schuller găseşte, că evenimente ale viitorului pot trezi în poporul român şi sârb „aspiraţii contradictorii“ nu numai intereselor ci direct existenţei statului ungar.

Cu aceste şi alte argumente deopotrivă de juste caută să convingă cercurile maghiare de necesitatea alianţei amintite.

E nostim de tot răspunsul ce primeşte dl Schuller pe urma frumoasei sale loialităţi patriotice. „Budapesti Hirlap“, recunoscând abilitatea condeiului dlui Schuller, cere Saşilor în loc de teorii să exercite patriotizmul *activ*, le pretinde să devie *„deopotrivă de buni Maghiari ca Saşi“*. Ii roagă să calce pe urma Şvabilor şi îi povăţuieşte frumuşel să se maghiarizeze! Va să zică e puţină mulţămire în răsplata ce primeşte machiavelizmul dulceag al dlui Schuller.

Noi ce să zicem la toate aceste? Mărturisim cu părere de rău, că în judecata noastră de astădată sântem mai aproape de poveţele organului maghiar, decât de argumentele dlui Schuller. N'am fi cătuş de puţin atinşi, dacă vecinii noştri ar merge cu supunerea până la ascultarea sfaturilor din „B. H.“ Şi de ce n'ar merge? In sfârşit, dacă urmaşii lui Ştefan Ludwig Roth şi-au împuţinat în aşa măsură scrupulele unei demnităţi naţionale, încât au strivit orice îndemn al vechilor tradiţii sufleteşti, de ce n'ar împlini aceste sfaturi binevoitoare? Când un popor ajunge să fie călăuzit de un utilitarism îngust care nu mai ţine seamă decât de acaparare unor favoruri materiale, când nu mai e capabil de nici o repulsiune în faţa ori cărui atentat săvârşit împotriva fiinţii

www.dacoromanica.ro

lui etnice, atunci acel popor se pare a nu mai avea deosebite trebuinţe sufleteşti de satisfăcut. Atunci, ne mai împlinind nici o menire istorică, trebuie să piară. In asemeni împrejurări contopirea lui în alt neam e o necesitate, căci numai primind botezul acestei contopiri, împrospătat cu nouă atribuţii sufleteşti şi cu îndemnuri premenite, — mai poate fi ferit de o complectă degenerare.

Din punctul nostru de vedere această contopire ar fi un favor. Massele poporului nostru într'o asemenea situaţie ar fi puse în apropierea nemijlocită a unei ostilităţi răspicate, care ar trezi o mai îndărătnică rezistenţă şi ar fi ferite de influenţa dezastruoasă ce o poate exercita astăzi vecinătatea unui element înzestrat cu prea puţină demnitate repulsivă. Iată de ce toate aceste târguieii nu ne inspiră temeri, nu ne tulbură şi nu ne pot trezi decât doar durerea unor sentimente de compătimire cari cuprind pe orcine în faţa priveliştii ce-ţi oferă un proces de disoluţie a unui neam pe care îl puteai socoti vrednic de o soarta mai bună.

Nu avem deci nici un cuvânt de reprobare faţă de aceste tendinţe de apropiere şi ne luăm cu toată liniştea rolul nostru de privitori, rămânând ca fiecare dintre noi să fie stăpânit de oarecare compătimire, în măsura virtuţilor sale evanghelice.

www.dacoromanica.ro

Trei rânduri la gazetă...

O veste laconică de trei rânduri s'a strecurat zilele aceste prin toate ziarele noastre. A fost cetită, puţin comentată şi uitată în grabă de cetitori. Se spunea în cele trei rânduri, că mai mulţi publicişti de ai noştri, închişi la Seghedin, îşi petrec zilele uitaţi de toată lumea românească. Nici o aducere aminte, nici măcar mângăierea îmbărbătărilor prieteneşti nu se trimite după zăbrelele unde îşi numără zilele chinuite câţiva din puţinii noştri oameni cari au îndrăznit să coboare pe hârtie crâmpeie din amărăciunile noastre... O lume întreagă de mizerii îţi deschid aceste trei rânduri, cari nu se mai ştiu. E lumea slăbiciunilor noastre, povestea jalnică a sufletelor înfrânte.,.

Covârşiţi de puterea unor întâmplări pe cari nu le putem schimba, noi am ajuns să ne croim o judecată care caută împăcarea cu toate mizeriile vieţii. Zi de zi găsim o nouă formulă de împăciuire a sufletului, facem târg ruşinos cu toate neajunsurile prezentului şi nu ne mai surprinde nimic. Fiecare zi ne aduce lovitura ei proaspătă şi fiecare lovitura trezeşte o nouă formulă detestabilă a adaptării. Şi aşa se părăginesc pe rând toate forţele noastre. Incepe să ne stăpânească cuminţenia dureroasă a sufletelor îmbătrânite, care ne striveşte sbucnirile oricărui sentiment de repulsiune. Spiritul public prezintă tot mai multe note ale acestei oboseli bătrâneşti. Se pare că ne dor încheieturile şi ne răscumpărăm chiar şi cu preţul demnităţii jignite un locşor de odihnă pentru oasele slăbănoage. Ştiţi cum judecă orice moşneag oştenit: „Numai să mă lase pe mine în bună pace. Să nu mă încurce şi pe mine. Nu vreau să ştiu nimic, nu iscălesc nimic. Tot omul cu treaba lui. Şi dacă primesc un ghiont la colţul uliţei, sufăr şi trec înainte. Nu-mi prind mintea cu nebunii. Am fost şi eu odată, ehei... Acum să mă hodinesc şi să-mi strâng bănişorii cu zece noduri"... Cunoaşteţi aceste frânturi de vorbe. Sânt smulse din fraza curentă

www.dacoromanica.ro

a celor mai mulţi „inteligenţi“ de ai noştri, sânt justificarea acelei apatii care cucereşte pe zi ce merge... Şi zi de zi se închid aşa sufletele în mreaja unui egoism îngust şi destul de brutal şi cias de cias se înfiripă din aceste îndemnuri o anume concepţie de viaţă cu logica ei particulară, un fel de filozofie cinică, brodată pe gama sufletească a veciniculuı Thersit...

Negreşit, că această perioadă de sbucium ne-a adus o dureroasă criză morală. Se sapă altarele vechi ale cinstei, se schimbă interpretarea tradiţională a datoriei către neam, se înlocuiesc şi se modifică în conştiinţa publică valorile morale. Şi întreagă această prefacere, cu desfăşurarea ei înceată şi sigură, merge în paguba noastră...

Judecaţi câte am pierdut noi pe acest povârniş. Judecaţi cum a degenerat o singură noţiune în această vreme de târguire îndelungă. Luaţi noţiunea *martiriului*, de pildă. Nu vă daţi seama, cum cel mai frumos sentiment de jertfă, avântul curat al altruismului s'a banalizat în ochii noştri? Nu ne mai surprinde, nu ne mai mişcă, nu ne mai face să tresărim nici acel sacrificiu, care e privit cu sfinţenie la orice popor. Au fost de ajuns câţiva ani de amărăciune ca să ne arunce pe povârnişul acestei prăpăstii...

Doar ne aducem aminte cu toţii de trecutul apropiat. Era în altă matcă atunci judecata obştei. Ştiţi cum înainte cu zece-cincisprezece ani înţelegeam să ne facem datoria către *martirii* noştri! Câtă frunză verde, câte cântece, cât chiot de însufleţire când cu procesul memorandului la Cluj! Cum tresărea în izbucniri pătimaşe mândria rănită a unui popor. Cum cântau popii „doina lui Lucaciu“ şi cât sbucium nervos se desprindea din aria plângătoare a acestor rânduri de o naivitate curată. Cum se mişcau cetele largi ale ţăranilor sub stăpânirea unui fior istoric şi cu câtă îndărătnicie mândră ne întreba cutare sătean: „Ce poruncesc domnii noştri?“... Şi când s'au dus la temniţă, şi când s'au întors, câte flori au primit, câte lacrămi au stors martirii neamului...

Au trecut zece ani de atunci: o clipă în viaţa unui popor, o picătură în ocean. Prigonirile n'au contenit, dimpo-

www.dacoromanica.ro

trivă au prins putere. Şi au fost deajuns aceşti zece ani, ca în conştiinţa publică să se strivească un sentiment ce stârnea vifor în suflete. Mai avem şi astăzi martiri cu suflet tot atât de curat, dar nu mai avem nici flori, nici cântece pentru ei.

Povestea martiriului s'a schimbat. E neasemănat mai tristă ca odinioară. In epoca noastră s'au înmulţit negustorii, judecata lor a ajuns biruitoare. Din această atmosferă de sfârnărie măruntă se exilează avântul unui ideal. In hala de vânzare găseşti zarzavat şi cetesti reclame pe păreţi, dar n'ai ce căuta după slugitorii lui Apollo... Şi tot mai mult ne apropiem noi de acest prag ignobil. Ni-se înmulţesc sufletele de tarabă, ni-se înmulţesc îngrijitor. Ii vedem cum mişună sub ochii noştri aceşti oameni cari cumpără şi vând. Se învârtesc şi fac debuşeuri şi se întrec în ieftinătatea lor. Noi îi ştim, îi vedem, îi tolerăm, îi ascultăm chiar şi ne împrietenim pe rând cu judecata lor... Vedeţi cum se lărgeşte golul în jurul omului curat şi cum rămâne tot mai singur...

Ştiţi cum vine martiriul zilelor noastre. Un om cinstit, revoltat de o nedreptate, a scris câteva şire la gazetă. A spus adevărul, care se cerea pe hârtie. Cuvântul lui n'a fost o părere izolată, ci credinţa firească a tuturora. I-s'a făcut proces. Ştiţi cum se face proces la noi. In faţa acestui neajuns omul rămâne surprins. Işi caută prietenii şi le povesteşte păţania lui. Prietenii însă nu sânt nici decum uimiţi. Dimpotrivă, cutare mişcă dumerit din cap: „Da, ai perfectă dreptate. Ai spus adevărul curat. Dar ştii părerea mea. *Suaviter in modo.* Mai multă prudenţă. Şi la urma urmei, de ce să mai scrii? Tot nu poţi schimba nimic“... Altul, din colţul lui de cafenea unde îşi soarbe şvarţul cu o linişte imperturbabilă, urmează mai departe firul: „Se înţelege, că ai făcut o prostie. De ce să te sbaţi şi să nu-ţi vezi de treabă? Acum poftim, o să-ţi deie un an. Te pomeneşti, că te mai scot şi din slujbă. Aşa sunteţi voi idealiştii, voi tinerii cari vreţi să scoateţi lumea din ţâţâni. Cu Apponyi te prinzi tu fărtate?“. Şi râde din toată ventripotenţa lui acest om, care o viaţă întreagă a încurcat lumea fără pic de ispravă. De acest râs

www.dacoromanica.ro

nesuferit şi de zâmbetele celor din jur fuge bietul om cu necazul lui. Fuge acasă unde-l aşteaptă ochii plânşi ai nevestei. Trec zilele, vine terminul de proces. Omul nostru se duce, îşi spune dreptatea lui şi — e judecat la un an închisoare. Vine acasă istovit şi cel dintâi care îl întâlneşte în drum îl primeşte cu întimpinarea din care poţi desluşi ironia lui subţire: „Nu ţi-am spus?"... Vine ziua plecării la închisoare şi osânditul pleacă. Pleacă uitat de toţi, părăsit de prietenii cari îşi dau seamă că e prea puţin prielnic prietenşugul cu un condamnat politic la noi... Se deschid porţile Seghedinului şi cele trei rânduri din ziare ne spun urmarea... Nici o aducere aminte, nici o mângăiere...

Nu-i greu să-ţi închipui acum gândurile acestui om ajuns după zăbrele. Iţi poţi da seama pe ce cărări apucă mintea lui. Gândiţi-vă la un întemniţat de al nostru în nopţile lungi de toamnă, când se plimbă chinuit de însomnie prin chilia îngustă. A cetit cele trei rânduri din gazetă. In pacea singurătăţii lui i-se înfiripă gândurile: „De luni de zile nu mi-au trimis un semn de viaţă. Doar nevasta îmi mai scrie rânduri de o jale, care mă tulbură. Cu banii o duc greu, greu de tot. Am făcut datorii şi nu ştiu cum o sa le plătesc... Pe semne tot avea dreptate ăl de spunea că trebuia să tac... Tot mai cuminte el"...

Şi gândeşte-te cetitorule, care ai trecut cu atâta graba peste cele trei rânduri de gazetă, ca să întorci foaia la veştile „complicaţiilor din orient", gândeşte-te că cu această nepăsare ai înfrânt un suflet în năzuinţele lui cele mai curate.

Dela Seghedin se întoarce un om cuminţit, un om biruit

www.dacoromanica.ro

Micile noastre garnizoane.

Vor fi trei patru ani, nu mai mult, de când a aparut un roman în limba germană, care a stârnit destulă vâlvă în jurul lui, a fost comentat, cetit şi răspândit în mii de exemplare. Romanul, care purta titlul „Dintr'o mică garnizoană", era interesant, fiindcă înfăţişa un colţ de societate, în care încă nu pătrunsese mai adânc ochiul scrutător al scriitorului. Autorul, un sublocotenent, povestea în peripeţiile acestui roman scene din viaţa militară dintr'o mică garnizoană, aruncată într'un orăşel nemţesc la spatele lui Dumnezeu... Toate micile ambiţii şi vanităţi cari frământă o societate îngustă, toate erau puse la contribuţie. Un teatru de liliputani în care suflete cât purecii se agită, se războiesc între ele şi se macină aşa o viaţă întreagă, fără nici un gând luminos, fără o licărire cât de sfioasă a unui ideal. In întreg furnicarul acesta de oameni, bine îmbrăcaţi şi cu lefuri potrivite, nu găseşti nici o preocupare de ordin superior: grandomania suverană a domnului colonel, grandeţa socrească a nevesti-sa, invidia înăcrită a maiorului, intrigile nesfârşite ale capitănesei, iată din ce se ţes iţele acestei poveşti jalnice. Vai, ce atmosferă înbâcsită de întunerec, ce plictiseală sufocantă şi ce întreceri flecuroase în viaţa acestor păpuşi ale societăţii. Când ai aruncat cartea ţi-e greu capul de uluială, pieptul ţi-e dornic de aier ca după două ceasuri petrecute în ocnă, şi răsufli adânc din baierile inimii; bine c'am ieşit la largul, slavă ţie Doamne!

Cartea asta tristă îmi vine în minte de câte ori citesc în ziare corespondenţe în cari se desvălesc mizerii din micile noastre garnizoane, din orăşelele în cari îşi duce viaţa câte-un mănunchiu de surtucari de-ai noştri. Câte frecări de ambiţii mici, ce încrucişări de patimi şi mai ales ce certuri în aceste microcosmuri. Cum se desfac în partide, cum îşi dispută întâietatea, cum îşi sapă groapa, cum fac bănci potrivnice pe spatele bieţilor ţărani, cum se denunţă reciproc

www.dacoromanica.ro

popa şi dascălul, cum poartă vorbe doamna notărăşiţă, cum scot limba copiii medicului de plasă după spatele avocatului... Sânt fără hotar aceste mizerii cari pun stavilă consolidării noastre sociale şi ne aruncă pradă hărţuielilor sterpe. Cetiţi ziarele noastre, cari toate, alături de rubrici ca „criza politică“ sau „tulburările din Balcani“, au mai introdus de luni de zile o nouă rubrică permanentă: „Stările din Făgăraş“. Pe coloane întregi, cu urmări în serii de numere, cu documente, cu o împărţire arhitecturală a materialului, cu sforţări de minte şi subtilităţi de stil, cu o straşnică echilibristică de argumente se ceartă doi domni din Făgăraş. Caută să se răpuie unul pe altul, care pe care. Abia a isprăvit domnul Şenchea, începe domnul Şerban, şi întors. Şi când, după ce-ai trecut cu ochii peste interminabilele serii de acuze şi graţiosităţi împrumutate, stai şi te întrebi liniştit: adică ce vor oamenii ăştia de caută să-şi facă apa unul altuia, atunci bagi de seamă că ei nu vor nimic. Că se ceartă, fiindcă se ceartă. Nu-i îndemnul unor năzuinţi superioare în aceste războiri acerbe, ci e frământarea fără nici o roadă a unor oameni cari nu se pot suferi. Se înţelege că, potrivit datinei, amândoi beligeranţii îşi au acasă tabăra lor, fiecare cu stat major, cu căpetenii, cu ostaşi şi cu tot aranjamentul de bătaie. Fiecare tabără cu rânduiala şi cu disciplina ei. Tot omul la postul lui stă şi pândeşte. Cum a ridicat capul unul de dincolo, îl trăzneşte adversarul vigilent. Nici nu mai e nevoie să se spuie, că au şi două gazete, cari odată pe săptămâna îşi spun buchile, ca două cumetre certate, ce-şi descarcă paraponul în toată Dumineca la ieşitul din biserică.

Şi ca în Făgăraş, mai prin toate părţile. Te cuprinde mila de destrămarea pe care o propagă oamenii noştri. Doar cum la Făgăraş vre-o treizeci de familii împărţite în două tabere duc război, aşa se rup cu dinţii şi în alte locuri. Şi aşa suntem puţini şi subţirei, săracii de noi, dar astfel împărţiţi, ca făina orbilor, încalte ne încalecă străinii mai uşor. La Făgăraş echilibrul fişpanului, în acest comitat cu cea mai covârşitoare majoritate românească, e susţinut de bătăliile astea, şi tot aşa e şi pe la alţii. Nu ne putem închega o soli-

www.dacoromanica.ro

daritate a voinţei, nu ne putem frânge îndemnurile unor mici ambiţii deşerte de dragul unei idei, nu ne putem înşirui alături în aceiaş linie de bătaie cu sufletele robite de razele aceluiaş ideal. Trebuie să ne dăm în spectacol, să ne cheltuim bruma de forţe în flecării mărunte, cari închid mintea într'o perspectivă îngustă şi îngrădesc sufletele în pornirile unui egoism care dobitoceşte. Şi câte lucruri bune nu s'ar putea face, dacă s'ar mai domestici puţin aceste năravuri, dacă cutare cocoană şi-ar mai înfrâna capriciile şi cutare domn avocat s'ar mai potoli... Cum ar mai răsări câte-o modestă acţiune de apărare naţională pe alocurea, cum ar mai părăsi teascurile tiparului câte-o broşurică de îndrumare a mulţimei, cum ni s'ar înviora ţăranii în faţa acestor păşiri unitare, cum ar mătura o mulţime de secături străine această înfrăţire generală a unor elemente destul de sănătoase şi de capabile. Da, negreşit, s'ar schimba multe, dacă domnii Şerban şi Şenchea la Făgăraş, şi altii în alte părţi şi-ar întinde mâna de frăţie...

Dar se vede, că nu vor. Se vede, că svârcolirea asta de soboli e o lege jalnică, care supune societăţile cu o cultură improvizată. E ceva din desechilibrul moral pe care îl provoacă salturile prea repezi dintr'o categorie socială într'alta. E prea mare drumul, e prea largă curba pe care trebuie s'o descrie sufletul unui om în trecerea lui din opinci în ghete de lac. La astfel de drumuri mari nu resistă uşor firile mai plăpânde. Ori, poate, e o fărămitură de moştenire tristă din zestrea sufletească a descendenţei noastre latine... Cine ştie?...

In ori-ce caz trebuie să-i mai punem capăt, căci altfel ne părăginim toată puterea de a merge înainte. Presa ar fi cea mai chemată să înceapă această prefacere necesară. Să-i dăm de-acum înainte, iubiţi confraţi, un mai mare rol coşului de redacţie. Să aruncăm în adâncimea lui implacabilă toate hârtiile cari ne vestesc aceste batrachomiomachii... Să le răspundem la poşta redacţiei, scurt şi apăsat, în două vorbe: „vedeţi-vă de treabă, oameni buni, că ne prăpădesc Ungurii!...". Aşa cu încetul se vor curma, poate, frecările astea fără nici un folos, s'or stinge ca flacăra în lipsă de aier.

www.dacoromanica.ro

Şi trebue neaparat să se înceapă apropierea mare. Atmosfera e încărcată de nemulţumire, pe culmi se ivesc focuri cari prevestesc războiul. Intr'o zi se va da alarma şi micile noastre garnizoane vor trebui să se închege într'o oaste disciplinată.

www.dacoromanica.ro

Thalia noastră.

Incă o adunare culturală ne-au dat zilele din urmă. In numele Thaliei s'au întrunit de astădată fruntaşii noştri. Şi vreme de două zile a fost mişcare, a fost sărbătoare în oraşul istoric Alba-Iulia. Se'nţelege, că nici aici n'a dat greş vechiul şi bunul tipic al adunărilor noastre culturale. Cetiţi rapoartele din ziare şi veţi vedea pomelnicul tradiţional. A fost „seară de cunoştinţă", au fost şedinţe cu comisiuni de verificare, de censurare, cu lamuriri de socoteli şi numere, cu listă de membri, a fost banchet cu mâncări bunişoare şi cu toaste însufleţite, a fost concert, teatru de diletanţi — şi vreme de două zile a cântat „ţarina dela Abrud" taraful vestitului Ghiuţu din munţi. Ei — a fost bine, a fost frumos şi s'a mai descreţit puţintel fruntea oamenilor. S'au mai întâlnit prietini vechi, s'au legat cunoştinţe noi şi s'a veselit tineretul dornic de viaţă... Şi afurisitul de Ghiuţ cu arcuşul lui meşter deslusea atâta patimă din doinele strămoşeşti... Cum zic toate bune... Dar, vorba, cu Thalia ce s'a ales? Să fim drepţi: am rămas tot în ogaşa veche. Biata muză, dacă s'ar fi coborît între noi, ar fi fost probabil cea mai neglijată între cocoane. Sărmana Thalie, nimeni nu i-a purtat de grijă... Să fim iertaţi, dacă vom încerca noi o reparaţie postumă...

De sigur, că nu ne vor trebui multe argumente, ca să aratăm importanţa teatrului la noi. N'avem decât să privim în tabăra contrară. Guvernul din Budapesta înţelege prea bine însemnătatea culturală a acestei instituţiuni şi susţine cu subvenţii uriaşe teatre în toate centrele noastre. Aici se propagă zi de zi *cultura streină* care ne sapă sufletul pe nesimţite. Şi, să nu ne adormim cu vorbe: influenţa acestei culturi străine, care e mai primejdioasă ca orice regim de teroare politică, noi o vedem cum cucereşte treptat societatea românească. Din şcolile ungureşti, din studiul limbei şi literaturii maghiare, din teatrul dela Budapesta, tinerii noştri se aleg cu coruperea *mentalităţii* lor româneşti. Fireşte că

www.dacoromanica.ro

nu-şi vor renega neamul pe urma acestei educaţii străine care i-a chinuit şi i-a trecut din lovitură în lovitură. Dimpotrivă în cei mai mulţi se va zămisli probabil un puternic sentiment de revoltă pururi trează, care o să-i lege de aspiraţiile noastre... Şi vor veni cu noi, ne vor da inima şi ne vor da votul aceşti oameni. Dar ce păcat, că bieţii noştri tovarăşi de luptă poartă toată viaţa lor jugul unei culturi străine, care le povăţuieşte sufletul.

Sărmanii băieţi de ţărani aruncaţi din liniştea unui sătuleţ în largul lumii, cum n'ar rămânea biruiţi în vâltoarea civilizaţiei?... Cum nu s'ar spulbera moştenirea lor de acasă, când un duh străin şi-a pus în mişcare meşteşugita lui reţea de paiangen? De sigur, că rămâne învins în această luptă inegală acest ţăran purtat prin şcoli. Intors din nou în mijlocul celor cari l'au trimis, omul nostru va fi, inconştient, o viaţă întreagă solul unei culturi streine. Va trăi într'un continuu, ciudat şi tragic paradox. Va fi poate *şeful* mişcării politice româneşti dintr'un colţ de ţară, se va sbuciuma zile şi nopţi sub povara nedreptăţilor politice, va avea deslănţuiri pătimaşe de ură împotriva asupritorilor, dar în acelaş timp argumentele lui şi le va culege din cărţi ungureşti, el va ceti la cafea foiletonul din „Budapesti Hirlap", va fredona în plimbările lui singuratece niscai cântece de pe pustă şi — ca ironia să fie complectă — într'un moment de supremă indignare va arunca o tipică înjurătură ungurească cutărui reprezentant prea sgomotos al trufiei turanice. Şi n'ai decât să-l urmăreşti, în totdeauna poţi desluşi rostul straniu şi bizar al acestui om. Ascultă-l în cuvântarea lui în care revendică drepturi pe seama poporului nostru obidit... El vorbeşte de suferinţele neamului românesc din care s'a ridicat, el îşi spune amărăciunea în limbă pistriţă însă românească, cu toate astea gestul, mişcarea şi felul de judecată ale acestui luptător sânt străine. El se încruntă ungureşte, el strigă şi gesticulează ca cetăţenii dela Salonta-mare, el îşi înmlădie glasul într'o dulcegărie străină şi când degetul lui se ridică ameninţător prevestind furtuna răsbunării, tu privitorul desluşeşti involuntar conturele cutărui Barabás Béla, sau alt corifeu al

www.dacoromanica.ro

oratoriei specifice maghiare... Şi aşa mai departe — pas de pas se urzeşte o viaţă întreagă nenorocitul pardox: *un om care îşi afirmă romanitatea cu mijloace sufleteşti maghiare.*

Un instrument din cele mai sigure cu care lucrează aparatul destul de complicat al culturii străine este şi teatrul. Guvernul s'a îngrijit să fie în ori care centru de provincie teatru unguresc. Alături de piesele traduse din repertoriul străin se dau bucăţi smulse din sufletul unguresc. Fireşte, la aceste reprezentaţii asistă o mulţime din cărturarii noştri. Unii se duc din îndemnul educaţiei de care am amintit, alţii împinşi de dragostea firească de teatru. Şi acum rezultatul fatal care nu lipseşte nici când? Il ştim cu toţii când auzim, trecând pe la fereastra unui prietin, o arie din *„Iános vitéz"* care face deliciile domnişoarei în exerciţiile de pian, ori tresărim nervoşi când cutare tânăr de-al nostru plescăie din degete, pleacă capul pe umăr şi începe cu vitejie: *„Én vagyok a falu roszsza egyedül"*... Il ştim cu toţii şi rămânem duşi pe gânduri ca în faţa unei nenorociri.

Ne dăm seama de primejdia care ne ameninţă şi, în credinţa că am găsit un remediu de mântuire, ne dedăm la straşnice naivităţi. Ne zicem aşa: Fac Ungurii teatru, — facem şi noi. — Şi pacostea e gata. Se pun oamenii noştri pe lucru. Işi aleg o piesă, de obicei fără nici o pricepere. Se împart rolurile şi cel care face acest lucru trebuie să dispună de rare abilităţi diplomatice. Să nu-şi găsească pierzarea jignind pe fata domnului advocat, care în nici un caz n'ar putea primi un rol disgraţios. Şi pe urmă ţine-te de repetiţii, de complicaţii. După îndelungate pregătiri, într'o zi de praznic, când e aniversarea unui eveniment de însemnătate naţională, îţi îmbraci haina de sărbătoare şi porneşti la teatru. Te aşezi în scaunul tău împrejmuit de fruntaşi, oameni de seamă veniţi din toate părţile. Se ridică cortina şi...? Ce să mai spun? Vreme de trei ceasuri eşti silit să compătimeşti pe cele zece fiinţe naive cari intră şi ies, vorbesc încet sau strigă şi nu ştiu ce să facă cu mânile. Se înţelege, că te plictiseşte straşnic junele amorez care îşi spune tirada dând vitejeşte din cap şi cerşeşte dragoste într'un dia-

www.dacoromanica.ro

pazon grozav de ridicat, El bietul e candidat de advocat şi n'a fost la teatru în Cluj decât de patru ori. Mai bine nu-i dă mâna. Şi de sigur, că vei întoarce capul când domnişoara ruşinoasă va pune bărbia în piept şi va spune cu ochii în pământ, tărăgănându-şi vorbele cântate: „Te iubesc Nicolae!"... Negreşit, că închizând ochii, mintea te va purta atunci fără voie la primadona teatrului unguresc din reprezentaţia de alaltăseară şi-o vei găsi cu şic şi de un ireproşabil talent. Şi din paralela ce-o faci în pripă, tu cu toată dragostea ta de neam, ieşi biruit. Rămâi cu conştiinţa unei inferiorităţi umilitoare. Vei strânge mâna fetei care va veni la tine rumenă de sfială: „Ai fost bine, domnişoară. Ai jucat ca un înger"... Dar în sufletul tău va încolţi amărăciunea: Când ne va scăpa Dumnezeu de acest ridicol diletantism?...

Să fim sinceri, diletantismul acesta în teatru e în cele mai multe cazuri o adevărată nenorocire, căci sânt prea puţini diletanţi de ta ent. Şi cum vom putea noi strivi influenţa culturii maghiare propagate de teatrul unguresc? Prin diletantism desigur nu. Artei trebuie să-i opui artă! Trebuie forţă care pune în mişcare fibrele sufletului şi săvârşeşte opera mare a prefacerii. Bunăvoinţa, ca criteriu de judecată în prestaţiunile cu rost artistic n'are ce căuta. Arta îşi smulge biruinţele şi trebuie să te proşterni în faţa ei. De aceea artă ne trebuie şi nouă, pentru că reprezentaţiile de diletanţi nu mai pot satisface exigenţele noastre.

Acesta e un adevăr ştiut de toţi, aproape banal. Am fi deci în drept să credem, că nici fruntaşii din comitetul societăţii pentru teatru nu nesocotesc îndrumările acestui adevăr. Dar se pare că ne înşelăm. Căci şi în acest an la adunarea generală ni s'a vorbit de toate, numai de teatru nu S'a vorbit de „plan de acţiune" care leagă pe zece ani, s'a vorbit de subcomitete şi „filiale", ni s'a înfăţişat o epopeie de cifre, dar nu s'au luat măsuri, ca să ni se deie măcar speranţa depărtată a unei trupe de teatru românesc. Un tînăr artist de talent, crescut cu ajutorul societăţii, a fost lăsat în plata Domnului, în loc să fie angajat în serviciile acestei societăţi.

— Şi de ce starea asta jalnică? veţi întreba.

www.dacoromanica.ro

— Nu sunt bani — răspunde comitetul... Se înţelege, că o jumătate de milion nu poate face minuni, dar e tot atât de adevărat, că o mică trupă de şase actori s'ar putea susţine din procentele acestei sume... Comitetul însă, care după neînţelegerea regretabilă cu Z. Bârsan a putut învăţa din activitatea acestui artist, comitetul a susţinut, anul trecut, *trei* tineri cari învaţă canto, uitând că opera e un stadiu mai avansat al artei dramatice cu care la noi nu prea avem ce căuta. In schimb nici o bursă pentru a ne îngriji de actori. Aşa a fost în trecut, aşa a ramas şi acum.

Să sperăm însă că lucrurile se vor schimba. In fruntea societăţii e astăzi d. *Dr. I. Mihu*, un spirit distins şi luminat, care poate aprecia trebuinţele noastre. Dela dânsul aşteptăm o îndrumare mai luminoasă în viitor, pentru realizarea unei necesităţi care nu se mai poate amâna. E timpul suprem, ca ide'a teatrului nostru să se desfaca din proectele îngropate în mormanul proceselor verbale, căci dimpotrivă ne copleşeşte cu totul cultura streină, cu care împrieteniţi odată, nu ne mai mântueşte nici o putere, nici chiar tradiţionalul nostru tiran: *Maiestatea Sa Protocolul...*

www.dacoromanica.ro

De vorbă cu un străin.

Incă un prilej de-a deschide o portiţă în sufletul nostru. Să nu luăm un lucru mare, să nu ne gândim la vre-o instalare, sau la cutare sfinţire de biserică. La astfel de ocazii e mai complicată cercetarea, căci în svonul de clopote sufletul se înfăşură ca într'un giulgiu şi îndemnurile adevărate se pot pitula binişor după pistriţul paravan de vorbe al unui toast. Să smulgem de astădată din întâmplările curente. Aceste fapte zilnice, oricât de neînsemnate ar părea, au mai multă putere de-a zugrăvi realitatea vieţii noastre.

In legătură cu politicoasa primire, de care a fost împărtăşit zilele trecute aici în oraşul nostru cunoscutul individ Siegescu, vom spune câteva cuvinte. Vom căuta să aşezăm pe hârtie o serie de reflecţii din o convorbire cu un amic al nostru, străin de această ţară, care a avut nenorocul să se oprească aici tocmai în zilele când individul făcea inspecţia seminarului „Andreian“ şi se plimba triumfător în faţa noastră întovărăşit de-o suită respectabilă.

*

„Amicul meu!, începe vorba distinsul oaspe, — când coboară cineva aici în mijlocul vostru, vă vede cu totul în alte culori. Stând departe, cunoscându-vă din auzite şi din cetirea ori cât de asiduă a ziarelor voastre, omul îşi făureşte o icoană pe care o cercetare mai amănunţită ţi-o arată înduşmănită cu realitatea. Iată un exemplu: Depărtarea îţi dă iluzia unei frumoase păşiri unitare a poporului vostru în lupta lui de apărare naţională. Eram obişnuiţi să vedem în mişcarea voastră puternicile svâcniri de forţă latentă ale unui neam, care aşteaptă şi crede în viitor. Idealismul, care stăpânea păşirea masselor la atâtea prilejuri, ne trezea speranţele cele mai bune. Spunând adevărul, chiar şi tipul cărturarului ardelean, cu toate greşurile şi lipsurile lui firesti, ne inspira simpatie, încredere şi mult respect pentru curăţenia mânilor şi a inimii cu care înfrângea şi loviturile şi ispitele

www.dacoromanica.ro

unui regim politic duşman. Era aproape legendar sentimentul de mândrie patriarhală cu care cărturărimea voastră săracă strivea sub dispreţul ei secăturile în slujba guvernului. Ştiam că există câţiva indivizi, cari fac frumosul tuturor guvernelor, dar îi socotiam o pecingine trecătoare pe un corp sănătos şi eram pe deplin liniştiţi când culegeam sentimentul public din ziarele voastre în cari orice „coadă de topor" — cum se spunea acolo într'un limbaj aspru dela munte, — era aruncată oprobriului celor mulţi. Tocmai în această izolare a cărturărimii voastre, în această groază de orice legătură cu „guvernul" urgisit, găseam noi tăria voastră. Această credinţă era singura noastră mângâiere şi mai deunăzi când cu înfrângerea dela Oraviţa. Ştiam atât, că ministrul a mai tras de păr din obscuritate o creatură dornică de căpătuială, că numărul transfugilor s'a mai înmulţit cu unul. Dar ceteam ziarele voastre, desluşeam deacolo fulgerele de dispreţ cu care era desfiinţat acest aventurier şi eram pe deplin convinşi de ascendentul moral al celor biruiţi. Ne dam seama, că înfrângerea unei oştiri cu moralul ridicat e preludiul unei biruinţe. Şi mişcam nepăsători din umeri: „Câţi Siegeşti de ăştia nu se găsesc în camera de vechituri a politicei ungureşti!".

.... „Acum, că sânt în mijlocul vostru şi vă văd la voi acasă, se cam schimbă lucrurile. Incep acum să înţeleg puterea de nobilitare a formelor pe care o are distanţa. Căci, priviţi din apropiere, îmi apăreţi cu totul altfel. Stau şi mă gândesc de unde să aleg oroarea proverbială a „inteligenţei" voastre faţă cu uneltele guvernului, atitudinile foarte fireşti de repulsiune şi dispreţ în faţa reprezentanţilor unui regim politic care ţinteşte la nimicirea voastră. Cum zic, stau şi mă uit împrejur şi rămân buimăcit, aproape consternat de desamăgirea urîtă, care mă încearcă. Căci iată-l, amicul meu, iată-l de pildă pe acest Siegescu venit aici la voi acasă. E acel Siegescu care mai dăunăzi a sfidat întreagă opinia publică a neamului şi a făcut să tresară mânia şi ruşinea în toate sufletele cinstite... E acel Siegescu, care cu ajutorul baionetelor a spulberat o moştenire curată, moştenirea unui

www.dacoromanica.ro

mort cu suflet de apostol, cum a fost Brediceanu al vostru. Şi iată-l pe acest Siegescu, pe care l'aţi batjocorit zilnic înainte şi după masă, l-aţi pisat şi l-aţi dat gata în cuvântări şi la gazetă, iată-l venind în mijlocul vostru la câteva luni după-ce a lovit atât de amarnic cu copita mândria voastră. Nici nu cred, în aşa scurtă vreme, să se fi putut vindeca şalele bieţilor voştri ţărani-alegători, cari v'au urmat povaţa şi v'au dat votul schingiuiţi şi bătuţi, şi iată-l straşnicul biruitor, a şi coborît între voi, aici în Sibiiu, cum s'ar zice în centrul vostru de căpetenie... A venit aci să vă ia la întrebări în numele ministrului Apponyi, să vă muştruluiască băeţii pe ungureşte, să deie îndrumări profesorilor şi să i-se pară că trag uşile şi ferestrele în venerabilul edificiu al seminarului lui Şaguna... Iată-l gras, rotund, cu zîmbetul larg de om ajuns, cum se leagănă printre voi, cum tuşeşte, cum se'ncruntă din sprâncene şi face pe grozavul vădindu-şi la tot pasul „magnificenţa", acest domn... Siegescu... Şi toate astea aici la voi, în Sibiiu, aici în *„centru"* cum spuneţi voi... Ei, şi ce faceţi voi? Il măsuraţi cu privirea îngheţată a mândriei voastre revoltate? Il priviţi măcar odată aşa, între ochi, cu căutătura de „ţine-minte" a ţăranului nostru sătul până'n gât, căutătură care ar avea darul de a nelinişti binişor somnul de după masă al „Ilustrităţii Sale"?... Ori i-s'au spus într'un colţ, aşa la o parte, măcar, vorbe compănite de scârbă politică: „Ian ascultă, domnul meu, nu te grozăvi şi nu tuşi, şi nu mai râde cu bunăvoinţa asta guturală, fiindcă — între noi rămâie vorba — dumneata eşti o secătură!"... In sfârşit, s'a manifestat într'un fel oare-care sentimentul vostru de tradiţional dispreţ, în faţa acestei tagme de sicofanţi mărunţi?... La dreptul vorbind mi-e c'am ruşine de răspunsul pe care trebuie să mi-l dau. Căci, pentru Dumnezeu, e curat ridicolă mascarada asta de plecăciune, cu care-l purtaţi pe palme pe acest nenorocit. Ce nu i-aţi făcut, vă rog, d-voastră, cari de altfel — nu-i aşa? — nu număraţi între pasiunile de frunte şi o ospitalitate excesivă? Oameni în toată firea, i-aţi deschis uşile, l-aţi poftit înainte, l-aţi cinstit cu vin vechiu, i-aţi ţinut dulce tovărăşie în plimbări şi l-aţi dus oaspe la masă la

www.dacoromanica.ro

metropolitul... Va să zică, asta e proverbiala îndărătnicie a „inteligenței" voastre, curățenia unor moravuri de idealişti implacabili?..."

Imi spui de îndatoririle de politeță? — reluă firul înşelatul nostru amic. — Dar, rogu-te, politeța este o minciună convențională a raporturilor normale între oameni. Dar aici la voi nu sânt raporturi normale. Aici e bătaie pe toată linia, aici e luptă care nici nu îngăduie, nici nu scuză astfel de fleacuri. Şi să fim sinceri; de când v'ați găsit voi tocmai aşa supțiri, aşa politicoşi? Mai de mult, cu toată încetățenirea formelor nemțeşti, vă ştiam mai greoi, mai puțin abili în menajarea oaspeților. Dimpotrivă, unii oameni distinşi ai noştri de peste graniță ni se cam plângeau de primirea puțin răcoroasă ce li s'a făcut aici şi s'au întors acasă mai încântați de alte calități ale voastre, decât de cele de amfitrioni. Şi acum, deodată, aceste îngrijitoare accese de politeță?... Să fiu iertat, dar mi se pare, ca aici e mai de grabă *politică*... decât *politeță*... Credința mea e, că avem de a face cu un nou moment de rău plasata şiretenie provincială, cu care ne-ați cam obişnuit în timpul din urmă. Va ziceți probabil aşa: „Sa-l încălzim pe Siegescu, să închidem ochii, să ne dăm plainici, până-l duce dracul de pe capul nostru! Aşa îndulcit va fi mai domol când raportează ministrului".... Câtă naivitate în această concepție a voastră de politicianism dela țară!... Doar' orice abonat al ziarului „Budapesti Hirlap" vă poate convinge — dacă n'ați învățat nimic, din trecutul de atâtea decenii al guvernelor maghiare, — că toate tendințele agresive ale acestei politici de cutropire pornesc dintr'un bine determinat sistem de guvernământ, care poate fi în *întregul* lui desființat la un moment oare-care, prin o radicală schimbare de regim, dar n'a fost şi nu va fi îndulcit nici când de Siegeştii ambulanți... Pentrucă, vezi, aceşti Siegeşti sânt mai mult executorii drepturilor voastre scoase la licitație ruşinoasă, decât inspiratorii ordinelor ministeriale.

Şi bine să vă dați seama de urmările firești ale acestor atitudini dubioase. Introduceți din nou vechea notă de severitate în moravurile voastre! Gândiți-vă că nu din

www.dacoromanica.ro

astfel de plecăciuni duioase a răsărit unitatea Italiei, sau libertatea constituţională a Ungurilor! Daţi-vă seama, că la noi nu poate exista decât o *singură* interpretare a cinstei naţionale. Că această cinste nu se poate domestici nici înfrâna în pornirile folosului de o clipă. Gândiţi-vă, că numai complecta voastră izolare tradiţională v'a mai ţinut în picioare şi că aceasta trebuie să vă fie şi în viitor singura normă în viaţa politică. Cu târguirea îndelungată, cu rezoanele unui utilitarism îngust, voi deschideţi largi porţile spiritului de căpătuială. Şi când acest spirit va triumfa, atunci vei putea vedea în Transilvania — poate — oameni mai graşi, mai rumeni, mai înstăriţi şi cu lanţuri mai groase la ceasornicul de buzunar, dar numărul *Românilor* va scădea!

...Căci să scoatem şi noi învăţământul firesc pe care-l trage din asemeni împrejurări orice suflet maleabil: „Dacă a fi român cinstit în politică însemnează a suferi paturi din puştile jandarmilor, *înainte;* şi amenzile solgăbirăului *după* alegeri şi pe lângă asta şi suportarea desăvârşitei nepăsări a conducătorilor tăi, — pe când necinstea e tratarisită de şefii mişcărei tale cu vin vechiu şi cu masa la metropolitul, — atunci nu se mai plăteşte să fii cinstit, fiindcă cinstea, ca orice suferinţă zadarnică e o prostie!" Iată învăţământul grozav de primejdios, care poate încolţi pe urma acestor acte de... poiteţă!... Mai multă *putere morală*, amicii mei, dacă vreţi să trăiţi!..."

* * *

Iată reflecţiile pe cari le făcea un străin trecător, în vreme ce „Telegraful Român" anunţa *întreit* sosirea în Sibiiu a „magnificului" domn Sigiescu, care se preumbla triumfător în faţa noastră întovărăşit de o suită respectabilă...

Le-am scris aici ca să se ştie şi — se 'nţelege — în aceste clipe obrazul nostru e mai mult roşu de ruşine decât de alte slăbiciuni omeneşti...

www.dacoromanica.ro

Fruntaşi ai neamului.

Mai rar cineva, care să prindă aşa de bine nota situaţiei, să concretizeze printr'o singură faptă caracterul unei epoce, cum a făcut-o deunăzi domnul Kormos-Alexandrescu. Domnia-sa face parte din pleiada oamenilor noştri merituoşi, cari iscălesc manifeste la zile mari şi candidează la deputăţie şi este, cum zicem noi pe podobie, — „preşedintele clubului comitatens al partidului naţional Român din Murăş-Turda"...

In această din urmă calitate d-sa a publicat, acum în faţa alegerilor de congregaţie, o convocare către cetăţenii electori, rugându-i să ia seama şi să vegheze, ca la un anumit termin, pe care îl şi indică în rândurile dela gazetă, să se prezinte şi, sub conducerea d-sale, să-şi dee votul pentru candidaţii noştri. A pus apoi datul şi a iscălit frumos cu trei nume convocarea, care în curând a şi văzut cerneala tiparului.

— Iată un conducător harnic, un fruntaş care nu stă cu mânile în sîn, iată un şef local ce-şi ridică glasul, când e vorba de muncă. Aşa ne ziceam noi, văzând manifestul domnului Alexandrescu-Kormos. Mare ne-a fost deci mirarea, când la vreo săptămână ne vine vestea: în Murăş-Turda am căzut pe toată linia. Cum se poate asta, — ne întrebam noi, — doar acolo veghează fruntaşul nostru, care convoacă şi iscăleşte? In câteva zile ne-a luminat corespondentul, spunându-ne în vorbe plângătoare, că n'a fost nici vorbă de vreo organizare, că toată ruşinea asta a mers neted, fără ca vreunul dintr'ai noştri să se mişte, dimpotrivă s'au dat cu toţii la brazdă şi nici n'au crâcnit. Cât despre domnul Kormos, dânsul habar n'a avut de toată povestea, la vot nici n'a venit, fiindcă chiar în convocarea cu care a inundat ziarele, dânsul l-a fixat cu vreo două săptămâni mai târziu, decât era în realitate... — Aşa o ducem noi, cu toată prezidenţia domnului Alexandrescu, părăsiţi şi vai de capul nostrn, — încheie în ton elegiac modestul nostru corespondent.

Fii pe pace, iubite părinte, mângăie-te şi te resemnează:

www.dacoromanica.ro

în toate părţile a fost cam aşa. Domnul Kormos al d-tale nu e singurul fruntaş, care veghează şi munceşte aşa fel. Vai, sânt mulţi aceşti şefi şi subşefi, cari iscălesc şi pun „manu propria", de câte ori vine vorba să li se dee cinste. Ei stau în fruntea mesei la praznice, ţin cuvântări duioase şi sughiţă de emoţie când amintesc cum a trecut Dunărea împăratul Traian, li se umflă vinele sub tâmple şi sânt roşii ca racul, când cu nobilă indignare vestejesc nedreptăţile neamului, iar de încheiere fac jurăminte solemne, că până la ultima picătură din vine au să lupte... Totdeauna te împiedeci de aceşti „luptători" venerabili, înaintea carora trebuie să-ţi descoperi capul cu cuviinţă şi să nu te pue păcatele, parinte, să li te împotriveşti cu două vorbe, că te-ai prăpadit şi nu mai vezi brâul roşu. Pe la adunări inofensive bâjbâe locul de ei, ei se ridică în picioare, când taraful de lăutari a intonat cele dintâi acorduri din „Deşteaptă-te Române", iar la banchet abia aşteaptă să se ivească friptura, ca să se scoale şi sa-şi spue toastul. Numai când vine vorba de muncă desinteresată, de-o păşire tranşantă şi îndrăsneaţă, numai atunci i-a înghiţit pământul. Atunci sânt bolnavi ori sânt răguşiţi, atunci le-a răcit cocoana şi are friguri de patruzeci de grade, atunci sânt siliţi să plece negreşit cu băiatul la şcoală, ori au un termin la judecătorie într'un proces dela care nu pot lipsi. Domnul Kormoş dela Murăş-Turda, care ne inspira aceste rânduri, şi pe care n'avem fericirea de a-l cunoaşte mai deaproape, sântem încredinţaţi, că nu este cea mai neglijabila figură în această ilustră galerie de conducători ai neamului...

Iată înfrângerile acestor zile la alegerile de congregaţie! Ce sânt, dacă nu cea mai buna dovadă a unei stări deplorabile? Câte căderi ruşinoase n'au fost pricinuite decât de lipsa de interes, de slăbiciunea ori neputinţa acestei specii celebre de fruntaşi? Şi precum în cutare colţ de comitat, aşa şi în rostul general al politicei noastre, ian staţi şi judecaţi cu răceala, cam ce se lucrează la noi? Puneţi mâna pe inimă, aruncaţi pe două clipe falşitatea convenţională şi spuneţi drept, nu poate fi socotit acest caz al domnului Kormos drept nn simbol al dărăpănării generale, care ne-a năpădit?

www.dacoromanica.ro

Să fim iertaţi, dacă facem să amuţească glasul tămâierilor reciproce şi spunând adevărul crud turburăm odihna de după masă a iluştrilor noştri bărbaţi, dar trebuie să constatăm cu toată obiectivitatea, că de o vreme încoace nu mai simţim nici o mână de conducere a destinelor noastre politice. In curând se împlineşte anul de când s'au isprăvit alegerile parlamentare, când am fost striviţi de loviturile brutale ale noului regim şi de atunci trăim într'o muţenie complectă. Afară de câteva interviewuri acordate gazetarilor ovrei din Budapesta, afară de câteva declaraţii de diplomaţie dodonică în chestia „împăcării", — cu ce ne-am ales? Fost-a vorba de vre-o organizare pe urma caderilor din primăvară, cari ne-au dat cel mai bun prilej de a ne cunoaşte slăbiciunile, a încercat cineva să mai ţie vre-o adunare, să protesteze, să strige, să desvălească străinătăţii infamiile cari caută să suprime viaţa unui popor? Au trecut atâtea brutalităţi ne mai pomenite, ne-au împuşcat ţăranii, au smuls tricolorul din cosiţa nevestelor, s'a văzut vre-o mişcare de împotrivire, afară de cele câteva articole de ziar din condeiul bieţilor ziarişti, cari stau la uşe când ţine sfat areopagul nostru? A fost vorba de un congres al naţionalităţilor, de o apropiere mai intimă de Slovaci, cu cari alături să încercăm o păşire mai puternică, s'au mai strecurat şi alte proiecte în publicistica noastră... Ei bine, s'a ales ceva din ele? Nimic. Afară de consumaţiile tradiţionale de capuţinere dela Jägerhornul din Budapesta, lumea noastră nu ştie să se fi făcut ceva.

In acest fel, să avem iertare, dar nu credem că am putea câştiga nici cea mai neînsemnată izbândă pe seama neamului... Pentru eluptarea libertăţii politice a unui popor se cere sacrificiul nobil al muncii şi al talentului, se cere cheltuială de energie, se cere idealism şi îndrăzneală, cari numai în suflete largi şi generoase pot să se zămislească. Iată popoarele din jur de noi, frânturile de neamuri din Balcani, dacă au ambiţii de satisfăcut ştiu să se mişte, ştiu să-şi ceară drepturile, din fierberea lor nepotolită se desfac zilnic deslănţuiri de energie, cari vestesc până la marginile lumii visul lor de mărire. Da, fiindcă în ochii cutărui şef al Bul-

www.dacoromanica.ro

garilor arde focul sfânt al unui ideal şi în inima lui trăieşte imaginea curată a fericirii unui neam, iar nu pofta îngustă de a parveni, sau de a-şi mai înmulţi capitalul depus spre fructificare la bănci...

Să nu ne mai mirăm deci, că în această vreme de adevărată *pasivitate* politică, din atmosfera asta mocnită se mai ridică uneori glasuri de nemulţumire, cari dau alarma şi cer ajutor. Nu vă speriaţi prea tare când le auziţi, domnilor şefi, fiindcă de o vreme încoace aceste ţipete par a fi singura noastră dovadă că existăm şi că ni-e sufletul însetat de orizonturi mai largi, de inimi mai mari!...

www.dacoromanica.ro

Fericiţii noştri expatriaţi.

Intr'un colţ al acestui ziar s'au publicat deunăzi câteva rânduri peste cari a trecut probabil cu graba cetitorul, dar cari atingeau coarde noi şi prea puţin cunoscute în discuţiile noastre.

Era un fragment dintr'o convorbire cu poetul Ştefan O. Iosif, cu care corespondentul ziarului a ajuns să vorbească în treacăt despre durerile noastre. Din cuvintele lui Iosif, care ne-a dat din nou dovadă, că nu şi-a sfărmat puntea sufletească spre locul de unde a pornit, se desluşea o mare îngrijire pentru cei rămaşi acasă şi o justă înţelegere a trebuinţelor lor.

La noi în Ardeal — cam aşa vorbea poetul — se dă astăzi o luptă grea şi îndărătnică, o luptă inegală între poporul asuprit şi apăsătorii învestiţi cu marele aparat de putere al unui stat. In această luptă sărmanii noştri oameni de acolo se apără greu, căci cei mai de seamă din conducătorii lor au trecut munţii şi au venit aici în ţară. Ardelenii i-am dat României dascăli, i-am dat tot soiul de cărturari, în vreme ce noi am rămas săraci şi tot mai lipsiţi de povaţă. Acum a venit vremea ca noi, o seamă din ceşti mai nou veniţi, să ne întoarcem acasă, să rămânem acolo cu toată frământarea noastră, să ne reîmpatriem...

Astfel a vorbit poetul şi e mult adevăr în aceste cuvinte. Noi, un biet mănunchiu de cărturari, cari ne zvârcolim zilnic sub loviturile duşmane, le simţim mai mult adevărul. Noi vedem cât sântem de puţini în acest sbucium fără răgaz, cât sântem de slabi şi cum rămânem din ce în ce mai izolaţi în lupta noastră. De cincizeci de ani şi până astăzi, tot ce am avut mai distins, cei mai aleşi bărbaţi, cele mai frumoase inteligenţe au trecut peste munţi în pământul primitor al unor fraţi buni, cari au ştiut cinsti totdeauna durerea acestor pribegi. De cincizeci de ani şi mai bine societatea noastră în evoluţia ei e supusă unor legi anormale. Tot ce se

www.dacoromanica.ro

plămădeşte mai ales în frământarea ei părăseşte locul, care i-a fost destinat de mersul firesc al lucrurilor şi îşi deplasează forţa în altă matcă, lăsând aici un gol, care rămâne neumplut. Astfel această societate nu-şi poate premeni puterile şi nu-şi mai înlocuieşte pe cei căzuţi. Astfel se explică şi sărăcia mare de oameni la noi, cu tot progresul aparent de care ne împărtăşim. Şi cum ar putea fi altfel, când poeţii şi scriitorii ne sânt la Bucureşti, profesorii ni-s împrăştiaţi prin toate liceele ţării româneşti, negustorii la Brăila şi aşa mai departe?

Şi, cu toate astea, dacă stai să judeci această situaţie ciudată, îţi dai seama, că acest proces de deplasare a forţelor noastre e o urmare fatala a împrejurărilor vitrege de vieaţa, la cari e supus astăzi neamul românesc din Ardeal. Negăsind un teren de manifestare aici acasă, toate aceste isbucniri din vigoarea îmbelşugată a unui popor în desvoltare îşi caută alt drum mai prielnic. Scriitorii se duc acolo unde e libertatea conştiinţei şi-a ideilor, unde nu e îngrădit avântul lor de paragrafi şi de procurori, unde sânt înţeleşi şi admiraţi; profesorii se aşează unde li-e cinstită meseria şi nu sânt îndrumaţi să devie propagatorii unor idei potrivnice convingerii lor ştiinţifice, în vreme ce negustorii se trag în colţul unde li-e mai asigurată libertatea şi cinstea comerţului, fară a li se cere să vândă marfă patriotica pentru a umplea punga ovreilor din Budapesta, — şi astfel se duc toate breslele de oameni, mărind tot mai mult golul de-acasă. Şi va urma înainte această pribegie fatală, până în ziua când păcătosul sistem de guvernare al ţării noastre se va frânge sub povara propriilor păcate, sau, înfrânat de o nouă mână mai bărbătească, va deschide un tărîm de desvoltare priincioasă poporului românesc. Astăzi zadarnic ne-am munci să ne ţinem oamenii acasă: nici n'ar rămânea în asemeni împrejurări şi daca ar rămânea ar duce o vieaţă de mizerii, în care s'ar părăgini ca firele de sămânţă căzute pe piatră, din parabola evangelistu'ui. Să aşteptăm deci cu resemnare ziua mântuirei.

Dar aşteptarea noastra nu poate fi numai pasivitatea unor fatalişti, ci trebuie sa fie stăpânită de trezvia m'nţii,

www.dacoromanica.ro

care caută soluţii pentru alinarea cât de vremelnică măcar a necazurilor. — Să ne reîmpatriem! — zice cu duioşie Iosif. Sânt accente de durere dintr'un suflet ales aceste cuvinte, în cari vibrează dragostea poetului pentru cei rămaşi acasă, dar nu se vor realiza nici odată. Pe cei duşi nu-i mai întorci. Sânt atât de speciale condiţiile noastre de trai aici, încât aceşti oameni, cari au petrecut o jumătate de viaţă dincolo, chiar şi dacă li s'ar da putinţa unei existenţe materiale la fel, n'ar mai trece bucuros graniţa înspre noi. Vieaţa cu înlănţuirea ei zilnică de mici mizerii are aici la noi un aspect particular, din ce în ce mai străin şi mai depărtat de tot ce e românesc. La tot pasul ar simţi acest reîmpatriat o repulsiune morală, firile mai distinse chiar şi estetică, care l-ar amărî şi l-ar face sa regrete ce-a părăsit. S'ar simţi într'un veşnic şi dureros exil omul nostru, care a gustat din binefacerile fără număr ale libertăţei naţionale şi ar rătăci printre noi amarît şi îndurerat, s'ar plânge de asperităţile vieţii, ca un tânăr smuls dela căldura ocrotitoare a căminului părintesc şi aruncat la oaste. Negreşit că ar putea veni o seamă — doi trei — din individualităţile puternice, a căror intelectualitate superioara caută alte drumuri şi alte mulţumiri. Personalitatea lor ar fi aici în mijlocul nostru ca o oază într'o pustietate, care pe o rază întinsă şi-ar revărsa binefacerile, şi activitatea lor ar fi o stâncă de care s'ar frânge valurile cutropitoare ale unei culturi străine. Ar putea veni Coşbuc, ar putea veni Iosif, Chendi, — în jurul lor s'ar forma tot atâtea cete din rândurile tinerilor atât de însetaţi de o îndrumare în orbecăirea lor chinuitoare. Ei ar putea veni aici la luptă zilnică, să arunce săgeţi ascuţite, să dărîme şi să clădească, facându-se astfel îndrumătorii poporului din care s'au ridicat şi de care îi leagă şi astăzi toată dragostea lor.

Dar mulţimea emigranţilor noştri nu mai vine, căci e atât de adevărată şi de adâncă înţelepciunea populară, când ne spune, că nu se mai duce celce bea apa Dâmboviţei. — „N'aş putea sa mai trăesc aici în ţara asta — spunea odata un arendaş îmbogăţit pe Bărăgan, dar de fel din Transilvania, — mă iea cu rece cum trec vama la Predeal

www.dacoromanica.ro

şi-l văd pe ăl dela paşapoarte, cum se încruntă, cum vorbeşte, cum tuşeşte; nu-i înţeleg pe oamenii ăştia viteji şi veşnic supăraţi; ba şi de ai mei din sat m'am cam depărtat... O să mă trag la Slatina, ori la un nepot la Roşiorii de vede, pe aici nu mai vin"... E şi acesta un fragment de logică curentă, care supune masele ce-şi aranjează viaţa după busola micilor pofte şi plăceri.

Dar se naşte întrebarea, dacă aceşti oameni, cari n'au să se mai aşeze nici odată în locul de unde au plecat şi cari prin plecarea lor au făcut să se piardă o părticică din capitalul de forţă al unui popor luptător, dacă aceşti oameni nu au datoria să mai privească măcar din când în când înapoi, să-şi mai aducă aminte de cei cari au rămas acolo, în vîrtejul primejdios? Pentrucă pierderea adevărată a noastră începe numai atunci, când interesul celor duşi dintre noi încetează, când le-am pierdut şi inima, când nu mai simt îndemnurile unei frăţietăţi cu nevoile noastre. Astfel judecată situaţia emigranţilor noştri, vom fi nevoiţi să facem constatări destul de triste. Expatriatul nostru, fericitul nostru expatriat, e în cele mai multe rânduri din firile cari uită repede. Trecut dincolo, se adaptează destul de uşor, e absorbit de mediul nou şi în scurt îşi pierde toată moştenirea sufletească de acasă. Acest spirit de turmă îi supune pe cei mai mulţi, îi nivelează până se confundă de tot cu lumea din jurul lor.

Trecuţi peste munţi, îşi rup pe rând legăturile cu rudeniile, cu prietenii de-acasă şi ajung de nu mai ştiu nimic din câte se petrec aci. Desinteresul lor pentru noi atinge de multeori marginile cinismului. Cu excepţia unui mănunchiu de intelectuali idealişti, cei mai mulţi din aceşti expatriaţi sunt copleşiţi de un covârşitor egoism, de câte ori vine vorba de multele şi variatele necazuri din Ardeal. Pe câţi nu i-a bătut norocul, câţi n'au ajuns sus, poate prea sus, pe scara de argint a bogăţiei, sau a căpătuielii, şi astăzi se fac că n'aud când li se vorbeşte de origina lor, ori, ca nepotul popii din Densuş, zâmbesc în faţa sbuciumării noastre şi-şi iau aierele celor mai veritabili ciocoi?... Câţi rup doi gologani din prisosul lor, ca să dea ajutor celor de-acasă, cari se trudesc

www.dacoromanica.ro

peste puteri să înjghebe o bibliotecă populară, să adune într'un muzeu comorile naţionale cari sunt pe ducă, sau să zidească de pildă la Arad o şcoală de fete şi să scape astfel un colţ de ţară de invazia culturii ungureşti? Sau câţi cetesc măcar aceste rânduri, câţi dau douăzeci de franci, ca să aboneze o gazetă, care le-ar spune zi de zi crâmpeie dintr'o poveste tristă? Sunt nespus de puţini aceşti Români aleşi şi se pare că zi de zi le scade sămânţa.....

Să ne reîmpatriem! — a zis Iosif într'o clipă de îndurerare, când, ca o fantomă neagră i-a trecut pe dinaintea ochilor soarta noastră... Măcar inimile, zicem noi, căci suntem în adevăr părăsiţi, când nici dragostea lor nu mai vrea să treacă munţii.

www.dacoromanica.ro

Un înfrânt: Aurel Bratu. *)

Nicăiri nu e atât de neputincioasă mintea noastră, ca în faţa mormântului deschis. Aici se frânge sborul ei, avântul i-se curmă şi ca pasăre rănită se sbate zadarnic, să se mai ridice în văzduh. In clipe când simţi rotind deasupra frunţii tale îngerul morţii, când desluşeşti adierea înfricoşată din aripile lui îngheţate, atunci sufletul tău se opreşte în drum şi stă pironit locului fără putere şi fără ajutor, ca un drumeţ înfrânt în mijlocul unei pustietaţi. Toate gândurile, toate îndemnurile tale fug în aceste clipe, ca o turmă de caprioare speriate şi tu rămâi aşa despoiat şi grozav de părăsit... Intreg rostul ţi-e copleşit de o singură putere rece şi nemiloasă: legea trecerii eterne.

Aşa învins stau şi eu în faţa mormântului ce s'a gătit pentru prietenul meu *Aurel Bratu*. Cu atât mai sdrobit mi-e sufletul, cu cât îmi dau seama de legăturile dragostei frăţeşti, cu care m'a întovărăşit acest om smuls dintre noi, din cea mai depărtată copilarie şi până astăzi... Cu moartea unui prieten se coboara în pământ o părticică din tine însuţi... De aceea mi-e atât de greu să-mi adun acum gândurile şi să-ţi zic rămas bun, căci simt că cu plecarea ta mă despart de multe din ale mele. Trecutul, ne-a purtat adese pe aceleaşi cărări şi în acest drum ne-au împintenat aceleaşi speranţe, ne-au oprit aceleaşi stavile şi ne-au luminat de multe ori în depărtare razele aceluiaş ideal... Când te duci tu acum, iubite prietene, în mine se răscolesc toate amintirile acestui drum îndelung, bătut împreună, şi aducerea aminte mă poartă înapoi pe caile vieţii...

Stau şi mă gândesc acum la despărţire. Imi răsar crîmpeie de amintiri fugare din copilăria de acum douazeci de

*) Discurs ţinut la m artea profesorului A. Bratu în Sibiiu 1 14 Iunie 1911.

www.dacoromanica.ro

ani, de când te-am întâlnit la şcoală, şi te petrec prin vârtejul vieţii tale de sbucium... Călător biruit de oboseală, sărmanul meu prieten fără noroc... şi tu eşti una din jertfele fară număr, pe cari le aduce bietul nostru popor în sforţarea lui uriaşă de a se smulge repede din întunerecul veacurilor la lumina aprinsă în pripă... Eşti una din victimele pe cari molochul civilizaţiei le cere unui neam de ţărani în drumul de trecere dela seninătatea patriarhală a vieţii lui simple, la atmosfera saturată de lumina chinuitoare, în care se frământă patimile şi problemele intelectualităţii moderne. De acolo dela ţară, din umbra plopilor, cari umbresc pajiştea verde, dintr'o căsuţă albă, te-au adus şi pe tine în vâltoarea oraşului, al cărui val te-a rapit. In drumul tău lung dela pragul casei, cu arminden la poartă, până la cupola de bronz în care se adăposteşte „alma mater", s'a lovit de atâtea stânci luntrişoara ta săracă, a trecut prin atâtea vârtejuri ameţitoare, a îndurat primejdia atâtor vifore, cari o aruncau printre mugetele pierzării, încât nu mă mir, că acum, în preajma biruinţii, la intrarea în port, a căzut cârma din mâna lopătarului înfrânt.

Il văd ca acum pe Aurel Bratu în colţul lui de bancă la şcoala ungurească, sânt douăzeci de ani de atunci. Slăbuţ, timid, în ochii negri cu strălucirea inteligenţei pătrunzătoare şi cu licărirea sfioasă a cuviinţei ţărăneşti, şedea în cămăşuţa lui albă şi se trudea să aleagă rostul cuvintelor străine, cu cari nu s'a putut împrieteni niciodată pe deplin mintea lui românească. Era un elev harnic, cuminte prea de vreme, ursit să înţeleagă din cele dintâi zile ale adolescenţei asprimea vieţii. Invăţându-se pe sine şi învăţând pe alţii, aşa se scurgeau zilele acestei copilării triste a unui băiat aruncat în straini, care, cu mintea chinuită de problemele geometrice, adormind, visa smei şi cosânzene şi cântece dela plug. Nu era acasă sufletul lui între zidurile negre ale şcolii, unde îşi făcea datoria, urmând povaţa unui părinte, care lasase cu limbă de moarte: „Fă tot ce-i putea, tu muiere şi dă-l să înveţe carte"... El se cerea în taină acolo la câmp, în arşiţa de osare, unde cântă ciocârlia şi tremură padurea... Pare că-l

www.dacoromanica.ro

văd cum îşi aduna repede cărţile Marţia şi Vinerea când suna clopoţelul, cum se strecura sprinten şi subţirel printre noi, coborînd pripit treptele... Jos, la ieşire, îl aştepta o femeie în port dela ţară, cu ochii împăienjeniţi de lacrimi, cu traista subsuoară... O cunoşteam cu toţii şi cum o vedeam ştergându-l de praf şi sărutându-l pe frunte, ne spuneam în treacăt: Iaca şi mama lui Aurel...

Aşa s'a dus an de an tot mai departe firul învăţăturii. Luptând cu străinătatea, cu sărăcia, bătând drumul nespus de jalnic al cărturarului românesc din ţara unor legi vitrege, aşa a mers înainte. Il văd par'că, la vârsta de cincisprezece ani, într'o odăiţă întunecată dintr'un ungher părăginit al unui suburbiu. Erau la un maistru pielar grămădiţi nouă înşi, băieţi de ţărani aduşi la şcoală. In trei paturi, aşezate unul deasupra altuia, dormeau copilandri cu ochii negri, cari până seara îndrugau puzderia lor de carte străină, în vreme ce pielarul îşi făcea meşteşugul şi lustruia la piei, cântând nemţeşte... Zugrăvind acest interior de trudă şi mizerie, ai avea în faţa ta o icoană, care lămureşte atâtea taine, atâtea însuşiri şi atâtea păcate, din sufletul intelectualului nostru de astăzi... Aurel Bratu le-a înfruntat toate piedecile şi cu o stăruinţă de erou a trecut înainte. Numai prietenii lui ştiau ce tragedie era scrisă în acel certificat de maturitate, în clipa când tînărul potolit, cu zâmbetul îndurerat, păşind mărunt în cea dintâi redingotă, bătea la o uşe, unde se ducea cu petiţia pentru o bursă din fundaţia Gozsdu...

Ne-am întâlnit apoi la Pesta, la universitate. Firea lui liniştită l'a îndrumat spre o carieră de muncă şi contemplaţie calmă. S'a hotărît să se facă profesor şi şi-a ales matematicile. Povestea tristă a anilor de liceu s'a desfăşurat mai departe în vălmăşagul sgomotos de pe malul Dunării. Stând la măsuţă, cu fruntea răzimată în palme, cu ochii rătăcind peste cifrele unei vaste probleme de stereometrie, acolo sus în mansarda lui săracă, îşi ducea înainte copilul de ţăran visul unei vieţi necăjite... Tot atât de harnic, tot atât de cuminte se strecura şi aici, trecând cu un pribeag necunoscut printre strălucirea deşartă a unei lumi, de care niciodată nu

www.dacoromanica.ro

s'a putut apropia... Sărmană tinereţă fără soare, istovită printre cărţile de matematici, din fărămiturile celor douăzeci de florini pe lună! Abia câte odată, la un sfert de an, când prisosul nostru măsurat ne îngăduia o cheltuială, când ne întâlneam la un păhărel de vin, undeva departe, afară din vâltoarea asfaltului, abia acolo se mai însenina fruntea lui posomorîtă. La umbra unui pom, în faţa poienii cu iarba presărată de păpădii, sufletul i-se înviora, îi reînviau amintirile copilăriei din satul lui, răsăreau ca prin farmec poveşti şi frânturi de glume dela ţară şi glasul limpede al lui Bratu ne cânta o doină câmpenească... In jalea ei tremurată plângea un strop răsleţ din durerea unui neam fără noroc şi la auzul ei rămânea cu braţele încrucişate, cu ochii prioniţi departe cârciumarul şvab... Par'că îşi dădea şi el seama, cât de potolită, cât de jalnică era veselia noastră...

Când a isprăvit universitatea, după patru ani de lipsuri şi de studii, Aurel Bratu s'a văzut din nou aruncat în largul vieţii, fără sprijin şi fără ajutor... Abia acum s'a început sbuciumul şi mai chinuitor după bucătura de pâne... Insuşirile cu cari venea el pe arena, unde se îmbulzeau atâţia în lupta cumplită a vieţii, nu-l puteau sălta în pripă pe calea norocului. Tînărul profesor de fizică şi matematică, nu şi-a pierdut firea, ca atâţi miluiţi de soarte. A rămas acolo muncitor modest, cuviincios şi plin de sfială. Mai bucuros suferea în taină neajunsuri şi nedreptăţi, decât să-şi strige măcar o singură dată durerea lui ascunsă. Suflet delicat, acest tînăr întrupa în sine însuşirile distinse ale ţăranului nostru. De sigur, că aşa timid, blând, sentimental, înamorat de şoapta frunzelor din codru, a fost purtat de multe valuri. Mulţi îndemănatici, înarmaţi cu platoşa obrăzniciei şi-au făcut loc cu coatele înainte, până când acest om mărunt rămânea la o parte, cu o blândă resemnare întipărită în zâmbetul lui trist... Aşa au trecut ani mai mulţi, ani de sărăcie şi umilinţă, cari săpau cu ghiara nădejdea unui suflet amărît... In această frământare mută s'a risipit tot mai mult din energia unei tinereţi chinuite, apropiind zi de zi de marginea prăpastiei o minte limpede...

www.dacoromanica.ro

De ce am mai duce mai departe povestirea crudă? De doi ani, de când şi-a izbândit visul şi a ajuns la catedra seminarului andreian, ştim cu toţii munca lui desfăşurată sub ochii noştri... Ştim, că a fost un model de profesor luminat şi conştienţios, un om cinstit, cum rar ţi-e dat să întâlneşti în viaţă, un intelectual chinuit de problemele înaintării neamului...

Viaţa însă s'a milostovit prea târziu cu bietul călător trudit... In lupta îndărătnică organele s'au sfărmat, avânturile minţii s'au frânt ca aripile fluturului ars de lumânare, ochii senini s'au împăienjenit şi pe frunte s'a aşternut umbra înfricoşată a întunecimii... Şi te-am văzut, iubite prietene, ca un spectru grozav ivindu-te între noi, pierzând din mâna slabă cârma gândurilor tale, cu mintea rătăcitoare în golul înfiorător... Aşa s'a stins într'o clipită o făclie înfiripată cu atâta trudă, aşa s'a părăginit tot belşugul de lumină adunat în nopţile tale de insomnie... Aşa te-ai topit între cărţile tale, între vravul de hârtii umede încă de cerneala unui condei în alergare... Din odăiţa ta îngustă de dascăl sărac, a sburat sufletul în larg, ca o pasăre scăpată din colivie...

Rămas bun, iubite prietene! Cum stăm acum la marginea gropii tale, noi tovarăşii tăi de odinioară, nu suntem cuprinşi numai de amărăciunea ce lasă în urmă zădărnicia luptei omeneşti, ci cumpănind soarta ta de intelectual fulgerat în drumul năzuinţelor tale, ne coborîm cu mintea în noi înşine şi simţim în aceste clipe, că se aşează în pământ ceva din sbuciumul nostru... Căzând pe rând în lupta vieţii, ostaşi loviţi de mâna sorţii, noi te vom urma odată, cufundându-ne în nefiinţă... Am dori, ca şi la mormântul nostru să se simtă jalea pe care o avem în inimă, noi prietenii tăi, acum când te pierdem, şi am vrea, ca şi la îngroparea noastră să se poată spune cuvintele cari la nici o groapă nu mi-s'au părut mai potrivite, ca la mormântul tău:

„Pe cine 'ngropi parinte azi?
— Pe-un om de omenie!"

www.dacoromanica.ro

Un falş Coriolan.

In sfârşit trebuie să rămâie biruitor adevărul. Oricât de sdrobitor, oricât de ruşinos ar fi, trebuie spus şi trebuie privit în faţă, căci totdeauna mărturisirea uşurează sufletul. S'o spunem deci pe faţă şi fără nici un înconjur: părintele Vasile Mangra ne-a părăsit, a ajuns duşmanul nostru şi prietenul guvernului.

Fireşte, că până la rostirea răspicată a acestui adevăr am trecut prin clipe de grea şi chinuitoare îndoială. Ne-au consternat cele dintâi veşti răzleţe, pe cari le-am respins cu indignare, ne-au pus pe gânduri aparenţele cari le întăriau tot mai mult şi, în sfârşit, probele hotărîtoare cari confirmau această faptă ne-au tulburat sufletul. De aici şi ezitarea presei noastre şi a fruntaşilor politici. Intâi am zîmbit cu toţii şi ni-se părea o glumă de carneval această veste, ne-am indignat apoi şi o socoteam de o bănuială jignitoare la adresa părintelui Mangra, iar mai târziu când realitatea ne-a desvălit adevărul, am rămas cu toţii fulgeraţi ca de-o ruşine mare. Nu ne-am recules nici acum de sub impresia covârşitoare a celor dintâi momente de desgust şi numai mai târziu vom fi în stare să lămurim pe deplin şi însemnătatea şi urmările acestui păcat.

Un lucru e însă cert şi anume, că există o ierarhie de valori în viaţa publică a ori cărui popor şi cu cât e cineva pe o treaptă mai înaltă în acest rang ierarhic, cu atât e mai mare răspunderea pentru faptele lui. Importanţa personalităţii unui om în societate, croieşte şi proporţiile păcatului de care se face vinovat.

Din acest punct trebuie judecată dezertarea părintelui Mangra, care câştigă astfel o semnificaţie cu totul particulară în istoria transfugilor noştri politici.

Părintele Mangra a fost ridicat de opinia noastră publică până la cea mai înaltă treaptă în acest rang ierarhic al valorilor. După un sfert de veac de activitate, acest că-

www.dacoromanica.ro

lugăr cu privirea vioaie, cu ochii luminaţi de neastâmpărul inteligenţei, cu figura care trada fineţă şi rafinărie lumească şi nici decum urmele smereniei monahale, a câştigat simpatiile lumii noastre. Şi-a câştigat aceste simpatii, tocmai în urma atitudinilor sale politice. Intr'o vreme când archiereii ni se înfăşurau într'o prudenţă de multe ori culpabilă, când şefii bisericeşti nu se făceau interpreţii răspicaţi ai nemulţumirilor noastre politice faţă de guvernele duşmane, în aceste zile de frământare s'a ivit pe orizont personalitatea părintelui Mangra. Intransigent şi îndrăzneţ, cu ochii iluminaţi de ideal, respingând orice nuanţă a oportunităţii, apărându-şi dîrz şi cu o nobilă îndărătnicie convingerile, în haina atât de simpatică a călugărului luptător, astfel a păşit pe arena vieţii noastre politice Vasile Mangra şi a cucerit multe inimi. In zilele de sbucium ale Memorandului, figura vioaie a acestui monah încins cu brâul negru al abnegaţiei şi curăţeniei sufleteşti se ivea când la Sibiiu, când la Cluj, când la Bucureşti. Chinuit de durerile neamului, pururi treaz la orice nedreptate a duşmanului, aprins, furtunatec, nervos, el îşi spunea cuvântul când în adunările noastre naţionale, când în întrunirile dela Dacia din Bucureşti. Această ţinută de naţionalist şi agitator implacabil a consacrat personalitatea părintelui Mangra. In *acest* semn şi-a câştigat toate biruinţele. Lipsind această parte din activitatea d-sale, este prea firesc că Sf. Sa ar fi rămas până astăzi un foarte modest profesor la seminarul din Arad, care prin cercetările sale de istorie bisericească ar fi o figură destul de neglijabilă în viaţa noastră ştiinţifică. Văzându-l însă pe arenă, înşiruit între luptători, lumea l-a judecat cu altă măsură. Privindu-l de-un exponent al ideii naţionale primejduite într'un colţ de ţară, l-a înzestrat cu toate atribuţiile de conducător şi i-a întărit tot mai mult piedestalul autorităţii morale. Această judecată i-a deschis drumul înaintării până la archierie.

Inzadar se spunea, că însuşirile duhovniceşti şi virtuţile evanghelice nu sânt calităţile de forţă ale acestui monah prea aruncat în vălmăşagul vieţii profane, pentru ca să se mai poată întoarce în singurătatea calmă a păstorirei archie-

www.dacoromanica.ro

reşti! Lumea noastră vedea întrânsul pe naţionalistul militant, pe cuvântătorul revendicărilor noastre naţionale, pe călugărul de legea nouă, care ne învăţa să privim în cârja vlădicească un sceptru de conducere politică. Aceste credinţe au fost treptele pe cari s'a ridicat în judecata obştei şi a fost ales de episcop al Aradului Vasile Mangra, care, neîntărit de guvern, dar cu satisfacţia splendidă a încrederii unui neam, a ocupat scaunul de archimandrit şi vicar al Orăzii. Ca o recunoaştere postumă pentru această viaţă de sbucium, care se credea că îşi va găsi împăcarea în sine însăşi, a venit alegerea de membru al Academiei române. Cât de frumos, cât de darnic ştie să răsplătească acest biet popor al nostru!...

Acest rasplătit al neamului, pe care s'a risipit cinste şi încredere fără măsură, acest Vasile Mangra, trece astăzi în tabăra guvernului. Agitatorul ambulant, oratorul întrunirilor populare din Bucureşti, membrul Academiei române, îşi reneagă trecutul, îşi calcă în picioare singura însuşire care l-a ridicat şi devine unealtă în mâna duşmanilor acestui neam. Toate cuvântările, toate aruncăturile din tren, tot ce-a gândit, tot ce-a vorbit vreme de un sfert de veac, desminte acum acest om în pragul bătrâneţii, ca şi când ar spune lumii, guvernului unguresc şi nouă tinerilor: *„Luaţi aminte! Adevăr, adevăr zic vouă, eu am minţit douăzeci şi cinci de ani şi acum încep să vestesc cuvânt de dreptate! Acum mă luminez, acum mă pocăesc, acum mă fac de omenie, acum să mă ascultaţi!...“*

Cât de jalnică, cât de paradoxală, cât de penibilă este situaţia ce şi-a creat bietul om! Vor fi triste urmările acestei sinucideri morale şi politice, căreia nu-i lipseşte nici germenul tragic. Părintele Mangra nu mai este al nostru, al ungurilor nu poate fi. A părăsit tabăra noastră, de care îl lega trecutul cu toate amintirile lui, şi-a făcut drum spre lagărul potrivnic de care îl leagă aspiraţiile de mâne. Va rămânea însă până la sfârşitul zilelor sale un pribeag între două tabere, nici al lor nici al nostru. Iată un om care şi-a sfărmat acum la bătrâneţe puntea de aur a sufletului, şi-a zdruncinat echilibrul moral. Stai şi-l priveşti şi nu poţi să-ţi suprimi

www.dacoromanica.ro

sentimentul de compătimire, pe care ţi-l trezeşte deaproapele pe povârnişul căderii. Te cuprinde o resemnare blândă, o curată durere evanghelică: Sărmanul om de ce n'a putut muri frumos?...

Dar ne reculegem din aceste accente de milă şi ne dăm seama de grabă, că dezertarea părintelui Mangra înseamnă o sdruncinare puternică în vieaţa morală a luptelor noastre politice. Sub acest raport e un adevărat dezastru. Căci — se va întreba orice gregar al frământărilor noastre, — cine mai e cinstit în această ceată de oameni, cari sânt socotiţi de apărători ai neamului, cui să-ţi mai încrezi tainele, pe cine să-l mai faci depozitarul credinţelor tale, când acela, pe care opinia publică l-a ridicat la cea mai înaltă treaptă în ierarhia valorilor morale, se dovedeşte după douăzeci şi cinci de ani într'o bună dimineaţă de-un transfug ca toţi transfugii, o unealtă care se vinde duşmanului? Pare legitimă întrebarea şi deaceea ne dăm seama de dureroasa criză morală ce va provoca acest păcat. Doar' lumea distinge între om şi om, între păcat şi păcat. Burdea e un delicvent ordinar, Şeghescu o foarte modestă insectă bugetofagă, nu sânt criminalii de stil mare ai politicei noastre. Au răsărit dintr'odată din obscuritate, purtând pecetea oprobriului public. S'au născut sub ochii noştri în zodia porcului, nu ne-au surprins, nu ne-au mişcat, fiindcă micile pungăşii nu provoacă adânci perturbaţii morale, nu taie unde largi în suflete, ci trec fără urmă: o pecingine suportabilă pe un corp sănătos. Cu totul alta este însă crima morală a părintelui Mangra, care din conducător fruntaş devine trădător şi clatină astfel puternic *creditul moral* al luptelor noastre politice. Această împrejurare îi măreşte păcatul şi va sili opinia publică să-i aplice pedeapsa maximală.

Cumpănind această faptă penibila, te trudeşti totuş să luminezi în sufletul acestui om, să-l explici măcar. E nespus de greu. Nici argumente politice, nici rezoane de ordin moral nu pot lămuri această trecere. Politiceşte e o absurditate să te crezi prietenul unui popor, împotrivindu-te normelor de vieaţă, pe cari însăş înţelepciunea lui le-a croit. Din punct

www.dacoromanica.ro

de vedere moral s'ar găsi o soluţie, numai atunci când profunde jigniri şi nemulţămiri l-ar fi aruncat în mânile duşmanului. Am avea astfel în faţa noastră un Coriolan, pe care mândria rănită l-ar fi împins în prăpastie. Dar, cum ştim, nu l-a jignit nimeni, dimpotrivă l-am încărcat cu daruri şi onoruri. Este deci un falş Coriolan părintele Mangra şi tare ni-e teamă că se apropie de-o apariţie socială mult mai comună şi mai înfrăţită cu zilele noastre, decât cu atmosfera de severitate morală a anticităţii. Azi Coriolanii trăiesc doar' prin cărţi, azi negustorii sânt la modă.

Coborît în raza de cercetare a preocupărilor vulgare, pasul părintelui Mangra îşi găseşte o explicaţie. Aceasta este dorul de a parveni, pofta de a ajunge în scaunul vlădicesc prin ajutorul guvernului şi prin iertarea noastră. Va fi adoptat şi Sf. Sa jalnica şi nenorocita psihologie a mitrei, care a orbit pe mai mulţi oameni din clerul nostru superior. Aceşti oameni judecă cam aşa: mitra este rezultanta a doi factori hotărîtori, alegătorii bisericeşti şi guvernul; reuşita de a parveni este deci determinată de abilitatea susţinerii unui echilibru prielnic între aceşti doi factori atât de opuşi. Deci nici prea naţionalist, ca să nu te compromiţi la guvern, pici prea guvernamental, ca să nu te facă uitat alegătorii. De aici o mulţime de balansări ruşinoase, poticnirile cunoscute ale speculei. Părintele Mangra îşi va fi zis probabil aşa: „Trebuie să fac o lovitură mare, care să mă rehabiliteze la guvern pentru totdeauna. Cât pentru Românii mei, e nemăsurată iertarea lor; ei vecinic au viţel de tăiat pentru un fiu rătăcit!"...

Aceasta pare a fi psihologia actuală a părintelui Mangra. Deopotrivă de detestabilă şi ca valoare morală şi ca combinaţie speculativă. Părintele Mangra a încetat de a fi politiceşte un om de omenie, fără a deveni un bun negustor. Va fi primit de Unguri cu oarecare alai, cu îndulcirile cu cari se răsplătesc de obicei fugarii cari se laudă, că ştiu culcuşul şi ascunzişul duşmanului, dar va fi redus repede la valoarea adevărată. Pierzându-şi rostul şi neînsemnătatea în viaţa noastră publică, la Unguri va număra prea puţin şi va

www.dacoromanica.ro

fi aşezat degrabă în camera de vechituri a politicei guvernamentale. Cât pentru noi, fie pe deplin asigurat Sf. Sa, că această păşire i-a închis pe veci porţile acestui neam. E prea mică lumea noastră pentru păcate atât de mari şi cu cât trece vremea, cu atât societatea noastră, în lupta de premenire a valorilor morale, va fi călăuzită de principiile unei severităţi mai răspicate. Iată deci că şi mitra părintelui Mangra a fost sfărmată de acest pas fără noroc.

Vom avea aşadar în faţa noastră un nou duşman politic. In publicistică şi în parlament, poate, va răsări figura archimandritului Mangra, care preferă un scaun de deputat unguresc celui de membru al Academiei române, unde nu va mai putea călca în urma acestui caz flagrant de incompatibilitate morală. Il vom vedea şi-l vom privi cu toată liniştea în faţă pe acest înfrânt al poftelor deşerte. Vom avea întrânsul un slab adversar, pentrucă transfugii cu moralul desordonat nu sunt nici când primejdioşi.

Va fi însă o apariţie nespus de tristă chipul acestui preot, căruia soarta nu vrea să-i dea nici una din frumoasele mulţumiri ale bătrâneţelor. In tovărăşia lui Burdea, Şeghescu şi alţi păcătoşi mărunţi, îmbătrânit, distrat, încurcat, supt ploaia de săgeţi a deputaţilor noştri, sbuciumat de amestecul tragic al trecutului cu prezentul, ne mai având credinţa noastră şi neputându-şi câştiga cinstea Ungurilor, — astfel îşi va fărîma zilele o viaţă greşită...

•

Din potopul de amintiri, cari îmi aduc aminte imaginea călugărului tribun, reînviu una. Era la Predeal, în zilele Memorandului. Erau cuvântări, era însufleţire şi flori şi cântece. Călugărul Mangra, răpit de elanul dragostei de neam, le-a dat un steag albastru studenţilor bucureşteni: „Plecaţi acum şi când vă veţi întoarce la noi acasă, să ni-l aduceţi întreg".

Stau şi mă gândesc, ce ciudată, ce fără suflet e vremea... Să se împlinească dorinţa acelor clipe, unde te-ar găsi acest steag, părinte Vasile?...

— Unde te-ar găsi?...

www.dacoromanica.ro

Diagnoza unui străin.

Cine nu-şi aduce aminte de ovreiul negustor din satul lui? Câte apucături şi câtă stăruinţă nu cheltueşte acest Shylok rustic pentru a-şi desface marfa stricată!... Cum o împătură frumuşel în hârtii colorate, cum o ia subsuoară şi bate umilit la uşa popii... Şi după ce popa l'a dat afară, trece la preoteasa cu vorba lui rugătoare şi cu umilinţa lui perfidă... Şi aşa înainte pe rând. Umblă întreg satul să-şi caute muşterii. In tot umbletul ăsta i-se murdăresc tot mai mult zdrenţele de hârtii şi el e nevoit să scadă din preţ la tot pasul. Dacă nu reuşeşte cu nici un chip, atunci se aşează în pragul prăvăliei, ţine straje acolo de dimineaţa până seara şi trage de mânecă pe toţi trecătorii de pe uliţă. Şi, se înţelege, la urma urmei tot o vinde. Că înghite batjocuri, înjurături, asta-i altă socoteală. Dar, vorba, se scapă de mucegaiul din lădiţă şi mai aşează trei taleri în ciorapul de sub perină. Atâta a vrut el, de altele nu-i pasă. E fericit Iţic, face cu ochiul şi rîde în barbă, mulţumind lui Iehova, care i-a dat înţelepciune să sece punga goilor.

De ce zîmbeşti cu atâta înţeles pe urma acestor rînduri, iubite cetitor? De ce mişti dumerit din cap, gândindu-te la negustorii mari şi mici ai frământărilor noastre politice? Iată-ţi spun, ai ghicit şi ai toată dreptatea: la domnul Emil Babeş mă gândesc şi eu, de dânsul e vorba. Şi s'ar putea să ne gândim la altcineva, şi eu şi dumneata, acum când cetim în ziare, că neobositul advocat s'a dus şi la ministrul Héderváry să-şi îmbie „principiile“?

Sărmanul rătăcitor! Cât s'a sbătut, cât s'a străduit acest negustor ingenios. Vai, câte scări n'a urcat, la câte uşi n'a bătut, în câte antişambre n'a aşteptat şi câte scrisori n'a scris bietul om în neastâmpărul de a-şi vinde marfa. Vor fi vre-o doi ani, nu mai mult, de când a ridicat capul mai întâi domnul Babeş. După păşirea rezolută a deputaţilor noştri,

www.dacoromanica.ro

după zilele de furtună ale lui Vaida, când un vânt de nebunie ridicase la apogeu intoleranţa turanică a Camerei din Budapesta, a ieşit de după paravanul daraverilor sale advoţeşti domnul Babeş cu ramură de maslin. In acele zile sbuciumate, când se împărţeau şi se primeau lovituri, când numai puţini luptători îndrăzneţi păşiau cu fruntea ridicată în arenă, în acele zile, când slabii şi găunoşii se trăgeau frumuşel la o parte, a venit acest domn să creieze o platformă de legalitate principiară pentru dubietatea de caracter, pentru desrădăcinarea sufletească şi pentru pofta de căpătuială ieftină, cari se anunţau pe ici-colea în viaţa noastră publica. S'a ivit aşa dintr'odată, insinuant, serviabil, nechemat, neîntrebat de nimeni. Fără a fi introdus câtuşi de puţin în conştiinţa publică a poporului nostru, fără a-i cunoaşte necazurile şi fără a-i înţelege bucuriile, aşa din bun senin, acest intrus străin de toate manifestările vieţii româneşti pe acest pământ s'a improvizat ca leader al mişcării noastre politice. Şi ce apariţie tragi-comică a fost dela început şi a rămas până astăzi bietul om, care cu tertipurile unei mediocre inteligenţe advocăţeşti, cu logica de paragrafi şi şi cu rafineria vulgară a omului de afaceri ataca marile probleme ale existenţei unui popor.

Erau atât de neînţelese vorbele, pe cari le spunea, atât de ciudate şi nepotrivite cu sufletul nostru sfaturile acestui utilitarism, care pornea dintr'o îngustă concepţie de tarabă, atât de neobişnuite în societatea noastră îndrumările, cari purcedeau dela o asemenea mentalitate fără nici un răsunet la noi. Era penibil sa l vezi pe acest om cu articolele lui; toată poza: mişcare, gest, cuminţenie, glumă, însufleţire, întreaga gama sentimentală şi intelectuala, pe care îşi broda spusele, erau straine. Un unghier de tipic „Lipotváros" se desprinde din întreagă echilibristica de argumente, cu cari caută sa convingă, iar fraza lui, deopotrivă de înduşmănită cu sufletul şi cu sintaxa românească, îţi dă iluzia că un agent dela firma Mautner a învăţat româneşte. Stai şi te miri cum îndrăzneşte cineva cu un asemenea bagaj sufletesc sa bata la poarta noastră, sa ceară intrare? Fiindcă s'o spunem verde şi fara nici o suparare: domnul Emil Babeş este un strain

www.dacoromanica.ro

pentru noi, este tipul desrădăcinatului. Trăind într'un mediu cu desăvârşire străin, ca orice fire maleabilă, s'a adaptat degrabă primind toate schimbările, pe cari le provoacă un astfel de botez de mimicri. N'a învăţat carte românească, a rămas toată viaţa departe de cultura românească, nu s'a apropiat nici când de poporul nostru. Ei bine, cum să ne înţeleagă, cum să ne tălmăcească durerile şi bucuriile ?.., Cum să ghicească tainele ascunse ale sufletului românesc, acest domn advocat, care n'a stat în faţa unei adunări de ţărani, n'a deschis uşa unei căsuţe dela ţară, n'a auzit un cântec la margine de codru, n'a văzut un român la plug, n'a văzut o horă, acest om, care o viaţă întreagă a trăit, s'a veselit, s'a întristat, a cântat, a învăţat, a iubit ca orice străin de noi. Iată de ce toate însuşirile proprii sufletului românesc nu găsesc o întrupare în nici una din faptele acestui om, iată de ce psihologia domnului Babeş este psihologia desrădăcinatului, iată de ce toată truda de a se ridica la suprafaţă îi rămâne stearpă.

Dupa câteva momente de analiză a sufletului îţi explici şi politica domnului Babeş cu toate cărările ei încurcate. Ţi-o explici şi-ţi dai seama, că numai aşa putea lucra, cum a lucrat: aşa cu duplicitate, cu târguială, cu reclamă şi cu o absolută lipsa de rezultat. A început prin a se adresa nouă, a continuat prin a se adresa Ungurilor, a deschis apoi o acţiune paralelă scriind când româneşte, când ungureşte. A scos o broşură ungurească sub pseudonim, pe care o comenta şi o lăuda sub iscălitură în ziarele româneşti, se înfăşura în mister une-ori când i-se vorbea de „Argus“, pseudonimul broşurii maghiare, de alte-ori îţi da să înţelegi, că dânsul e autorul. Mai deunăzi a tipărit într'un volum o serie de articole româneşti din cari încă desluşeşti firul roşu al acestui dualism mercantil, un volum ferecat cu scrisori de recunoaştere şi recomandaţie dela „Th. L. bărbat de stat şi istoriograf vestit maghiar“, „baronul H. F.“ şi ale iniţiale, cu cari îşi recomandă „principiile“, par'că ar fi vorba de-o apă de dinţi. Şi aşa s'a dus înainte neobositul avocat, până a ajuns să facă un memorand, cu care să se prezinte în ca-

www.dacoromanica.ro

binetul ministrului Héderváry, ca viitor şef al unui partid român moderat...

Se înţelege, că toată svârcolirea asta a rămas şi va rămâne infructuoasă. Ungurii îşi dau seama că mobilul acestui neastâmpăr nervos este numai pofta de-a parveni şi înţeleg că toate vorbele domnului Babeş n'au nici un sprijin la noi acasă. Şi nici nu pot avea, fiindcă opinia noastră publică, masele noastre populare nu pot fi înrâurite de păşiri ca ale domnului Babeş. In lupta politică a unui popor fruntaşii sunt consacraţi de opinia generală, sunt scoşi la iveală, sunt impuşi de sentimentul obştesc, care-i aşează în rândurile dintâi. Conştiinţa publică îi împinge la suprafaţă, ca adâncul mării răzvrătite oştirea de valuri. Nu svârcolirea unui individ e hotărâtoare, ci credinţa celor mulţi despre dânsul.

Dar mai este şi altă chestiune de ordin principiar, care-i închide intrarea domnului Babeş în viaţa noastră publică. Este adevărul care se afirmă tot mai răspicat, că în lupta noastră nu pot avea rol de conducători oamenii, cari *nu sunt călăuziţi în faptele lor de un fond puternic: de* **cultură naţională**. Nouă ne trebuie fruntaşi al căror suflet să fie oţelit de focul sacru al unei culturi specifice româneşti, căpetenii ale căror îndrumări pornesc din conştiinţa de drept şi de demnitate, pe cari numai comoara sufletească a unui popor le poate lumina. Numai astfel de oameni ne mai pot cere ascultare, în aceste zile când se ţinteşte la desfiinţarea noastră sufletească pe toate căile, fiindcă numai dânşii, cu povaţa lor, ne pot arăta drumul potrivit aspiraţiilor noastre. Cei cari sunt lipsiţi de aceste însuşiri sau vor fi sacrificaţi, sau se vor mulţumi cu rolul de gregari, cari primesc şi îndeplinesc ordine. Un astfel de gregar ar putea fi şi d. Babeş, care şi în acest caz ar trebui să mai înveţe carte românească şi să caute mai multe prilejuri de apropiere sufletească de poporul românesc.

Dar nu! Domnul Babeş are aspiraţii, are ferbinţeli, vrea fotoliul de deputat, clienţi, vrea partid, şi alte bunătăţi. Domnul Babeş nu se va astâmpăra: dimpotrivă, va mai scrie articole şi memorande în două limbi, va ticlui scrisori, va bate la

www.dacoromanica.ro

uşi, cerând zadarnic ascultare. Va trage de mânecă trecătorii şi va sta toată ziua în pragul prăvăliei, ca eroul, cu care am deschis aceste rânduri şi a cărui figură desagreabilă ne-o evocă alergătura domnului Babeş.

Inainte deci, domnule Babeş! Inainte! Noi nu putem pune stavilă imboldurilor sufleteşti, dar te asigurăm, că n'o să-ţi treacă marfa la noi. Prea ne-au înşelat mulţi, şi prea ni s'a îmbiat de atâtea ori calitate proastă, ca să n'avem măcar înţelepciunea păgubaşului păţit, care şi-a răscumpărat cu mare cheltuială dreptul de a strâmba din nas şi a trece mai departe.

www.dacoromanica.ro

A murit un om: Ioan Slavici.

Un prieten mi-a povestit odată întâmplarea care îmi vine în minte acum. Mi-a spus-o într'un amurg de toamnă, când mergeam alături şi copacii îşi scuturau frunza ofilită la picioarele noastre. Mi-a spus-o, ca să înţeleg cât de crudă e uneori ironia sorţii.

In tinereţa mea, — aşa a început prietenul — am cunoscut o cântăreaţă. La un concert, în faţa unei mulţimi imense, atunci am văzut-o întâi. Era o apariţie de cheruvim, când s'a ivit deodată în haina de mătasă albă, cu ochii strălucitori, cu chipul luminat de un zîmbet, ca de o aureolă. Cu cel dintâi cântec ne-a cucerit pe toţi. Mi-aduc aminte, era un cântec simplu dela ţară, o arie limpede şi curată ca unda unui râu de munte. Dar pusese atâta frăgezime în glas, atâta mlădiere, atâta seninătate, că trebuia să te farmece. Şi cum să nu ne mişte cântecul ei, care părea că ne aduce un miros de pădure, un zvon de frunză verde în vălmăşagul tulbure al vieţii? Fireşte, că ne-a mişcat. Ţiu minte, ca acum. Vecinii mei zâmbeau, ca în legănarea unui vis. Eu închisesem ochii şi trilurile ei de priveghitoare îmi veneau de undeva de departe, mi-se părea că copilăria uitată îmi trimite o rază târzie să mă mângăie pe frunte. O, a fost nespus de frumos. Când a isprăvit, lumea a rămas cufundată într'o tăcere de biserică. Abia într'un târziu ne-am desmetecit de-o furtună de aplauze... La plecare duceam cu mine o moleşală dulce. Părea că sânt mai uşor, mai bun. De atunci ani de-arândul mi-a rămas închis în suflet cântecul ei: cea mai frumoasă mângăere în serile mele de singurătate.

— S'au scurs ani de-atunci. Eu, — continuă prietenul meu, după câteva clipe, — n'am mai văzut-o. Dar o urmăream de departe cu gândul. Spuneau unii, că şi-a păstrat vocea, că are aceleaşi undulări catifelate, dar limpezimea de

www.dacoromanica.ro

odinioară s'a mai pierdut. Orice-mi vorbeau însă era înzadar. In sufletul meu răsuna vechiul clopoţel de argint.

Dar vezi, mi-a fost dat să nu pot păstra până la sfârşit această imagine curată. Pe semne, norocul meu a vrut să fie aşa. După ani îndelungaţi, când nu-i mai auzisem de veste, rătăcind într'o seară pe bulevardul unui oraş mare, m'am aşezat aşa într'un colţ de cafenea. Cum m'am uitat împrejur, am văzut că o nimerisem rău. Era o atmosferă dubioasă în jurul meu. Miros de tutun şi de parfumuri ieftine, cari m'au deşteptat degrabă din aiurări. Cum stam uitat, deodată m'a făcut să tresar un început de muzică. Ţipau viorile, strănuta clarinetul şi în mijlocul acestui ansamblu ciudat, din care se desprindea o romanţă de bulevard, a început să cânte o femeie. Glasul dogit şi stins se muncea zadarnic să dea un relief notelor capricioase. Nici avânt, nici cădere n'avea, ca o apă moartă. Doar pe-alocurea mai puteai deslusi câte un accent limpede, care venia străin şi nepotrivit. Întorc capul s'o văd pe cântăreaţă şi ce-am văzut — prietene — m'a tulburat. In fundul cafenelei, pe nişte scânduri murdare, în clar-obscursul unui candelabru de sticlă colorată, se trudea să cânte biata femeie. Avea o înfăţişare disgraţioasă; era bătrână, slăbită şi obrajii plini de creţuri cu paloarea lor de var străluciau, par'că, sub straşina unei enorme peruci blonde.., Cum cântă, ridică faţa, o rază de lumină îi rătăceşte pe frunte. O văd mai bine. Tresar şi mă scutur ca de un vis urît. Părea că într'un ciob de oglindă proastă mi s'a arătat un chip cunoscut, care îmi apărea acum ca o caricatură bizară. Mă uit mai adânc la masca stranie, îi văd ochii şi abia am putut să-mi stăpânesc un ţipăt. O recunosc: era cântăreaţa care m'a fermecat odinioară.

Mă ridic repede şi la plecare văd mari placarde roşii, cari îi vesteau numele pe pereţii cafenelii... M'am dus cu sufletul frânt, ca de o nenorocire mare. De atunci de câte ori n'am blestemat ciasul rău care m'a rătăcit acolo. In suflet mi-a amuţit clopoţelul de argint. S'a zdrobit în sara aceia. Şi, nu ştiu cum, mi-se pare, că am rămas mai sărac de atunci. Cum stau aşa, în câte un amurg de toamnă, îmi vine

www.dacoromanica.ro

în minte povestea asta. Zădarnic mă muncesc să reînviu cântecul din tinereţe. Mi-l'a omorît caricatura lui. In astfel de clipe mă sbucium şi mă doare cruzimea sorţii, care e atât de nemiloasă în drumul ei. Mă doare şi îmi vine s'o strivesc sub blestemele mele pe fiinţa ceia rea şi fără inimă, pe această femeie caricatură, care mi-a răpit cea mai frumoasă amintire din tinereţe. In pornirea mea de mânie îmi zic, că mai de grabă trebuia să se prăpădească atunci de mult, în zilele ei de biruinţă, decât să rătăcească până astăzi în mijlocul nostru ca o umbră urîtă a unui vis frumos, ca o clipă de tulburare diabolică a credinţei noastre.

Pentrucă, — încheiă prietenul meu, cu glasul posomorît, — nimeni n'are dreptul să fure frumosul din sufletul nostru şi eu nu cunosc mai mari criminali, decât aceia cari ne omoară credinţa...

Aşa mi-a vorbit prietenul şi, în vreme ce mergeam alături, soarele murea pe o culme veştedă, în văzduh tremura tristeţa amurgului de toamnă şi printre ramurile copacilor se fremăta vântul într'un zvon îndurerat, ca un clopot de îngropare.

*

Povestirea asta crudă, cu tragicul ei brutal, mi-a venit în minte, fără să vreau, zilele aceste, când o soartă rea mi-a adus în mână un număr din ziarul „Telegraful român", în care domnul *Ioan Slavici*, făcând o profesie de credinţă politică, se declară aderent al principiilor transfugului vicar Mangra...

Şi cum nu mi-ar fi venit în minte? Stau înmărmurit în faţa acestei privelişti urîte. Cum? Ioan Slavici, duiosul nuvelist, care ne-a fermecat tinereţa cu condeiul lui de aur, tovarăşul lui Eminescu, care a încremenit în icoane neperitoare crîmpeie din sufletul neamului nostru, să devie dintr'odată un transfug şi să-şi facă culcuş alături de un Burdea şi Şeghescu? Slavici, întemeietorul „Tribunei" din Sibiiu, neînfrântul gazetar îndrăzneţ, agitatorul implacabil şi nehodinit, politicianul tranşant şi răspicat, care a inaugurat la noi curentul desăvârşitei izolări de tot ce e unguresc şi a aruncat

www.dacoromanica.ro

lozinca că „soarele neamului românesc la Bucureşti răsare“, acest tribun care de treizeci de ani şi mai bine a tipărit mii de articole, a lovit oameni, a sfărmat reputaţii, a dărîmat autorităţi, a sbiciuit morţi şi vii în numele principiului de intransigenţă naţională, acest Slavici să ajungă dintr'odată apostolul „moderaţiunii politice“ la noi, să se facă mic şi îndulcit, să-şi ia aiere de inocenţă şi bună credinţă, ca un vicenotar dela comitat, şi să se ivească din bun senin cu pălăriuţa în mână la — faceţi-vă cruce — „Telegraful român“?... Toţi cunoscătorii trecutului nostru în publicistică vor tresări şi-şi vor da seama, cât de bizar le sună în urechi această împărechiere de nume: *„Slavici colaborator la „Telegraful“!...* Par'că te văd, bunule preot albit, din cutare sat dela poala munţilor, care acum treizeci de ani cinsteai mai mult *Tribuna* lui Slavici, decât scriptura evangheliei, care ai tras şi ai pătimit pe urma dragostei tale, par'că te văd cum stai prostit şi bolborosești în barbă: Slavici scrie la Telegraf... ori eu m'am smintit ori lumea s'a întors pe dos...

In adevăr, cu cât stai şi cumpăneşti mai mult această faptă, trecerea asta bruscă, cu atât te izbeşte mai tare îndrăzneala acestui act temerar. Povestea, cu care am deschis aceste rânduri, mi-se pare din ce în ce mai puţin aspră. Cine e domnul Slavici, dacă nu cântăreaţa măiastră, care ne-a legănat tinereţele cu farmecul ei şi pe care o întâlnim acum la bătrâneţe într'o tovărăşie desonorantă, cu glasul spart şi cu vraja pierdută, încercând un cântec obscen? Cine e, dacă nu umbra vulgară a unui vis frumos, care e trimisă să ne fure comoara amintirilor curate?

Spunea cu atâta dreptate prietenul meu, că nimeni n'are dreptul să fure frumosul din sufletul nostru şi că nu sânt mai mari criminali, decât acei cari ne omoară credinţa. De aceste crime se face vinovat acum d. Ioan Slavici. Stai şi judeci. Cum? Va să zică, nu mai este nici o linie de consecvenţă în sufletul oamenilor noştri, nu se mai găsesc bătrâneţe curate în ceata asta măruntă? E un blestem nou, ca bătrânii, înainte de-a muri, să-şi îngroape cinstea? Şi-a batjocorit Mangra părul cărunt, acum trebuie să facem îngropare nouă?

www.dacoromanica.ro

Stăm cu inima supusă de jele, ne frământăm de durere şi răspundem: trebuie.

In viaţa popoarelor luptătoare scriitorii au fost şi vor rămânea avantgarda care deschide bătaia. Scrisul lor e trîmbiţa fermecată prin care se propagă aspiraţiile unui neam. In sufletul lor larg ei cuprind şi plămădesc durerile mari ale mulţimei. Ei sunt reprezentanţii celor mai avansate credinţi şi din ţinuta lor trebuie să se desprindă idealitatea luptei unui popor. Cu ochii robiţi de-un chip, care pluteşte departe, ei merg înainte şi drumul lor e fără cotituri. Ei au numai popasuri, întoarceri n'au. Ei sânt apostoli, nu vameşi. Ei predică, nu fac târg. Transacţiile la masa verde le săvârşesc politicianii cu conştiinţa elastică, în vreme ce scriitorii durează între pământ şi cer puntea de aur pe care străluceşte sufletul unui popor. In vremile de bătaie, ard focuri în noapte pe culmile munţilor. Aceste focuri sânt semnul, că războiul a început, că în vale sânt oşti gata de luptă. Aceste focuri, — un simbol al vegherei neadormite, — sânt în frământarea unui neam: scriitorii.

Aceste adevăruri eterne le-a călcat acum domnul Ioan Slavici, care şi-a stins candela conştiinţei şi trece în tabăra acelora pe cari credinţa obştească a poporului nostru îi socoteşte de trădători. Această păcătuire grea împotriva ordinei eterne trebuie să-l doboare. Există un soiu de păcate, pe cari nici societatea noastră deosebit de iertătoare nu le poate suporta. Un astfel de păcat e şi căderea politică a unui scriitor. De aceea d. Ioan Slavici, care prin trecerea sa îşi sfarmă toiagul de apostol, trebuie să fie sacrificat. Dânsul şi-a stins focul, care lumina atât de curat pe-o culme. Acest foc nu mai este. Deci Ioan Slavici scriitorul nu mai este. A rămas numai Slavici politicianul, tovarăşul lui Mangra şi Şeghescu, un om nou, o figură de politician improvizat, faţă de care nu putem avea nici o pietate.

Avem, deci, îngropare acum. Cerniţi-vă sufletele de jale, cereţi iertare lui Dumnezeu şi vărsaţi o lacrimă curată pe-un mormânt proaspăt. A murit un om: Meşterul Ioan Slavici, părintele nostru literar nu mai este. Plângeţi-l, căci merită.

www.dacoromanica.ro

El a plâns doar atât de frumos durerile noastre. Să-l bocim cu toţii şi să chemaţi şi pe popa Tanda din Sărăceni, pe Budulea Taichii şi pe credinciosul Scormon să plângă şi ei. In această adunare tristă, lăsaţi-mă să viu şi eu, un modest învăţăcel al marelui meşter şi cu sufletul plin de durere, cu lacrimi în ochi, cutremurat de fiorul acestei îngropăciuni, să arunc cel dintâi bulgăr de ţărînă pe sicriul unei glorii moarte şi să zic:

— Dumnezeu să-l ierte!

Iar dacă se va întâmpla, iubite cititorule, să vie cineva în casa ta să-ţi spuie, că Slavici se plimbă cu Mangra de braţ pe malul Dunării, în Budapesta, că marele scriitor al Ardealului e în ceata transfugilor noştri politici, dumneata să-l priveşti adânc în faţă pe acest calomniator fără pietate pentru trecutul literar al unui popor şi să-i răspunzi scurt şi apăsat:

— Minţi omule! Scriitorul nostru, Ioan Slavici, a murit!

www.dacoromanica.ro

Alma Mater.

Dacă ar trăi în zilele noastre un filozof cinic care, călăuzit de-un machiavelism grosolan, ar vrea să scrie o carte despre filozofia diferitelor cariere la noi în ţară, şi-ar vrea să împartă sfaturi — un fel de înţelepciune a buzunarului — tuturor celor dornici de căpătuială pe nemuncite, când ar ajunge la cariera de profesor, nu mă îndoiesc că ar scrie şi următorul crîmpei:

„Cu meseria asta ai s'o duci greu, fiule! Ai să înghiţi pravul o viaţă întreagă şi-o să te vezi la bătrâneţe cu redingota roasă în coate, podagros şi amărît, veşnic preocupat de scumpetea lemnelor, visând zadarnic o vilegiatură de patru săptămâni la Ocna Sibiiului... Şi cu toată ştiinţa ta latinească, cu tot meşteşugul tău de interpretator al lui Virgil, cu toate cărţile tale, ai să rămâi la fund uitat acolo în chiliuţa ta dela Blaj, ori în căsuţa săracă din Prundul Braşovului... Dar ascultă-mă pe mine, urmează reţeta mea. Aruncă la pustia povestea naivă a lui Aeneas şi plângerile lui Ovid, coboară din lumea ta de cercetare ştiinţifică şi citeşte catechismul fericirii dela noi, citeşte „Budapesti Hirlap". De-aci culegi înţelepciunea vieţii... Şi n'ai nevoie să stai în singurătatea unei biblioteci, zi de zi ciasuri întregi, cu fruntea în palme. Inciocălează din patru cărţi o flecărie de zece coale tipărite. Şi-o să ieşi mai bine, dragul meu... In schimb însă fă un denunţ la ministru în care spui că în gimnaziul din Braşov nu e destul spirit patriotic... Nu-ţi prea bate capul cu scrupule de cinste şi de adevăr, permite-ţi şi câte-o mică infamie, câştigă-ţi câteva abilităţi de detectiv, şi la un moment dat ieşi la suprafaţă: — „mă rog, eu sunt moderat"... Du-te la ministru, spune-i ce principii nobile te povăţuesc, spune-i că ai tăi îţi zic lichea, că ieşti un martir al convingerilor tale şi spune-i tot ce ai putut învăţa din „Budapesti Hirlap"... Şi ai să vezi cum te va bate norocul. Degrabă te face deputat în cameră, inspector, tragi şapte lefuri, prăseşti

www.dacoromanica.ro

ceafă, îţi cumperi blană şi te desparţi de tutunul de şaptesprezece, şi-ţi zic ţăranii cumpăraţi: Măria Ta!... Ce să-i faci, dacă lumea şi tot neamul tău are să-ţi spuie verde că eşti mizerabil şi ce să-i faci dacă mai arare te convingi şi tu însuţi de imbecilitatea ta?. Scopul ai să ţi-l ajungi. La cea dintâi ocazie ai să fii trecut la catedră, la universitate... Şi de-aci înainte eşti deasupra, poţi să-ţi răreşti infamiile, ba poţi lăsa la sfârşitul vieţii chiar şi-o mică fundaţie să-ţi poarte numele"...

Cam aşa ar vorbi cinicul sfătuitor, când ar aduce vorba de cariera acelei tagme de oameni, cari în toată lumea civilizată sunt semănătorii luminei şi propagatorii idealismului şi cari în ţara asta nenorocită au degenerat în nişte instrumente ale celor mai vulgare meschinării politice. Sărmanii profesori! Intreagă misiunea lor de propovăduitori ai culturii e falşificată la noi în şcolile de stat. Nu îndrumările ştiinţei, nu normele universale ale pedagogiei sunt hotărîtoare pentru dânşii, ci politica cu poruncile ei, cari pervertesc orice simţ moral... Nu meritele ştiinţifice, rezultatul străduinţelor nobile ale minţii care se sbate în căutarea unui adevăr, nu setea nepotolită a cercetării, nu aceste însuşiri creiază la noi platforma unei recunoaşteri din partea atotputernicilor dela cârma ţării... Profesorul e aici o unealtă prin care statul tinde să-şi desfiinţeze sufleteşte cetăţenii, este un şurub în complicatul aparat de desnaţionalizare. Asupra tuturor profesorilor din şcolile secundare ale statului planează această nenorocită concepţie a datoriei, şi s'ar putea scrie volume întregi de observaţii din cari ar ieşi la iveală cât de urîte, cât de imorale şi cât de ruşinoase sunt îndatoririle acestei tagme de oameni la noi...

Dar acest spirit bolnav nu se opreşte în pragul liceelor de provincie. Nu. El trece mai departe, se ridică din treaptă în treaptă, ca să batjocorească toate culmile. Ceea ce în occidentul luminat e păstrat cu sfinţenie, ca singurul sanctuar pe care l-a putut zidi mintea omenească în frământarea veacurilor, aici la noi a devenit un azil al infirmilor intelectuali, înzestraţi cu abilităţi de negustori. Cât de curată, cât de bă-

www.dacoromanica.ro

trâneşte cinstită e „Alma mater“ în toată lumea civilizată... Ca la pragul unei biserici se opreşte în faţa ei sgomotul profan cu toate întrecerile lui şi nu e decât o singură lozincă care-i poate deschide poarta: ştiinţa. Şi cu câtă anevoinţă, cu câtă trudă rodnică se poate pătrunde acolo în republica mândră a puţinilor aleşi, de care se frâng ca nişte săgeţi de carton poftele politicei şi capriciile miniştrilor...

— Aici la noi şi pentru noi?.... Biata „Alma mater“.... Reţeta din fruntea acestor rânduri e singurul mijloc cu care-i deschizi poarta.... Şi cu cât trece vremea, cu atât slăbeşte lacătul şi sânt mai îngăduitoare ţiţînile dela porţile universităţilor la noi. Faptele vorbesc. Iată la universitatea din Cluj e profesor un fost comisar de poliţie, un om pentru care limba şi literatura română nu există nici cât pentru un crîsnic din cutare sat mai de seamă, în schimb însă acest individ e un agent politic al guvernului, care de zece ani mânjeşte hârtia la poruncă... Acum ne-a fost dat să-l vedem pe alt ipohimen pătrunzând la catedra universitară, un alt agent politic: Şeghescu...

Dacă vrednicia muncii sau respectul ştiinţei ar exista cât de cât la noi şi şi-ar găsi recunoaşterea cuvenită, atunci am avea la catedra limbei şi literaturei române a universităţii din Budapesta un adevărat profesor conştient de misiunea lui. Fiindcă oamenii merituoşi nu ne lipsesc, şi între Andreiu Bârseanu şi Iosif Popovici sunt mai mulţi bărbaţi de ştiinţă, cari ar fi făcut cinste unei asemenea catedre. Dar aici nu trebuie ştiinţă, nu trebuie cultură, nu un semănător de lumină se cere, ci un slujbaş al politicei de maghiarizare. De aceea a trebuit un Şeghescu, o figură nulă ca valoare ştiinţifică, o mediocritate scandaloasă ca orientare culturală... A fost de ajuns ca să ne poată smulge un mandat cu baionetele jandarmilor, ca drept recunoştinţă să i se dee o catedră universitară... A fost deajuns să se gudure la poala contelui Apponyi, pentru ca acest om care nu poate purta o conversaţie de cinci minute într'o românească impecabilă ca orice negustor cinstit din Scheii-Braşovului, să-şi gângăvească prostia în faţa unei serii de generaţii de studenţi universitari... Aşa

www.dacoromanica.ro

e la noi „Alma mater", o biată caricatură jalnică a aşezămintelor din străinătate. Iată o nouă ocazie când orice om cu bun simţ trebuie să aducă mulţumiri proniei că nu l-a făcut Ungur, că nu l-a făcut cu deosebire profesor ungur, ca să i se strângă inima de scârbă şi să-i crape obrajii de ruşine...

Că studenţii noştri sufăr pe urma acestei nedreptăţi e adevărat. Ei vor fi lipsiţi de un îndrumător în educaţia lor ştiinţifică, de un sprijin în multele şi variatele mizerii ale vieţii de universitate în Budapesta şi mai ales vor fi lipsiţi de povăţuitorul cinstit al cărui cuvânt ar putea feri de atâtea primejdii un tineret duşmănit de toate din jurul lui. Dar tot atât de adevărat e, că această tinerime va şti preţui după cuviinţă pe individul poruncit să-i îndruge banalităţi dela catedră şi în loc să-şi otrăvească sufletul cu sfaturile acestui căpătuit, se va alege mai de grabă cu revolta unei mândrii rănite, din care va răsări cel mai strivitor dispreţ. Nu va învăţa dela Şeghescu carte românească, fiindcă pentru asta e incapabil acest flecar incult, dar va învăţa cea mai implacabilă ură împotriva unui sistem corupt de guvernământ. Şi cu aceşti răzvrătiţi ai cinstei vom duce noi la izbândă visurile noastre...

Şi când închei aceste rânduri îmi apare din nou figura ta chinuită, biet profesor din şcoalele noastre sărace. Te văd din nou în căsuţa ta săracă, sărac de bani şi de cărţi, un cărturar stângaci ai cărui ochi se luminează de scânteile focului sacru, un înamorat de ştiinţă care treizeci de ani vorbeşti câte douăzeci şi patru de ceasuri pe săptămână... Tu n'ai nimic din confortul civilizaţiei, tu trăieşti şi astăzi sbuciumat de fiorul ştiinţei ca vechii umanişti, tu n'ai nici bibliotecă, nici blană şi fumezi tutun prost... Tu nici nu visezi o catedră universitară... Şi, totuşi, pe tine te fericesc eu, fiindcă din viaţa ta trudită se desface cel mai frumos ideal, singurul care poate călăuzi orice societate omenească: *ai fost om de omenie!*

www.dacoromanica.ro

Drumeți întârziați.

Procesul de selecțiune și purificare a lumii noastre politice face zi de zi un progres frumușel. Incetul cu încetul ne părăsesc și pleacă dintre noi acei cari niciodată n'au fost ai noștri. Se aleg unul câte unul, se trag la o parte din vârtejul prea puțin comod al frământărilor noastre, se scufundă în tăcere misterioasă și pe rând scot capul la „Telegraf" aceşti noi tovarăși de arme. Ceata lor se mărește. Ii vezi că încep să-și strângă rândurile și să-și împartă rolurile. Așa se vede, că au planuri și se gătesc pentru toamnă de secerișul celor semănate. Nici nu s'ar putea altfel, căci în dosul unor asemenea căderi morale e totdeauna o dorință de satisfăcut.

Lumea noastră privește cu destulă liniște la svârcolirea asta. După cele dintâi clipe de revoltă, cei mai mulți s'au potolit și astăzi o trecere nouă nu mai provoacă deslănțuiri de patimă ca la început. Dimpotrivă, oamenii sânt oare-cum în așteptare și fac combinații asupra fugarilor de mâne. Sunt chiar satisfăcuți când văd că unul dintre cei vizați s'a dus. Ba câte o plecare de asta e o ușurare reconfortantă pentru moralul luptei noastre politice și e primită cu vii mulțumiri. Pe urma noului rătăcit se răsuflă mai ușor și de aceia nimenea nu-i plânge. Iată d. Brote de pildă. Peste noapte s'a împărtășit și dânsul de taina noului botez și a făcut saltul enorm dela „Tribuna" la „Telegraf". Deși om cu trecut în valurile politicei noastre, trecerea dsale a stârnit regrete foarte neînsemnate. Nici nu i-a fost dată măcar cinstea unei înmormântări mai pompoase, l-a uitat lumea degrabă ca pe un bolnav de demult, a cărui moarte se aștepta de toți din jurul lui. Așa e și cu alții. Societatea începe a fi stăpânită de dorul unei premeniri și vrea să-și scuture balastul moral, care în timpul din urmă era prea greu de suportat. Și în această pornire de a-ș curăți putregaiul, primește chiar cu bucurie darea pe față a păcatelor latente.

www.dacoromanica.ro

Cu toate acestea n'am spune adevărul, dacă am afirma, că pregătirile de război ale transfugilor nu trezesc oarecari îngrijiri în tabăra noastră. Cu deosebire cei desorientaţi, sau cei mai slabi de înger nutresc oarecari temeri pentru ziua de mâne. Dându-şi seama de insuficienţa mijloacelor noastre de apărare, ei cred că fugarii, ajunşi unelte în mâna guvernului duşman, pot să devie primejdioşi. Din multele lor planuri, cari se colportează între noi, cu deosebire unul pare a ne nelinişti în măsură mai mare. Se vorbeşte anume, că acest frumos mănunchiu de politiciani va înfiinţa la toamnă un mare ziar în Budapesta.

Guvernul recunoscător va face un act de caritate cu naufragiaţii noştri şi le va acorda un ajutor din visteria statului. Ei au cunoştinţe de oameni, ne ştiu toate portiţele slăbiciunilor, au meşteşugul condeiului şi vor câştiga în sfârşit şi ce nu le puteam da noi: bani îndeajuns. Ce ne facem noi, aşa se tânguiesc unii de-ai noştri, — când toate aceste forţe înfrăţite, purtând pecetea cunoscută a legăturii de puternică solidaritate, pe care o au totdeauna părtaşii aceluiaş păcat, se vor năpusti asupra noastră? Având sărăcia ei tradiţională deoparte, Seghedinul de alta, cum va putea biata noastră presă să ţie piept cu propaganda unui asemenea ziar, unde sânt şi condeie şi bani?... Astfel se întreabă mulţi dintre noi şi în prevestirile pe cari le fac ating uneori coarde pesimiste.

Nu e nici o primejdie, — răspundem noi. Putem aştepta cu cea mai desăvârşită linişte ziua de mâne. Importanţa unui om în societate e determinată totdeauna de situaţia lui morală. Ca să duci un rol de conducător în vieaţa publică, ca să-ţi tragă în cumpănă cuvântul şi să fie ascultat, trebuie să reprezinţi o valoare morală. Dimpotrivă, oricât ai fi de meşter în tertipuri, oricât de cameleon şi inteligent, nu-ţi poţi croi un piedestal. Dacă baza morală ţi-ai sfărmat-o, înzadar te mai trudeşti. Sânt mazăre pe părete toate cuvântările, toate articolele şi toate explicaţiile. Nu te mai crede lumea. Te omoară cu bănuiala. Poţi să ai o vervă strălucitoare în tot ce spui, poţi să fii un splendid sofist, poţi să vii în palmă cu adevărul neted, lumea are să te asculte şi are să dee din umeri:

www.dacoromanica.ro

— Ce păcat că nu-i om de omenie!...

Astfel e şi cu rostul unui ziar la noi. Ca să poată străbate şi să împlinească o trebuinţă sociala, ziarul trebuie să pornească din îndrumarea unor oameni, cari nu numai prin fondul lor intelectual, ci şi prin greutatea lor morală sânt chemaţi să fie luminătorii maselor. E atât de mare la noi importanţa presei, acum când toate instituţiile ni-se sapă, şi sânt atât de excepţionale problemele pe cari trebuie să le atingă, încât un ziar nu poate primi întrupare decât din nişte minţi frumoase, sprijinite de-o înaltă concepţie morală.

Astăzi, când existenţa noastră poate fi susţinută mai mult prin cinste şi poate fi mai primejduită prin o interpretare elastică a valorilor morale, astăzi şi lumea noastră cere tot mai mult această calitate tuturor cari vor s'o îndrume, sau să-i vorbească. In împrejurările noastre excepţionale gazetăria nu e o meserie ca în alte părţi, nici gazetarul un meşteşugar, care lucrează pentru bucătura de pâne. Aici e vorba de lupta pe viaţă, pe moarte a unui popor, căruia îi trebuesc povăţuitori să-i deschidă drumuri de înaintare şi să-i arate mijloacele de apărare. E vorba de problema existenţei unui neam, pe care o pot apăra numai oameni cuminţi şi oameni cinstiţi. Aceste sunt din cele mai elementare axiome cu cari e în curat societatea noastră.

De-aceia, nu-i nici o primejdie, zicem noi. Să facă domnii Slavici-Mangra-Brote gazetă la Budapesta. Poftească! Pot să aibă bani cât de mulţi, pot să-şi aducă chiar şi câţiva ovrei dela Bucureşti, abili şi sprintenei, tot n'au să străbată. Lumea are să treacă pe lângă dînşii, are să le răsfoiască din când în când gazeta luxos tipărită şi o să-i părăsească, aşa cum părăseşti o prăvălie de nume prost, în a cărei vitrină te uiţi în treacăt, dar de unde nu cumperi marfă. Certificatul moral al conducătorilor acestei gazete e atât de slab, încât cetitorii n'au să le acorde nici un credit. Sau se mai pot găsi naivi, cari să-i creadă pe cuvânt pe unii oameni, cari peste noapte devin propagatorii unui curent politic pe care l-au detestat şi batjocorit zeci de ani?... Mai poate asculta cineva de poveţele d-lui Brote bunăoară, care vorbeşte astăzi cu

www.dacoromanica.ro

severitatea unui Caton de „duplicitatea“ noastră şi care mai alăltăieri trimitea articole pline de foc sacru „Tribunei“, în vreme ce în ungherul unei cafenele din Budapesta îşi pecetluia legământul cu nenorocitul vicar al Orăzii? Astea sânt şarlatanii prea mari, şi prea grosolan aranjate ca să se poată uita. De aceea e un sbucium zadarnic toată afacerea asta cu gazeta la Budapesta.

Redactorii ei îşi vor aranja probabil o seamă de poliţe, îşi vor orândui bucătăria pentru iarnă, blagoslovind mila părintească a guvernului, vor scrie articole mai puţin certate cu sintaxa românească, dar ca rezultat identice cu cele ale răposatului Gergely, care încă până mai dăunăzi se războia cu noi din Kolozsvár... Şi va merge aşa înainte povestea până ce într'o zi Monitorul oficial va publica lista unui nou minister. Atunci va cădea baraca, uşor şi repede, ca orice clădire slabă în temelii..

Dar s'o spunem drept, mai este încă un motiv care ne face să zîmbim, când vine vorba de sorţii de isbândă ai acestei întreprinderi. Este, cum am zice, neputinţa acestor conducători. Să nu uităm, că avem în faţă nişte bătrâni, cari către apusul vieţii încearcă o aventură. Cinstea e toiagul bătrâneţelor, pe care dacă-l sfarmi rămâi olog. Sunt cam ologi toţi pomeniţii tristului triumvirat. Trebuie să ne dăm seama, că dacă până astăzi aveau un rost între noi, se datorea privilegiului firesc pe care e obiceiul să-l acorde societatea bătrâneţelor onorabile... Dar astăzi, după-ce părul lor cărunt şi-a pierdut semnificaţia, astăzi ce mai vor pe arenă? Neputincioşi, încurcaţi, distraţi — de ce vor să fie obiectul unui jalnic spectacol pe care ţi-l oferă toţi întârziaţii vieţii, când când n'au înţelepciunea de-a se feri din cale la vremea lor? Trebuie judecaţi aceşti oameni, cu măsura justă şi implacabilă a prezentului. Vicarul Mangra să fie conducător politic, îndrumător cu condeiul şi inauguratorul unui nou curent? Dar pentru asta se cere minte deschisă, vigoare şi patimă, nervi ordonaţi şi-un perfect echilibru al facultăţilor. Iată o serie de însuşiri cari lipsesc acestui candidat de moşneag, care, după cum ne spun cei din jurul lui, prezintă îngriji-

www.dacoromanica.ro

toare semne de slăbiciune senilă, destul de timpurii de altfel. Cât despre condeiul părintelui Mangra nu putem vorbi, fiindcă d-sa şi în zilele de mărire s'a servit prea puţin de acest instrument. D. Brote va rămânea ceeace a fost în totdeauna: un compilator rece, un tolerabil sofist, un bun împărţitor de cifre, care îşi va păstra încă abilităţile acelei inteligenţe speculative care l-a caracterizat, dar, lipsit de o înţelegere superioară, de avântul şi de generozitatea firilor distinse, nu va putea nici odată să aibă un rol de conducător.

Cât despre domnul Slavici, care ar fi menit să fie directorul acestui organ, ce să spunem? E atât de tulburător să-ţi arunci pietatea şi să stai în faţa unui scriitor bătrân în astfel de momente, când nu mai are nici un drept la trecutul lui. Despărţit de acest trecut şi judecat sub raportul celor ce ne dă astăzi, negreşit că avem de-a face cu un publicist mediocru, lipsit de vlagă şi de relief. S'a dus Slavici de odinioară, meşterul dela Sibiiu. Cel care vine la Pesta e un altul, un biet bătrân slăbit de mizeriile vieţii.

Ca o corabie care a plecat la drum, încărcată de bogăţii şi sfărmată de furia valurilor, în vreme ce se scufundă îşi trimite la mal o scândură răzleaţă... Ce mai poate biata scândură, decât să ne povestească de zilele unei glorii apuse şi cel mult să ne aducă aminte de veşnica deşertăciune?... Ce mai vrea domnul Slavici în fruntea unei gazete la Budapesta?...

Să vie deci sărmanii noştri drumeţi întârziaţi. Îi aşteptăm în linişte şi-o să-i privim în faţă ca pe nişte bieţi invalizi, cari cu spada ruginită şi cu braţul neputincios vor să se pătrundă din nou de fiorul războiului. Vor fi nişte adversari atât de puţin primejdioşi şi pentru dânşii n'avem să facem mare stricăciune de săgeţi. Din toate sentimentele, cari au să ne încerce în faţa lor, cele mai dese au să fie mila şi amărăciunea, că trebuie să-i lovim. Şi mai târziu când, urmând rânduielile sorţii, se vor prăbuşi pe rând dintre noi, stingându-li-se candela într'o licărire tristă, noi vom fi aceia cari vom sta mai îndureraţi la groapa lor şi ni se va strânge inima de durere, că n'avem să-i putem plânge...

www.dacoromanica.ro

Fumegă putregaiul.

In coloanele ziarului „Tribuna“ s'a zugrăvit de multe ori psihologia oamenilor, cari trecând din lagărul luptelor noastre politice şi-au făcut culcuş sub aripile ocrotitoare ale guvernului. De câte ori am încercat să schiţăm conturele unui asemenea suflet, totdeauna am spus clar şi răspicat: nu vă mai bateţi capul să găsiţi o justificare principiară pentru purtările acestui individ, ci puneţi-i la cântar cinstea şi aşa vorbiţi. Era doar' un lucru elementar să vezi, că în toată frământarea noastră politică nu poate exista decât o singură linie de conduită pentru orice Român cum se cade, care e evidentă fără nici o trudă deosebită şi pe care trebuie s'o urmezi, dacă ţi-e mintea întreagă şi sufletul curat. Era tot atât de uşor să bagi de seamă, că toţi câţi ne părăsesc n'o fac asta, fiindcă principiile partidului nostru naţional le-ar jigni credinţele lor politice, ci fiindcă ei sânt pur şi simplu oameni fără credinţe, cari vor să se căpătuiască cu orice preţ.

Cu cât se înmulţea cu o nouă trecere numărul acestor potoliţi ahtiaţi de pace, cari cu ramură de maslin în mână şi cu virtuţi evanghelice pe buze încasau diurne şi se înţoleau în slujbe grase, noi totdeauna îi arătam cu degetul şi apelam la judecata deaproapelui: Uită-te la acest om, cumpăneşte-i toate faptele, cercetează-i cinstea şi ai să vezi că nu-i om de omenie. Şi aşa am lucrat totdeauna cu desgust şi cu răceală.

Pe urma noastră viaţa cu bagajul ei de fapte venea şi ne verifica spusele. Şi aşa încetul s'a formulat o axiomă socială la noi, care venea cam aşa: Toţi slabii cari vor să trăiască pe uşor şi să câştige fără vrednicie şi fără muncă situaţii, toţi ne părăsesc pe rând şi trec în tabăra guvernului, unde nu există altă normă de apreciere a meritelor unui om, decât tiradele lui patriotice. Această îndrumare de filozofie a vieţii a pus la noi stăpânire pe multe suflete maleabile şi vedeam cum zi de zi îşi face vânt un nou cucerit, care cu

www.dacoromanica.ro

aiere de om cuminţit devenea propagatorul „moderaţiunii“ şi ne vorbea de binefacerile păcii. Şi aşa zi de zi, azi unul mâne altul...

Se înţelege, că această stare de lucruri a provocat o perturbaţie morală în societatea noastră. Văzând cum îi saltă norocul pe aceşti căpătuiţi, cari dintr'una au început să înnoate în bunătăţi, lumea noastră a început să fie stăpânită de îndoială şi din accentele ei de amărăciune se desluşeau pe alocurea urme de cinism. In cutare colţ de cafenea vorbea cam aşa preaonoratul din consistor, când împărţea cărţile la masa de joc: — „Ori cum stai să socoteşti, tot Burdia mai cuminte, tot Burdia mai deştept. Burdia din măcelar s'a făcut consilier de curte şi milionar. Maniu cu puritanismul lui e advocat în Blaj şi descurcă procese, când Burdia bea şampanie cu ministrul la Hungaria şi azi mâne-l vezi baron...“

„Aşa se face politica cu cumpăneală şi cu vorbe bune, nu cu chiote la gazetă şi discursuri frumoase în parlament. Da, da Burdia e deştept...“ — urma înainte preaonoratul, ale cărui vorbe trezeau simpatiile conmesenilor, cari se uitau cu zîmbete de ironie la tînărul din colţ îngropat în vravul de gazete: „Ăsta n'are s'ajungă departe cu idealismul lui...“ Aşa prindea rădăcini cu încetul un spirit de utilitarism îngust, propagat de indivizi fără deosebite scrupule de ordin moral şi întărit de atâtea exemple triste ale vieţii. In toiul acestei frământări, care săpa moralul public, mulţi din oamenii noştri apucau să uite că numai cinstea poate fi busola unei personalităţi şi se obişnuiau cu interpretări tot mai elastice ale onorabilităţii, fiindcă vedeau cum curăţenia de moravuri nu-şi poate găsi răsplata cuvenită în împrejurările particulare ale vieţii la noi. Acest spirit de îndoială, cu multe note de cinism, adevărate preludii ale unei destrămări sociale, a devenit din ce în ce mai pronunţat în timpul din urmă şi poate nu greşim dacă afirmăm, că a avut un rol hotărîtor în multe din înfrângerile mişcării noastre electorale mai recente. Şi-a vădit cu deosebire influenţa nenorocită în Bănat, unde preoţi şi protopopi şi alţi fruntaşi au

www.dacoromanica.ro

ajuns să fie susţinătorii pe faţă şi propagatorii acestui curent detestabil.

Ca în toate acţiunile provocate de aventurieri fără scrupule morale, a trebuit să se răzbune şi aici călcarea cinstei. Şi s'a răzbunat destul de crud şi chiar mai repede decât ne aşteptam. Procesul de putrefacţie s'a început, putregaiul a pornit să fumege şi mirosul lui desagreabil pătrunde astăzi întreagă atmosfera vieţii publice.

Ironia sorţii a voit, ca tocmai şeful acestor săltaţi de noroc, ipohimenul sătul şi rumen, care a deschis drumul unei garde întregi, tocmai Burdia să se prăbuşească mai întâi. Ceiace s'a petrecut deunăzi în congregaţia comitatului Caraş-Severin, când cu unanimitate s'a decis să se puie secvestru pentru un sfert de milion, bani perduţi, pe averea lui Burdia, e un lucru care e mai plin de învăţăminte, decât când cutare casier dela vre-o bancă defraudează câteva mii de coroane şi fuge în America, sau îşi retează grumazii cu briciul. Aici e deruta unui om, care se rostogoleşte dela înălţimea unei situaţii politice şi sociale, unde s'a ridicat pe nedrept, din puterea unui nenorocit sistem de guvernământ, ce creiază platformă de existenţă şi căpătuială numai sufletelor purtate de păcat. Burdia s'a ţinut la suprafaţă şi a ajuns mai straşnic ca un vlădică, tocmai în urma servilităţii lui politice, care l'a făcut să calce în picioare toate îndemnurile fireşti ce se nasc în sufletul unui Român cinstit. El s'a ridicat din treaptă pe scara de argint, tocmai fiindcă a aruncat toate îndatoririle ce le-avea faţă de neamul lui şi a ajuns o unealtă oarbă în mâna duşmanului. Când îşi rupe gâtul acest om şi trufia lui cade în noroi se frânge un simbol al rătăcirii şi se sfarmă o încorporare tipică a răului. De-asupra celui căzut îşi cântă veşnicul imn de biruinţă cinstea triumfătoare.

Nu ştim care va fi sfârşitul acestei prăbuşiri. Nu ştim dacă se va mai putea repara printr'o petecire oficială această cinste zdrenţuită. Nu ştim nici dacă „Ilustritatea Sa“ va ajunge din nou la barda de macelar, care a fost instrumentul

www.dacoromanica.ro

primordial al carierei sale vertiginoase, sau înainte de scufundare se va mai svârcoli puţin şi-şi va vărsa amărăciunea în cerneală de tipar la gazeta „Severinul“ ? Cert este însă că începutul sfârşitului s'a făcut şi că pe arena vieţii publice dela noi nu va mai apărea o figură de aventurier, care prin orice păşire şi prin toate rosturile lui semăna un duh otrăvitor şi o morală şubredă.

Invăţătura acestui caz e tot povestea veche cu înţelepciunea bătrânească, care spune că cinstea e cea mai frumoasă podoabă. Ni-se dă din nou prilejul să vedem că chiar şi în această ţară, mai curând sau mai târziu, se răzbună mărirea clădită pe minciună sau pe vânzare de neam. Această cădere e un prilej de reconfortare morală pentru obştea noastră, pe urma căruia Şegheştii împreună cu achiziţiile mai proaspete de derutaţi vor avea probabil mici şi trecătoare accese de mustrare a conştiinţei. Bărbaţii noştri cari cu sufletul povăţuit de idealism îşi urmează drumul înainte câştigă o satisfacţie şi superioritatea lor se ridică strălucitoare de asupra acestui putregai fumegând.

Dela măsuţa cărţilor de joc, ori din colţul ascuns unde vă faceţi trebşoarele şi vă fărîmaţi bruma de viaţă sufletească îngustă, dumneavoastră atâţia onoraţi şi preaonoraţi, n'ar strica să cumpăniţi această tragedie vulgară şi să vă aduceţi aminte că în labirintul vieţii singură cinstea e menită să îndrume cărările omeneşti. Să cumpăniţi păţania „Ilustrităţii Sale“ şi să vă daţi seama, că la urma urmei tot mai bine e să fii om de omenie.

www.dacoromanica.ro

O nouă morală.

Se schimbă vremile, sau lumea se schimbă, în orice caz nu mai e vechea orânduială a vieţii la noi.

Inchipuiţi-vă, în paşnicul Sibiiu, sub arcadele dela „Impăratul Romanilor", o ceată de tineri n'au lăsat pe părintele Mangra să-şi soarbă în tihnă cafeaua de după masă. Ba mai mult, nu numai de această plăcere a fost privat politicianul neofit, ci în loc de desert a fost nevoit să înghită o seamă de insulte, grele de suportat şi de stomacuri cât de puţin delicate. In termini rapsodici tinerii universitari au caracterizat activitatea mai nouă a amicului lui Tisza şi a fost nevoie să intervie personalul localului şi poliţia, ca cel puţin revereanda şi camilafca vicarului Mangra să fie scăpate de inconvenienţele unor radicale reparaţii...

Aceasta s'a întâmplat acum o săptămână în liniştitul Sibiiu, unde atmosfera de ordine şi calm a bunilor noştri Saşi părea că domolise până la nesimţire cele mai multe suflete româneşti.

Aici a trebuit s'o păţească din nou vicarul Orăzii. Mai alaltăieri la Arad a avut o aventură la fel, acum la Sibiiu... Stai şi te gândeşti şi trebuie să zici, că încep să se schimbe vremurile...

Doamne sfinte, până dăunăzi cât se suporta de comod la noi o crimă politică! Cât de uşoară era viaţa, cât de lipsită de griji pentru trădătorul nostru. Un om care se vindea şi prin vânzarea lui săpa groapa neamului, care l'a scos la suprafaţă, un rătăcit care purta pe conştiinţă cel mai greu dintre păcate, un astfel de păcătos se strecura o viaţă întreagă prin rândurile noastre întreg, sănătos, rumen, obraznic şi cu fruntea ridicată.

Zeci de mii îl blăstămau zilnic, numele lui ajungea un simbol al desfrîului şi al rătăcirii, gazetele îi pecetluiau fruntea cu stigmatul ruşinei şi acest individ o ducea frumuşel înainte, până murea de sătul. Prin nici un semn nu se ma-

www.dacoromanica.ro

nifesta dispreţul public, nu se găsea nimeni, care să-i arunce în obraz infamia. Dimpotrivă i-se presăra drumul cu florile umilinţei, era luat de braţ, aşezat în fruntea mesii, purtat pe la icoane, omenit la vlădica şi încărcat de plocoane. Era, cum ai zice, mai mare dragul să fii porc de câne la noi. Ferit de asperităţile vieţii, cu capul gol şi cu buzunarele pline, puteai păşi tot mai jos pe treptele necinstei, fără ca societatea să te facă să simţi contravaloarea acestor plăceri câştigate prin păcat. Şi în această vreme, când crima era răsplătită cu plecăciune, cu toasturi şi cu vin vechiu, când trădătorul se tolănea pe pernele faetonului, care-i plimba scârboasa trufie de parvenit, omul cinstit sta cu coatele răzimate pe masa de scris, cu fruntea în palme, chinuit de gândurile unui trai nevoieş, cu sufletul amărît şi cu chiria neplătită, pătrunzându-se tot mai mult de convingerea, că în astfel de vremuri, la un astfel de neam omenia e un martiriu...

Şi baremi de ai fi simţit câte odată, că în inima unui asemenea vândut mai există măcar urme din cari ai putea desluşi rostul lui de odinioară. Este câte unul, pe care păcatul lui l'a săltat sus şi, din lihnit ce era, l'a înţolit din prisos cu toate bunătăţile. Ei bine, acest om a uitat tot şi din mititel a devenit mândru şi băţos. Odinioară i-se îneca vorba în gât şi behăia de umilit ce era, mai târziu se făcea grozav şi te lua straşnic de sus. Având la spate puterea statului care-l ocrotea, trădătorul nostru sfida în dreapta şi stânga, săvârşea acte de o impertinenţă tulburătoare şi devenia insuportabil prin accesele lui de grandomanie.

„Să te ferească Dumnezeu, să ai a face azi cu Şeghescu — îmi spunea dăunăzi un fost profesor la un seminar. Mai acum câţiva ani, când îl vedeam la Jägerhorn, cu redingota roasă în coate, cum mă zărea îşi trăgea capul între umeri, îşi lărgea obrazul într'un zîmbet umil şi îndatoritor de nespus şi mă saluta cu un adânc compliment... Mă întreba de sănătate şi nu-i mai tăcea gura... Azi, când deschide uşa şi intră în clasă, e grav, mişcă din cap cu răceală şi e straşnic în poza lui de comisar ministerial... Să-l vezi cum tuşeşte şi cum stă de serios... Nu-ţi spune două cuvinte

www.dacoromanica.ro

şi să nu crezi că mai vorbeşte altfel: numai ungureşte... Când ne-a adunat la conferinţă a început aşa „*uraim*".

— Aşa fac şi alţii şi cu toate astea societatea noastră îi tolera, le îndura loviturile de copită, suferea în tăcere tirăniile lor felurite, contribuind prin aceasta la înjghebarea unei morale elastice, care clădea tot mai puţin pe principiul demnităţii...

Negreşit, că o seamă de însuşiri ale noastre justificau această stare deplorabilă. Temperamentul de oameni potoliţi şi răbdurii, cumplitele mizerii ale vieţei, cari ne-au îngenunchiat tot mai mult mândria, şi reflexele acelei nenorocite umilinţe istorice, care va urmări încă generaţii cu moştenirea ei tristă, toate explică până la un punct toleranţa noastră faţă de trădători, care e în multe rânduri soră cu laşitatea. Gândiţi-vă cum alte neamuri ştiu să-şi pedepsească transfugii.

La Ruşi sunt condamnaţi la moarte, la Bulgari îi prăpădeşte Sandanski, la Japonezi îşi fac ei înşişi harakiri. La Unguri încă se pedepseşte aspru. Cel ce a răsfoit foile istoriei ungureşti ştie cât de ucizător era oprobriul public pentru toţi trădătorii după patruzeci şi opt şi că era de ajuns să primească o slujbă pe vremea absolutismului un scriitor de popularitatea lui Kuthy Lajos, ca să nu mai existe şi să nu-i mai primească mâna nici cel din urmă nemeş cinstit. Nu mai vorbim de draconismul pedepselor pentru crimele politice la Italieni pe vremea luptelor pentru unirea Italiei, când pumnalul carbonarului ajungea până în cutare înfundătură a Carpaţilor, unde trădătorul făcea pe slujbaşul austriac. — La noi nu poate fi vorba de astfel de pedepse, cărora se împotriveşte întreaga psihologie a poporului nostru iertător şi blajin.

Va trebui însă să pedepsim şi noi, căci o societate în care nu se simte necesitatea retorsiunei pentru nedreptăţile cari o lovesc, nu poate să trăiască. Pedeapsa noastră faţă de trădători trebue să urmeze cât mai în grabă, ca să putem salva fondul etic al frământărilor noastre. De sigur, că noi nu vom propaga suprimarea, nici nu vom recomanda hangerul bulgăresc, sau bomba lui Orsini, ca să ne pedepsim cri-

www.dacoromanica.ro

minalii politici. Aceasta ar fi un lucru imoral şi nepotrivit cu îndrumările civilizaţiei de care avem să ne împărtăşim. Dar trebuie să găsim mijloacele prin cari societatea să răsplătească păcatul şi prin aceasta să statornicească un echilibru normal în suflete. Aceste mijloace nu pot fi decât de ordin moral.

Izolarea noastră de cei cangrenaţi e singura reţetă potrivită. Să-i scoatem dintre noi, să-i exilăm din societatea noastră şi să-i îndepărtăm cum aruncă marea la mal ruinele netrebnice ale corăbiilor scufundate. Acum vre-o trei ani când cu guvernul lui Fejérváry, v'aduceţi aminte cum au ştiut să-l primească cetăţenii din Dobriţin pe noul prefect. De ce am rămânea totdeauna *noi* vecini cu slugărnicia şi de ce am întinde mâna noastră curată unui Burdea, care prin toţi paşii lui calcă interesele naţionale? Şi de ce am mai sta la masă, de ce am mai schimba trei vorbe, de ce ne-am mai atinge pălăria, când ne potrivim alături de un vândut?...

Se va zice că asta duce la o înăsprire a relaţiilor dintre oameni. Se'nţelege că duce, dar fără asta noi nu mai avem nici o busolă morală, care să normeze faptele unui popor luptător. Pentrucă, bine să ne dăm seama, aici nu e vorba de două grupări cu principii opuse, de două partide cari pornesc din concepţii disparate, dar urmăresc aceiaş ţintă — aici nu se luptă două convingeri cari fac două tabere. Dacă ar fi aşa, atunci nu s'ar putea justifica îngrădirea şi izolarea propagate de noi. Aici e însă mai simplă şi mai jalnică povestea. Aici e numai o tabără închegată din toate elementele cari vor să lupte pentru existenţa şi apărarea unui neam, această tabără e deoparte şi alături de ea sânt o seamă de aventurieri, fără principii şi fără morală, cari urmăresc căpătuiala lor. Cu un cuvânt, aici e vorba de două soiuri de oameni: oameni cinstiţi şi oameni necinstiţi. In *această* luptă, noi nu putem avea alte mijloace de retorsiune.

Aşa trebuie judecată, — cred eu, — păşirea tinerimei din Arad la vremea ei şi a tinerilor din Sibiiu dăunăzi. Că s'au ivit tocmai în aceste două centre cele dintâi atitudini de nouă interpretare a îndatoririlor noastre morale, asta se ex-

www.dacoromanica.ro

plică prin împrejurarea, că aici e şi viaţa noastră culturală la un nivel mai înaintat şi tinerimea crescută sub îndrumările unui spirit naţional sănătos începe să-şi puie în practică credinţele vieţii. Că aceste credinţe s'au manifestat de astădată într'un mod violent şi pătimaş? Dar ar fi trist de tot când şi tinerimea s'ar lăsa povăţuită de acea cuminţenie bolnavă, de care ne-am săturat...

Aceste învăţăminte le tragem noi din păţaniile părintelui Mangra, care câştigă astfel o aureolă de martir în faţa patronilor săi. Domnia Sa, după cum vedem din ziarele ungureşti, pare a nu prea lua la inimă aceste întâmplări. Un lucru însă poate învăţa, anume, că societatea noastră în evoluţia ei nu mai favorizează în aceiaş măsură ca în trecut păcatele politice şi că ne apropiem de vremea când oameni cari şi-au îngropat omenia se vor învârti mai puţin comod printre rândurile noastre.

www.dacoromanica.ro

Invățăminte.

— Cu prilejul cazului Şeghescu. —

In adevăr şi-a susţinut până în cele mai mici amănunte stilul potrivit jalnica comedie a numirii lui Şeghescu la universitate. Şi l-a menţinut până la sfârşit. E un colţ de tipică Ungarie acest spectacol trist şi e bine să mai stăruim câteva momente şi să mai spunem două vorbe asupra lui, doar vorbim de una din multele batjocuri, cari pun la cântar pacea evanghelică şi răbdarea îndelungată a unui popor.

Ce era de prevăzut, s'a întâmplat. Toţi oamenii noştri, până şi cei mai domoli, au rămas consternaţi în faţa acestei ruşini. Şi-au dat cu toţii seama, că din nou s'a aplicat o lovitură de picior demnităţii unui popor. S'a tras de păr din obscuritate o figură absolut nulă ca valoare intelectuală, care pentru servicii meschine de transfug politic a primit răsplată o catedră universitară. Şi e atât de nepotrivită această alegere, atât de scandaloasă lipsa de pregătire ştiinţifică a acestui individ! Ca şi când ai fi luat de mână un servitor, care spală sticlele în cutare farmacie din Salonta-mare, şi l-ai fi aşezat la catedra de anatomie a facultăţii de medicină... E perfect aceeaş analogie, pentru că în noua lui meserie Şeghescu nu ştie carte mai multă. Deaceea această batjocură ne-a pus în mişcare toate fibrele unei mândrii adormite şi întreagă societatea noastră a fost răscolită de-un sentiment de puternică şi profundă amărăciune.

Dar cu adevărat frumoasă a fost din acest prilej atitudinea tinerimii noastre universitare. Aceşti băieţi ne-au dat o dovadă, că, deşi aruncaţi în valurile unei vieţi străine de îndemnurile lor, deşi trecuţi prin şcoli cu menirea de-a creşte ieniceri, totuş şi-au păstrat sufletul curat şi neatins de germenul boalei care-i împrejmue. Şi-au păstrat îndărătnicia lor ciobănească şi bunul lor simţ ţărănesc, acolo în Budapesta ale cărei sageţi înveninate nu pot pătrunde în aceste piepturi

www.dacoromanica.ro

pline de vigoare. Sunt sănătoşi acei o sută de feciori, au inimă şi pumn întreg, nu i-a cuminţit nici vieaţa lor plină de mizerii, nici înţelepciunea slăbănoagă a atâtor sfătuitori prudenţi. Ei au toată îndrăsneala vârstei tinereşti, au revolta nobilă a sufletelor curate şi au în toată puterea ei furtunatecă acea deslănţuire de patimă care e tovarăşe ori cărei năzuinţi spre ideal.

Aceşti tineri cu purtarea lor ne-au înviorat şi, în apatia asta generală, când sufletele noastre, ca nişte strune discordate, nu mai tresar la nici o atingere, revolta lor ne-a înseninat. Şi, de ce n'am spune-o, ne-a făcut o adevărată bucurie. Atâţia oameni necăjiţi, atâtea fiinţe crescute în şcoala umilinţii, atâţia bieţi nenorociţi cari nu s'au împotrivit niciodată în vieaţa lor de restrişti, şi-au rumenit obrazul de emoţie când au cetit în ziare, că o sută de băieţi de-ai noştri, în inima ţării ungureşti, au ştiut să-i spuie pe nume păcătosului, care şi-a batjocorit neamul. Şi am ascunde adevărul, dacă n'am spune-o, că şi păruiala lor cu garda ungurească a trădătorului ne-a înveselit. Da, fiindcă şi pumnul îşi are în anumite situaţii rostul lui foarte just şi foarte laudabil şi noi cu frământările noastre vom fi poate de nenumărate ori avizaţi la acest mijloc de-a ne convinge deaproapele. Dar mai este şi un adevăr de-un ordin superior, pe care îl scoate la suprafaţă ţinuta acestor tineri. E adevărul foarte răspicat, că ne-am săturat până în gât de blândeţea îngerească cu care am primit toate loviturile duşmanului. Trebuie să regenerăm sufletul poporului nostru, în care o istorie nespus de tristă a picurat veacuri dearândul otrava umilinţei, să-i facem o educaţie a sentimentului de repulsiune în faţa nedreptăţii şi să nu ne mai lăudăm cu iubirea de pace şi de ordine cari de atâtea ori acopăr laşitatea omului supus. Astăzi, când toţi vin cu răsboiu asupra noastră, când fiecare notăraşel se răţoieşte în faţa ţăranilor noştri cât brazii, pe cari în dragă voie îi înjură de mamă, astăzi nu mai putem predica filozofia tradiţională a capului plecat.

Tinerii din Budapesta cu gestul lor de demnitate ne-au dat o preţioasă îndrumare. Ne-au şi anunţat oarecum zorile

www.dacoromanica.ro

unor zile mai bune, când toleranța noastră va avea o limită, când păcatele se vor pedepsi și mizerabilii nu se vor ma plimba cu fruntea ridicată printre rândurile noastre. Numai atunci, în această perioadă de disciplină socială, când toate faptele, și în bine și în rău, își vor găsi răsplata cuvenită, numai atunci se va purifica atmosfera vieții noastre publice și se va statornici un echilibru moral în societatea noastră. Atunci șegheștii își vor înghiți în stomac infamia, dându-și bine seama că, scoasă la iveală, ar avea să facă cunoștința mijloacelor de convingere pe cari le-au indicat tinerii din Pesta.

Cât despre Șeghescu, licheaua și-a ajuns scopul: are leafă mai bună cu câteva mii de coroane, poate merge vara la băi să-și plimbe fericitoarea prostie, poate să ia trenul clasa întîi, să-și cumpere umbrelă nouă și altele. Dar un lucru e cert: orice cuvânt va eși din acest cap de slugă domnită, orice îndemn va porni de după fruntea lui îngustă va rămânea mazăre pe părete. Nu-l va asculta nimeni și o va duce așa înainte strivit de disprețul nostru, până când pronia plictisită de orgiile stupidității omenești, se va milostivi să declare din nou vacanța acestei catedre, care înainte de a fi ocupată de un urmaș, va trebui radical desinfectată de microbii parvenitismului scârbos...

De tinerii noștri n'am nici o teamă, ei nu vor fi introduși în subtilitatea sufixelor și în capriciile filologiei, dar acești băieți au inimă curată și au pumn sănătos, două calități cu mult mai importante pentru izbânda noastră de mâne.

*

Și acum s'ar putea încheia aceste reflecții, dacă nu mi-ar răsări din umbră figura de biruit a domnului Alexici. Câtă ironie e în capriciile sorții. Bunul „Telegraf“ din Sibiiu publica dăunăzi știrea, că la prelegerea sa de deschidere a cursului d. Alexici a îndemnat tinerimea să-și iubească limba, legea și neamul...

Ce frumoase și edificătoare învățături morale, stimate domnule profesor! Deși cam întârziate, după un lung inter-

www.dacoromanica.ro

mezzo de accente cu totul străine, vin să bată la poarta noastră. Le ascultăm cu jale, ne întoarcem ochii spre trecut, mişcăm dumeriţi din cap, ne aducem aminte că tocmai acum un an, cam pe vremea asta, când răzvrătitul uriaş dela nord Björnson ne lua apărarea, dta i-ai scris scrisoare în gazeta Ovreilor din Pesta, în care ditirambii dtale zugrăveau situaţia splendidă a bietului nostru popor şi-i dădeau certificat de bună purtare contelui Apponyi la congresul de pace.

Azi e muribund marele cântăreţ al fiordurilor şi dumneata eşti înfrânt, eşti cuminţit şi ne vorbeşti de iubire de neam. De ar auzi această tristă palinodie ar zâmbi nebiruitul leu şi, cine ştie, ar scrie poate două rânduri despre cunoscuta tragedie umilă a lămâilor stoarse...

www.dacoromanica.ro

Indemnuri noui.

Valurile de nemulţumire împotriva gazetei ruşinoase dela Pesta iau proporţii tot mai mari. Din toate colţurile ţării se ridică glasuri de protestare din ce în ce mai accentuate, cari veştejesc aceste tiparuri anarhice cu o tărie aproape neobişnuită în opinia noastră publică. Ca o fiinţă căzută, pe care o împing toţi şi-o îmbrâncesc la toate colţurile de uliţi, aşa a ajuns astăzi fostul organ al partidului naţional, la care a pus piciorul în prag şi s'a făcut stăpân un om fără scrupule. Dela Sibiiu, dela Viena, Pesta şi din toate părţile se publică scrisori categorice strivind pe acest intrus, care de luni de zile se svârcoleşte şi nu vrea să moară, cu toate că oameni cu rosturi şi mai ales forţele intelectuale ale generaţiei mai noui se trudesc să-i suprime existenţa catilinara.

E bine însă, ca tocmai acum în toiul războiului să se lămurească puţin situaţia şi să se lumineze adevăratele motive ale acestei campanii. Ar fi anume o mare greşală să se creadă, că toată mişcarea asta, toată frământarea plină de nobilă indignare a atâtor oameni, are de supremă ţintă desfiinţarea unui individ, nimicirea lui. Nu! Acest domn Birăuţ este o figură prea neînsemnată şi prea microscopică în ceata măruntă de infuzorii cari tulbură apa la noi, ca singură persoana dumnealui, oricât ar fi de rânzos şi de abil în tertipuri, să provoce astfel de deslănţuiri elementare de amărăciune. Ar fi o greşeală să se creadă, că toată lumea asta nu şi-ar da seama, că nu trebuie să apuci praştia, ca să omori ploşniţe şi că prin tăcere se pot înmormânta mai uşor astfel de tipuri inofensive.

Altceva e însă la mijloc, ce stârneşte acest curent de nemulţumire crescândă. E o tendinţă mai proaspătă, un îndemn nou în societatea noastră, din care pornesc aceste accente de răsvrătire. Este tendinţa de a se suprima nechemaţii din vieaţa publică, e un fel de crepuscul al nulităţilor, e nă-

www.dacoromanica.ro

zuinţa de a se întrona cinstea şi talentul în locul abilităţilor speculative. Această pornire de regenerare a societăţii noastre e fost simţită totdeauna de câteva suflete mai alese şi, prin păşirea pe arená a unei generaţii noui, iese acum la iveală şi cere cuvânt. Că s'a început mişcarea tocmai prin strivirea aventurierului dela gazeta partidului, asta însemnează că tipul e exponentul unei tagme, care trebuie sacrificată, că e o încorporare mai recentă şi mai brutală a acestei cohorte, care mişună în jur de noi şi de care sântem sătui până în gât. Deaceea mişcarea odată începută, ea va dura mai departe şi se va întări tot mai mult, indiferent dacă Birăuţ se va cufunda din nou în obscuritate, sau va mai scrie cu tiparul. Pe noi ne interesează pluralul acestui tip ignobil şi precum răsboiul de treizeci de ani abia a început când trei consilieri comunali au fost aruncaţi pe ferestre din palatul municipal al cetăţii Praga, astfel şi aici abia se anunţă acum o epocă de reforme, cari sânt dorite de-o pătură mai nouă, ce-a păşit astăzi pe arenă cu un nou ideal de vieaţă şi de muncă.

Crepusculul nulităţilor, amuţirea lărmuitorilor cari niciodată n'au avut ceva de spus, vremea de premenire şi curăţire, cum n'ar fi dorită şi aşteptată venirea acestei împărăţii? Cum să nu ne fi săturat de mulţimea birăuţilor, cari ni-au năpădit, de atâţia căpătuiţi pe uşor, cari se umflă şi fac pe grozavii, de serioşii şi liniştiţii cari cu faţa gravă şi cu glas de clopot în mijlocul unei tăceri respectuoase spun platitudini pe la adunările noastre? Cum să nu ni-se ceară sufletul după o atmosferă mai curată şi mai intelectuală, decât aceia care planează în jurul vostru, figuri şterse şi goale, cari vă ahtiaţi în cuvântări după Mucius Scaevola, în vreme ce vindeţi la mezat cojocul ţăranului ori înfundaţi în buzunarul fără fund al unei reverenzi de mătasă preţul afacerilor simoniace? Cum să nu ne dorim îndrumări mai luminoase, pornite din focul curat al altruismului şi din culmile de gândire ale unor minţi frumoase, decât acele sfaturi pe cari ni-le dă cutare bătrân cinic, a cărui evanghelie e numai banul, al cărui ideal politic e Burdea şi pentru care Eminescu n'a fost decât un smintit cu părul lung, care ofta la lună şi când îl

www.dacoromanica.ro

apucau pandoliile făcea poezii de încurca capul la nevestele oamenilor cum se cade?

Da, se simte în văzduh un suflu nou de sănătate, un dor vag după o lume schimbată, o fierbere din cele cari prevestesc căderea idolilor falşi şi sfărîmarea altarelor învechite. E un fel de revoltă împotriva îngustimei de inimă şi de spirit această mişcare, din care cu încetul se va desface tot mai mult tendinţa spre regenerarea morală şi spre intelectualizarea societăţii noastre. Se va întroduce o notă de severitate în judecarea valorilor la noi, se vor scormoni păcate, mai mult sau mai puţin latente, se vor trage la o parte perdelele ipocriziei şi cinismului oficial, după cari azi adese clocotesc grămezi de urâciuni şi se va statori morala nouă a abnegaţiei şi a jertfei de sine, fără de care poporul nostru luptător nu-şi poate împlini năzuinţele lui fireşti. In acest avânt spre idealism, la ale cărui înălţimi nu se pot ridica decât sufletele generoase, vor cădea şi vor fi sacrificaţi găunoşii, cari azi se mai pot susţine la suprafaţă, deşi de multe ori e putred şi trozneşte sub ei pedestalul când ne vorbesc. Urmarea va fi o purificare şi o primenire, din cari spiritul public va eşi oţelit şi pe urma căreia crucea lui Christos va străluci curată în biserica noastră, iar în politică şi în societate şegheştii de toate nuanţele vor fi desfiinţaţi.

Tot astfel şi exigenţele intelectuale ale societăţii noastre se vor lărgi şi-şi vor croi cu vremea o matcă nouă. Va trebui să se întroducă un spirit nou de cercetare şi disciplină ştiinţifică în locul diletantismului ieftin care ne-a inundat şi în locul paginelor sforăitoare de lovacitate pretenţioasă, cu care începe să ne obişnuiască în timpul din urmă educaţia maghiaro-semită. Ne trebuie o atmosferă intelectuală în care munca şi talentul să creieze platforma de existenţă pentru fruntaşii noştri, o situaţie schimbată, când analfabeţii tac şi ascultă, iar bunii cetăţeni cari n'au cetit decât patru cărţi în viaţă se trag frumuşel la o parte, de câte ori vine vorba de a fixa marile probleme ale neamului.

Va trebui să dispară odată tipul polihistorului mălăeţ, această figură desagreabilă a tuturor societăţilor improvizate,

www.dacoromanica.ro

al cărei eclectism fad şi sententţios ne-a plictisit, de asemenea vor trebui reduşi la adevărata valoare panglicarii pretenţioşi şi grandilocvenţi, cari bat toba cea mare la toate porţile, mascând prin sgomot şi îndrăzneală sărăcia minţii. Va trebui să se mai răărească această ceată care prea ne-a copleşit pe toate cărările, ca să poată fi aşezaţi oamenii la locul lor, să se facă selecţia cuvenită şi să se croiască cu încetul o ierarhie a valorilor intelectuale. Astfel schimbându-se lucrurile, societatea noastră va apuca pe calea progresului şi va urma drumul spre lumină deschis de minţi cercetătoare cari se trudesc în umbră şi de talente creatoare cari singure sunt chemate să arate căile de înaintare ale unui popor.

Numai în acest chip, scuturându-ne de balastul moral care astăzi ne opreşte cuvântul şi trecuţi printr'o primenire intelectuală, vom putea să începem lupta adevărată, cu mult mai îndrăzneaţă şi mai îndărătnică, pentru apărarea noastră naţională.

Aceste îndemnuri noi de muncă şi purificare trebuesc căutate în mişcarea ce s'a pornit acum şi nici decât silinţa de a se necinsti bărbile albe, sau de a se suprima existenţa cutărui negustoraş dintr'un suburbiu al Budapestei, care şi cu mai puţină prohodire ar putea fi petrecut la groapa ce însuş şi-a deschis de mult.

www.dacoromanica.ro

Povestea unei case.

Ştiţi cum vine povestea mănăstirei dela Argeş... Meşteri iscusiţi au pornit s'o zidească, s'o ridice lăcaş de închinare şi laudă lui Dumnezeu. Dar un duh rău îi duşmănea şi le strica norocul. Şi nu era nici un spor la lucru, căci ce lucrau ziua se prăbuşea noaptea şi se făcea una cu pământul. Şi n'a fost nici un chip să se ridice zidurile, până ce meşterul Manole nu şi-a zidit în piatră ce-a avut mai scump pe lume, frumoasa nevastă... Aşa s'a ridicat lăcaşul, dar când a fost isprăvit, s'a prăpădit şi meşterul, sărmanul meşter Manole.

Povestea asta cu înţelepciunea ei tragică îmi vine acum în minte, când stăm în faţa sărbătorii de inaugurare a casei ce şi-a zidit ziarul „Tribuna" din Arad. Şi mă gândesc, fără să vreau, la soartea ziaristicei noastre de aici, la toată truda asta de zeci de ani, la alergarea chinuită a atâtor condeie... Câtă înrudire cu tragedia bietului meşter din povestea noastră! Au trecut decenii de osteneală, până ce un organ de frunte a putut să-şi înfiripe un adăpost destul de modest. In adevăr, aici s'a isbândit povestea. Căci ce vreţi, unde se poate găsi un duh mai potrivnic care să sfarme toate năzuinţele spre o soartă mai bună, decât aici la noi? Tot ce muncea vreme îndelungată o ceată întreagă de oameni, toată truda lor, toată agoniseala lor umilă se prăbuşea într'o clipă. Şi, ca în poveste, abia era de-o schioapă zidul frumosului lăcaş, o uruitură surdă şi se surpau temeliile, iar duhul rău îşi plimba rânjetul biruitor deasupra ruinelor. Cetiţi cronica pedepselor de bani şi temniţă, acest răvaş de jale şi ruşine în care e scrisă tragedia ziaristicei româneşti din Ungaria. De câteori s'au prăbuşit, — nu-i aşa? — de câteori s'au făcut praf toate silinţele de a o duce cu un pas mai departe. Luptând cu greutăţi materiale, sfidând lipsurile cele mai elementare ale vieţii, s'au strâns alături oameni dornici de lumină şi cu o îndărătnicie minunată au lucrat înainte. O muncă lentă de regenerare sufletească s'a săvârşit prin aceşti zileri harnici. Cât n'au os-

www.dacoromanica.ro

tenit ei? Au scris articole de ziar, au răguşit la adunări poporale, au făcut societăţi pe seama poporului şi de câteori nu s'a deschis şi punga lor subţirică pentru ajutorul deaproapelui. Toate în jur de ei s'au ridicat şi şi-au lărgit încăperile, numai căsuţa lor a rămas cea veche şi săracă. Şi cum s'ar fi putut altfel, când toată biata lor agonisinţă o rădea într'o clipă procurorul, acest duh rău al vremii mai nouă?

Şi aşa se duce mai departe asemănarea cu balada bătrânească. Aşa cum a ajuns până în zilele noastre, cu desvoltarea ei modestă şi cu greşurile ei adeseori jignitoare, aşa cum e astăzi gazetăria asta a cerut nespuse sacrificii. Câtă sînătate, câţi nervi şi cât sbucium sufletesc n'au înghiţit aceste tiparuri! De ar putea vorbi cărămizile din palatul „Tribunei" dela Arad, ar avea ce spune! Câţi ani de viaţă, câte existenţe părăginite nu s'au cerut pentru ridicarea acestor ziduri? N'ai să te gândeşti mult şi poţi arunca în pripă pe hârtie destule nume... S'au zidit multe vieţi, doar demonul zilelor noastre e mai lacom. Acolo e *Augustini*, războinicul slovac înfrăţit cu noi, acolo e *Doleanu*, visătorul poet cu ochi albastri şi cu zâmbetul morţii pe buze, *Măglaş*, spiritualul bohem fulgerat de neastâmpărul vieţii, *Trif*, muncitorul înfrânt de povară, *Balteş*, acest erou fără nume, ofticit de umezeala temniţelor — şi alţii şi alţii... Şi — de ce n'am spune-o — tot prin cărămizile alea trebuie căutată şi sănătatea vânjoasă a neadormitului director de până deunăzi, harnicul *Ioan Russu-Şirianu*.

După atâtea jertfe s'a ridicat în sfârşit frumoasa casă. De sigur, un sentiment de legitimă mândrie trebue să cuprindă pe conducătorii de astăzi ai ziarului „Tribuna". Dar nu numai pe ei, ci pe fiecare Român. Căci ce însemnează noua casă dela Arad? Insemnează, că în ciuda tuturor persecuţiilor şi volniciilor ce a suferit presa noastră, totuş a izbutit să se smulgă din greutăţile începutului şi e pe calea de a se ataşa la progresul unei evoluţii moderne.

Insemnează că avem un public cititor care sprijineşte din toate puterile năzuinţele de a-i da o presă bună.

www.dacoromanica.ro

E deci o sărbătoare pentru toţi cititorii şi cărturarii noştri inaugurarea acestei case şi noi ne alăturăm din toată inima la frumosul praznic. Strângem cu bucurie mâna confraţilor dela Arad şi dorim ca din această biruinţă să câştige noui forţe pentru o grea luptă zilnică. Din hărnicia şi numeroasele jertfe ce depun în serviciul ziarului, ne îndreptăţesc să credem că şi în încăperile largi de astăzi se va sălăşlui vechea dragoste de neam şi spiritul de sacrificiu care a luminat decenii întregi în odăiţele înguste de odinioară.

In această credinţă le dorim izbândă şi le trimitem îmbărbătările noastre frăţeşti.

www.dacoromanica.ro

Morala celor mici.

Intr'un număr al ziarului „Tribuna“ am cetit o notă prizărită la coada gazetei, pitulată printre ştirile zilei. Mulţi dintre cetitori, poate, nici nu s'au oprit asupra celor câteva rânduri mărunte, pe mine însă, mărturisesc, m'au pus pe gânduri şi mi-au trezit un şir întreg de reflecţii, cari se cer pe hârtie. Notiţa era un fel de scrisoare a unui preot dintr'un sat românesc, aruncat în fundul săcuimei, în care părintele Muică, — aşa se numeşte autorul, — se apăra în termini lapidari de acuza trădării de neam, ce i-s'a aruncat din pricină, că şi-a iscalit numele, în calitate de vice-preşedinte, pe invitarea la petrecere ungurească din satul lui. In apărarea sa, părintele îşi accentuiază cu multă hotărîre dragostea de neam şi spune, că a asistat la această petrecanie, ce s'a dat în favorul bisericii romano-catolice din comună, mânat de dorul bunei înţelegeri între cetăţenii români şi săcui ursiţi să trăiască alături. — Eu, -- cam aşa urmează sfinţia sa, — cu mult mai greu m'aş fi putut retrage dela această serbare, decât Prea Sfinţia Sa Episcopul Aradului dela praznicul desvălirii monumentului lui Kossuth, unde s'a dus, fără a primi cine ştie ce pedeapsă aspră... Mă rog, — cam aşa vine încheierea, — care să fie pricina, de greşelile celor mari sunt trecute cu vederea şi numai reverenzile noastre sărace de popi dela sate trebuie să fie scuturate şi la cea mai neînsemnată poticnire.

Această întrebare, pe care o lansează părintele Muică de acolo din ţara săcuilor, taie unde largi în mintea unui om care gândeşte. Glasul acesta vine de jos, din regiunile unde se vorbeşte puţin şi nu se tipăreşte aproape nimic. E un accent smuls din împărăţia largă a celor fără nume, un fel de sămânţă rătăcită din credinţele multor suflete, cari trudesc în umbră. Işi are deci însemnătatea lui, fiindcă tradează mentalitatea unora din reprezentanţii celei mai de căpetenie tagme, pe umerii căreia se sprijineşte toată puterea înaintării nea-

www.dacoromanica.ro

mului. Dar e important acest glas şi fiindcă pune în discutie o problemă din cele mai fundamentale ale concepţiei morale, care îndrumă frământarea noastră politică: *înrîurinţa etică a faptelor săvârşite de fruntaşi asupra sufletului mulţimei.*

Ori şi cum am judeca, sufletul masselor ne apare ca un bulgăr de lut în mâna conducătorilor, cari îl plămădesc după priceperea lor. E prea firesc deci, ca morala curentă a mulţimei să-şi croiască temeiurile şi să-şi modifice valorile după preceptele morale ale oamenilor, cari sunt în fruntea trebilor obşteşti. Staţi acum şi cercetaţi sub raportul acestei axiome sociale atât de elementare, cam pe ce cărări se poate îndruma astăzi morala publică la noi?... Să nu ne gândim de astădată la multele terene de pilduire, cari ni-se îmbie cu prisosinţă, să rămânem numai la *principiul izolării noastre politice şi sociale de Unguri*, care e privit de noi ca o dogmă a vieţii publice şi care a pricinuit şi reglementarea preotului numit. Să cumpănim în două vorbe, întru cât e respectat acest principiu de cei de sus, ca să putem înţelege în ce chip se făureşte judecata celor de jos.

Ca să fim cât se poate de expliciţi şi să nu cădem în manevrări teoretice de prisos, vom rămânea la exemplul adus de părintele Muică. La Arad se desvăleşte monumentul lui Kossuth, care e întruparea celei mai înverşunate duşmănii istorice între două neamuri: agitatorul plin de patimă ce predica desfiinţarea noastră politică. La această tipică sărbătoare a maghiarismului diametral opus aspiraţiilor româneşti, episcopul nostru, căruia votul naţional i-a atârnat de gât crucea arhierească, îşi prezintă omagiile cu adâncă reverinţă. Cine poate spune, că această faptă e unică în felul ei şi că nu se pot aduce zeci şi zeci de exemple prin cari fruntaşi de ai noştri nesocotesc amintita dogmă a izolării, care are rădăcini atât de puternice în spiritul public?... Ori şi care cetitor poate înşira în pripă nenumărate cazuri.

Şi acum, întreb, cu ce se pedepsesc la noi aceste atitudini vinovate, cari influenţează atât de păgubitor credinţa celor mici?... Să fim sinceri: cu nimica toată. Afară de tânguirea în surdină a vre-unei gazete mai mult sau mai puţin

www.dacoromanica.ro

„autorizate", cine se mai împiedecă aici de asemeni pălmuiri ale bunului simţ, sau de călcările celor mai fireşti îndatoriri politice? Cine le mai înfierează, afară doar de cutare tînăr, care încă nu s'a dat la brazdă şi pe care şefii plini de autoritate îl acuză de „anarhism?" Iacă, de pildă, cine se mai miră la noi, că Şeghescu de câte ori vine să-şi plimbe obrăznicia la Sibiiu şi să vorbească ungureşte cu elevii din seminar, e totdeauna oaspe găzduit la masa mitropolitului; cine se mai revoltă când domnul Goldiş face plimbări în trăsură cu acest grăsun alintat, care după însăşi mărturisirea sa, a fost poreclit de către şeful celebrei gazete a comitetului: „un al doilea Gheorghe Lazar, regenerator al românismului"?... Ori, ca să încrestăm şi mai departe acest răvaş dureros, spuneţi, vă rog, ce are să pătimească părintele episcop Radu, care în tot anul dă serate Ungurilor şi chiar ovreicelor din Orade, evitând în acelaş timp orice serbare culturală românească? Şi unde s'a găsit gazeta, care să crîcnească două vorbe măcar când deunăzi Excelenţa Sa Mitropolitul Mihali a ţinut toast *unguresc* în sănătatea împăratului, la o sfinţire de biserică românească?... Unde sunt tunetele de revoltă, prin cari să se strivească aceste poticniri, cari proiectează atâta umbră în sufletul miilor de Români?... Nici o vorbă, nici o vorbă: iertare evanghelică pe toată linia şi respectuoasă închinăciune, domnilor conducători!...

Ian să poftească însă părintele Muică de acolo din inima Săcuimii, să tragă o iscălitură pe o hârţoagă ungurească, ori să cânte la clavir un ciardaş cutare stndent din Viena, să vedeţi cum îl potopim imediat la gazetă, cum îl scuturăm de-i merg fulgii! De ce-am ascunde-o? Spune cam adevărul părintele cu pricina, când îşi face reflexiile asupra calităţii reverenzilor... Cu cât e antereul mai sărac, cu atâta dăm mai tare...

Să avem iertare, dar ni-se pare cam nepotrivită această reţetă de purificare socială, cam grea de suportat pentru mulţimea nevoiaşă şi cam comodă pentru bunii noştri fruntaşi. Orice om cuminte va recunoaşte, că şi cea mai neînsemnată apropiere de Unguri pe orice teren deschide o mică portiţă

www.dacoromanica.ro

prin care se furişează un duh străin în sufletul nostru; orice observator al stărilor dela noi va accentua totdeauna, că numai complecta izolare ne poate salva patriotismul naţional atât de primejduit. De aceea vom cuvânta la adunări şi vom tipări la gazetă: Iubiţi preoţi şi învăţători şi cinstiţi gospodari! Rămâneţi pe la vetrele voastre şi vă feriţi de străini, ca de foc. Cântaţi, plângeţi, iubiţi, bucuraţi-vă în limba voastră strămoşească, dacă vreţi să nu vi-se prăpădească neamul! — Aşa spunem noi, cu vreme şi fără vreme... Dar judecaţi în deplină sinceritate, ce rezultat pot avea aceste duioase sfaturi paterne, câtă vreme cutare orator de întruniri populare e tovarăş de calabrias cu solgăbirăul ungur, altul e însurat cu unguroaica, al treilea scoate din „Tribuna“ numar unguresc în cinstea lui Tisza... Până dăinuiesc şi mai departe astfel de exemple vii, cari supun poporul cu logica lor implacabilă, până atunci sunt sămânţă căzută pe piatră toate lacrimile cu cari ne stropim toastele, toate învocarile lui Decebal şi toate frăzoaiele ticluite pe podobie crîsnicească în articolele de fond ale „Românuluui“...

Să începem deci, mult prea onoraţilor şefi, izolarea de sus în jos, să ne dăm seama, că nu e un păcat mai mare, decât a îndruma turma pe plaiurile unde nu calcă păstorul şi nu e o mai cumplită greşeală de pedagogie socială, decât a proclama anume norme de judecată pe seama celor mici şi a tolera desconsiderarea lor de către cei mari... Pentrucă, lipsit de puterea de pilduire, orice cod moral devine primejdios şi trezeşte ipocrizie sau minciună...

Iar sfinţia ta, părinte Muică şi alţii cari treceţi cu ochii peste aceste rânduri aruncate în fuga condeiului, urmaţi calea adevărului şi nu căutaţi prilejuri de justificare în păcatele mai marilor! Gândiţi-vă, că adevărata mulţumire şi-o găseşte omul cinstit în sine însuşi şi că supremul tribunal, eare e chemat să ne judece, e conştiinţa noastră. Ascultaţi de ea şi vă paziţi omenia!

www.dacoromanica.ro

In urma unei pierderi.

Zilele trecute s'a stins un om a cărui lipsă va fi încă multă vreme simţită în rândurile noastre. In veşnica premenire de forţe a unui popor ostaşii căzuţi se înlocuesc în pripă. Dar rămâne totdeauna un mănunchiu de conducători cari nu pot fi pierduţi, fără ca prin pierderea lor să nu sufere adânc acest echilibru de forţe. Aceştia sunt aleşii, sunt puţinele personalităţi în cari se întrupă sufletul mulţimei şi-a căror fiinţă e un simbol al năzuinţelor ce agită miile de inimi cari bat neştiute în umbră.

O astfel de personalitate ne-a închis pământul zilele trecute. Şi în săracia noastră această pierdere înseamnă nemăsurat de mult. Evoluţia noastră culturală şi politică din ultimul timp scoate la suprafaţă puţini oameni cu atribuţii legitime de conducători ai mulţimii. Societatea noastră prin o prefacere culturală se nivelează cu încetul, împrumută pe rând din toate formele externe ale progresului, dar personalităţi distinse a căror mână de fier să mişte cu putere cumpăna vieţii noastre — ne dă rar. Zi de zi vedem, spre bucuria noastră, cum se încheagă şi se înstăpânesc formele unei civilizaţii pe calea progresului. Avem cadrele unui tablou. Pe ici pe colo, se ivesc conturele nedesluşite din albul pânzei, răsar pete de lumină şi de umbră, cari aşteaptă mâna meşteră să le dea vieaţa. Procesul de nivelare al societăţiii noastre merge înainte. Ni se înmulţesc oamenii trecuţi prin şcoli, oamenii cu diplome, oamenii cum se cade, oamenii la locul lor. Şcoala dă vieţii zi de zi un număr tot mai mare de profesionişti muncitori şi uneori harnici. Câştigăm oameni de treabă cu oarecare pregătire profesională, oameni cari îşi împlinesc slujba, cetesc cărţi şi ziare, ţin cuvântări la ocazii, împart poveţe şi mici daruri uneori, dar ale căror năzuinţe se desfăşură în matca îngustă a micului lor interes. Pentru *această* pătură se cere conducătorul, al cărui spirit treaz o stăpâneşte şi o îndrumă. Un astfel de îndrumător, care stă-

www.dacoromanica.ro

pânea cu toată puterea sufletele din jurul lui, am pierdut noi în răposatul Brediceanu. Căci Brediceanu era mai mult decât un deputat care spune frumoase discursuri în camera din Budapesta, mai mult decât un advocat care înduioşează curtea cu juraţi şi apără pe bani puţini necazul omului sărac. In Brediceanu noi am îngropat sufletul conducător al masselor populare dintr'un colţ de ţară. Acest om mărunt, cu neodihna unei vii inteligenţe în ochii pătrunzători, era cea mai tipică întrupare a bănăţeanului nostru. Fire impulsivă de artist, înzestrat cu atâta exuberanţă de vieaţă, acest om era răpit de avântul celui mai curat altruism. Cheltuia, cuvânta, se bolnăvea pentru alţii neostenitul advocat, care o vieaţă întreagă şi-a schimbat meseria în apostolat. Astfel a ajuns să se introducă Brediceanu în sufletul conştiinţei populare din Bănatul cu care era concrescută firea lui şi astfel a ajuns să fie privit de întreagă lumea românească drept simbolul mişcării unui popor într'un colţ de ţară.

Pe acest om l-am îngropat zilele trecute şi l-a petrecut la groapă cea mai adânc simţită jale a miilor de suflete îndurerate, cari au înţeles câtă dragoste curată de oameni, câtă iubire de neam şi ce avânt de idealist s'a coborît în pământ. Prin această nenorocire Bănatul ne-a rămas lipsit de conducătorul firesc şi va trece încă mult timp, până vom avea omul ce să poată îndeplini munca cu care ne obişnuise Brediceanu.

Pentru noi e o chestiune de cinste naţională să grijim locul lui şi în activitatea noastră parlamentară să-l înlocuim printr'un factor care poate fi socotit demn urmaş al lui. De aceea se îndreaptă privirile noastre în aceste clipe spre Oraviţa, unde venerabilul badea *Gheorghe Pop din Băseşti*, preşedintele partidului nostru naţional, aşteaptă încrederea alegătorilor. In acelaş timp a trebuit să resară — se'nţelege — şi inevitabilii negustori cari vor să şterpelească pe uşor moştenirea. E celebrul Burde, cea mai scârboasă „ilustritate“ a transfugilor noştri, din a cărui căpatueală s'a clocit visul de mărire al întreitului doctor Siegescu, care vine drept candidat al guvernului, cu steaguri şi cu jandarmi.

www.dacoromanica.ro

Nădăjduim că credința în oamenii ce ne-au rămas și pietatea față de cel dus dintre noi, — vor fi în stare să frângă vanitatea obraznică a unui om rătăcit precum și tendințele de cucerire ale celui mai temerar guvern de pe pământ.

www.dacoromanica.ro

La groapa lui Bunea.

Vieaţa unui popor, în lupta lui pentru asigurarea existenţei, este călăuzită de îndemnul unei năzuinţi spre culme. Spre ajungerea unei culmi se frământă în vecinică neodihnă forţele pe cari le poate pune în mişcare sufletul mare al unui neam. Aceste forţe în desfăşurarea lor istorică îşi găsesc întruparea în personalităţile distinse, cari sânt menite a schimba faţa vremilor şi a duce cu un pas mai departe neamul lor în îndemnul spre atingerea culmei. Aceste personalităţi întrupează puterea misterioasă a geniului unui popor şi prin munca lor se reprezintă veşnica schimbare la care e supusă societatea. Ei sunt conducătorii, în a căror activitate se concretizează frământarea unei epoce: „aleşii“ după cuvântul scripturii, „eroii“ cum îi numeşte filozoful. Intreaga evoluţie istorică a unui neam nu se poate închipui decât ca un rezultat al acestor personalităţi, căci adevărate sunt cuvintele lui Carlyle: „Istoria universală, istoria a tot ce a săvîrşit omul pe lumea aceasta, este în fond istoria oamenilor mari, cari au muncit aci“. Şi cum trupurile munţilor sunt într'o frăţească înlănţuire îndelungată până la cea mai înaltă culme, astfel şi în desvoltarea istorică a unui neam personalităţile, cari se succed, din generaţie în generaţie, au o intimă legătură organică.

Desvoltarea culturală a poporului românesc încă nu poate fi socotită decât ca un dar al personalităţilor, din a căror muncă s'a înfiripat. Şi această desrobire culturală a noastră îşi are aleşii, eroii ei. Din negura unei întunecimi de veacuri ne-au smuls câteva personalităţi, câţiva cărturari răsăriţi din poporul acestui pământ batjocorit de umilinţe. Inainte cu un veac şi jumătate s'a început munca de desrobire culturală. Primind învăţătura Romei, câţiva tineri cu sufletul de apostoli, în chiliuţele lor singuratice, răzimaţi pe cărţile bătrâne şi-au întors privirile spre acest neam chinuit şi, împintenaţi de îndemnul demnităţii strivite, căutând un razim, un cuvânt de

www.dacoromanica.ro

mândrie pentru sufletul lor apăsat de umilinţă, în îndelunga lor cercetare şi-au descoperit: limba şi istoria lor. Filologia şi istoria lui Klain, Şincai, Maior au dat la iveală cele dintâi raze strălucitoare prin cari a luminat soarele culturii noastre. Ei au adus mândrie în sufletele descurajate, au adus neamului românesc conştiinţa de demnitate, care a înviorat pe cei apăsaţi. Sub influenţa lor cărturărimea a început a se desface din negura veacurilor posomorîte şi prin ei, din minţile primenite, din sufletele regenerate a primit întrupare conştiinţa naţională. Spre norocul nostru şirul acestor personalităţi excepţionale nu s'a încheiat cu prăbuşirea lor, ci s'a continuat mai departe.

Ca o încorporare a unui prisos de energie, adunat de truda ascunsă a veacurilor, s'a ivit o bogăţie de figuri nouă, cari au dus mai departe un curent de idei: Bărnuţ, Papiu Ilarian, Cipariu, Bariţ, au fost slujitorii aceluiaş altar. Prin aceşti bărbaţi şi-a purtat geniul neamului românesc din mână în mână făclia redeşteptării naţionale şi culturale. Şi în evoluţia istorică a acestei pleiade de bărbaţi va trebui să fie aşezat ca un continuator vrednic mortul nostru de astăzi, pururea viu prin alcătuirile minţii sale: Augustin Bunea.

Prin toată viaţa şi activitatea lui, Augustin Bunea este continuatorul acestei tradiţii seculare a literelor româneşti în Ardeal. Prin originea lui, prin studiile ce le-a făcut la Roma, prin spiritul de intimă înrudire cu occidentul latin, prin năzuinţele lui ştiinţifice, prin fondul de înaltă moralitate şi prin întreagă viaţa de om al bisericii, Augustin Bunea era continuatorul acelei tradiţii seculare, care a fost creată de figurile mari ale trecutului nostru, şi care, găsindu-şi multă vreme un prielnic adăpost în acest orăşel modest, i-a împrumutat o glorie neperitoare. In acest răposat neamul nostru plânge pe un om de ştiinţă, pe istoriograful treaz, care cu toate mijloacele unei educaţii ştiinţifice la înălţimea vremii a şters praful atâtor file colbuite ale trecutului nostru, şi ne-a dat opere, cari prin înalta lor valoare vor sta totdeauna alături de munca celor mai distinşi cercetători ai trecutului românesc.

www.dacoromanica.ro

Suflet de o sensibilitate de elită, minte deschisă pentru a aprecia toate trebuinţele zilnice ale neamului, acest mare bărbat nu era un om de ştiinţă, care se închide în turnul de ivoriu al problemelor sale, ci dimpotrivă un spirit luminat, înfrăţit cu realitatea vieţii pe care putea s'o înţeleagă. Alături de cercetările lui ştiinţifice, cari îl frământau în singurătatea rodnică a chiliei călugăreşti, trăiau şi gânduri cari îmbrăţişau necesităţile mari naţionale şi culturale ale neamului. Răposatul a fost un factor hotărîtor al vieţei politice şi culturale, un agitator cu sufletul de apostol, un luptător zilnic în arenă. Şi va rămânea totdeauna vie amintirea acestui dignitar bisericesc care a fost între cei dintâi luptători ai frământărilor pentru conservarea existenţei noastre naţionale.

La toate adunările, la toate prilejurile de muncă se auzea glasul lui, care prin demnitatea omului de ştiinţă şi îndrăzneala mândră a sufletului cinstit aducea cele mai bune poveţe. Era un prilej de sărbătoare orice păşire a lui Augustin Bunea, care va rămânea şi o veşnică podoabă a oratoriei româneşti. Inzestrat cu bogate cunoştinţe, stăpân desăvârşit al limbii româneşti, însuşindu-şi o temeinică educaţie literară, temperament viu şi plin de vigoarea sănătăţii, Augustin Bunea, era oratorul festiv al tuturor praznicelor noastre şi cuvântul lui, care a amuţit pe veci, era trâmbiţa fermecată care propovăduia durerile şi aspiraţiile româneşti.

Pe lângă atâtea calităţi ale unui suflet complex, răposatul a fost de o integritate morală cum rar pot scoate la iveală vremile de frământare grea ale unui popor apăsat. Şi ca o icoană de reculegere şi întărire morală a generaţiilor viitoare va trebui să fie înfăţişat totdeauna sufletul acestui om, care o viaţă întreagă nu a avut nici o clipă de şovăire în credinţele lui, de care nu s'a putut apropia nici când ispita măririlor deşerte, care în aceste zile ale căpătuielilor ieftine s'a ridicat printre noi cu demnitatea şi mândria lui, ca o stâncă a fermităţii de caracter.

Pe acest om ni-l smulge acum soarta, acum când aveam mai mare lipsă de îndrumările şi de puterea lui. Privind în jur de noi, simţim că vom umplea cu greu golul acestei că-

www.dacoromanica.ro

petenii căzute, care părăseşte un neam în zilele de grea încercare, când şi printre tineri şi bătrâni se plimbă, deopotrivă, viforul ispitelor. Acum ni-se duce neînfrântul luptător ca să se împlinească încă odată cuvântul înţelepciunii lui Solomon: — „Iară dreptul murind va osândi pe necredincioşii cei vii şi tinereţile cele curând săvârşite pe bătrâneţile nedreptului cele de mulţi ani".

La acest praznic de adâncă durere a unui neam întreg, „Asociaţiunea pentru cultura şi literatura poporului român" al cărei harnic şi devotat sprijinitor a fost, încă îşi cere partea ei, şi prin rostul meu slab îţi trimite, vrednic bărbat al luptei noastre, prinosul ei de recunoştinţă.

Să odihneşti ca drepţii, căci drepte au fost gândurile tale.

www.dacoromanica.ro

Un suflet frumos.

Integer vitae scelerisque purus.

E o comparaţie veche şi destul de obişnuită asemănarea societăţii cu marea veşnic agitată. Şi e din cele mai sugestive. Neodihna eternă e la temelia amândurora şi când frământarea paşnică, când viforul turbat le sbuciumă deopotrivă. Dar asemănarea se poate duce şi mai departe până la mici amănunte. Iată de pildă suprafaţa cum îţi lămureşte şi aici şi dincolo tainele din adâncime. Te uiţi la undele pe cari marea le scoate la suprafaţă şi înţelegi ce doarme în sînul ei august. Ştii dacă e pace, ori vine scirocco. Arunci o privire asupra oamenilor pe cari i-a scos la iveală o anumită epocă, şi-ţi dai seama de ce patimi s'a frământat societatea din vremea lor.

Iată sbuciumarea noastră de pildă. Dacă vrei să lămureşti năzuinţele sufleteşti ale unei perioade istorice, n'ai decât să priveşti în sufletul oamenilor pe cari vremea lor i-a scos la suprafaţă. Din povestea lui Horia ceteşti întreagă răzvrătirea unui popor de iobagi chinuiţi, din tragedia lui Iancu desluşeşti visarea romantică a tineretului nostru dela patruzeci şi opt, din căderea lui Dragoş înţelegi rătăcirea unor oameni cari profesau credinţe politice greşite şi cari era fatal să fie sacrificaţi. Şi aşa mai departe până în zilele noastre, cercetând în sufletul unor personalităţi ai să deslegi tainele vremii.

De sigur că această măsură se aplică şi la viaţa noastră de azi. N'ai decât să-ţi treci în revistă fruntaşii, ca să înţelegi turma cu toate păsurile ei. Ia de pildă un conducător de al nostru din cutare colţ de ţară, cântăreşte-i calităţile şi greşurile, ascultă-i bătăile inimii şi lămureşte-i cărările minţii şi ai în faţa ta un capitol de istorie contemporană. Apropie-te de cutare preot sau avocat dintr'un ungher al Caraşului, uită-te în ochii lui, ascultă-i glumele, smulge-i cele câ-

www.dacoromanica.ro

teva norme de filosofie a vieţii, şi o să-ţi dai seama de boala care a cuprins un petec de pământ. Şi plimbându-ţi aşa ochii peste suprafaţa întreagă, ca un drumeţ ce poposeşte la malul mării, n'ai nici un cuvânt de a te bucura de câte îţi ies înainte. Vitregia zilelor prin cari se strecoară de o vreme încoace neamul nostru taie brazde tot mai adânci în sufletul mare al mulţimii. Cei din urmă douăzeci şi cinci de ani de necurmate înfrângeri politice, — această perioadă de continuă renunţare, — încep a-şi impregna pecetea lor. Se simte binişor cum puţinii cari s'au ridicat deasupra maselor şi-au făurit sufletul purtând semnul acestei epoce tulburi. Simţi tot mai mult moştenirea tristă a acestor zile fără noroc. Vezi cum oboseala îşi întinde mrejile deasupra lagărului de luptători, cum se încetăţeneşte din ce în ce spiritul de tîrg, cum se tocesc ca nişte bani şterşi valorile morale. Tipul curent al cărturarului nostru, cu care te întâlneşti zilnic, a împrumutat o mulţime de note streine. Adăpat la o cultură înduşmănită cu îndemnurile lui fireşti, desorientat în problemele mari ale neamului său, cu groază de ziua de azi şi descurajat când gândeşte la viitor, bietul nostru fruntaş e de multe ori o figură de plâns. Prin toate manifestaţiile lui se ţese ca un fir roşu porunca vremii, această lege implacabilă care supune deopotrivă pe cei mulţi. De aceea, când apare, el îţi deşteaptă o nemăsurată jale, nu pentru povestea lui umilă de călător fără noroc, ci pentru tragedia mare a celor fără număr din mijlocul cărora dânsul, ca o solie, s'a ridicat la suprafaţă.

Tocmai fiindcă e atât de jalnică icoana în cele mai multe rânduri, ivirea unei personalităţi care se desface din categoria celor mulţi e un prilej de adevărată reculegere sufletească. Un om ale cărui credinţe n'au fost ştirbite, care şi-a păstrat seninătatea şi n'a primit nimic din influenţa detestabilă a împrejurărilor schimbate, un astfel de om cu sufletul lui e pentru noi astăzi ca o oază într'o pustietate. Ivirea lui ne trezeşte senzaţii de o bucurie rară, fiindcă ne întăreşte în convingerea care începe a slăbi, că, cu toată asprimea timpului, tot mai pot găsi întrupare însuşirile superioare

www.dacoromanica.ro

ale poporului nostru. Şi cu cât e cineva pe o mai înaltă reaptă intelectuală reprezentantul acestor puţini, cu atât e mai puternică influenţa lui binefăcătoare.

O astfel de personalitate distinsă e în viaţa noastră culturală domnul Andrei Bârseanu, vrednicul profesor din Braşov, care printr'un nou gest de nobleţă ne smulge admiraţia.

Un suflet frumos, iată în două cuvinte icoana acestui bărbat vrednic. Ca om de ştiinţă întruneşte calităţile deosebite ale marilor cărturari ardeleni din trecut, cari prin puterea lor de muncă, prin stăruinţa şi temeinicia cercetarii, prin iubirea de adevăr şi prin neţărmurita lor dragoste de neam au ajuns podoaba literelor româneşti. Dar pe lânga aceste însuşiri oarecum tradiţionale, d. Andrei Bârseanu prin talentul său literar s'a ataşat la spiritul de progres al evoluţiei culturale din Regat, şi astfel face parte din pleiada puţinilor noştri aleşi, în a căror activitate se oglindeşte visul frumos al unui neam: unitatea noastră culturală. Ca factor activ al mişcării noastre culturale, d. Bârseanu desfăşura de trei decenii o muncă neîntreruptă. Incepând cu zeloasa activitate de profesor şi sfârşind cu neobositele străduinţe din jurul Asociaţiunii noastre, acest intelectual, pururi treaz pentru toate nevoile unui neam, a purtat pe umeri o mulţime de sarcini. N'a rămas la îndatoririle profesionale numai, nici nu s'a închis în liniştea cercetărilor sale ştiinţifice unde nu patrunde glasul de durere al mulţimei nevoiaşe, ci, dimpotrivă, s'a frământat zi de zi de toate necazurile noastre.

Şi cine a avut norocul să-l vadă în fruntea adunărilor Asociaţiei în anii din urmă, să-i asculte cuvintele din care vorbia un spirit luminat de savant occidental, o minte cumpănită, care judecă nevoile unui popor, un talent superior de fin analist care disecă cu ochii ageri o situaţie, cine i-a auzit discursurile de deschidere a adunării, cari în fraze rotunzite cu o severitate de artist închid atâtea poveţe şi dau cuvânt unei răspicate demnităţi naţionale, cine i-a admirat cumpătul şi bunul simţ cu care deslega cele mai dificile probleme, acela a rămas fascinat de armonia distinsă a acestei fru-

www.dacoromanica.ro

moase figuri din viaţa noastră culturală. In viaţa particulară, acest bărbat de-o rară bunătate şi înalte cunoştinţi e totdeauna o apariţie care robeşte prin verva deosebită de causeur spiritual, prin eleganţa expresiei şi prin delicateţa de poet visător cu care ştie să citească şi în cele mai ascunse creţuri ale sufletului omenesc. Şi pe lângă astea pururea al datoriei, de-o corectitudine rară, însufleţit de toate, călăuzit de optimismul curat al sufletelor bune, e cu adevărat: integer vitae scelerisque purus...

Trebue să se spună aceste cuvinte, cari nu sunt decât un ecou palid al unor sentimente obşteşti; trebuie să se spună, fiindcă ar fi păcat a pierde o ocazie de a ne învedera recunoştinţa faţă de un asemenea fruntaş al vieţii noastre intelectuale. Dar trebuie să se spună şi fiindcă o nouă faptă a acestui om superior le dă o notă de actualitate. Suflet generos, d. Andrei Bârseanu s'a crezut dator a se achita de datoria către neam şi prin o contribuţie materială şi astfel jerfeşte o sumă considerabilă din prisosul atât de măsurat al unui salar de profesor pe seama aşezământului de înaintare culturală, care e „Asociaţiunea“ noastră.

Sa fiu iertat de d. Bârseanu, care a făcut nenumărate acte de binefacere cu o discreţie desăvârşită, să fiu iertat dacă-i public cele câteva rânduri adresate cu acest prilej preşedintelui „Asociaţiunei“. Sunt curate ca o poezie şi tradează o nobleţă cu cari ne întâlnim atât de rar:

Iată-le:

Braşov, *4 Ian. v. 1910.*

Mult stimate Domnule Preşedinte,

Imi iau libertatea a transpune prin filiala de aici a băncii „Albina“ la adresa Cassei Asociaţiunei suma de 2400 coroane, drept răsplătirea sumei ce am primit-o ca stipendiu din partea Asociaţiunii prin anii 1878—81 pe timpul studiilor mele universitare, cât am fost ajutat, timp de trei ani, cu câte 400 fl. anual.

S'ar cuveni să 'ntorc şi interesele, dar acum nu sunt în stare. Tot ce pot face, este să port şi mai departe în

www.dacoromanica.ro

inima mea recunostința față cu instituția ce m'a ajutat în tinerețea mea și, întrucât mă iartă modesta mea poziție socială, să-i dau mână de ajutor la realizarea măreților sale probleme.

Primiți, mult Stimate d-le Președinte, încredințarea celui mai profund devotament.

Cu deosebită stimă

Andreiu Bârsean,
profesor.

Cetind aceste rânduri simple și curate, orice comentarii și orice laudă sunt de prisos, fiindcă cu greu s'ar găsi cuvântul care ar putea spune mai mult despre înalta cinste a unui om ca această scrisoare. Cât privește „interesele", poate fi liniștit d. Bârsan, că le-a întors însutit, și că ar fi pe alte cărări astăzi neamul nostru dacă tot cât s'a cheltuit pentru ai săi, ar aduce astfel de roade.

— Se vor găsi între cei mulți inimi generoase cari să tresară în fața acestui gest frumos? Cu deosebire pătura largă a cărturărimii noastre, leghionul fără număr al foștilor bursieri cari par a-și fi uitat cu totul drumul pe care s'a croit belșugul lor de astăzi; acești oameni înțoliți în pripă din banul public, vor înțelege ei oare îndemnul unui suflet distins?...

Cine știe?... Profețiile cari se pot face astăzi la noi sunt mai mult amare.

www.dacoromanica.ro

Drumul unui cuceritor: Aurel Vlaicu.

Tocmai acum se împlineşte anul. Veniam în tren dela Budapesta, în tovărăşia unui vechiu prieten. Era o zi cam posomorâtă de Septemvrie şi noi amândoi stam abătuţi în ungherul vagonului. Pe suflet ni-se lăsase un văl de tristeţă vagă şi cum alerga acceleratul dealungul pustei ungureşti, gonindu-ne înaintea ochilor icoanele unei lumi străine, abia din când în când mai schimbam două vorbe.

Aveam destule cuvinte să nu ni-se pară viaţa trandafirie. Ne întorceam doar din capitala Ungariei, care cu palatele şi strălucirea ei ne făcea şi mai jalnică sărăcia de-acasă. In minte fărîmam povestea urîtă a acestor turnuri de bronz şi ne gândeam cât de multe cărămizi din zidurile imense ne-ar putea vorbi de mâna aspră şi de şerparul sărmanilor ţărani din înfundăturile Ardealului. Iar ca jalea să ne fie deplină, mai luasem parte şi la o întrunire a comitetului naţional unde, ca de obicei, s'a trecut în revistă cohorta noastră de patimi, ca legea lui Apponyi, proiectul de vot plural al lui Andrássy, precum micile şi marile infamii ale oamenilor noştri slabi, a căror sămânţă o găseam şi atunci pe toate cărările, deşi omenia părintelui Mangra încă nu fusese scoasă la mezat.

Nu era mirare deci, că veselia ne cam părăsise şi gândurile ne erau cernite de amărăciune. Conversaţia, care s'a înfiripat cu încetul, atingea coarde pesimiste şi zugrăvea viitorul bietului nostru popor în culori întunecate. Şi în vreme ce monstrul sbura înainte şi trupul lui îşi scutura oţelele într'un ritm monoton, în atmosfera mocnită a vagonului noi doi înşiram tot mai multe crîmpeie dintr'o epopee nespus de tristă.

— Şi cu toate astea, — reluă firul prietenul meu, după o tăcere îndelungată, — cu toată îndoiala, care mă chinueşte atât de des, eu tot nu-mi pierd nădejdea. Noi suntem un neam trainic şi avem în vine vlaga acumulată de veacuri. Noi nu ne-am stors încă puterile, nu sântem trăiţi, în sufle-

www.dacoromanica.ro

tele noastre dormitează întreagă forţa adunată din bătrâni. Toată energia asta n'a avut când se descărca şi dacă ni-s'ar da putinţa s'o scoatem la iveală, ar uimi lumea. Că n'avem poieţi şi n'avem scriitori? Dar n'am avut hârtie şi n'am avut condeiu! Am trăit totdeauna într'o întunecime înspăimântătoare. In ochii unui cioban de-al nostru din Poiana-Sibiiului licăreşte de zece ori mai multă inteligenţă, în mişcările lui e mai mult ritm, în profilul lui neasămănat mai multă nobleţă, decât în înfăţişarea cutărui sălămar dintr'un suburbiu al Berlinului, care ştie carte şi ceteşte zilnic ştirile din „Lokal-Anzeiger". Dar trăim într'o beznă ne mai pomenită şi ne omoară sărăcia. Câte talente nu ni-se părăginesc aşa, îngrădindu-şi genialitatea în simplitatea primitivă a artei ţărăneşti. Dacă am avea o altă ocrotire, dacă nu s'ar urma de către toate guvernele înăbuşirea sistematică şi criminală a poporului nostru, cu câte opere de artă n'ar fi mai bogată omenirea? Dar ce să facem astăzi, când toate sbucnirile de talent ni-le încătuşează aceşti tâlhari ai evoluţiei universale. Rămânem aşa în voia sorţii şi abia întâmplarea dacă mai ridică la suprafaţă un val de lumină. Iată Coşbuc, numai întâmplarea ni-l'a scos la iveală. Inchipueşte-ţi că-i mureau părinţii când era de doisprezece ani şi nu mai avea cine să-i ducă de mâncare cu desagii la Năsăud! Ar fi astăzi un ţăran desculţ în Hârdău, ar cânta în strană şi ar colăcări pe la munţi, iar literatura noastră ar fi lipsită de cea mai luminoasă pagină! Şi gândeşte-te, câte minţi nu se stingheresc aşa în colibele ţărăneşti! Ce să mai zic de artă şi literatură, pe cari tot le mai alegi din folklor, ori din altiţa unei cămăşi de ţărancă! Dar în ştiinţă, în câmpul larg al descoperirilor tehnice, unde lipsa de cultură taie aripile oricărui avânt! Ţăranul nostru e un spirit inventiv şi câte o drăcie de morişcă de pe Olt, înciocălată de cutare plugar, numai aşa de capul lui, tradează o minune de talent...

— Mi-aduc aminte, — urmă rîzînd tovarăşul meu, — la o expoziţie din Sibiiu venise un sătean de prin jurul Porumbacului cu o spuză de vârtelniţi, sucale, proiecte de piuă, mori. Mă apropiu de el, era un om mărunţel, uscăţiv, cu

www.dacoromanica.ro

ochii vii şi neastâmpăraţi, în ei cu licărirea unei inteligenţe de veveriţă. Bade, — zic, — de unde, păcatele, vii cu minunile astea? — Păi, — răspunde ţăranul, — iacă le-am adus aci să le vază domnii! — Cine le-a făcut? — Eu, cin' să le facă? — zice el dând din umeri... Aşa, adică dta eşti măsar? Ba n'am fost de când sânt! Un om pe aci încolo... — Păi cum le-ai făcut? Cine te-a învăţat? — Nime, domnule, eu le-am scornit aşa, sara la vatră, ca să-mi arăt *curajia*...

— Şi câţi Stephensoni, câţi Edisoni nu-şi ferecă astfel geniul lor în şurubăriile unei vârtelriţi de morişcă!

— Uite, noi, — continuă el zâmbind, — noi venim acum dela Pesta, unde am admirat pe Blériot. Ei, în vremea asta, într'un sat din jurul Orăştiei, un băiat de ţăran, student la politehnicul din München, şi-a făcut un aeroplan şistem propriu şi pluteşte peste mirişti...

— Cum adică, îi dă târcoale peste turnul saşilor?

— Da, da! Nu-i de glumă, — îmi replică în ton serios tînărul advocat. Il cunosc pe Vlaicu, aşa-l chiamă. Are o sumedenie de inveţii. Acum nu ştiu, cum i-o fi reuşit aeroplanul, dar aud că l-a construit în miniatură şi e admirabil. Mi se spune, că sboară cu uşurinţă... Dă-te jos la Orăştie, şi aşa îţi vine în drum...

Şi prietenul meu m'a părăsit în grabă, ajungând trenul în orăşelul lui... Nici n'am mai avut vreme să-i cer deslușiri să-l întreb mai deaproape ce-i cu comedia asta? Era însă destul de hazlie şi mă intriga toată povestea cu aeroplanul într'un sat de lângă Orăştie...

Şi cum mă frământam aşa singur în trenul care fugea pe malul Murăşului, deodată îmi fulgeră în minte o amintire de demult, dela universitate...

— Stai... stai! Eu îl cunosc pe inventatorul ăsta, pe Vlaicu!

Mi-au înviat în pripă conturele unei feţe cunoscute. Un vechiu coleg de şcoală, cam în urma mea cu vreo doi ani la gimnaziul din Sibiiu... Cum să nu-l ştiu? Vlaicu care contruise o turbină, de-a pus în uimire pe profesorul de fizică

www.dacoromanica.ro

şi au lucrat-o în fabrica lui Rieger... Il văd ca acum, înalt, subţirel, oacheş, cu ochii negri şi scrutători. Ne duceam la el acasă, ca la panoramă. In chiliuţa lui, unde sta la un croitor, avea un atelier de măsărit şi făurărie. Pe poliţe, ceasornice în toată mărimea, chei, rotiţe, cleşte şi pe părete lumină electrică furată din conductul dela stradă. Avea şi sonerie făcută de el, — era o comedie întreagă. L'am revăzut la universitate în Pesta, de unde a plecat după vreo două semestre. De câteori nu ne plimbam pe malul Dunării, amândoi stăpâniţi de frigurile celor dintâi visuri ale tinereţii? Totdeauna am simţit o simpatie pentru acest băiat cu privirea aprinsă, aţintită departe, oarecum peste capetele noastre... Nu-i înţelegeam rostul tuturor poveştilor, când îmi vorbia de magnetism ori de cutare problemă de stereometrie... Eu, habar n'aveam de toate astea. Dar îmi plăcea liniştea lui, seninătatea de vizionar cu care îşi desfăşura planurile...

Adesea ieşiam împreună din localul „Societăţii Petru Maior" şi cum se aprindeau felinarele în jurul Dunării, noi ne aşezam pe nişte trepte în faţa undelor cari tremurau într'o strălucire feerică şi Vlaicu îmi spunea gânditor: — „De *perpetuum mobile* m'am lăsat... Nu se poate! E o prostie, m'am chinuit de ani de zile cu magneţii. Am făcut o sumedenie de planuri şi proiecte... Nu merge... Să ştii că m'apuc de o maşină de sburat". Tăcea apoi şi se uita departe, la luminile cari jucau într'o strălucire palidă ca un cârd de licurici somnuroşi pe coastele muntelui Gelert. Dunărea îşi ducea în linişte maiestatică valurile eterne, deasupra se sbuciuma vălmăşagul de trecători, urla răsboiul vieţii şi în Vavilonul de târg şi de care se agita furnicarul pestriţ al patimilor omeneşti, în vreme ce doi băieţandri cu ochii în stele, doi copii străini, rupţi din Ardeal, stăteau alături, cufundaţi în tăcerea visului lor strălucitor, unul încurcând iţele unui vers, celalalt rotiţele unei maşini de sburat...

M'au năpădit amintiri de demult... Legănarea lor mi-a adus în suflet o moleşeală dulce şi părea că simt plutind în jurul meu miros de busuioc şi tămâiţă, florile simple şi curate ale copilăriei mele dela ţară. Prin câte vămi nu m'a trecut

www.dacoromanica.ro

deatunci goana vieţii! Imi răsunau în minte cuvintele din Oda lui Oraţiu, cu înţelepciunea lor resemnată, cu care nu mă puteam împăca odinioară: *Eheu, fugaces labuntur anni Posthume, Posthume!...*

Se înţelege, că m'am dat jos la Orăştie.

*

M'am învârtit de douăori pe străzile acestui oraş curăţel din valea Murăşului, şi m'am încredinţat că Vlaicu îşi întemeiase reputaţia aici. M'a convins cel dintâi dintre cunoscuţi, un domn bătrân, care m'a privit nespus de compătimitor, a mişcat din cap, şi mi-a aruncat câteva căutături destul de ciudate când a înţeles ce vânturi m'au adus pe la Orăştie...

— Şi zi cu aia de sburat?... Credeam că vii la Vlad, să vă duceţi la vreo adunare de popor, când colo d-ta cu maşina... I-auzi, lasă-l la pustia de — cum îi zice? — de aeroplan!... Te pomeneşti că-i cam tresărit băiatul ista... Inchipuieşte-ţi, vine din ţara nemţească, unde era într'o fabrică de automobile, lasă slujbă, — era inginer, rogu-te — lasă leafă, lasă tot şi tăbăreşte pe capul tat-so, un biet de plugar din Binţinţi... Iacă-l într'o dimineaţă la uşa porţii c'un cufăr de acareturi...

— Da ce-i dragu' tatii, Aurel, ai venit să ne mai vezi? — Am venit şi nu mai plec, pân' nu dau gata o maşină de zburat!.. — Acum ce socoteşti dumneata?.. Cum zic, tare mi-e teamă... Bagă de seamă, dumnevoastră poieţii, am tot auzit!.. — Şi negăsind cuvinte potrivite să'şi spuie nedumeririle, unchiaşul a zâmbit cu bunătate, mi-a strâns mâna şi s'a depărtat bolborosind în barbă probabil fragmente din părerile ce auzise despre slujitorii lui Apollo...

In curând însă mi-a fost dat să întâlnesc şi apărători de-ai lui Vlaicu. O seamă de tineri advocaţi şi funcţionari de bancă vorbeau cu o desăvârşită admiraţie de invenţia lui. Imi spuneau cum a construit un proiect în miniatură care zboară de minune, cum a făcut din lemn de brad şi din pânză întreg scheletul aparatului în mărime naturală şi au plutut cu toţii de-asupra câmpului din marginea oraşului în aeroplanul, care, în lipsă de motor, era pus în mişcare de doi cai. Imi povesteau

www.dacoromanica.ro

că directorul liceului unguresc a rămas încântat şi văzându-l în câteva rânduri, l-a tras la o parte pe Vlaicu şi i-a propus să-l ducă la Pesta, că-i pune totul la cale. Mă rugau îndurerați când unul, când altul: — „Nu-l lăsa şi pe ăsta să ni-l ia Ungurii, să-i schimonosească numele şi să se fălească cu el... Vlaicu nu vrea să'şi deie apăratul altuia, el zice că l-a făcut pentru armata română... Da n'are pe nimeni. Iaca noi, da cine ne cunoaşte? Du-te cu el la Bucureşti, acolo cât baţi în palme!.."

— Şi nu mai sfârşiau cu rugăminţile aceşti tineri îndureraţi, pentru cari Bucureştii erau întruparea dragostei ocrotitoare, de care ei n'au avut parte în viaţă...

Aşa stând la un colţ de uliţă şi ţinând sfat, unul ne-a tăiat vorba: „Iacă vine!" La răspântie se ivise silueta unui biciclist. Era Vlaicu. Intr'un minut a fost în mijlocul nostru şi ne-am strâns mâna ca doi prieteni vechi. Aproape zece ani decând nu ne-am văzut. Mă uit la el, îl cercetez cu deamănuntul — era tot cel de-atunci. Cu aceiaşi seninătate copilărească, cu vechea strălucire în ochi, tot aşa de glumeţ şi nevinovat ca odinioară, cu aceleaşi aiere de nepăsare şi îndrăzneală. Par-că şi cei zece ani s'au strecurat peste capul lui, fără să-i lase urme. Era şi acum uşurel şi vesel ca la vârsta de opsprezece ani, când visa, „perpetuum mobile"...

Mi-a prins braţul şi, ca şi când ar relua firul unei conversaţii, a deschis vorba potolit cu accentul lui ardelenesc: — „Viu de-acasă. Nu mai putem eşi la cale cu tata. Că s'o scot dracului din şură, că nu se poate învârti de ea, că-i vremea trieratului şi n'are unde pune ciurul. Ce să fac? Am desfăcut-o cu totul... Pe ai mică poţi s'o vezi, zboară ca o pasăre... Ar fi bine să vii"... — Şi desfăcându-ne pe nesimţite dintre preteni am luat-o domol înainte. In câteva minute neam pomenit într'o trăsură: „Du-ne la Binţinţi!"

Invăluiţi într'un nour de praf treceam dealungul câmpiei şi reînviam icoane de demult, dela şcoală... Vlaicu îmi istorisea zbuciumările lui din anii de student... Imi vorbea de invenţii şi de proiectele de aieroplan cari s'au perândat în mintea lui până astăzi. Cu glasul firesc, fără a sublinia un cuvânt, îmi povestea cum la universitatea din München îi

www.dacoromanica.ro

zăpăcise pe Nemţi cu meşteşugul lui în construcţii de maşini, cum şi astăzi se păstrează într'un laborator un model de maşină de zburat, ce înjghebase el acum câţiva ani în formă de „parapleu", care era perfect în teorie, dar nu se ridica decât doi coţi dela pământ... Imi spunea cum a tăcut armata la marină, ca să poată studia construcţia maşinilor de pe corăbiile de război, cum întors la München a mai stat cât a stat şi s'a angajat la Frankfurt într'o fabrică de automobile, ca să-şi poată pune în practică invenţiile.

Aici a lucrat vre-un an de zile şi a construit cel mai bun automobil din fabrică, care a câştigat premiul dela cursele „Prinz Heinrich Fahrt" din Baden. Acum s'a întors acasă, şi-a isprăvit aeroplanul şi caută pe cineva să-i dea bani, ca să-l facă. El l'a destinat de altfel pentru armata română „ca să aibă şi ei, săracii, o maşină de sburat".

— Şi cum se ducea trăsura înainte, mi-se desfăşurau la tot pasul frământările unui suflet robit de ideal. Părea că văd în mintea lui şi desluşeam acolo o şurubărie nespus de complicată şi subtilă, aranjată de o mână meşteră. Atât de simplu, atât de liniştit şi cu atâta siguranţă îmi înfăţişa acest om cea mai avansată problemă tehnică a zilelor noastre, încât mă uimea. Mi-am dat seama degrabă că nu-mi vorbeşte un suflet vulgar. Vedeam, că n'am nimerit un individ dornic de căpătuială care îmbată lumea şi umblă după câteva sute de coroane, nici un tresărit pornit să bată câmpii după cai verzi... Puteai înţelege că la temeiul acestei linişti e conştiinţa omului în curat cu socotelile lui, că după aceşti ochi nehodiniţi şi cercetători se sbuciumă o inteligenţă vie, care lucrează cu cumpăt şi răceală. In vreme ce-mi vorbea, eu mi-am fost tras seama: o fi sburând, n'o fi sburând, dar ăsta odată are să însemne ceva...

Vremea a trecut, fără s'o simţi şi în curând ne-am pomenit la Binţinţi. Un sătuleţ de Români săraci şi harnici e această comună din câmpia Murăşului. In faţa caselor cu coperiş de paie răsar cîrduri de copii desculţi şi arşi de soare, cari îşi flutură pălăria. Sânt veseli când îl văd pe Vlaicu, care le face jucării şi se ţin în urma noastră. La vre-o două sute

www.dacoromanica.ro

de paşi opreşte vizitiul. Am ajuns şi coborîm din trăsura, care a rămas în faţa porţii. Stau şi privesc. E o casă ţărănească potrivită, spoită alb, acoperită cu ţigle, cu două ferești către uliţă, cu grădiniţă şi cu arminden la poartă. Intrăm în ogradă şi Vlaicu se uită împrejur. Ai casei sânt la câmp şi n'au venit încă. Uşa e încuiată şi el caută cheia. N'o găgăşte nici la părcanul ferestrei, nici sub botă în gîrliciul pivniţei. Ce să facem? Mai aşteptăm şi eu îmi rotesc ochii prin curte. O luăm încet către şură, în care văd un întreg atelier de măsărit, de strungărit...

— Aici sânt acareturi de-ale mele, — Pe-aici mă cam ţin eu. Eu şi Ion. Nu-l ştii pe frate-meu. Şi el face de toate ca şi mine... Numai cât n'a învăţat carte, dar are o mână uşoară ca briciul... Şi vezi la de astea mâna hotăreşte... Vorba lui Edison, nouăzeci şi opt de procente de mână şi numai două de minte se cer la o invenţie... Vezi în colţ luntrea aia, cum stă pe rotile. Amândoi am făcut-o mai demult, când ne ţineam de drăcii. I-am pus rotile, ca s'o putem trage până la malul Murăşului, pe-aici prin fundul grădinii la vre-o doi chilometri. Uite e cu motor... Când am adus motorul mai întâi şi meşteream la el, tata se uită la mine: — „Ce-i mirozenia asta de maşină, ca o rădaşcă?“ — „Ce să fie? Asta are putere cât şargu şi celalt, amândoi caii dumitale!“... Tata prinde a rîde: „Vezi-ţi de treabă, mă băiete!... Ce crezi, că-ţi baţi joc de mine, neamţule?“... Ion face cu ochiul: — „Ian ţine-o tată, aşa în braţe“... Şi cum prinde tata motorul, îi şi dă drumul, nebunul dracului... Dintr'una l-am văzut pe laviţă, lungit, pe bietul bătrîn şi într'una a fost în curte, de unde striga cât îl lua gura: „Scoateţi-o afară, trăzni-o-ar, că surupă casa!“....

Cum povestim şi eu ascult vorbele glumeţe ale lui Vlaicu, din care rîde un sănătos umor ţărănesc, nimeresc şi părinţii. La câmp au auzit de sosirea noastră. Iată-i pe amândoi. Un ţăran trecut de cincizeci de ani, mărunţel, uscăţiv, cu părul cărunt şi în privire cu aceiaş strălucire de voiciune. Mama o bunătate de femeie, cu ochii umezi. S'aproprie şi-mi întind mâna cu dragoste. Bătrînul a auzit de mine, mă ştie din ce-

www.dacoromanica.ro

tanii, din „Libertatea“ dela Orăştie,.. Se bucură şi-i rîd ochii când îi lămuresc de ce-am venit. Mişcă din cap şi zîmbeşte :

— „Tot cu de astea l-am pomenit pe Aurel ! Zice-acum că zboară... Dare-ar Dumnezeu, numai să nu-şi rupă grumazii“...

Mama sfioasă ne pofteşte în casă şi noi pornim încetinel. Uşa e deschisă, trecem prin tindă în „casa de dinainte“ care vine către uliţă. Mi-s'a întipărit atât de bine acest interior la care m'am gândit de-atunci de multe-ori. O odăiţă curată, cu miros de gutui şi de busuioc. Pe jos nepodită, numai cu lut şi cu tavanul de grinzi. In faţa mesii o laviţă zugrăvită, şi împrejur pe pereţi cuiere cu ulcioare, dincolo blidarul. In colţ patul cu perinile înfoiate, aşezate una peste alta, cu ţoale şi scoarţe împăturate, ţesute la casă. In această odăiţă, cu aranjamentul primitiv al ţăranului nostru, erau răsfirate cele din urmă descoperiri technice ale Occidentului. Pe laviţă în capăt era un gramofon, dincolo o bicicletă de lemn („roata cu care se dă lon“, făcută tot de el). Cârma dela aieroplanul, care nu încăpea în şură şi a trebuit desciocolat, sta atârnată de-un cui în grindă alături de nişte fuioare, iar pe masă, pe pânzătura învărgată, tot soiul de instrumente, desenuri, reviste de aviaţiune şi sus pe patul ţărănesc, care aproape atingea scândurile din tavan, un model de aeroplan în miniatură. M'am uitat împrejur şi-am stat câteva clipe mut, biruit de privelişţea asta paradoxală. Pare că văd şi-acum odăiţa albă, care alături de simplitatea patriarhială a vieţii ţărăneşti, adăpostea cele mai vertiginoase avânturi ale omenimii saturate de civilizaţie. Sub tavanul de grinzi se frământa mintea care năzuia să deslege problema aviaţiunii. Cum mă uitam împrejur, mă năpădeau tot felul de gânduri . . .

Cam aşa e şi mobiliarul nostru sufletesc al tuturor cărturarilor smulşi din sumanul ţărănesc, ca acest interior... Sânt două lumi închise în noi, cari se sbuciumă, se ciocnesc şi se luptă veşnic până ne coborîm în groapă... Alături de notele unei vieţi primitive, ce am moştenit din părinţi, oraşul ne-a dat lumina lui chinuitoare. Aşa ne ducem zilele pururea chemaţi, împinşi, turburaţi de această împărechere ciudată. Avem

www.dacoromanica.ro

sbucniri de sănătate rustică şi slăbiciuni de rafinărie occidentală... Cât de mic e un piept omenesc ca să cuprindă frământarea acestor două lumi...

Vlaicu a curmat tăcerea zâmbind. — „La gramofonul ăla te uiţi? I-a lui Ion. I l'am adus din Germania să-i mai cânte sara. Membrana e o invenţie de a mea. Dac'aş fi mai îndemînatec, azi aş avea bani mulţi... Iacă contractul cu o fabrică din Frankfurt, care îmi oferă douăzeci şi patru de mii de mărci. Am făcut târg în toată forma... Mi-a dat şapte sute arvună şi eu i-am vândut membrana cu toate drepturile... Restul nu l'am mai văzut. Eu nu mă pricep la astea"... Şi mişcând din umeri se întinde deasupra patului. — „Iacă monoplanul meu!"...

L'am aşezat pe masă şi mă uitam cu băgare de seamă la această libelulă elegantă. Construit din sîrmă, din mătasă şi din trestie, era lucrat cu o acurateţă şi simplitate uimitoare. Bătrânul clipea din ochii lui vii şi strălucitori şi ne asculta cu evlavie toate poveştile... Trecând în ograda, Vlaicu mi-a arătat o serie de evoluţiuni din cari şi judecata mea profană a putut să se convingă că sunt în faţa unei descoperiri minunate. I-am strâns mâna cu admiraţie: — „Mergem la Bucureşti!"

Intorşi în casă, am mai rămas câteva clipe şi lăsând nemângăiată pe biata mamă, care începuse să gătească la foc, ca să ne omenească, mi-am luat rămas bun cu mare părere de rău, că nu mi-a fost dat să-l văd şi pe Ion. Bătrânii ne-au petrecut până la trăsură şi la despărţire i-am lăsat cu ochii înlăcrămaţi: — „De ar da Dumnezeu să se aleagă ceva!" La plecare, au rămas alaturi lânga stâlpul porţii, făcându-şi pod cu palma de-asupra ochilor, uitându-se în urma trăsurii pâna ne-am pierdut.

Tăceam amândoi. Pe mine mă învăluia încă farmecul acestei curate simplităţi ţărăneşti şi pe fruntea prietenului meu trecea o umbră de seriozitate. Dumbrava din faţa înota în lumina roşiatecă de soare apune şi crestele stejarilor pareau tivite cu aur. Vizitiul nostru fluera printre dinţi o arie

www.dacoromanica.ro

de ţarină dela Abrud şi cari mergeau înainte într'o ţăcăneală domoală...

Vlaicu mişcă uşor din cap şi faţa i se luminează de un zâmbet bun şi trist: — „Săracu tata! L'ai văzut? E copleşit de necazuri... Aşa, sara mi-se jăleşte câte odată... Dar rar... Mai mult tace şi eu văd că-l muncesc gândurile... Stă pe laviţă într'un colţ şi abia într'un târziu ridică capul: „Ce s'alege de capul vostru, mă băieţi, mă?" Mama trece'n tindă să nu-i vedem lacrămile... Nu prea este veselie multă la noi... Pe cele cincisprezece jugăre de pământ vre-o şase mii de coroane, datorie la „Ardeleana". Până m'a purtat pe mine prin streinătăţi... Eu niciodată n'am ştiut să umblu cu banul..."

După câteva clipe de tăcere, fruntea i-se înseninează. — „Mai de mult, când era tata în putere şi n'avea necazuri, era mult râs la noi. Tata e de felul lui om deschis şi ştie multe. El să nu crezi, că e îndemănatec în treburi de astea... dar îi plac cărţile cu poveşti, cu istorii, cu haiduci, cu Mihai Viteazu... Să-l vezi, cum citeşte sara la vatră... şi face politică, nu ca mine. N'are Vlad om mai de credinţă la alegeri. E şi cu trecere la popor, că s'a ridicat din puterea lui. A fost multă vreme primar la noi în Bintinţi".

Cu o dragoste copilărească îmi povesteşte amănunte din viaţa familiară, din cari aleg cât de curată e intimitatea casnică acolo, sub tavanul de grinzi. Vin apoi pe rând glume, aventuri, pozne din copilărie...

— Câte nu făceam noi cu Ion! Şi bani am făcut odată: piese de cinci coroane. Dintr'o combinaţie de metale am turnat vre-o cinzeci de bucăţi şi le întinsesem pe o scândură în iesle... Iacă fata la fereastră: „Vai, săracu' de mine, mă băgaţi în temniţă diavolilor!" — Ce să fac? Le-am topit din nou... Altădată, — asta-i mai brează, — era la noi pe prispă adunat tot comitetul comunal ştii juraţii, fruntaşi... Venise oamenii, vre-o opt inşi, să le spuie tata ce-a isprăvit la Pesta, unde fusese să cumpere un clopot pe seama bisericii. Eu mă bălăbăneam în casă la o baterie electrică. Ion se uită pe fereastră, întoarce capul şi mi-s'apleacă încet la ureche: „Ştii ce? Hai să-i scuturăm o leacă!" Zic, bine Ioane, tu ţii aparatul,

www.dacoromanica.ro

eu le dau sârmele, da bagă de seamă mă, să nu ridici sus la două sute de volte, că trîntim adunarea! Ies pe prispă la oameni, ei cu clopotul... Zic, ian ţineţi de-aici, să vedeţi şi dumneavoastră ce minuni sânt pe lumea asta; dumneata dincolo... aşa... — Ei zîmbeau, conoşteau multe drăcii de ale lui domnişorul Aurel... Se prind de mână roată şi mi se uită în faţă... Eu de colo:—„Dă-i drumul Ioane!" Ce să-ţi spui? Intr'o clipită a fost tot comitetul pe spate. Speriaţi, cu ochii mari, cu părul vîlvoi se uitau de jos bieţii Români... Lafereastră râdea Ion, — nu m'ascultase ştrengarul!... — Câte n'am făcut noi de astea...

Aşa povestind ne-am pomenit în Orăştie, unde ne aştepta lumea: admiratori şi detractori. Unii zâmbeau cu neîncredere şi se coteau între ei glumind pe socoteala poeţilor cari „totdeauna au plutit şapte coţi dela pământ şi nu e mirare, dacă săturându-se de Pegaz vor să zboare cu aieroplanul", — alţii trăgeau nădejdi şi-mi profeţeau minuni, când le-am spus impresiile mele.

Peste câteva clipe ne-am dus la gară. Am urcat în pripă treptele vagonului şi-am strâns cu putere mâna lui Vlaicu:

— Va să zică la Bucureşti!

*

Peste vre-o trei săptămâni am trecut graniţa împreună. Mergea întâi în Ţară. Fiorul de emoţie care ne cuprinde pe noi când vedem cel dintâi chipiu de dorobanţ, i-a rumenit şi lui obrazul în vama Predeal. Duceam cu noi două modele de aieroplan, de diferită mărime. Când ne-au cercetat bagajul şi au văzut vameşii scheletele de sârmă şi trestie ne-au dat roată şi lumea se înghesuia în jur de noi ca la comedie. In tot drumul el era cuprins de îngrijiri şi cum auzea pe cei din vagon vorbind repede şi fără greşuri în româneasca lor elegantă, părea tot mai dus pe gânduri: — „Eu n'o să le pot spune nimic... Să le vorbeşti tu! Pe mine să mă lase 'n pace: Mie să-mi deie o tablă şi cretă şi noroc bun!"

Era o seară caldă şi senină de toamnă când am ajuns în Bucureşti şi-mi făcea o adevărată plăcere veselia lui Vlaicu, când vedea, că toţi trecătorii de pe stradă vorbesc româneşte... Am luat-o domol alături pe bulevarde şi fără să ştim, în ră-

www.dacoromanica.ro

tăcirea asta nocturnă, ne-am pomenit în faţa universităţii, lângă monumentul lui Mihaiu Viteazul... Ne-am oprit tăcuţi în faţa eroului turnat în bronz. Era o linişte desăvârşită de miez de noapte, stelele străluceau pe boltă ca nişte ţinte deaur. Intr'un colţ, furişată după frunzele platanilor, tremura găinuşa în sclipiri jucăuşe... Vlaicu îmi strânge mâna şi cu tremurat par'că îmi zice mai mult şoptind: „Uită-te minune! Cum strălucesc ochii calului şi barda lui Mihaiu! Nu vezi, par'că se uită la noi!“ — ...Şi aşezaţi pe-o bancă, am rămas aşa pierduţi ceasuri întregi, fărîmând poveşti cari înviau amintirile unei măriri moarte şi poleiau cu strălucirea visului zorile unui viitor mai bun...

A doua zi am început goana după oameni. Şi aici ca la Orăştie două tabere, dar după câteva săptămâni de aruncături dela Ana la Caiafa, în sfârşit a ieşit biruitor Vlaicu... L'au angajat la arsenal şi eu l-am lăsat în această lume nouă cam uluit, cam nedumerit, dar bucuros şi plin de nădejdi...

Deatunci s'a scurs un an şi eu n'am mai putut trece graniţa să-l văd. De ce am mai spune cât s'a sbuciumat de atunci, câte batjocuri, câte necazuri n'a îndurat firea lui îndărătnică. cum i-au tăiat leafa şi n'avea din ce să-şi plătească chiria... Îi recetesc adesea scrisorile pline de amărăciune: „Haide, frate, la Bucureşti, de mă scoate din belea, că iştia fac politică din aeroplan!“ De ce să le mai povestim toate astea, crâmpeie din vechea poveste a tuturor celor chemaţi de sfânta „nemulţumire“?...

El e deasupra acum, văzduhul l-a cucerit şi cu aripile meştere tae valurile de lumină şi albastru. Numele lui trece pe toate buzele şi înscrie o pagină de glorie a neamului...

In vremea asta, în căsuţa albă din Binţinţi, Ion încrestează o măciucă şi meştereşte în strung nişte rame pentru icoana lui Sf. Nicolae, făcătorul de minuni dela Miralichia, care cu barba în piept se uită cucernic din chip şi împarte binecuvântarea cu degetele lui lungi şi subţiri...

Şi câţi Ioni nu trăiesc şi mor aşa în umbră, cu străfulgerarea geniului în ochii lor adânci, strânşi în obezi de ursita vitregă a unui neam de mucenici?...

www.dacoromanica.ro

Doi robi.

— Să-l aduceţi pe şaptezeci şi cinci! — răsună deodată chiotul sergentului, un glas care cutremură zidurile. In golul liniştei mortuare a celulelor, aceste răcnete curmă visarea robilor şi-i fac să tresară cum stau aşa uitaţi cu fruntea în palme. Se aude zîngănitul legăturii de chei cum sună prelung, ascuţit, obraznic... Sgomotul se apropie de uşa mea. (Eu sânt — păcatele mele — eu sânt 75.) Aud cheia cum se înfige greu în broască, cum se învârteşte odată, de două ori. Un val de lumină năvăleşte pe uşa ce se deschide şi mă face să-mi frec ochii. In prag e un pandur îmbrăcat de paradă, cu puşca pe umăr, cu baioneta strălucitoare în vârf, drept, rigid, cu cunoscuta severitate ungurească:

— Mergem la judecător!

Mă ridic, îmi iau pălăria şi ies. Gardianul mă îndeamnă dela spate, cu ungurească lui poruncitoare:

— Inainte, domnule, înainte!

Coborîm scările, trecem printr'o curte în care o ceată de robi în mantale lungi, sure, priveghiaţi de vardişti, taie lemne. Toţi se opresc, muzica lor monotană încetează o clipă. Intorc capul spre mine, par'c'ar zice: Incă unu! Ce o fi greşit şi ăsta?... Apucăm pe un coridor întunecat, ca să ieşim din nou la lumină. Se deschide uşa, o antişambră. Tovarăşul meu îşi potriveşte chipiul. Altă uşă. Intrăm într'o cameră largă, cu o masă mare la mijloc, cu poliţe pe pereţi şi cu o mesiţă în colţ. Vardistul stă drept în faţa domnului dela masa mare, salută, şi îşi bate călcâiele:

— Vă anunţ cu supunere, domnule judecător, Măria ta, l'am adus pe şaptezeci şi cinci!

— Bine! Aşteaptă! — Şi domnul dela masa mare îşi îndreaptă ochii spre mine. Mă învăluie de sus până jos într'o privire de triumf şi straşnică mulţumire. Incă nimeni nu m'a

www.dacoromanica.ro

privit aşa. Nici nu cunoşteam uitătura asta, decât din cărţile cu haiducul ale domnului N. D. Popescu şi din povestirile lui Sherlock Holmes. Cum se uită la mine, un zâmbet larg îi întinde faţa, satisfăcut îşi freacă mânile, clipeşte şiret şi plescăie din buze:

— Care va să zică... He... he... Care va să zică... Nu s'a putut? Ce? N'ai fugit? Ai?... Ne cunoaştem noi prietenii... — şi începe o ploaie de paragrafi: paragraf 375, paragraf 2, paragraf...

Un tînăr la mesiţa vecină scrie ce spune domnul cu barbete, domnul judecător. Scrie, se opreşte din când în când încurcat, tuşeşte, ridică capul:

— Paragraf cât?

— Paragraf 375! — răspunde triumfător şi ironic stăpânul meu. Şi povestea urmează înainte, curmată, la răstimpuri, de câte-o întrebare adresată mie: De ce ai scris? Recunoşti? Ce te-a îndemnat? De ce ai vrut să 'ugi? Unde te duceai? — Şi alte vorbe ţinute într'un ton schimbat, cu o maiestetică seriozitate protocolară cădeau asupra mea... Eu răspundeam încet şi plictisit, fără nici un pic de supărare...

Mă legănau amintiri de tot felul. Reconstruiam crâmpeie din lectura romantică a adolescenţei: tablouri din inchiziţia spaniolă, prinderea haiducului loniţă Tunsu la cotitura Oltului, pagini din Silvio Pellico. Mi-a apărut canalul dela spatele palatului dogilor din Veneţia, vedeam „Ponte dei sospiri", auzeam bătaia ritmică a lopeţilor... Şi mă duceam mai departe cu gândul. Admiram cina lui Veronese din Academia de lângă Rialto, mă supunea privirea Mariei din tabloul lui Tizian... Şi ochii împăienjeniţi îmi rătăceau în gol, poposind câte-odată pe crucifixul de pe masă din care un Crist de bronz ruginit, cu barba în piept, mă privea nespus de umil, de trist şi de părăsit: un anahronism jalnic în atmosfera asta de paragrafi...

— Am isprăvit! — Şi cu un gest de indescriptibilă mândrie degetul arătător al domnului judecător îmi arată direcţia uşei. Pandurul mă ia din nou dela spate şi plecăm. Trecem prin antişambră, ieşim prin gangul luminos şi apucăm înainte.

www.dacoromanica.ro

Când ajungem într'un ungher dosnic, însoţitorul meu mă atinge uşurel pe umăr. Se opreşte. Mă opresc şi eu. Mă priveşte în faţă. Se uită în dreapta, în stânga, ca şi când ar căuta pe cineva. Se încredinţează că sântem singuri, se apropie de urechea mea, îi bălăbăneşte puşca într'o parte, mi-se uită încă odată adânc în ochi şi-mi şopteşte tainic, cu glasul tremurat, într'o românească din jurul Clujului:

— Eu am citit multe *verşiuri* de-ale dumitale, domnule, că şi eu-s român, numai vezi dumneata, aici nu-i slobod!... — Şi rumen de emoţie, cu obrajii luminaţi de un surîs bun, îmi strînge mâna bietul Român. Nu ştiu ce să zic. Inchid ochii o clipă... Imi tremură genele fără să vreau şi pornim fără un cuvânt înainte . . .

La cinci paşi am ajuns în curtea robilor. Procurorul ne iese în faţă şi ne taie drumul. Pandurul îl vede, scoate pieptul, păşeşte drept, ţanţoş, şi-mi arată calea. Ii aud din nou glasul străin, brutal, poruncitor, oficial, pe ungureşte:

— Inainte, domnule, înainte!

In strălucirea soarelui îmi apare la un colţ statuia lui Matia Corvinul în faţa bisericii gotice din piaţa Clujului. Mă fulgeră un fior prin vine. Şi ne ducem tăcuţi, eu înainte, pandurul în urma mea: doi robi într'o puşcărie mare...

www.dacoromanica.ro

Tovarăşi de drum.

— Insemnări din călătorie. —

Aşa m'am simţit de singur şi de străin azi-dimineaţă, aici departe în munţii Scoţiei, unde m'au adus valurile pribegiei. Când să deschid ochii în pat, la cea dintâiu tremurare de lumină ce mi-a atins genele, am avut o tresărire care mi-a pătruns cu un fior rece întreg trupul.

Mi se părea, că din cadrele de pe pereţi lorzii şi baronii de pe vremuri, stăpânii de odinioară ai acestui castel bătrân, în care mă adăpostesc de câteva săptămâni, şi-au aţintit asupra mea căutătura lor rece şi mă fulgeră cu dispreţul lor suveran. Cavalerii cu perucă, cu obrazul luminat de-un zâmbet îngheţat şi ironic, mă privesc întrebători, în vreme ce o lady din colţ îşi încreţeşte fruntea cu severitate şi simt că într'o clipită are să-şi scuture nervoasă mantia de hermelin şi punându-şi lornionul are să întoarcă capul. Deodată par'că toţi aceşti străbuni zugrăviţi de meşteri zugravi, baroni îmbrăcaţi în zale strălucitoare, iscusiţi bărbaţi de stat cu privirea adâncă şi întunecată sub fruntea boltită, curtezani pudraţi cu buclele argintii şi nevestele lor, aceste aristocrate cu talia sveltă, cu degetele lungi şi subţiri, întreagă societatea asta distinsă a început să se mişte.

De departe s'a pornit un susur care creşte şi din care desluşesc zîngănit de zale şi clinchet de oţele; aud cum se bat pintenii de argint, cum picură clar piuitul lor prelung şi ascuţit amestecat cu foşnetul de mătasă grea prinsă în valurile unor trene lungi; şi tot mai aproape vine această îngrămădire de sunete neobişnuite. Şi lucru ciudat: într'o clipită pornesc şi mobilele din casă să se urnească din loc. In jur de mine e un şopot şi o fierbere generală: scrinul de abanos cu ediţia lui Shakespeare din 1623, masa de lângă fereastră adusă din Versailles dela curtea lui Ludovic XV, du-

www.dacoromanica.ro

lapul larg şi monumental ca un iconostas, fotoliul din colţ cu picioarele aurite în forma unor ghiare de leu, oglinda de Veneţia, — toate lucrurile, până şi patul cu baldachin în care stau întins, încep pe rînd să-şi părăsească locul unde au stat cuviincioase atâta vreme şi se gătesc de drum. Eu aştept nemişcat, îmi curm răsuflarea şi cum îmi strîng genele simt inima bătându-mi speriată ca o pasăre în colivie. Văd cum se desface înaintea mea o enormă sală gotică cu boltituri şi cu arcade în care se duc pe rînd toate lucrurile din casă, chemate la viaţă ca de-o baghetă magică. Din zgomotul lor aleg vorba grea şi răspicată, adâncă ca glasul de clopot din turnul unei catedrale, cuvintele rare şi pline de demnitate ale cancelarului Scoţiei prins în tabloul dintre ferestre, vrednicul sfetnic la curtea lui Iacob IV —: „Haideţi să plecăm! Nu e de seama noastră acest străin barbar fără blazon"...

Mai departe n'am putut deslusi ce spune, fiindcă o bătaie la uşe m'a făcut să tresar din somn, să mă ridic drept în picioare şi să mă frec la ochi. Venise servitorul să-mi anunţe că a trecut demult ora dejunului şi proza lui a făcut astfel să dispară arătarea mea ciudată. Mă uit împrejur stăpânit încă de fiorii visului şi le văd toate la locul lor, în solemna lor nemişcare bătrânească, care dă o notă de seriozitate şi linişte acestui interior de castel scoţian. Dar cum mă desmetecesc aşa, în minte îmi rămâne icoana acestui vis şi gândurile încep rând pe rând să mi-se lege de ea. Caut să aleg rostul lui şi cu încetul îmi dau seama că e brodat pe contrastul dintre viaţa mea zilnică de acasă şi păţaniile acestor săptămâni de pribegie într'un colţ de pământ necunoscut.

Dar are şi o semnificaţie mai adâncă, este un fond de adevăr din care s'a pornit visul meu. E adevărul, că sufletul unui om, ori şi unde ar fi aruncat de valurile sorţii, îşi păstrează matca lui croită dela început. Aşezat într'un pământ străin, el este şi rămâne o lume a parte, îngrădită în gândurile, visurile, năzuinţele şi obiceiurile aduse de acasă, cari îl împrejmuie şi-l apără ca zidurile o fortăreaţă. Cu cât e mai delicat şi mai sensitiv, cu atât va fi tulburat mai des şi se va simţi mai dureros atins de toate încercările de a-l

www.dacoromanica.ro

scoate din hotarele lui vechi, cu atât i-se va părea mai isbitor contrastul unei situaţii schimbate. De aceia orice înstrăinat de ţară sau de neam îşi păstrează în intimitatea sufletului până la sfârşitul vieţii, însuşirile cari îl leagă de petecul de pământ din care s'a smuls şi cari îl urmăresc totdeauna, ca o moştenire fatală. O floare, scoasă din ţarina unde a răsărit şi sădită sub alt cer, va trăi poate şi va tânji mai departe, dar altoită cu o mlădiţă străină se va prăpădi. Aşa şi sufletul nostru, care păstrează veşnic parfumul pământului şi lumina cerului de unde a pornit în lume şi spre cari totdeauna va privi înapoi.

De aceia, — îmi ziceam eu, reluând firul visului care m'a turburat — ar avea toată dreptatea aceste porodiţe de lorzi să protesteze împotriva mea. Ne potrivim doar aşa de puţin şi sântem atât de străini unul de altul. Două lumi depărtate şi fără înrudire. Eu n'aş putea pătrunde nici odată în haina inimilor cari au bătut odinioară, sub aceste armuri de cavaleri medievali; şi ei, tot asemenea, n'ar înţelege nici când sbuciumul care îmi înfierbântă tâmplele. Deosebirea de neam, de ţară şi de ierarhie socială ne îndrumă sufletul pe cărări potrivnice, cari nu se întâlnesc. Aş putea să trăesc un veac între ei, să-i văd zi de zi, să le ascult vorba potolită şi cuminte, să le admir aşezămintele înţelepte, să stau alături de ei când manâncă, când fac chef, când se roagă, să 'ntind braţul acestei femei cu talia de viespe, să le văd cu ochii înlăcrimaţi şi rugători, sau cu fulgere de ură în privirea aprinsă, eu totuşi simţ că aşi rămânea pe veci închis în cetatea gândurilor şi năzuinţelor mele de-acasă.

Ori-ce călător, fie cât de sărac, când pleacă la drum, îşi ia o brumă de merinde. Aşa şi sufletul. La plecare încarcă cât poate. Duce cu el de-acasă soare, svon de pădure, duce joc de lumini şi de umbre, duce oameni, glume, dureri, speranţe, simpatii, duce dragoste şi ură. Cu cât e mai larg în încăperile lui, cu atât ia mai mulţi din aceşti tovarăşi credincioşi cari îi urmăresc toate drumurile. Sărântocul pleacă gol şi cu traista în băţ, în care-şi mototoleşte toată avuţia, dar omul cu cuprinsuri se îngrijeşte de merinde şi bagaj. Şi

www.dacoromanica.ro

în vreme ce sufletele sterpe se dau repede la brazdă şi se pierd fără urmă în turma nouă, personalităţile rezistă fiindcă au tovarăşi de drum. Viaţa, cu cohorta ei de păţanii şi experienţe zilnice pe un pământ străin, se scurge pe dinaintea ochilor ca valurile fără odihnă ale unui râu, pe care să-l priveşti dela mal. Iţi rămân pe urma ei învăţăminte şi îndemnuri. Dar tot ce vezi primeşte îndrumarea acestor tovarăşi de drum, cari sunt vecinic aproape cu povaţa lor, cu gluma lor, cu supărarea şi cu batjocura lor veche. De multe ori te tulbură amestecul lor, tu nu poţi să-i alungi, căci au pus stăpânire pe tine şi nu te mai ascultă. Cu deosebire nopţile şi visurile sunt ale lor. Cum a încetat sgomotul zilei şi sufletul ridică fruntea lui de argint între vis şi viaţă, atunci se pornesc şi vin pe rând aceşti soţi de călătorie, ca chemaţi de clopotul unei biserice. Vin şi ţin adunare.

...Şi câte nu se spun acolo şi câte icoane uitate nu reînvie. Smeii şi balaurii copilariei ard cu răsuflarea lor de foc şi pier în adâncuri de ape la palatul de cristal al sfintei Miercuri, în frăgarul din faţa casei s'a pornit să cânte o mierlă şi fete cu secera'n brân vin glumind dela câmp. Şi pe rând apar icoane din copilărie, vine ca într'o oglindă minunată toată viaţa ta cu intimităţile ei ascunse. Intreagă ţi-o scormonesc aceşti tovarăşi de drum, fără de cari ai fi atât de singur şi de nenorocit.

Cum stau aşa frământat de gânduri, îmi vine o idee bizară. Ce ar fi dacă, la un moment dat, ar prinde întrupare în carne şi oase măcar o parte din aceşti tovarăşi ai mei de drum, acele figuri pe cari dragostea m'a îndemnat să le zugrăvesc în ciasurile mele de singurătate, dacă întreagă ceata asta ar veni acum la mine şi aşa dintr'odată m'aş pomeni cu ea că urcă treptele castelului. Cum s'ar încurca pe coridoarele lungi popa Irimie şi ceilalţi părinţi cu barbele albe, cum ar sta uluiţi bieţii ţărani arşi de soare şi cum ar amuţi gluma şi vorba lor înţeleaptă. Ana, fata judelui ar pleca ochii la pământ cu sfială, în vreme ce Laie Chioru ar şterpeli, poate, câteva linguriţe de argint. Cum ar călca co-

www.dacoromanica.ro

voarele de Smirna, ar sparge minunatele porcelane de Sèvres şi'n ce straşnică încurcătură m'ar aduce. Cât de îngrozit ar privi din cadre aceste chipuri distinse de lorzi şi de lady, ba poate chiar actualul meu amfitrion, amabilul nostru amic S. Seton Watson, cu toată dragostea lui pentru neamurile asuprite din Ungaria, şi-ar pierde răbdarea şi mi-ar spune cu toată hotărîrea: — „Dragul meu, eu pe ăştia nu i-am învitat în Scoţia".

Şi, cu toate astea, aşa cum sunt, săraci şi chinuiţi de sapă şi de nesomn, aceşti oameni dela ţară sunt veşnicii mei tovarăşi de drum, ei vin cu mine în tot locul.

Cum deschid acum geamul către parcul castelului, privirea mea zboară departe peste grădina cu orchidee şi mimoze, se înfundă în pădurea de fagi dela poala munţilor şi dacă închid ochii stând răzimat pe părcanul ferestrei, aud clopotele dela stână şi, în văzduhul pătruns de svonul frunzelor bolnave, par'că desluşesc o doină din Sibiiu.

— Toate sunt înzădar: noi suntem înseparabili, draga mea căciulă de oaie.

Abernethy (Scoţia).

www.dacoromanica.ro

Prin noi înşine.

In discuţiile ziarelor, cu deosebire de-un timp încoace, se agită tot mai des o chestiune predilectă: *împăcarea noastră cu guvernul.* Din lună în lună se iveşte câte-o notă de trei rânduri la cutare gazetă, în care se aminteşte declaraţia în acest sens a unui politician ungur, sau părerile cutărui fruntaş de-al nostru. Ba, ce e mai mult, alături de străduinţele puţinilor oameni cinstiţi, cari desfaşură o activitate în această direcţie, ne pomenim încetişor cu o întreagă ceată de aventurieri, pentru cari apostolatul de acest gen a ajuns un fel de profesiune destul de rentabilă pentru bucătăria lor. Şi am fi nedrepţi, dacă, judecând cu deplină răceală, n'am spune că în opinia noastră publică aceste tendinţe pe ici pe colo găsesc un oarecare răsunet. Ne mai cumpănind acum raţionamentele de ordin politic, prin cari s'ar putea susţinea sau dărîma îndreptăţirea acestei chestiuni, să ne dăm seama în treacăt din ce concepţie anume porneşte vânturarea ei şi întru cât sânt juste rezoanele spiritului public din cari e scoasă la suprafaţă.

Aruncând o privire asupra frământării noastre din trecutul apropiat, noi vedem cum acţiunile politice săvârşite de noi se reduc aproape numai la formularea unor juste pretenţii, la accentuarea când mai slabă, când mai puternică a postulatelor noastre legitime faţă de organele puterii de stat, fără a se statori în acelaş timp căile şi mijloacele unei întăriri naţionale la noi acasă prin puterile noastre. Din toate actele noastre politice se răsfrânge acest principiu de-a statori o formulă faţă de o situaţie nouă creată de-o lege sau dispoziţie mai recentă prin cari se ţintea desfiinţarea noastră, fără a se indica în acelaş timp mijloacele de rezistenţă şi fără a se lucra sistematic la opera de apărare. Din aceste rezultă împrejurarea extrem de păgubitoare pentru noi, că până când

www.dacoromanica.ro

guvernele, cari s'au perîndat, au mers din succes în succes în munca lor de destrucţiune a puterii noastre, noi am pierdut pe rând tot ce ni s'a dat odinioară prin favoarea vremilor şi înţelepciunea fruntaşilor de-atunci, fără a câştiga în schimb prilejuri noi de consolidare. Această stare a lucrurilor a dat naştere concepţiei greşite şi prea puţin potrivite cu normele de vieaţă ale unui popor luptător, că soarta noastră e în mâna adversarului, că tăria sau slăbiciunea lui are să determine starea poporului românesc. Prin aceasta s'a mutat oarecum centrul de gravitaţiune al situaţiei noastre în afară de noi înşine, contribuindu-se astfel la înjghebarea unei serii de credinţe greşite, cari îndrumau spiritele spre pasivitate şi spre o cumpănire oarecum fatalistă a împrejurărilor. Prin aceasta se explică, între alte neajunsuri ale vieţii la noi, şi linia de oboseală ce-o vedem adese ivindu-se la suprafaţa vieţii noastre politice şi poticnirile pe cari ni le aduce descurajarea slabilor, ori specula negustorilor şi ahtiarea aceasta după pace, de care ne împiedecăm tot mai des în timpul din urmă.

Nimeni nu va tăgădui, că în vieaţa unui popor relaţiile lui cu toate ramificările aparatului de putere din statul în care trăeşte, sânt hotărîtoare. Nimeni nu va tăgădui, că regimul politic de care-l împărtăşeşte cârmuirea, în ale cărei mâni se concentrează toate forţele vieţii de stat, deci şi însăşi forţele lui, are un rol decizător în desvoltarea unui popor. E firesc deci, că până la statornicirea unui echilibru normal între poporul, care e elementul susţinător, şi între guvern, cate e elementul de cârmuire al vieţii de stat, nu se poate aştepta o stare de lucruri prielnică. E natural deci, ca factorii conducători ai acestui popor să fixeze doleanţele lor faţă cu puterea ocârmuitoare de stat, dar e tot atât de natural, ca, dacă vor să contribuie la înlăturarea regimului păgubitor, şă-şi lămurească mijloacele de întărire internă. Numai în acest chip se poate pregăti sau accelera schimbarea dorită. Iată aşadar, că necesitatea reclamă nu numai o linie de conduită faţă de adversar, ci o serie de îndatoriri faţă de tine însuţi. Trebuie deci program şi muncă pentru realizarea lui în sus şi program şi muncă pentru întărirea ta în jos. Aceasta

www.dacoromanica.ro

e concepţia elementară, care se desface din acţiunile conştiente ale neamurilor, cari, în luptă cu aparatul vieţii de stat, au să-şi satisfacă necesităţile lor.

Judecând în această ordine de idei conducerea noastră politică şi spunând adevărul întreg, trebuie să constatăm că acest principiu al bifurcaţiei nu a fost urmat, că au rămas covârşitoare acţiunile pentru a se fixa raporturile noastre faţă cu cârmuirea statului, fără ca această conducere politică să iee măsurile necesare pentru apărarea şi înaintarea de acasă. Cercetaţi sub acest raport toate actele şi hotărîrile frământării noastre politice mai recente şi veţi vedea nota distinctă a acestei concepţii. Dovada clasică e însuş programul naţional din 1881, care în 9 puncte fixează pretenţiile legale ale neamului nostru faţă de factorii vieţii de stat, fără a norma însă îndatoririle faţă cu noi înşine, fără a ne da în acelaş timp o codificare a luptei de-acasă, cum am zice, un regulament intern pentru activitatea menită a se desfăşura în cadrele instituţiilor ce avem. Nefăcându-se acest lucru şi rămânând hotărîtoare în toate actele noastre concepţia amintită, noi am fost condamnaţi să înregistrăm în urma situaţiei extrem de favorabile a guvernelor ungureşti o serie de pierderi, totatâtea rezultate ale unei opere de dărîmare, fără a putea înregistra un singur câştig politic, rezultatul unei opere de clădire din partea noastră. De-aici perseveranţa continuă în reducerea la minimum a pretenţiilor noastre, de-aici politica de renunţare, de-aici statornica licitaţie minuendă a fruntaşilor, de-aici momentele de criză în moralul masselor populare.

Evident, că această stare de lucruri nu poate fi nici în favorul nostru, nu poate nici să dăinuiască multă vreme. Lumea se întreabă cu drept cuvânt, unde avem să ajungem, dacă conducerea noastră politică îşi restrânge activitatea la trei discursuri pe an în parlamentul din Budapesta, la câteva adunări poporale şi o serie de comunicate în presă, în cari se afişească proteste platonice? Are să se întrebe, care e acţiunea conştientă, sistematică, a acestei îndrumări politice aici acasă între limitele putinţei create de legile vitrege? Şi va zice, cu toată dreptatea: comitetul nostru naţional e repre-

www.dacoromanica.ro

zentanţa intereselor neamului, în această corporaţiune se găsesc exponenţii încrederii obşteşti, meniţi a iniţia şi îndeplini acţiuni pentru întărirea noastră internă. Ei bine, unde sunt aceste acţiuni, fără de cari se părăginesc forţele noastre? De ce acest interes exagerat al fruntaşilor noştri faţă de cele mai neînsemnate acte din bucătăria politicianismului unguresc şi de ce neglijarea celor mai importante din năzuinţele noastre interne? Unde e comitetul naţional, chemat a conduce şi îndruma manifestările multiple ale vieţii unui popor, unde e activitatea lui pe tărîmul diferitelor ramuri de întărire naţională? Cari îi sunt lozincele, cari îi sunt faptele de ordin *cultural, bisericesc, economic?* Unde îi găsim urmele în parlamentarismul sinodal, menit a deslega problemele excepţional de importante ale vieţii noastre bisericeşti şi şcolare, chemat a determina atitudinile arhiereilor, ale preoţimii şi învăţătorimii, tagmele pe cari se razimă însăşi existenţa noastră? Unde îi găsim îndrumările în variatele şi marile probleme ale luptei noastre culturale şi economice? Că se lucrează pe ici pe colo în această direcţie, e adevărat, dar tot atât de adevărat e că în această lucrare comitetul naţional, care prin însuşi rostul lui ar trebui să fie *parlamentul afacerilor noastre interne*, nu-şi are partea lui de activitate.

Fireşte, că pentru susţinerea şi îndeplinirea acestui principiu se cere, pe lângă o serie de cunoştinţi pozitive, o însuşire, fără de care orice gând bun e zadarnic: *muncă*. Pentrucă, în acest caz, dându-ne seama, că trebuie să trăim prin noi înşine, comitetul naţional ar trebui să fie o corporaţie cu adevărat vie, care se susţine pe sine şi susţine pe alţii într'o continuă fermentare rodnică. Atunci nu sunt suficiente întrunirile de până astăzi cu caracterul lor platonic. Atunci se pretinde o vastă muncă de organizare, care şi-ar manifesta influenţele în toate ramificările vieţii noastre publice. Atunci am avea broşuri de propagandă, — de sigur nu ca cea dela Braşov, — am avea o organizaţie de partid, am avea o serie de acţiuni conştiente pe toate terenele. Se'nţelege, că numai atunci s'ar putea vorbi de o reală conducere politică a

www.dacoromanica.ro

poporului nostru, care astăzi tînjeşte copleşit de mizerii, sau dibuieşte mai departe în puterea inerţiei seculare.

In *această* ordine de idei s'au lansat în ziarul „Tribuna" multe propuneri, ca d. e. activitatea din partea comitetului pentru salvarea şcoalelor poporale, pentru pregătirea unei opere statistice, scoaterea de broşuri, aranjarea adunărilor poporale şi alte multe proiecte, cari ţinteau la consolidarea noastră. In loc să fie primite cu bunăvoinţa cuvenită aceste accente critice izvorite din cele mai bune intenţii, ele au fost strivite cu o intoleranţă neobişnuită, strigându-se în cele patru unghiuri „trădare" şi aruncându-se epitete injurioase oamenilor dornici de o inovaţie. Natural, că a te îngrădi în faţa oricărei premeniri şi a protesta în numele sfintei „solidarităţi naţionale", de câte ori ţi-se cere muncă şi hărnicie, e cu mult mai comod. Dar cu această comoditate noi nu ne ducem departe. Dacă orice întreprindere, orice societate nu poate fi îndrumată decât de o muncă sistematică, cum să poată fi călăuzite pe drum bun destinele unui popor? Dacă şi societatea noastră pentru crearea unui fond de teatru scoate la an o carte, un anuar, cui îi poţi lua în nume de rău când rămâne dureros atins, văzând activitatea atât de subţirică desfăşurată la noi în faţa unei conferenţe naţionale, din care lumea se alege abia cu impresiile fugare ale unui discurs de ocazie, spus pe repezeală?...

Desigur, că s'au ivit pe ici pe colo note răzleţe, cari tradau oarecari nemulţumiri şi nu aveau alt scop decât o îndreptare a lucrurilor în favorul nostru. Cu deosebire în generaţia mai tînără a prins tot mai puternice rădăcini credinţa, că în loc de a se exagera importanţa păşirilor noastre faţă de duşman, mai bucuros să ne pătrundem de ideia, că trebuie să trăim prin puterile noastre şi să desvoltăm astfel o muncă mai intensivă la noi acasă. In această direcţie s'au înfiripat toate criticele publicate în timpul din urmă în ziarul „Tribuna", excepţionând, firește, violenţele războiului pe care a fost silit să-l poarte pentru a nu fi exterminat.

Cumpănite cu judecata omului obiectiv, aceste dorinţe sunt cât se poate de juste. Nu-i nici o lipsă, ca cineva să

www.dacoromanica.ro

fie un strașnic astronom al „constelației europene“, e destul să aibă mintea limpede și sentimentul realității, ca să-și deie seama, că în viața noastră politică sunt necesități superioare unui discurs din palatul de pe malul Dunării și că salvarea unei școli poporale a unui cătun românesc din ghiarele guvernului e mai importantă, decât un toast diplomatic pentru contele Tisza la prânzul preasfântului din Arad. Fiindcă, oricât ar fi de supărăcioși fruntașii noștri, noi nu putem ascunde adevărul, că soarta politică a neamului românesc poate fi mai degrabă îndrumată pe cărări bune de vrednicia lor, decât de slăbiciunea adversarului și că, indiferent dacă ne împăcăm sau ba cu guvernul unguresc, la urma urmei singura formulă hotărîtoare a existenței noastre rămâne: *prin noi înșine.*

Cetitorii imparțiali pot judeca, dacă criticele și aprecierile izvorite din asemeni considerații publicate în ziarul „Tribuna“ merită o serioasă cumpănire, sau stigmatul „tradării“ și măciuca intoleranței. Judecând își va trage seama și dacă trebuie să sprijinească mai departe un astfel de organ sau trebuie „boicotat pe toată linia și scos din casele românești“.

Să judece.

www.dacoromanica.ro

Cuprinsul.

	Pag.
Pro domo	5
Pe drum nou	11
Tabu	14
Dreptul criticei	22
Vrem o credință	27
Părinți și fii	34
Generația nouă	40
Educația în școlile ungurești	47
Copiii nimănui	58
Chemarea preoțimii noastre	63
O deosebire	72
Cinstea cîrjei	76
Cuvântul arhiereilor	85
Robia banului	88
Deputați noștri	93
Cultura ungurească	97
Adunări poporale	102
Ne primenim	105
Adevărul	110
Mici negustori	117
Roadele iertării	122
Fruntașul	126
Aparițiii ciudate	131
Oameni slabi	136
Condotieri mărunți	139
Mijloacele lor	143
Doua judecați	147
Crima și pedeapsă	150
Doua morminte	153
Două mentalități	156
Politică săsească	164
Trei rânduri la gazetă	167
Micile garnizoane	171
Thalia noastra	175
De vorba cu un strain	180
Fruntași ai neamului	185
Fericiții noștri expatriați	189
Un înfrînt	194
Un falș Coriolan	199
Diagnoza unui străin	205
A murit un om	210
Alma mater	216
Drumeți întârziați	220
Fumega putregaiul	225
O noua morala	229
Învățaminte	234
Indemnuri noui	238
Povestea unei case	242
Morala celor mici	245
In urma unei pierderi	249
La groapa lui Bunea	252
Un sufiet frumos	256
Drumul unui cuceritor	261
Doi robi	274
Tovarăși de drum	276
Prin noi înșine	282

www.dacoromanica.ro

Preţul: Coroane 3.
Pentru România: Lei 3·50.

www.dacoromanica.ro